

PAULA PALMEOS

Karjala Valdai murrak

toimetaja Paul Ariste ; Eesti NSV Teaduste Akadeemia

Tallinn

1962

Eesti Rahvusraamatukogu: PE A/80; 5 [1]

EOD - Trükise digitaalkoopia ehk e-raamatu tellimine (eBooks on Demand EOD): miljonid raamatud vaid hiireklõpsu kaugusel rohkem kui kaheteistkümnes Euroopa riigis!

Täname Teid, et valisite EOD!

Euroopa raamatukogudes säilitatakse miljoneid 15.-20. sajandi raamatuid. Kõik need raamatud on nüüd kättesaadavad e-raamatuna - vaid hiireklõpsu kaugusel 24 tundi ööpäevas, 7 päeva nädalas. Tehke otsing mõne EOD võrgustikuga liitunud raamatukogu elektronkataloogis ja tellige raamatust digitaalkoopia ehk e-raamat kogu maailmast. Soovitud raamat digiteeritakse ja tehakse Teile kättesaadavaks digitaalkoopiana ehk e-raamatuna.

Naudi oma EOD e-raamatut!

- Saa originaalse raamatu ilme ja tunnetus!
  - Saate kasutada standardtarkvara digitaalkoopia lugemiseks arvutiekraanil, suurendada pilti või navigeerida läbi terve raamatu.
  - *Otsi & leia*:* Saate kasutada üksikterminite täistekstotsingut nii ühe faili kui failikomplekti (isikliku e-raamatukogu) piires.*
  - *Kopeeri & kleebi teksti ning pilte*:* Saate kopeerida pilte ja tekstiosi teistesse rakendustesse, näiteks tekstitöötlusprogrammidesse.
- *Pole kättesaadav kõigis e-raamatutes.

Tingimused

EOD teenust kasutades nõustute Te tingimustega, mille on kehtestanud raamatut omav raamatukogu

- Tingimused: <https://books2ebooks.eu/csp/et/nle/et/agb.html>

Rohkem e-raamatuid

Seda teenust pakub juba 40 raamatukogu enam kui 12 Euroopa riigis.

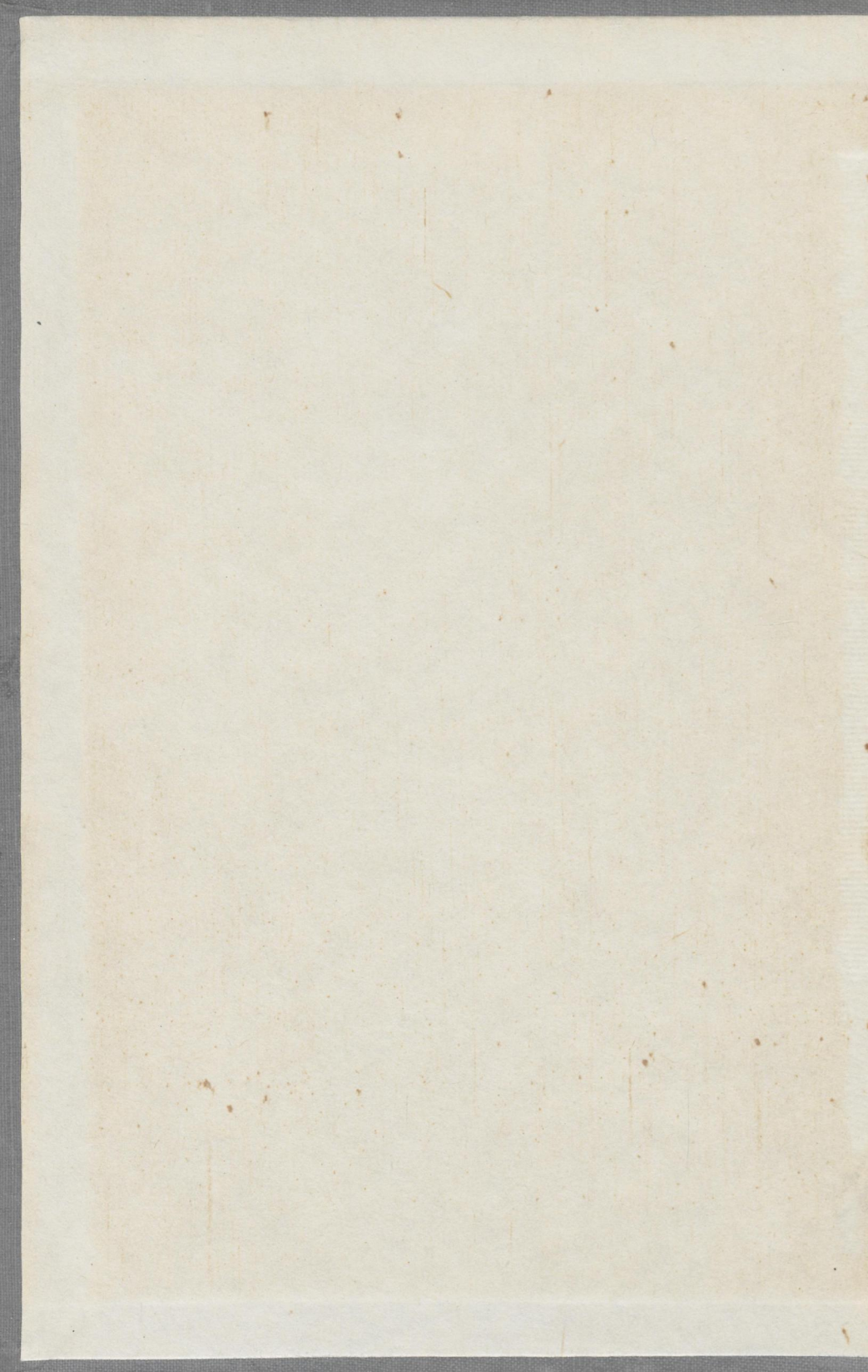
Otsi teenuse raames pakutavaid raamatuid: <https://search.books2ebooks.eu>

Liisi info e-raamatuid: <https://books2ebooks.eu/et>

P. PALMEOS

KARJALA
VALDAI MURRAK

EESTI NSV TEADUSTE AKADEEMIA
EMAKEELE SELTSI TOIMETISED Nr. 5

P. PALMEOS

PE $\frac{A}{80}$ 5
1

KARJALA VALDAI MURRAK

Fr. B. Kragusevi põim.
Eesti NSV Riiklik
Raamatukogu

PE 12971

TALLINN 1962

*Trükitud Eesti NSV Teaduste Akadeemia
Toimetus- ja Kirjastusnõukogu otsusel*

*

TKN nr. 433

*

Toimetaja P. Ariste

1951 31

EESSÕNA

Järgnevas töös esitatakse materjali karjala keele Valdai murrakust. Seda kõneldakse Valdai kõrgustikul Vene NFSV Novgorodi oblasti mõnede metsakülade elanike hulgas. Karjalased pole seal põlised kohalikud elanikud, vaid umbes kolm sajandit tagasi sisse-rännanud karjala talupoegade järglased. Karjalased olid põgene-nud oma endistest asukohtadest Laadoga järve mailt Rootsi feo-daalse riigi surve eest¹ ning Valdai suurte metsade rüpes ja kau-nite järvede kaldail endile uue kodu leidnud.

Trükis ilmunud ainekukku pole Novgorodi oblasti karjala mur-rakute kohta palju. Esimesed ülestähendused pärinevad soomlastelt. Nimelt käis 1892. a. kevadtalvel seal V. R. Petrelius, kes on kirja pannud muinasjutte, mõistatusi ja rahvalaule. 1906. a. on olnud rahvalaule kogumas V. Salminen ja 1911. a. on Novgorodi kar-jalaste külades liikunud V. Kujola. Nende kogujate materjale on avaldanud E. Leskinen teoses «Karjalan kielen näytteitä» I (1932) ja A. R. Niemi teoses «Suomen kansan vanhat runot» II (1927).

Tartu Riiklikus Ülikoolis algas karjala Valdai murraku uurimi-ne kümme aastat tagasi. Nimelt saatis ülikooli rektor prof. P. Ariste ettepanekul 1951. a. Valdai rajooni täitevkomiteele järelepärimise sealsete karjalaste kohta. Saabunud vastuses loet-leti järgmised külad ühes nendes elavate karjalaste arvuga: Navolok (3 inimest), Haritonihha (9), Gvozdkki (4), Kostelovo (11), Starina (23), Trufanovo (5), Makušina (3), Markova (70), Neb-

---

¹ Vt. selle kohta lähemalt: A. С. Жербин, Переселение карел в Россию в XVII веке, Петрозаводск 1956, lk. 37 jj.; Д. В. Бубрих, Происхождение карельского народа, Петрозаводск 1947, lk. 42; Очерки истории СССР. Период феодализма XVII в. Под редакцией доктора исторических наук А. А. Новосельского, кандидата исторических наук Н. В. Устюгова, Москва 1955, lk. 763 jj.; Pertti Virtaranta, Tverin karjalaisten entistä elämää, Porvoo-Helsinki (1961), lk. 29 jj.

litša (72), Jakonovo (21), Jablonka (15), Okunovo (5). «Kõik oskavad kõnelda karjala keelt, aga igapäevases elus kasutavad suuremalt osalt vene keelt,» öeldi kirjas.

Alates 1951. a. kuni 1960. a. on TRÜ soome-ugri keelte kateeder üheksal suvel korraldanud üliõpilastega ekspeditsioone ja suviseid praktikume karjala keele ainekute kogumiseks. Kaks esimest ekspeditsiooni toimusid prof. P. Ariste juhatusel, seitset järgnevat juhendas allakirjutanu. Nende suviste kogumisreiside tulemusena leidub kateedri kogudes üsna rohkesti käsikirjalist karjala ainekute ja seminari- ning diplomitöid. Trükist on seni siiski ilmunud vaid lühemaid kirjutisi ja tekstinäiteid.

Autori tutvus karjala Valdai murrakuga algas 1953. a., mil ta viie üliõpilase ja kahe aspirandiga käis Neblitšas, Jakonovos ja Markoval. See jäi õige põgusaks, sest 12 päeva on väga lühike aeg. Teist korda läks reis karjala küladesse 1955. a. Ja pärast seda jätkusid need lühimatkad üliõpilastega 1956—1960, kesken- dudes peamiselt Jakonovo ja Markova külla, mis asetsevad umbes 6 km kaugusel teineteisest ja üle 30 km Valdai jaamast. Tunduvat lisä karjala ainekutele pakkus keelejuhi Tartus viibimine 1956. ja 1961. a. kevadsemestril, kummalgi korral paar nädalat, mil oli võimalik tema kõnet ka helilindistada. Möödunud suvel põikas allakirjutanu veel kord paariks päevaks Valdai linna, et vajalike sõnade tähendust selgitada ja helilindilt litereeritud tekste kontrollida.

Karjala Valdai murrak on hääbumas. Tänapäeval (1961) oskavad seda kõnelda ainult 50. eluaasta ületanud inimesed. Keskealised saavad karjala keelest küll veel veidi aru, oskavad vahel mõne tšastuškagi, kuid kõnelda nad seda enam ei mõista, sest kodudes räägitakse siin kõikjal vene keelt. Tegelikult on ka vanem generatsioon kakskeelne. Ainult üksikud vanakesed kõnelevad omavahel veel karjala keelt, sest vene keelt oskavad nad halve- mini.

Et karjala keele oskus piirdub ainult vanakestega, kusjuures see nendelgi on õigupoolest muutunud passiivseks ja enam-vähem kaotanud oma tähtsuse ühiskondliku suhtlemisvahendina, siis on Valdai murrak üsna labiilne. Selles esineb erinevusi ja kõikumusi mitte ainult eri külades, vaid isegi isikuti foneetikas, sõnavaras, semantikas ja morfoloogias. Kõigis neljas külas — Neblitšas, Jakonovos, Jablonkas ja Markoval, mis asetsevad lähestikku ja

kuulusid aastaid ühte kolhoosi (mõne aasta eest liitus Markova naaberkolhoosiga), kõneldakse sama murrakut. Kõige paremini on karjala keel säilinud Markova külas, kus öeldakse elavat *dīkoit karielazet* ~ *karielat*, s. o. umbkeelsed karjalased.

Töö baseerub ainult isiklikult kogutud materjalil ja see koosneb kahest osast — grammatikast ja tekstidest. Grammatikas antakse deskriptiivne ülevaade foneetikast ja morfoloogiast. Viimases on käsitletud ka käänete ja verbi infiniitsete vormide funktsioone. Tekstid on järjestatud keelejuhtide ja külade järgi ning varustatud eestikeelse tõlkega. Tõlge ei ole kirjanduslik. Kui aga lause eesti keeles sõnasõnalisena lausa võimatuna tundus, on tõlgitud pisut vabamalt ja täpne tõlge antud sulgudes võrdsusmärgiga. Samuti antakse sulgudes autoripoolsed täpsustused ja selgitused. Tekstid on kuulmise järgi üles tähendatud. Neis kasutatakse koma lühema ja punkti pikema pausi märkimiseks. Ühe teksti (nr. 37) on allakirjutanu helilindilt litereerinud, selles on pauside tähistamiseks kasutatud foneetilise transkriptsiooni märke. Teksti helilindistas TRÜ helioperaator Elfriede Kiis. Töö lõpus esitatakse kommentaare ja andmeid keelejuhtide kohta.

Töös kasutatakse soome-ugri keelte traditsioonilist transkriptsiooni. Juhitagu lugeja tähelepanu aga esiteks seigale, et afrikaati *tš* tähistab *č*, *dž*-i — *ž* ja *ts*-i *c*. Teiseks märgitagu, et *u*- ja *ü*-lõpulisel diftongid häälduvad murrakus enamasti tunduvalt kinnisematena kui eesti või soome keeles, nimelt *aw*, *ow*, *ew*, *iw*, *äw*, *ew*, *iw*, *öw*. Samuti artikuleeruvad *ū* ja *ü* sageli diftongidena *uw*, *üw*. Selle kõrval võib küllalt tihti kuulda aga ka lahtisemat artikulasiooni. Grammatika foneetikaosas on näited esitatud võimalikult häälduse järgi, kord *w*, resp. *w̄*, kord *u*, resp. *ü*. Tekstide osas on transkriptsiooni mõnevõrra ühtlustatud-lihtsustatud, märkides diftongid: *au*, *ou*, *eu*, *iu*, *äü*, *eü*, *iü*, *öü* ja pikad vokaalid *ū*, *ü*, välja arvatud préesensi ainsuse 3. pöörde lõpp, kus alati märgitakse *-w*, resp. *w̄*, sest seal tundub see häälduvat enam-vähem järjekindlalt.

Ümarkaar tähistab sandhinähtusi: kahe sõna liitumist nõnda, et üks neist on rõhutamata (*en_nägen* 'ma ei näinud') või et eelneva sõna lõpult on konsonant siirdunud järgneva sõna algusse (*ikkun_alla* pro *ikku_nalla* 'akna all', *kiven_alda* pro *kive_nalda* 'kivi alt'). Samuti märgib ümarkaar helilisussandhit ja muidki assimilatsiooninähtusi (*ed_briezguiče* 'sa ei põlga', *er_rubie* 'ma

ei hakka', *šium pöällä* 'sinu peale'). Kolm kriipsu — — — karjala-keelses tekstis osutab nii üksiku sõna kui lause väljajätmist. Mär-giga (~:) tähistatakse seda, et keelejuht on jutustamisel paran-duse teinud (*provožaidih* (~:) *kaimattih* 'saatsid'). Kui gram-matikaosas mõne sõna järel leidub sulgudes (M) või (J), siis tähendab see seda, et sõna (või lause) on noteeritud ainult Mar-kova, resp. Jakonovo külast.

Sisuliselt kajastub tekstides ajastu möödunud sajandi lõpust kuni tänapäevani. Eriti rohkesti leidub jutustusi keelejuhtide elust, minevikust, igapäevasest tööst, kommetest ja uskumustest, esita-takse aga ka muinasjutte ja muud rahvaluulelist ning etnograafi-list materjali.

Töö koostamisel on autorile mõningal määral tuge pakkunud A. Genetzi «Туткимус Венäjән Карjalan kielestä. Kielennäytteitä, Sanakirja ja Kielioppi» (1881), P. Pohjanvalo teosed «Salmin murteen sanakirja» (1947) ning «Salmin murteen sanakirja. Täy-dennysosa» (1950) ja A. A. Beljakovi artikkel «Морфологическая система собственно-карельского диалекта (калининское наре-чие)», mis leidub väljaandes «Труды карело-финского филиала Академии Наук СССР» Выпуск I, Петрозаводск 1954.

Tartus 15. XI 1961.

Autor

Foneetika.

Vokaalid.

1. Karjala Valdai murrakus on 10 vokaali: *a, o, u, ɛ, i, ä, e, i, ö, ü*. Need jagunevad järgmiselt:

	Velaarsed		Velaar- palataalsed	Palataalsed	
	Labiaalsed	Illabiaalsed	Illabiaalsed	Labiaalsed	Illabiaalsed
Kõrged	<i>u</i>		<i>i</i>	<i>ü</i>	<i>i</i>
Keskkõrged	<i>o</i>		<i>ɛ</i>	<i>ö</i>	<i>e</i>
Madalad		<i>a</i>			<i>ä</i>

Tagavokaalid *a, o, u* häälduvad samuti kui eesti keeleski ja esinevad nii pearõhulises silbis kui kaugemal sõnas. Näit. *kalat* 'kalad', *pahna* 'seapesa', *ozra* 'oder', *vavarno* 'vabarn', *rikšuloja* 'pükse', *ukon jüru* 'pikne', *tunnuššan* 'tunnen ära'.

Keskvokaalid on *i* ja *ɛ*. Esimene hääldeb nagu vene *ы* ja hilistes laensõnades see ongi laenhäälik. Näit. *bika* 'härg', *čiba* 'kits', *čipu* 'tibu', *koromisla* 'kaelkoogud'. Vene keele foneetika mõjul võib see aga esineda muudiski tagavokaalseis sõnades, eriti *t* ja *d*, samuti aga *š* ja *ž* järel, kuigi eri kõnelejate keeleuususes võib *i* esinemus erineda. Näit. *tuldih* 'tuldi, (nad) tulid', *šanottih* 'ütlesid, öeldi', *laškiettih* 'lasti, (nad) lasksid', *paistih* 'kõnelesid, kõneldi', *ottij* 'võttis', *kočahtij* 'hüppas', *huogeheldij* 'odavasti', *šjnda*

(~ *šinda*) 'sild', *šiga* (~ *šiga*) 'siga', *kakši* 'kaks', *kūži* 'kuus', *brīha* (~ *brīha*) 'noormees'.

ē võib esineda ainult järgsilpides tagavokaalsetes sõnades teatavate konsonantide — *l, d, z, š, ž, v, n, r, t* järel. Järjekindlalt esineb ē aga ainult *l, d, š* ja *ž* järel. Näit. *olēn* 'olen', *kuolēt* 'sured', *kandēlēn* 'kannan', *kuottelēn* 'katsun, proovin', *kündēlēn* 'kuulan', *hūlēt* 'huuled', *kahallēh* 'lahti', *šūdēluš* 'kaetus', *lapšēt makšēttih* 'lapsed maksid', *kaššēn* 'ale', *lažēttōa* 'lahti rakendada', *nowžē* 'tõuse'.

Küllalt sageli esineb ē ka *v, n, r, t, z* järel. Näit. *šūvēlla* 'kaetada', *mūvētta* 'mõnikord', *kūvēš* 'kuues', *ūvēt* 'uued', *panēn* 'panen', *kunnē* 'kuhu', *valēhtēlēn* 'valetan', *kolmannēn* 'kolmanda', *nagretah* 'naeravad', *šūret* 'suured', *šulahazēt* 'kosilased', *kakšīnazēt* 'kaksikud', *hebozēn* 'hobuse'.

Kuid: *lūve* 'loe', *ruvettih* 'hakkasid', *jošen* 'jõe', *ošen* 'ukse', *paimēn* 'karjane', *avōamēn* 'võtme', *huiimēta* 'hulluda', *pikkaraāne* 'väike', *naizenke* 'naisega', *parembi* 'parem'.

ē ei esine *h, j, g* ega *k* järel. Näit. *kallēhen* 'kalli', *huogehen* 'odava', *rahkehen* 'rangirooma', *ub'ehet* 'täkud', *ōrehet* 'täkud', *valmehet* 'valmis', *ajelēn* 'sõidan'.

Eesvokaalid *ä, e, i* häälduvad samuti kui eesti keeles. Näit. *emändä* 'perenaine', *järvi* 'järv', *ičel'lä* 'endal', *vähāvāgīne* 'väikese jõuga', *mēččä* 'mets', *ei kiviššä* 'ei valuta', *mānimä* 'läksime'.

Labiaalsed eesvokaalid *ö* ja *ü* häälduvad nagu eesti keeles, kuid esinevad nii pearõhulises silbis kui kaugemalgi sõnas. Näit. *l'öt'l'ö* 'konn', *tüt'l'ö* 'tüdruk', *tül'ččä* 'nüri', *kül'üh* 'sauna', *mōgīzen* 'karjun', *rökäččü* (M) 'kult', *k'irik'k'ö* 'kirik', *pābü* 'käbi'.

Üldiselt häälduvad vokaalid Valdai murrakus täieliku artikulatsiooniga. Ainult kiirkõnes võib isikuti märgata reduktsiooni.

2. P i k k a d e s t v o k a a l i d e s t esinevad pearõhulises silbis ainult *ī* ja *ū, ū*, kusjuures kaks viimast üldiselt häälduvad pigem diftongidena *uw, üw*. Näit.

ī: hīri 'hiir', *čīlahikko* 'nõgestik', *vīkko* 'kaua', *vīzaš* 'kaval', *hīli* 'süsi', *ūpukkāne* 'liblikas'.

ū ~ uw: šūri ~ šuwri 'suur', *tuwl'i* 'tuul', *kūlēn* 'tunnen', *pūhuāne* 'puuke'.

ū ~ üw: kūnel' ~ küwnel' 'pisar', *hüwōdün* 'hüübinud', *pūhin* 'pühin'.

3. Karjala keelele nii iseloomulikud rohked diftongid esinevad ka Valdai murrakus. Diftonid on (algupärased) *i*-, *u*- ja *ü*-lõpulised vōi (algsetest) pikkadest vokaalidest tekkinud.

Esimeses silbis võivad esineda järgmised diftongid:

ai: *kaida* 'kitsas', *paiṁen* 'karjane', *taivaš* 'selge taevas', *paikka* 'rätt', *laiška* 'laisk'.

oi: *voidòa* 'võida', *poiga* 'poeg', *koira* 'koer', *koivu* 'kask'.

ui: *puidih* 'peksti reht', *muigie* 'hapu', *kuivaw* 'kuivab', *ruis* 'rukis'.

äi: *päiväne* 'päike', *päistäret* 'linaluud', *äijä* 'palju', *häidä* 'pulmi'.

ei: *heinät* 'heinad', *l'eibä* 'leib', *veičči* 'nuga', *peigalo* 'pöial', *l'eikatah* 'lõigatakse'.

öi: *möiśšä* 'karjuda', *šöin* 'sõin', *möiz̄in* 'müüksin'.

üi: (*täštä*) *šüin* '(selle) eest, pärast'.

au ~ *aw*: *haukku* 'haukus; sõimas', *hawgi* 'haug', *rawdä* 'raud'.

ou ~ *ow*: *loukkoloih* 'aukudesse', *nowžow* 'tõuseb'.

eu ~ *ew*: *l'ewga* 'lõug', *rewnòašša* 'kõrval'.

äü ~ *äw̄*: *täw̄žü* 'täis', *täüttä* 'täit'.

iu ~ *iw*: *kiw̄gòa* 'ahi', *l'iwruhe* 'lõoke'.

eü ~ *ew̄*: *keühä* ~ *kew̄hä* 'kehv, vaene'.

iü ~ *iw̄*: *čiüketäh* 'siuksuvad', *liüheš* ~ *liw̄heš* 'viljavihk'.

öü ~ *öw̄*: *löw̄lü* 'leil', *löw̄dõä* 'leida'.

Märgitagu, et heliliste häälikute ees näivad diftongi järelkomponendid *u* > *w*, *ü* > *w̄*, geminaatide ja helitute konsonantühendite ees on need enamasti püsinud, lühikeste helitute häälikute ees tundub üldisem olevat *u* (*ü*), kuid esineb ka *w* (*w̄*). Näit. *haukka* 'kanakull', *autaw miw̄la* 'aitab mind', *otan loukkiṁnen* 'võtan linalõuguti', *čiukkuo* 'siutsuda', *möükkü* 'ümmargune leivapäts', *loučča šai šuw̄ren haw̄ven* 'kalur sai suure havi', *höän miuśša el'i* 'ta elas minu juures', *šiuṁta* 'sinuta', *miušta* 'minu juurest', *höw̄rü* 'aur', *lawlaw* 'laulab', *briwza* 'koot', *riwgu*: *riwvun* 'latt : lati', *nowzi magavolda* 'tõusis magamast', *prawda* 'tõsi', kuid: *kovrikko* 'vaip'.

óa: *šòabra* 'kuhi', *nòagla* 'nael', *mòatešša* 'magades', *mòalõttõ* 'kärnkonn'.

õä: *šõä* 'ilm', *kõämi* 'kääv, pool', *põälüštä* 'üleriie', *jõä* 'jää', *kõät* 'käed'.

ie: *kiel'i* 'keel', *rieška* 'rõõsk', *miehell'ä* 'mehele, mehel', *vien*
'viin'.

uo: *vuoz'i* 'aasta', *vuodõa* 'voolata', *ruoška* 'piits', *puolegow*
'kahaneb', *kuottelen* 'katsun, proovin'.

üö: *tüõnnän* 'saadan', *šüön* 'söön', *üölöil'ä* 'öödel'.

iä esineb harva: *iättõä* 'idandada', *iän* (gen.) 'ea'.

ji esineb mõnes hilises vene laenus, nagu *vjidie* 'välja tulla'.

Samuti esineb arvukalt diftonge ka järgsilpides. Esitatagu neist järgmised:

ai: *šõappaida* 'saapaid', *magain* 'magasin', *andais* 'annaks',
lugietais 'loetaks'.

oi: *pahoin* 'pahasti', *šarviloista* 'sarvedest', *aštoimah* 'äestama',
javoin 'jagasin'.

ui: *ammuin* 'ammu', *vaivuin* 'väsisin', *kolduimah* 'nõiduma'.

äi: *keräi* 'korjas', *hüppäi* 'jooksis', *mändäis* 'mindaks'.

ei: *hardeida* 'õlgu', *katkei* 'katkes', *näreikkö* 'kuusik'.

öi: *regilöil'ä* 'regedel', *izännöiččõw* 'peremehetseb'.

üi: *šünnüin* 'sündisin', *põll'äššüin* 'ehmusin', *nähküiččõw* 'hoiab
last'.

au ~ *aw*: *kižauttõa* 'kõdistada', *avawdun* 'avanenud', *šeizaw*-
vuin 'seisatasin'.

ow: *šeizow* 'seisab', *tulow* 'tuleb', *piehtaroiččow* 'püherdab'.

eu ~ *ew*: *hukkeudüma* 'jäime tukkuma', *ravewduw* 'nutab'.

iw: *potkiw* 'lööb jalaga', *lõadiw* 'teeb', *storožiw* 'valvab'.

äü ~ *äw*: *keräwðümä* 'kogunesime', *rõbäüttätw* 'rüübib', *rõhäjäw*
'rõhib', *igäwðüe* 'igavust tunda'.

eü ~ *ew*: *läzewðü* 'haigestus', *pimewðümäh* 'pimenema'.

iw: *viriwðüw* 'süttib'.

õw: *håbålöiččõw* 'kobab', *vehüeččõw* 'heidab pikali', *kåškõw*
'kåsib'.

uw: *kiehuw* 'keeb', *vaņguw* 'karjub'.

üw: *vehüw* 'lamab', *põllästüw* 'ehmub'.

õa: *ozrõa* 'otra', *hiemõa* 'kåis', *magõan* 'magan', *noššattõa* 'åra-
tada'.

õä: *heinõä* 'heina', *šüdõän* 'pistan', *virittõä* 'süüdata', *lebõäčček*-
kõä 'puhake'.

ie: *šagie* 'tihe', *kondie* 'karu', *jål'gie* 'jålge', *rubien* 'hakkan',
morzien 'noorik', *pezieččie* 'end pesta'.

uo: reduo (part.) 'pori', *istuočettih* 'võeti istet', *puhuo* 'puhuda; süüdata', *orehuot* 'täkukesed'.

üe: veñüečemmä 'heidame pikali', *nügüeñä* 'nüüd', *müttüen* 'millise', *põäksüet* 'pääsukesed', *küzüe* 'küside', *kül'üe* (part.) 'sauna'.

4. Valdai murrakus esineb ka *t r i f t o n g e* (teat. verbide preesensi ainsuse 3. pöördes). Näit.

õaw: šõaw 'saab, sünnitab', *leikkoaw* 'löikab'.

õäw: jõäw 'jäab', *hüppõäw* 'jookseb'.

uow: luow 'viskab', *pakkuow* 'palub'.

üöw: müöw 'müüb', *šüöw* 'söüb'.

iew: rubiew 'hakkab', *langiew* 'kukub'.

5. Nagu kogu karjala keelele on Valdai murrakulegi omane *v o k a l h a r m o o n i a*. Kui sõna esimeses silbis on tagavokaalid *a, o, u*, siis ei esine järgsilpides eesvokaalid *ä, ö, ü*. Näit. *ramba* 'lombakas', *rakendõa* 'kantida', *haukkumah* 'haukuma, sõimama', *šõba* 'naisesärk', *torata* 'kakelda', *šuwata* 'armastada', *uročču* 'isane'. Kui esimeses silbis on eesvokaalid *ä, ö, ü*, siis ei esine järgsilpides tagavokaalid *a, o, u* (ega tavaliselt ka mitte keskvokaalid *e, i*) Näit. *šäräjämäh'* 'värisema', *põäksüt* 'pääsuke', *čökätä* 'torgata', *näreikkö* 'kuusik', *tühjendõä* 'tühjendada', *čül'kkü* 'kupar', *rököt* 'kublad', *ümmärdõä* 'ümber piirata, ümberringi minna'.

e ja *i* on vokaalharmonia suhtes neutraalsed: nad võivad esineda nii ees- kui tagavokaalseis sõnades. Näit. *šëbä* 'reekael', *kez-rävö* 'ketrus', *veñüw* 'lamab', *emäččü* 'emane', *lebõäččemäh* 'pukama', *šeinä* 'sein', *šeibähät* 'teibad', *šizär* '(noorem) õde', *kiivistäw* 'valutab', *kirikkö* 'kirik', *tijellä* 'küside, pärida'; *pëžo* 'pesa', *leikkõaw* 'löikab', *šeizattõa* 'seisma panna', *šiera* 'luisk', *nieгла* 'nõel', *pikkarašta* 'väikest', *kizata* 'mängida', *miñña* 'minia', *tjuštõa* 'küside', *hebožen* 'hobuse', *ikkunazežh* 'aknakesse'.

Vokaalharmonia on Valdai murrakus õige järjekindel. Sellele on mугanenud hilisemad vene laenuki. Näit. *rõtkä* 'rõigas', *jäiččä* 'muna', *t'ürmä* 'vangla', *čõäšsüt* 'kell', *mäčkä* 'pall', *ženihä* 'peigmees', *griveñnikkä* 'vanaaegne 10-kopikane hõberaha', *breijä* 'raseerida'.

Kõikuvust vokaalharmonia suhtes on märgitud küsipartiklis, mis eesvokaalseis sõnades võib esineda kujul *-go* või *-gö*. Näit.

hüvīngo šie el'ät 'kas sa hästi elad', *lähedgo* 'kas lähed', *eigo hōän tūlē* 'kas ta ei tule', *edgo tāho kalōa* 'kas sa ei taha kala', *äijāngo* 'kui palju', *äijāgo vuotta lapsēlla* 'kui vana on laps', *hüvägō šiwla òli mōata* 'kas sul oli hea magada', *ettägō jōä* 'kas te ei jää'.

Nii ees- kui tagavokaalsetena esinevad ka mõned deskriptiivsed sõnad, nagu: *brämíssä* ~ *bramíssa* 'kõriseda', *čiwketäh* 'siutsuvad' ~ *čiukkuo* 'siutsuda', *räbísšä* 'praksuda' ~ *rabíssa* 'krabiseda', *pl'äcküttäw* ~ *pláčuttaw* 'plaksutab', *törkätä* ~ *torkata* 'torgata', *jurajaw* ~ *jüräjäw* 'müriseb', *törččiw* ~ *torččiw* 'tõrrutab'.

Liitsõnades püsib harilikult kummagi komponendi vokaalharmonia. Näit. *tüffõlapsi* 'tütarlaps', *käziwarži* 'käsivars', *šeinävieroh* 'seinaäärde', *kodavävü* 'koduväi', *koirañüñni* 'koeranael', *keldapöččö* 'võiseen', *järvirannašša* 'järvekaldal'.

Kuid pandagu siiski tähele vormi *käžaštiell'üe* 'kätepesunõu juurde, juures'.

6. Valdai murraku vokaalid ja diftongid on kvantiteedit eesti keelest mitmeti erinevad. Diftongidest mainitagu, et nende mõlemad komponendid on ühepikkused nagu soome keeles, mistõttu eestlasele tundub, nagu oleks esiosa pikem, seda enam, et eesti keelele omane kvantiteedivaheldus karjala keeles puudub.

Murraku erijoonena tuleb nentida, et kõik vokaalid võivad kahesilbiliste sõnade 1. silbis olla poolpikad, kui sõna mõlemad silbid on lühikesed. Pikenemine esineb lauserõhulises asendis ja on toimunud ilmselt vene keele mõjul ning akustiliselt muljelt tundubki vokaal olevat poolpikk nagu vene keeles rõhuline vokaal lahtises silbis. Näit. *käzi* 'kass', *kāla* 'kala', *òli* 'oli', *tùli* 'tuli', *čija* 'kits', *šiga* 'siga', *kāzi* 'käsi', *vävü* 'väimees', *hēbo* 'mära', *èli* 'elas', *dīga* 'hani', *külü* 'saun', *hüvä* 'hea'. Vrd. *kāzit* 'kassid', *kalat* 'kalad', *olīn* 'olin', *tulit* 'tulid', *čivan* 'kitse', *kāzilõjä* (pl. part.) 'käsi', *vävün* 'väimehe', *hevot* 'märad', *d'igat* 'haned', *kül'üššä* 'saunas'.

Ka järgsilpides esineb pikki ning poolpikki vokaale, kuigi siin olukord on keerukam kui 1. silbis. Kõige sagedamini esineb *ī*, mille puhul võib märgata kahesugust olukorda. Ilmselt vanem näib olevat pika *ī* järjekindel esinemus järgmistes vormides:

a) teat. noomenite mitmuse obliikvakäändeis: *kül'ih* 'küladesse', *vierahissa kül'issä* 'võorastes külades', *toiz'ila lehmilä* 'teistel lehmadel', *tüttärilä* 'tütardele', *sirotinažiluo* 'orvukeste juurde', *verejildüe* 'väravate juurest', *vembel'ittä* 'lookadeta', *kužimūrahažih'ke* 'sipelgatega', *vižin varbahin* 'viie varba kaup'; *räččinäžin* 'särgiväel' jne. Vt. ka § 37 3.

b) teat. verbide imperfekti sg. 1. ja 2. pöördes: *keks'in* 'taipasin', *läks'in* 'läksin', *tul'in* 'tulin', *ol'it* 'olid', *unah'in* 'unustasin', *ümmärr'in* 'läksin ümberringi', *varaz'in* 'kartsin', *mögiz'it* 'karjusid', *lekutall'in* 'liigahtasin', *valehtel'it* 'valetasid', *igävöi'it* 'igatsesid', *huijuštöač'it* 'häbenesid' jne. Vt. ka § 65 III.

c) teat. verbide konditsionaali preesensi sg. 1., 2. (ja 3.) pöördes: *oiž'in* 'oleksin', *tiedäž'in* 'teaksin', *andaz'it* 'annaksid', *läksiz'in*, *läksiz'it*, *läksis* 'läheksin, läheksid, läheks', *pagiz'iz'in* 'kõneleksin', *lämmittäž'in* 'kütaksin' jne. Vt. ka § 70.

Nähtavasti hilisem on tendents, mis kehtib nii *i* kui ka teiste vokaalide kohta järgsilpides. Järgsilpide vokaalid võivad pikeneda, kui need esinevad sõna eelviimases silbis ja kui mõlemad lõpusilbid on lühikesed. Vokaalid tunduvad olevat poolpikad (või vahel isegi pikad), kuid pikenemine ei ole järjekindel. Millest seesugune pikenemine tingitud, on raske öelda, kuigi (vähemalt kaasrõhulises asendis) seda võiks pidada vene keele mõjuks nagu 1. silbi vokaalide pikenemistki. Näit. *madàla* 'madal', *kehndõne hebõne* 'vilets hobune', *mielõvã tüftõne* 'tark tüdrukuke', *l'eikàta* 'lõigata', *nüttènã* 'nüüd', *rawdãne aštõva* 'raudake', *kohtivne* 'rase', *ošen tropõni* 'virutas ukse kinni', *elãvã ol'i* 'oli elus', *pagãna* 'roojane', *kargãzi* 'tantsis', *el'ĩmã* 'elasime', *gul'ba happãni*, *pãha ol'i šügüzü* 'kartul mädanes, sügis oli halb', *lämbimãne komnattãne* 'soe toakene', *oivall'ĩne brihaččũne* 'tubli poisikene', *šulahãne* 'peigmees', *pikkarãne* 'väike', *nãlgãhĩne* 'näljane', *jumalãne* 'ikoon', *mehl'ãhãne* 'emamesilane', *tüftõlõjã* 'tüdrukuid', *kerãwõdũmã* 'kogunesime', *kãšvel'ijã* 'käisite', *tunnuštãžima* 'tunneksime', *unaht'ima* 'unustasime', *istuoč'ija* 'istusite', *šõiz'imã* 'sööksime', *pagiz'iz'ima* 'kõneleksime'.

7. S i s e - ja l õ p u k a d u pole murrakule üldiselt omased. Lõpukadu võib aga lausefoneetiliselt esineda, eriti kiirkõnes. Näit. *ka tän_vuoden rubiew kandamah* 'vat tänavu hakkab kandma'. *na št'illa huvo_elõã* 'Nastil hea elada'. *hõãn miul_liew nai'ne* 'ta

saab mulle naiseks', *emm_ana lämmittöä* 'me ei lase kütta'. *kaik'k'i voinal tapettih* 'kõik tapeti sõjas'. *kuin tām azie* 'kuidas see asi (on)'. *pil'vės päivāne* 'taevas päike'. *rubei virtt laulamah* 'hakkas laulu laulma'. *tüt'ärd_òl'i nel'l'ä* 'tütreid oli neli'.

Liitsõnades võib esimese komponendi lõppvokaal kaduda. Näit. *kāžaštie* 'kätepesunõu', *ristoatto* 'ristiisa', *heinaiga* 'heinaaeg', *tām-põänä* 'täna', *jogainuo* 'alati'.

Konsonandid.

8. Valdai murrakus on 26 konsonanti: *k, p, t, g, b, d, č; ž, c' m, n, ŋ, h, χ, j, s, š, z, ž, l, ʎ, r, f, v, ω (w̃), ψ*.

Need jagunevad järgmiselt:

Larün- gaal	Oraalid					Labiaalid	
	Klusiilid	Postdor- saalid	Medio- dorsaal	Predor- saalid	Bila- biaa- lid	Labio- den- taalid	
<i>h</i>	Helitud	<i>k</i>			<i>t</i>	<i>p</i>	
	Helilised	<i>g</i>			<i>d</i>	<i>b</i>	
Afrikaadid	Helitud				<i>č c</i>		
	Helilised				<i>ž</i>		
Nasaalid		<i>ŋ</i>			<i>n</i>	<i>m</i>	
Spirandid	Frikatiivid (helitud)	<i>χ</i>			<i>š s</i>	<i>f</i>	
	(helilised)		<i>j</i>		<i>ž z</i>	<i>ω (w̃)</i>	
	Lateraalid				<i>l ʎ</i>		
Tremulandid					<i>r</i>	<i>ψ</i>	

Helitud teenuisklusiilid *k, p, t* on hõngamatud ning võivad esi-
neda igas asendis. Artikulatsioonilt on nad veidi intensiivsemad
kui eesti vastavad häälikud. Näit. *kiel'i* 'keel', *kaččow* 'vaatab',
kakšj 'kaks', *kiwgoa* 'ahi', *kondie* 'karu', *pakšu* 'paks', *akat* 'nai-
sed', *riputat* 'riputat', *tüt'är* 'tütar', *otętah* 'võetakse', *katata* 'katki
murda', *šūreť mavot* 'suured ussid'.

Meediaklusiilid *g, b, d* on helilised nagu vene keeles. Näit. *borana* 'oinas', *bàba* 'eit', *butki* 'putk', *kobra* 'pihk', *nübl'ä* 'nööp', *doroga* 'tee', *vedehiine* 'reo, raisk (teat. vandesõna)', *valgie griba* 'puravik', *gagàra* 'mingi suur lind', *garbalo* 'kuremari', *buola* 'pohl', *bukki* 'sikk, sokk', *böl'õne* 'kollane jõekupp; noor sibul', *bul'bukka* 'veemull', *bul'išša* 'vuliseda'.

Helitu afrikaat *č*, Valdai murrakule väga iseloomulik häälik, on alati palataliseerunud ja hääldub nagu vene *ч* ning sõna sees vokaalide vahel esinedes kuulub järgmise silbi algusse. Näit. *čikko* 'vanem õde', *čīlahikko* 'nõgestik', *čil'išša* 'heliseda', *iče* 'ise', *hačakkāne* 'vesiroos', *kučun* 'kutsun', *rīčaldõa* 'üles harutada', *čihaičen* 'aevastan', *mančikka* 'maasikas', *hōrčikāš* 'okslik', *nūč-küttäw* 'lutsib'.

Afrikaadi *č* heliline vaste on *ž* (*d'ž*), mis on samuti ikka palataliseerunud, kuid esineb üksnes teise silbi alguses või harvemini esimese silbi lõpus konsonandi ees. Näit. *kīžu* 'kuivatatud kala', *kīžauttõa* 'kõditada', *kružajaw* 'krudiseb', *čūžülüşkä* 'sisalik', *ložišša* 'ladiseda', *pužerdõa* 'välja väänata', *ražahuttõa* 'käristada', *hāžvā* 'ving'.

Afrikaat *c* esineb ainult hilisemais vene laenudes ega ole iialgi palataliseerunud. Näit. *cõari* 'tsaar', *carica* 'tsaarinna', *cīpu* 'kana-poeg', *cība* 'kits', *capaiččow* 'kriimustab'.

Postdorsaalne velaaralataalne nasaal *ŋ* esineb ainult kombinatoorse häälikuna *g* ja *k* ees nagu eestigi keeles. Näit. *kühgä* 'küünarnukk', *heŋgi* 'süda', *vaŋgumah* 'karjuma', *hejāŋk'e* 'nendega', *izānnāŋke* 'peremehega'.

Nasaalid *n* ja *m* häälduvad samuti nagu eesti nasaalidki. Näit. *nuoremmān vel'en* 'noorema venna', *nuoril'istö* 'noorsugu', *hieno* 'õhuke, peen', *šivon* 'seon', *nagran* 'naeran', *mõamo* 'ema', *hiemõa* 'käis', *ei makšan* 'ei maksnud', *lehmie paimendamah* 'lehmi karjatama'.

Valdai murrakus esineb üldiselt kõrihäälik *h*, mis artikuleerub samuti kui eesti keeleski. Näit. *harmõa* 'hall', *lennetāh hanhet* 'lendavad metshaned', *herneh'* 'hernes', *tahtahah* 'taignasse', *heŋgitti* 'hingas'.

Velaaralataalne spirant *χ* on laenhäälik, mis võib esineda ainult päris hilistes vene laensõnades. Näit. *traχtora* 'traktor', *boχ pomač* 'jumal appi', *doχtari* 'tohter', *χlipaija* 'nuuksuda'.

Palataalne spirant *j* hääldub Valdai murrakus intensiivsemalt kui eesti keeles. Näit. *jalga* 'jalg', *järveštä* 'järvest', *marja* 'mari', *rejet löajitah* 'reed valmistatakse', *ajella* 'sõita', *tühjendöä* 'tühjendada'.

Palataalne sisihäälik *š* on helitu ja artikuleerub nagu vene *ш*. Näit. *šepä* 'pärm', *šavu* 'suits', *šulahāne* 'peigmees', *šidä* 'siis', *šöämüštä* 'sisikond', *hammaš* 'hammas', *šiško* 'kurat', *štañit* 'püksid'. Selle heliline vaste on *ž* ja see hääldub nagu vene *ж*. Näit. *žentäh* 'seepärast', *žedä* 'seda', *lažettöa* 'lahti rakendada', *vāža* 'vasikas', *virži* 'laul', *karžina* 'kelder', *konža* ~ *konže* 'kui, kuna'.

Prepalataal-alveolaarne sisihäälik *s* on helitu ja artikuleerub avarama ahtusega kui eesti *s*. Näit. *sil'ie* 'sile', *istuo* 'istuda', *viskōan* 'viskan', *niska* 'turi'. Selle heliline vaste on *z*, mis esineb peamiselt vokaalide vahel ja hääldub nagu vene *з*. Näit. *zbrūja* 'hobuserakmed', *hebozella* 'hobusel', *hobiezet* 'hõbedased', *kizōaw* 'mängib', *vāhāzen* 'veidikese'.

Lateraalid *l* ja *л* esinevad kombinatoorselt: taga- ja keskvokaalide naabruses *л* ja eesvokaalide naabruses *l* (tavaliselt *l* või *ļ*). Neist sarnaneb *л* vene *л*-ga ja *l* palataliseeritud eesti *l*-ga. Näit. *läba* 'koonlalaud', *lapšut* 'lapsuke', *lūkaš* 'luine, kondine', *peigalo* 'pöial', *peļdo* 'väli, põld', *peļvaš* 'lina', *šolgi* 'kangalaius', *l'eibā* 'leib', *külū* 'saun', *lietäh* 'nad on (sm lienevät)', *el'ettih* 'nad elasi, elatakse'.

Tremulant *r* on heliline nagu eesti või vene keeles. Näit. *rūgo* 'heinasaad', *riš'ih* *rāš'ih* 'risti-rästi', *kirjuttöa* 'kirjutada'.

Valdai murrakus esineb paaris interjektsioonis bilabiaalne tremulant *ψ*, näit. *ψū*, *ψū* (peatatakse hobust), *ψušā*, *ψušā* (aetakse lehmi), *ψūkaija* 'ptruutada'.

Bilabiaal-velaarne spirant *ω* (resp. *ω̃*) on heliline ja esineb ainult diftongide või triftongide järelkomponendina. Näit *rawda* 'raud', *lawlaw* 'laulab', *lōwđāw̃* 'leiab', *rubiew* 'hakkab', *potkōaw* 'lööb jalaga'.

Helitu labiodentaalne spirant *f* on laenhäälik ja esineb ainult vene laenudes. Näit. *fōabrikka* 'vabrik', *fomil'ja* 'perekonnanimi', *fuguija* 'hööveldada', *firčie* 'turtsuda'.

Heliline labiodentaal *v* hääldub enam-vähem samuti kui vene *в*, s. o. intensiivsemalt kui eesti *v*. Näit. *veikko* 'vanem vend', *viřit-töä* 'läita', *virkkōa* 'lausuda', *vunukka* 'lapselaps', *argivoi* 'või', *ševotan* 'segan', *rahvaš* 'rahvas'.

9. Paljud eelkäsitletud konsonantidest võivad esineda ka geminaatidena, mis artikuleeruvad enam-vähem samuti kui soome geminaadid, niisiis veidi lühematena kui eesti ülipikad geminaadid. Näit.

kk: akka 'naine', nokka 'ots', siinikukka 'rukkilill'.

tt: aitta 'ait', polttõa 'põletada', kirjuttõa 'kirjutada'.

pp: päppäine 'ristikhein', kirppu 'kirp'.

čč: pučči 'tünn', eččie 'otsida'.

nn: linna 'linn', tunnuššan 'tunnen ära'.

mm: lammas 'lammas', ümmärdõä 'ümber piirata'.

šš: muššat 'mustad', kiwgoašša 'ahjus'.

ss: muššikka 'mustikas', issun 'istun'.

ll: jallat 'jalad', pellošša 'väljal'.

ll': pal'laš 'paljas', vel'li 'vend'.

rr: purra 'hammustada', karrata 'tantsida'.

Samuti ka:

ij: naija 'naist võtta', harvoija 'riisuda', poijat 'pojad'.

wv: hawwašta 'hauast'.

õv: täõven 'täie'.

10. Palatalisatsiooni esinemistingimused on Valdai murrakus keerukad ja see on tunduvalt tugevam kui eesti keeles.

Ühelt poolt on dentaalide ja labiaalide palatalisatsiooni tinginud *i* või *j* naabus nagu teisteski karjala murretes, teiselt poolt aga võivad eesvokaalide ees kõik konsonandid palataliseeruda nagu vene keeles nii sõna alguses kui ka sees. Palatalisatsioon haarab üksikkonsonante ja geminaate, kusjuures viimased palataliseeruvad kogu ulatuses.

Palatalisatsiooni esinemusest on järgmisi näiteid:

ś: śizār 'noorem õde', läkšīn 'läksin', üksi 'üks', valmiś 'valmis', andaiś 'annaks', kivištāw 'valutab', rištīmāh 'ristima', riśšin 'ristin', kaśšikka 'kastehein', päiśšār 'linaluu', piśšetāh 'pistetakse', elõāśšā 'elades', istuośšā 'istudes', paiśšā 'kõnelda', vožiśšā 'kidiseda', bul'isśā 'vuliseda', kōāśšā 'käes', kážilõiśšā 'kätes', viluioiśšā 'külmades', hevošta 'hobust', pikkarašta 'pisikest', peldoloišta 'väljadest', peřt'liłoištā 'taredest'.

Palatalisatsioon ei ole aga päris järjekindel, vaid võib sageli samadel tingimustel puududa. Näit. istuw 'istub', niska 'turi', šil'mā 'silm', kekšie 'märgata'.

ž: *viži* 'viis', *käzilä* 'kätel, kätega', *käzi* 'kass', *aiža* 'ais', *izändä* 'peremees', *seižattõa* 'püsti panna, seisma panna', *pagizîn* 'kõnelesin'.

Kuid: *künži* 'küüs', *kūži* 'kuus', *hebožen* 'hobuse', *kizata* 'mängida'.

t, *d* ja *k*, *g*: *luot'in* 'adralusikas', *luot'timēn* 'adralusika', *lut'ikka* 'lutikas', *leht'i* 'leht', *kät'üt* 'häll', *tüt'tõ* 'tütarlaps', *lõapot'ti* 'viisk', *kuot'ella* 'katsuda, proovida', *kõd'i* 'maja, kodu', *läd'änä* 'padrik, rägastik', *lad'jata* 'laduda, laadida'.

Samuti: *tävottõa* 'püüda'.

Kuid siiski: *ott'i* 'võttis', *keitti* 'keetis', *el'ettih* 'elasid, elati', *ostõma* 'ostsime', *aštie* 'nõu', *kondie* 'karu'.

t ja *d* palatalisatsioon *i* (harvemini *e*) ees on niivõrd tugev, et isikuti võib *t* asemel sageli kuulda *k* ja *d* asemel *g*. Näit. *t'iedäw* ~ *kiedäw* 'teab', *t'ih* ~ *kih* 'säask', *t'ikku* ~ *kikku* 'rähn', *lat'tie* ~ *lak'kie* 'põrand', *d'iga* ~ *giga* 'koduhan'i'.

Võib esineda aga ka vastupidist tendentsi: *k* asemel hääldeb *t* ja *g* asemel *d*, nagu näit. *kizata* ~ *t'izata* 'mängida', *kaik'ki* ~ *kait'ti* 'kõik', *murgina* ~ *murd'ina* 'hommikusöök'.

k ja *g*: *k'ero* 'kõri', *pagina* 'jutt', *hänēņke toikonņke* 'tema kuradiga'.

p: *pereh* 'pere', *pesku* 'liiv, peensuhkur'.

Kuid: *peigalo* 'põial', *pergõa* 'peksta'.

b: *b'eregoija* 'hoida, hoolitseda', *b'el'ie* 'valgeks lubjata', *ub'ehet* 'täkud'.

ņ: *reņgi* 'ämber', *šāņgi* 'kõrrepõld', *lapšīņke* 'lastega', *kuožal'loiņke* 'kedervartega', *mõhğümäh* 'ammuma'.

n: *nitti* 'niitis', *nin* 'ni', *nābie* 'terav', *nāvõt* 'nägu', *nüblä* 'nõõp', *niegla* 'nõel, sukavarras', *jānis* 'jänes', *unišša* 'unes', *toiņe* 'teine', *vanhaņe akkaņe* 'vana naine', *pikkarāne* 'pisike', *miņna* 'minia', *šeņnikkä* 'küün', *maņni* (lsk.) 'piim', *nabaņe* 'naba', *nokka* 'ots', *nokkiw* 'nokib', *nukka* 'nurk', *nukkuo* 'tukkuda', *nukkewduo* 'tukkuma jääda', *nuhišša* 'nohiseda', *nāwguw* 'näub'.

Kuid: *panen* 'panen'.

m: *mēččä* 'mets', *šõāmeššä* 'sees', *māmmi* 'linnasejahust puder', *homēh* 'hallitus', *huimēta* 'hulluks minna', *kivištāmäh* 'valutama'.

Kuid: *mändü* 'mänd', *möiśśä* 'karjuda'.

l': *leški* 'lesk', *leibä* 'leib; leivavili', *mielõõä* 'tark', *hili* 'süsi', *hüpel'lä* 'joosta', *šelgäpi* 'selgroog', *kel'listüe* 'koltuda', *näl'äl'lä* 'näljas', *šil'mä* 'silm', *pet'el* 'uhmrinui', *hūli* 'huul', *õli* 'oli', *kal'liś* 'kallis' (kuid: *kalḷeḷet* 'kallid'), *kul'ličča* 'koovitaja', *mal'la* 'kauss', *pal'laš* 'paljas', *vallaštõa* 'ette rakendada', *hil'lah* 'tasa', *nel'lä* 'neli', *vel'ililõjä* 'vendi', *ana gul'uo* (lsk.) 'anna kartulit', *bul'bukka* 'veemull'.

l': *reḷgi* 'ämber', *rõkkõ* 'kubel', *järell'äh* 'tagasi', *puričča* 'hammustaja', *hīri* 'hiir', *vēri* 'veri' *nagriś* 'naeris', *mārüpäivä* 'maarjapäev', *marjah* 'marjule'.

Kuid: *rieška* 'rõosk', *rihma* 'niit'.

õ: *vezi* 'vesi', *veḷmel* 'look', *järvellä* 'järvele', *kirõeś* 'kirves', *vägõvää* 'tugev', *hüvää* 'hea'.

Kuid: *vüõ*, *päivõä* 'päeva', *virittõä* 'läita, süüdata'.

č: *čirčču* 'närb', *čilahāne* 'nõges', *čurkka* 'lõhkumata pakk', *käpčä* 'linnu jalg', *rõkäčču* (M) 'kult', *itkuiričča* 'nutja, nuttur', *kahačču* 'kärbis', *räččiñä* 'pikkade käistega naisesärk', *jallačit* 'jalatsid', *hačakāne* 'vesiroos'.

ž: *kižauttõa* 'kõdistada', *kružajaw* 'krudiseb', *kužajan* 'sügan', *ložiśśä* 'ladiseda', *čüžülüşkä* 'sisalik'.

h': *veñeh* 'paat', *herneh* 'hernes', *ruvettih süõmäh* 'hakati sööma', *kiviśšetäh* 'valutavad', *k'irik'k'õh* 'kirikusse', *rieh't'el'ä* 'ümmargune pann'.

Palatalisatsiooni esinemuses on küllalt suuri kõikuvusi mitte ainult eri isikuti, vaid vahel isegi samal kõnelejal. Kõige järjekindlam ning tugevam tundub *i*-st ja *j*-st (resp. kunagisest *i*-st või *j*-st) tingitud palatalisatsioon. Samuti võrdlemisi järjekindel on *e*-st sõltuv palatalisatsioon, kuigi seda ei esine kaugeltki mitte igal juhul. Üksnes afrikaadid *č* ja *ž* on alati palataliseerunud, olenemata naaberhäälikuist. *h'* palatalisatsioon esineb vaid eesvokaalsete sõnade lõpus, samuti silbi lõpus. Mõnelgi juhul tundub palatalisatsioon üsna nõrk olevat.

11. Valdai murrakus võib sõna alguses sageli esineda kaks ja kolm konsonanti. Peamiselt on *kakskonsonantsus* (resp. konsonantühendid) omane laenudele ja onomatopoeetilistele ning deskriptiivsetele sõnadele. Näit. *gluhoi* 'kurt; kõrvaline, mahajäetud', *glüppa* 'rumal', *grizi* 'song', *grõbu* 'puusärk', *dročona* 'teat. suur

pannkook', *drūgu* 'armuke', *droniissa* 'müriseda', *dvornikka* 'kojamees', *bluksuttõa* 'mulksuda', *bl'imiissa* 'heliseda', *blõädi* 'libu', *briezguija* 'põlata', *bräñkü* 'hapupiim', *briha* 'noormees, poiss', *brõni* 'vares', *brigad'ira* 'brigadir', *kläpõttõa* 'patsutada', *krõakaija* 'krooksuda, kraaksuda', *križiissa* 'krigiseda', *krabiissa* ~ *rabiissa* 'krabiseda', *travačirikka* 'rohutirts', *treššiw* 'praksuh', *tõetañe* 'lilleke', *p'emännikat* 'õe-, vennalapsed', *pličkuttõa* 'klõpsutada', *pläčküttõa* ~ *pläčkuttõa* 'plaksutada', *proid'i proliičča* 'halvatus läks läbi', *frolan prõazniekka* 'mingi sügisene püha', *flāga* 'lipp', *skõaska* 'muinasjutt', *stuknie* 'kopsida', *skrippie* 'kidiseda', *skrobottõa* 'krabistada', *sprõavie* 'parandada', *zbrūja* 'hobuserakmed', *zgovařittu* 'kokku lepitud', *smorod'ina* 'sõstrad', *znakomoi* 'tuttav', *čmäkšüttõa* 'matsutada', *svõaha* 'saajanaine', *sviššie* 'vidistada', *zõieri* 'metsloom', *štanijalga* 'sõnajalg', *škõla* 'kool'.

12. Valdai murrakus esineb ilmekas *s a n d h i*. See on esmajoones regressiivne helilisussandhi nagu vene keeles, s. t. helilised konsonandid võivad helitute ette sattudes muutuda helituteks ja vastupidi — helitud heliliste ees helilisteks. Sandhi võib esineda aga muulgi kujul. Näit. *ed_briezguiče* 'sa ei põlga'. *šie ed_žen verdõa heidü et šüõtä* 'sa ei sööda neid sedavõrdki'. *kaikennägõzed_griivat* 'kõiksugu seemed'. *ed_rubie* 'sa ei hakka'. *er_rubie* 'ma ei hakka'. *el_lähe kod'ih* 'ma ei lähe koju'. *em_mie lõwdän* ~ *el_lõwdän* 'ma ei leidnud'. *em_maha istuo hebožem_põällä* 'ma ei oska istuda hobuse selga'. *grovum_põällä* 'puusärgi peal'. *mivla om_paha* 'mul on halb'.

13. Astmevaheldus puudutab karjala Valdai murrakus sõnaseesmisi klusiile ja neid sisaldavaid konsonantühendeid ning afrikaati. Karjala astmevaheldus avaldub peamiselt laadivahelduses ja see toimub nii pearõhulises, kaasarõhulises kui ka rõhutus asendis nagu soomegi keeles. Astmevaheldusvõimalused ilmnevad järgmisest ülevaatest:

kk: *k*, näit. *akka* : *akan* 'naine : naise', *veikko* : *veikon* '(vanem) vend : venna', *virkkõa* : *virkan* 'lausuda : lausun', *raijikko* : *raijikon* 'pajupadrik : -padriku', *kužimūrahikko* : *kužimūrahikošša* 'sipelgapesa : -pesas'.

tt : *t*, näit. *ottõa* : *otan* 'võtta : võtan', *tõatto* : *tõaton* 'isa', *vaiuttõa* : *vaiutan* 'väsitada : väsitän', *ražahuttõa* : *ražahutan* 'käristada : käristan'.

pp: p, näit. pappi : papin 'preester : preestri', kirppu : kirpun
'kirp : kirbu'.

čč: č, näit. meččä : meččäččä 'mets : metsas', pačcahat : pačas.
'postid : post', tül'ččä : tül'čän 'nüri', emäččü : emäčül'l'ä 'emane :
emasel', pežieččie : pežiečen 'end pesta : pesen end'.

g: ø, näit. jagõa : jõan 'jagada : jagan', ragehen : rais 'rahe',
ei nägen : nõän 'ei näinud : näen', pagizen : paisša 'kõnelen : kõnel-
da', rõaga : rõan (M) 'toores: toore', igä : iän 'iga : ea'.

g: v, näit. jõgi : jõven 'jõgi : jõe', rùgo : ruvon 'heinasaad :
-sao', nõgõ 'põsk' : nõvõt 'nägu', rügie : rüvin 'kõhida : kõhin',
huogehen : huovis 'odava : odav', rùga : ruvan 'vaik : vaigu',
šugahan : šuvaš 'harjase : harjas', riwgu : riwvun 'ritv : ridva'.

g: j, näit. rēgi : rejel'l'ä 'regi : reel', rägä : räjän 'tatt : tati',
poiga : poijan 'poeg : poja', aigõa : aijat 'aega : ajad', muigõaw :
muijota 'hapneb : hapseda', oigenen : oijeta 'ajan sirgu : sirgu
ajada'.

lg: ll', näit. näl'gä : näl'läl'l'ä 'nälgi : näljas', šel'gä : šel'-
läl'l'ä 'selgi : seljal', kül'gi : kül'l'en 'külgi : külje'.

lg: ll, näit. jalga : jallan 'jalgi : jala', olgiloja : ollet 'õlgi :
õled', halgõan : hallata 'lõhun : lõhkuda'.

rg: rr, näit. härgä : härrän 'härg : härja', märgä : märrän
'märg : märja', pürgie : pürin 'paluda : palun', kargajamah : kar-
rata 'tantsima : tantsin', argi : arren 'paastutu aeg : aja'.

hk: h, näit. rõähkä : rõähät 'patt : patud', riehkõän : riehätä
'lõön : lüüa', rahkehen : rahiš 'rangirooma : -room', pühkiinäh' :
pühin 'pühkima : pühin', puhkiew : puheta 'puhkeb : puhkeda (näit.
paise)'.

šk: šš, näit. rieška : rieššan 'rõõsk : rõõsa', uško : uššon
'uskuda : usun', ruoška : ruoššan 'piits : piitsa', üškä : üššän 'süli :
süle', kaški : kaššen 'ale'.

sk: ss, näit. pesku : pessun 'liiv : liiva; peensuhkur : -suhkru',
niska : nissašta 'kukal : kuklast', viškõan : vissata 'tuulan : tuu-
lata', kiskow : kisson 'võtab : võtan vägisi'.

šk: šš, näit. laiška : laiššan 'laisk: laisa', (akka) raiška :
raiššan '(naise)näru', iskie : iššen 'tappa : tapan'.

tk: t, näit. katkõan : katata 'murren : murda', potkõan : potata
'põtkan : põtkata, jalaga lüüa', pitkä : pit'an 'pikk : pika', it'kie :
it'en 'nutta : nutan', pet'k'el'en : pet'el' 'uhmrinuia : -nui'.

d: ø, näit. *pàda* : *pòasša* 'pott : potis', *ròadaw* : *ròan* 'töötab : töötan', *pidäw* : *ei pìe* 'peab : ei pea' [aga: *pijìn* 'pidasin']; *käzi* : *kõässsä* 'käsi : käes'.

ht: h, näit. *ahtòa* : *ahan* 'ahta : ahan', *puohtòa* : *puohan* '(rapu- tades) teri prahist puhastada : puhastan', *liühteheh* : *liwheš* 'vilja- vihu : -vihk', *hairahtòa* : *hairahan* 'eksida : eksin'; *kakši* : *kahen* 'kaks : kahe'.

d: v, näit. *màdo* : *mavon* 'uss : ussi', *rèdu* : *revušša* 'pori : poris', *ròado* : *ròavon* 'töö', *šüdõän* : *šüvätä* 'pistan : pista', *šüdegi* : *šüvegi* 'kaetas : kaetatud', *lõwdäw* : *lõwvät* 'leiab : leiad', *hawda* : *hawvašta* 'auk : august'; *täwžü* : *täwven* 'täis : täie'.

d: j, näit. *vedõä* : *vejät* 'vedada : vead', *tiedel'en* : *tijellä* 'küsin : küsida', *maido* : *maijon* 'piim : piima', *raida* : *raijan* 'paju'; *vézi* : *vejen* 'vesi : vee', *vīzi* : *vījen* 'viis : viie'.

ld: ll, näit. *peldo* : *pellõšša* 'väli : väljal', *ilda* : *illan* 'õhtu', *tūldòa* : *tūllan* 'tuulata : tuulan', *juoldòa* : *juollan* 'juua : joon', *humalduo* : *humallun* 'purju jääda : jään purju', *tūvitaldòa* : *tūvitallan* 'kiigutada : kiigutan'.

ld: ll, näit. *rīčaldõä* : *rīčällän* 'üles harutada : harutan üles', *imeldõä* : *imellän* '(kord) imeda : imen'.

rd: rr, näit. *parda* : *parran* 'habe : habeme', *pužerdòa* : *pužer- ran* 'väänata : väänan', *ümmärdõä* : *ümmärrän* '(üMBER) piirata : piiran'; *virži* : *virren* 'laul : laulu'.

nd: nn, näit. *kandelen* : *kannella* 'tassin : tassida', *tüõndõä* : *tüõnnän* 'saata : saadan', *eländä* : *elännän* 'elu', *kohendòa* : *kohen- nan* 'parandada : parandan'; *künži* : *künnet* 'küüs : küüned'.

št: šš, näit. *mušta* : *muššan* 'must : musta', *laštu* : *laššun* 'laast : laastu', *veštõä* : *veššan* 'tahuda : tahun', *varuštòa* : *varušt- šan* 'valmistada : valmistan', *viršta* : *virššan* 'verst : versta', *huršti* : *hurššit* 'põrandariie, -riided: jäme lina, hobusetekk'.

št: šš, näit. *päistären* : *päiššär* 'linaluu', *illaštòa* : *illaššan* 'õhtustada : õhtustan', *riš'i* : *riššin* 'rist : risti', *irvištäw* : *irviššan* 'irvita : irvitan', *eištüe* : *eiššün* 'edasi liikuda : liigun edasi'.

st: ss, näit. *istuo* : *issun* 'istuda : istun'.

b: v, näit. *šòba* : *šovan* 'naisesärk : -särgi', *hòaba* : *hòavan* 'haab : haava', *hèbo* : *hevon* 'mära', *gròbu* : *grovun* 'kirst : kirstu', *čiebumah* : *čievun* 'kiikuma : kiigun', *l'eibä* : *leiävän* 'leib : leiva'.

lb: *lv*, näit. *šalbóan* : *šalvattu* 'sulen : suletud'.

l'b: *l'v*, näit. *gul'ba* : *gul'van* 'kartul : kartuli'.

rb: *rv*, näit. *turba* : *turvan* 'koon : koonu', *gurba* : *gurvan* 'küür : küüru', *varbahat* : *varvaš* 'varbad : varvas'.

mb: *mm*, näit. *hambahat* : *hammaš* 'hambad : hammas', *óem-bel'en* : *óemmel* 'looga : look', *vanhemi* : *vanhemman* 'vanem : vanema'.

Astmevahelduse eelduseks on sõna tüve lõppsilbi algne kinnisus või lahtisus. Lahtise silbi puhul on silbialguline klusiil (resp. afrikaat) tugevas astmes, kinnise puhul aga nõrgas astmes. Näit. *paida* 'mehesärk', *paijat* 'särgid', *paijašta* 'särgist'; *lambahat* 'lambad', kuid *lammaš* 'lammas'; *kuččumah* 'kutsuma', kuid *kučun* 'kutsun'; *óejen* 'vee', *óedeħ* 'vette' < *vetehen.

14. Astmevaheldusseadus on üldiselt järjekindel. Sellele ei allu *ŋg*. Näit. *heŋgi* : *heŋgen* 'süda : südame', *reŋgi* : *reŋgit* 'pang : panged', *põŋgätä* : *põŋgöän*, 'toestada : toestan', *laŋga* : *laŋgat* 'lõng : lõngad'.

Paljudel juhtudel puudub astmevaheldus ka *hk* ühendis, nagu näit. *nahka* : *nahkatta* 'nahk : nahata', *rahka* : *rahkan* 'kohupiim : -piima', *vihko* : *vihkon* 'nuustik : nuustiku', *ohkõa* : *ohkan* 'oiata : oigan', *tähkä* : *tähkäššä* 'viljapea : viljapeas', *tuhka* : *tuhkat* 'tuhk : tuhad'.

Isikuti moodustab erandi sõna *kõd'i* : *kõd'isša* (M) 'maja : majas'. Mõnikord ka *rõaga* 'toores' : *jõablovakat rõagat* (J) 'õunad on toored'.

Samuti ei allu astmevaheldusele osa kõige hilisemaid vene laensõnu, nagu näit. *bàba* : *baballa* 'eit : eidel', *dìga* : *d'igat* 'hani : haned', *žìda* : *žìdat* 'kurat : kuradid', *stõga* : *stogan* 'kuhi : kuhja', *vieš'ti* : *vieš'tin* 'teade : teate', *butj'akat* 'pudelik', *bika* : *bikat* 'härg : härjad', *skõaska* : *skõaskan* 'muinasjutt : -jutu', *rõt'kä* : *rõt'kän* 'rõigas : rõika'.

Karjala erijoonena, mis Valdai murrakuski esineb, võiks veel mainida, et *ne*-lõpuliste sõnade partitiivis on ikka nõrk aste. Näit. *heboŋe* : *hevošta* 'hobune : hobust', *kärbäŋe* : *kärväštä* 'kärbes : kärbest', *kaikennägõŋe* : *kaikennävõštä* 'igasugune : igasugust', *poččiŋe* : *počišta* 'põrsake : põrsakest'.

15. Dūnaamiline pearõhk Valdai murrakus on harilikult esimesel silbil. Erandlikult võib rõhk olla järgsilbil kõige hilisemates vene laensõnades, nagu näit. *davai* 'las, anna', *fšoravno* 'ükskõik', *nača-l'nikka* 'ülem'. Samuti ka: *neku-nne* 'mitte kuhugi', *neko-nža* 'mitte ialgi'.

Kaasrõhk on kolmandal või viiendal silbil, näit. *pi-kka-rā:ne* 'pisike', *keñnebu:t'* 'keegi'.

Morfoloogia.

Noomen.

Käänded, nende lõpud ja tähendus.

16. Valdai murrakus on 16 käännet, mis kõik esinevad ainsuses ja mitmuses. Need on järgmised: nominatiiv, genitiiv, akusatiiv, partitiiv, illatiiv, inessiiv, elatiiv, adessiiv-allatiiv, ablatiiv, aproksimatiiv, egressiiv, translatiiv, essiiv, abessiiv, komitatiiv ja instruktiiv.

17. Ainsuse nominatiiv on lõputa nagu teisteski läänemeresoome keeltes: *pū* 'puu', *rūgo* 'saad', *leški* 'lesk', *čirppi* 'sirp', *jalga* 'jalg', *mušta* 'must', *korgie* 'kõrge'; (kahetüvelisi:) *kāzi* 'käsi', *kolmaš* 'kolmas', *katoš* 'katus', *hüvüš* 'headus', *heboñe* 'hobune', *avõan* 'võti', *šizār* 'õde', *lühüt* 'lühike', *võate* 'linane riie', *hammaš* 'hammas', *huoviš* 'odav', *herneh'* 'hernes'.

Mitmuse nominatiivis esineb mitmuse tunnus *-t*, mis liitub vokaaltüvele. Näit. *pūt* 'puud', *ruvot* 'saod', *leššet* 'lesed', *čirpit* 'sirbid', *jallat* 'jalad', *muššat* 'mustad'; *kõät* 'käed', *katokšet* 'katused', *hebozet* 'hobused', *avõamet* 'võtmed', *šizāret* 'õed', *lühüet* 'lühikessed', *hambahat* 'hambad', *huogehet* 'odavad', *hernehet* 'hersed'.

18. Genitiivi lõpp on ainsuses *-n*. Astmevahelduslike ühetüveliste noomenite genitiiv on nõrgas astmes, kahetüvelistel enamasti tugevas astmes. Näit. *ruvon* 'sao', *leššen* 'lese', *čirpin* 'sirbi', *jallan* 'jala', *muššan* 'musta', *korgien* 'kõrge'; *kõän* 'kää', *kolmannen* 'kolmanda', *katokšen* 'katuse', *hebožen* 'hobuse', *avõamen* 'võtme', *šizāren* 'õe', *lühüen* 'lühikese', *võattien* 'lõuendi', *hambahan* 'hamba', *huogehen* 'odava', *hernehen* 'herne'.

Ka mitmuse genitiivi lõpp on *-n*, mis liitub mitmuse tüvele. Näit. *pūloin* 'puude', *rugoloin* 'saadude', *kivilöin* 'kivide', *peft'ilöin* 'tubade', *jalloin* 'jalgade', *muššin* 'mustade', *emännöin* 'perenaiste', *šogein* 'pimedate'; *kāžin* 'käte', *katokšin* 'katuste', *hebožin* 'hobuste', *avóamīn* 'võtmete', *šizārīn* 'õdede', *lühūžin* 'lühikeste', *hambahīn* 'hammaste', *hernehīn* 'herneste'.

Genitiivi kasutatakse Valdai murrakus samuti kui eesti või soome keeles kõigepealt possessiivselt. Näit. *šiun naizen kol'ččaŋe* 'sinu naise sõrmus', *poiijan tavarat* 'poja kaubad', *mejän ogorda* 'meie juurviljaaed', *hejän d'igat* 'nende haned', *doran külü* 'Doora saun', *pridóaneit miun* 'minu kaasavara'.

Sellele lähedane on müidki sõltuvussuhteid väljendav genitiiv. Näit. *tütön mōamo kuol'i* 'tüdruku ema suri'. *kažin poigaŋe* 'kassi poeg', *bajařilöin poiijat* 'mõisnikkude pojad'. *hõän rubei mittōamah hejän rōadoloja* 'ta hakkas nende tööd mõõtma'. *tämpõanā on madoloin prōazńiekka* 'täna on usside pidu'. *poiijan tovařišsat* 'poja kaaslased'. *ažie mejän* 'meie asi', *šil'mān ripčit* 'silma ripsmed'.

Genitiiv võib väljendada olendit, kellest mingi tegevus lähtub. Näit. *kuin šie külüššat kurreŋ õänen*, *èlä mǎne järven jõällä* 'kui sa kuuled kure häält, ära mine järve jääle'.

Genitiiv väljendab mingi tegevuse objekti, nagu näit. *lambahīn paiŋen* 'lammaste karjane', *poččilöin paiŋen* 'sigade karjane'.

Genitiiv väljendab tervikut, mille osa on põhisõnaga tähistatud mõiste. Näit. *hukan šil'māt* 'hundi silmad', *kukon kǎpčā* 'kuke jalg', *hebožen kabiet* 'hobuse kabjad', *lambahan villa* 'lamba vill', *kartan nõkka* 'küna ots', *stolan jalga* 'laua jalg'.

Genitiiv väljendab algupära või päritolu. Näit. *īvanan matrjona timon tül'ār* 'Ivanova Matrjona Timofejevna'. *markovan oud'i* 'Markova Oudi'. *jōablonošin brħha* 'Jablonovi poiss'. *voldain mužikka* 'Valdai mees'. *kül'ān bāba* 'küla eit'. *kül'ān lapšēt* 'küla lapsed'.

Genitiiv määratleb, täpsustab põhisõna kuuluvust. Näit *k'le-óečān järvi* 'Klevetša järv', *markovan peldo* 'Markova väli', *jōakonošin kül'ā* 'Jakonovo küla'.

Genitiiv seoses postpositsioonidega vt. § 101.

M ä r k u s. Genitiiv esineb täiendsõna suhtes eelasendis, võib aga sageli olla ka selle sõna järel, mida ta täiendab. Näit. *žeñihā*

tul'i tüt'ärdä hejän koziččemah 'peigmees tuli nende tütart kosima',
naiñe tül'i kod'ih polkovnikan gul'äimašta, šöämikäs 'polkovniku
naine tuli jalutamast koju, vihane'.

19. Akusatiiv on ainsuses samasugune kui nominatiiv või genitiiv, mitmuses aga nominatiivi sarnane. Näit. *lämmitä külü* 'küta saun'. *pidäw juottoa lehmä* 'peab jootma lehma'. *brjha avai oven* 'noormees avas ukse'. *kučuttih doxtarin* 'kutsuti tohter'. *una-hin kaikki virret* 'olen unustanud kõik laulud'. *čilahazeλλα poltjn köät* 'kõrvetasin nõgesega käed'.

Erilise lõpuga akusatiiv võib esineda ainult mõnest personaalpronomenist. Näit. *pidäw kuivattoa hejät* 'peab nad kuivatama'.

20. Partitiivi lõppudeks on *-ta, -tä, -da, -dä, -a, -ä, -o, -e, -a-, -ä-, -o-* või *e*-lõpuline on partitiiv ühetüvelistel lühikese vokaaliga lõppevatel noomenitel. Näit. *jalgoa* 'jalga', *heinöä* 'heina', *ruguo* 'saadu', *tüt'üe* 'tüdrukut', *leškje* 'leske', *čirppie* 'sirpi'.

-da, -dä esineb pika vokaali või diftongiga lõppevates ühetüvelistes noomenites ja *-n, -l (-ä), -r* järel kahetüvelistes noomenites. Näit. *püda* 'puud', *hiemöada* 'käist', *korgieda* 'kõrget', *avöanda* 'võtit', *kielä* 'keelt', *šizärdä* 'õde'.

-ta, -tä esineb kahetüvelistes noomenites, mille konsonanttüvi lõpeb helitu konsonandiga. Näit. *kättä* 'kätt', *kolmatta* 'kolmandat', *katošta* 'katust', *hevošta* 'hobust', *lühüttä* 'lühikest', *vöatetta* 'louendit', *herneh'tä* 'hernest'.

Mitmuses on partitiivi lõpuks *-a, -ä, -e* või *-da, -dä*, mis liituvad tugevaastmelisele mitmuse tüvele. Üldiselt on mitmuse partitiivi lõpp *-a, -ä* või *-e*. Näit. *püloja* 'puid', *rugoloja* 'saade', *jalgoja* 'jalgu', *käzilöjä* 'käsi', *leškilöjä* 'leski', *čirppilöjä* 'sirpe', *lapšiloja* ~ *lapšie* 'lapsi', *muštje* 'musti', *lehmie* 'lehmi', *katokšie* 'katuseid', *hüvüzie* 'headusi', *hebozie* 'hobuseid', *avöamie* 'võtmeid', *šizärie* ~ *šizärtöjä* 'õdesid', *lühüzie* 'lühikesi', *hambahie* 'hambaid', *rugehie* 'rukkeid', *hernehie* 'herneid', *liühtehie* ~ *liühtehje* 'viljavihke'.

-da, -dä esineb mitmuses harvemini — ainult mõnedes pika vokaali või diftongiga lõppevates ühetüvelistes sõnades ja (ainsuse nominatiivis) *e*-lõpulistes kahetüvelistes sõnades. Näit. *šöappaida* 'saapid', *hiemaida* 'käiseid', *häidä* ~ *höälöjä* 'pulmi', *korgeida* 'kõrgeid', *vöatteida* 'louendeid'.

Karjala Valdai murrakus väljendab partitiiv ebamäärast osalisust nagu teisteski läänemeresoome keeltes. Näit. *täššä pahutta eij_õa* 'selles pole halba'. *heil_ä eij_õa rahõa* 'neil pole raha'. *puloišša eij_õa leh'tä* 'puudel pole lehti'. *tõalla eij_õa luloja* 'tollel pole luid'. *ei lie anažie* 'ei saa kindaid'. *nüttēnä eij_õa näidä briuzoja* 'nüüd pole neid koote'. *āna kättä* 'anna kätt'. *mie šiula tül_ärdä tādä ožuttažin* 'ma näitaksin sulle seda tütar'. *lämmitin kiugõada* 'kütsin ahju'. *hõän ei šuvače omõa nimie* 'ta ei armasta oma nime'. *jāin pokoiñiekkoja pežemäh'* 'jäin surnuid pesema (s. o. vanatüdrukus)'. *huigieda ei varata* 'häbi ei kardeta'. *brihõa moititah* 'noormeest laidetakse'. *iel'l_ä iskiettih lehmie* 'ennem tapeti lehmi'.

Harvem võib partitiiv väljendada kuhugi kuuluvust. Näit. *eij_õa mejän roduo* 'pole meie tõugu'.

Ainsuse partitiiv esineb koos arvsõnadega (välja arvatud *üksi* 'üks'): *kakšj närettä* 'kaks kuuske'. *kolme kūda el'i* 'kolm kuud elas'. *ñel'l_äkümmendä päivõä hüõ koišša ei el'ettü* 'nad ei elanud kodus nelikümmend päeva'. *puolen igõä kavotatta* 'poole oma elu-iga kaotate'. (Kuid: *üksi kerda* 'üks kord'.)

Samuti esineb ainsuse partitiiv koos hulka, mõõtu, määra jm. väljendavate noomenitega. Näit. *vallaššin pòaran hevošta* 'raken-dasin paari hobuseid'. *tuodih rēgi heinõä* 'toodi reekoorem heinu'. *kobra jauhuo* 'peotäis jahu'. *ñäppi šuolõa* 'näpuotsatäis soola'. *kamahlo jauhuo* 'kamalutäis jahu'. *mõökkü leibõä* 'päts leiba'. *otat palan leibõä* 'võtad pala leiba'. *ottaw gošt'in tüödä* 'võtab peo soetud linu'. *šül'i nuorõa* 'süld nõori'. *litra vīnõa* 'liiter viina'. *kilogrõama peskuo* 'kilo peensuhkrut'. *äijä brihõa, äija tüt'l_üe, äijä nuo'il'istuo* 'palju poisse, palju tüdrukuid, palju noorsugu'. *hõän mõni kerdõa ambu* 'ta tulistas mitu korda'. *hāñel'l_ä vähä vägie* 'tal on vähe jõudu'.

Komparatiivi puhul on partitiivis see sõna, millega võrreldakse, samuti kui soome keeleski. Näit. *mie en_õa pahembi heidä* 'ma ei ole neist halvem'. *huimembi toišta* 'teisest hullem'. *šie lõwvāt paremman milma* 'sa leiad minust parema'. *bohatemboja heidä ei ol-lun ñeke-dä* 'neist rikkamaid ei olnud kedagi'.

Partitiiv võib väljendada ka põhjust. Näit. *rahvaš kaikl_n rõadi hüvõä šõädä* 'inimesed on kõik rõõmsad hea ilma üle'. *žõali händä* 'kahju temast'. *žõalivoičet aigõa* 'sul on ajast kahju'. *miula händä huigie* 'mul on tema pärast häbi'. *huijuštõačcie pidäv heidä* 'nende

pärast tuleb häbeneda'. *mie tul'in azieda teil'ä* 'ma tulin teile asja pärast'. *mīdā šie et naiče* 'miks sa ei abiellu'. Samuti: *paššibo šiun hüvüžie* 'tänu su headuse eest'. Post- ja prepositsioone partitiiviga vt. §§ 102; 107. II infinitiivi partitiiv vt. § 83. Passiivi II partitsiibi partitiiv vt. § 87.

21. Sisekohakäänded on Valdai murrakus illatiiv, inessiiv ja elatiiv.

22. Illatiivi lõpuks on *-h*, *-h'*, mis astmevahelduslikes sõnades liitub tugevale tüvele. Näit. *pūh* 'puusse', *rugoh* 'saadu', *jalgah* 'jalga', *muštah* 'musta', *kād'eh* 'kätte', *kolmandeh* 'kolmandasse', *katokšeh* 'katusesse', *šizāreh* 'õe juurde', *lühüeh* 'lühikesse', *hambahah* 'hambasse', *herneheh* 'hernesse', *rugoloh* 'saadusesse', *jalgoh* 'jalgadesse', *muštih* 'mustadesse', *hernehih* 'hernesesse'.

Valdai murrakus väljendab illatiiv kõigepealt kohta — millegi sisepiiridesse suundumist, siirdumist või paigutamist nagu soome või eesti keeleski. Näit. *lāhen linnah* 'lāhen linna'. *hōān tul'i kod'ih* 'ta tuli koju'. *māñin miehel'l'ä omah kül'āh* 'läksin mehele oma külasse'. *krabad'in kovuh* 'ronisin kase otsa'. *panemma padah* 'paneme potti'. *panen vettā taiginah* 'panen vett leivanõusse'. *toinstōavat peit'lih* 'tōin teljed tuppā'. *panemma vārččilōih* 'paneme kottidesse'. *hōān tōrkkāi kirvehen mōah* 'ta torkas kirve maasse'. *lāhen peidoh* 'lāhen põllule'. *hōāvēh ajetah hāih* 'pulmarahvas sõidab pulma'.

Illatiiv võib väljendada otsest ühendust eri esemete vahel. Näit. *paikka šivottu pōāh* 'rātik on pähe seotud'. *kōārit jalgah hattaran* 'māssid jala ümber jalarāti'. *panet kād'eh alazet* 'paned kindad kätte'. *panen hebožella šel'gāh vārč'in* 'panen hobusele koti selga'. *briha rubei stukoiččemah ošiloh* 'noormees hakkas ustele koputama'.

Illatiiv väljendab eset, mida minnakse tooma. Näit. *lākši marjah* 'läks marjule'. *māni garbaloh* 'läks jōhvikale'. *pidāw männā kiš'liččāh* 'peab minema hapuoblikaid tooma'. *emāndā lākši heināh* 'perenaine läks heinu tooma' (vrd. *lākši heināl'l'ä* 'läks heinale, s. o. heina tegema'). See võib väljendada aga töössegi siirdumist. Näit. *laškima tūt'l'āren nājhkih* 'laskime tütre last hoidma'. *palkkai mužikka vierahan brihačun paimēñih, čivoja paimēndamah* 'ja palkas mees vōōra poisikese karja, kitsi karjatama'.

Illatiiv tähistab kellegi peret, kuhu minnakse. Näit. *tuudih täh' mužikkah i akkah* 'tuli selle mehe ja naise juurde'.

Illatiiv võib osutada suunda. Näit. *oigieh käd'eh' puhandi i važameh* 'paremat kätt puhus ja pahemat'.

Illatiiv väljendab aega. Näit. *mıttüžih čöässülöih miwla teil'ä tulla* 'mis kella ajaks ma pean teile tulema'. *i täh' aigah izändä kod'ih tül'i* 'ja sel ajal peremees tuli koju'.

Illatiiv osutab viisi. Näit. *äijäh' kieleh' mahat paišša* 'sa oskad palju keeli rääkida'. *mejän löaduh nüttenä ei karrata* 'meie moodi nüüd ei tantsita'. *a tüt'lärel'lä eijöa tabah* 'aga tütrele pole meelega järgi'. *nel'läh' briuzah puičet terväh'* 'nelja koodiga peksad ruttu'.

Illatiiv võib väljendada seda, mille eest midagi ostetakse või saadakse. Näit. *oššetih näih' d'engoih tuomašta* 'osteti selle raha eest külakosti'. *jäiččöih' oštažin leiböä* 'munade eest ostaksin leiba'. *mih šie joit* 'mille eest sa jõid'.

Illatiiv osutab otstarvet. Näit. *annetih t'orpoloih villoä* 'anti viltideks villu'. *pil'imä halguo riheh* 'saagisime rehe jaoks puid'. *meil'ä nalogoih oiž'dengöa* 'meil oleks maksudeks raha'. Harva võib illatiiv väljendada ka olukorda. Näit. *i sandöatat kait'in jöädih eloh* (M) 'ja kõik sõdurid jäid ellu'.

Illatiiv võib osutada eset, mille mõju alla satutakse. Näit. *täh' kizah čivat kait'in rušetih kargaj'mah* (M) 'sellest mängust kõik kitsed hakkasid tantsima'. *vel'li miun kuol'i nälgäh* 'mu vend suri nälga'. (Sageli siiski: *kuollah näl'läl'lä* 'surrakse nälga'.)

Mõnikord väljendab illatiiv ka sarnasust. Näit. *höän on töattoh* 'ta on isasse'. *a lapšet toizet häneh'* 'kuid teised lapsed on temasse'.

Illatiiv esineb ka teatud verbidega (enamasti vene keele mõjul). Näit. *tül'i poiga, ambu kondieh* 'tuli poeg, tulistas karu'. *el'ä kačo töattoh* 'ära vaata isa'. *kačahin čöässülöih* 'heitsin pilgu kellale'. *brihat kartih kizatah, garmoñih kizatah* 'poisid mängivad kaarte, mängivad harmoonikat'. *rubei školah kävelemäh* 'hakkas koolis käima'. *indakezroh kävelimä* 'käisime õhtuketrusel' (*kävellä* tähendab siin 'pidevalt käia'). *lähk'iettih markovalla kirjah opaštumah* 'läksid Markovale kirjaoskust õppima'. *brihačču pohod'iw šiuh* 'poisike sarnaneb sinuga'. *pokoñiekkä šuoritettih valgeih* 'surnu riietati valgesse'. *storoža rubei zvoñimah kelloloiuh* 'vaht hakkas kelli helistama'.

23. Inessiivi lõpuks on -šša, -ššä ja -šša, -ššä. Viimased esinevad i järel. Näit. *ruvošša* 'saos', *hiemõašša* 'käises', *jallašša* 'jalas', *mēčäššä* 'metsas', *veješšä* 'vees'; *kõäššä* 'käes', *peit'issä* 'toas', *hiemaišša* 'käistes', *pukšuloišša* 'pükstes', *pūloišša* 'puudes', *käziššä* ~ *käzilöiššä* 'kätes', *hambahišša* 'hambastes'.

Inessiiv osutab kohta, kus ollakse. Näit. *ükši seižow t'el'egäššä*, *toihi seižow mõašša* 'üks seisab vankris, teine maas'. *halloit kiugõašša* 'puud on ahjus'. *ei himota koišša istuo* 'pole tahtmist kodus istuda'. *midä šiula on pukšuloišša* 'mis sul on pükstes'. *mie issun koiuüşša* 'ma istun kase otsas'.

Inessiiv väljendab olukorda või mõjuvõimu, milles keegi või miski on. Näit. *toičči*, *kuin elošša lienen* 'tuleval aastal, kui elus olen'. *näin šiima unišša* 'nägin sind unes'. *a kiugõa kaikki on loukkoloišša* 'aga kogu ahi on auke täis'. *täššä häžvāššä kuolež* 'selles vingus sured'. *mužikka läksi kod'ih igävāššä* 'mees läks koju mures'.

Inessiiv võib osutada töös või tegevuses olemist. Näit. *paimēnišša kävelõw* 'käib karjas'. *mužikka oli saldoatoišša* 'mees oli sõduriks'. *hõän eli nāñkiššä* 'ta oli lapsehoidjaks'.

Inessiiv võib väljendada ka kellegi juures olemist. Näit. *hõän rõadaw tüt'läreššä* 'ta töötab tütre juures'. *leikkaima bajarišša kagrõa* 'lõikasime mõisniku juures kaera'.

Inessiiv tähistab sageli aega, mille jooksul midagi toimub. Näit. *mie kezāššä en nägen peit'issä päivāštä* 'ma ei näinud suve jooksul toas päikest'. *illašša äijän poltetah pärettä* 'õhtu jooksul põletatakse palju peerge'. *kažvaw kolmešša vūvešša* 'kasvab kolme aastaga'. *täššä küšša miula tulla ei šõa* 'sel kuul ma ei saa tulla'.

Inessiiv väljendab otsest ühendust eri esemete vahel. Näit. *moržiemella paikka põäššä* 'pruudil rätik peas'. *korvišša užniekat* 'kõrvades kõrvarõngad'. *koirašša kirput* 'koera seljas (on) kirbud', *buolašša järe leht'i* 'pohlal on jäme leht'. *jalloišša varbahat* 'jalgadel on varbad'. (Siiski vahel ka: *kellozež kagalla vain keliššäh* 'kellad kaelas vaid helisevad'.)

Inessiiv võib osutada ainet, millega miski on määratud või keegi varustatud, ümbritsetud. Näit. *tulen kod'ih*, *põä vereššä* 'tulen koju, pea verine'. *talvella kävelimä topoloišša* 'talvel käisime viltides'. *vīkoin istuja räččinöiššä* 'kaua istusite särkides'.

24. Elatiivi lõpp on *-šta*, *-štä* ja *-šta*, *-štä*. Viimased esinevad *i* järel: *pūšta* 'puust', *ruvošta* 'saost', *jallašta* 'jalast', *võat-tiešta* 'lõuendist', *jalloišta* 'jalgadest', *lambahišta* 'lammastest', *šizärišta* 'õdedest'.

Elatiiv osutab kohta, mille piiridest lahkutakse. Näit. *milma ajaw peřtišta pois* 'ajab mind toast välja'. *čüžülüškä lanğei šizälišta* 'sisalik kukkus põuest'. *košovašta kaikki marjat šoi* 'šoi korvist kõik marjad'. *noštih hõäveh stolašta* 'tõusis pulmarahvas lauast'. *õta milma koivušta* 'võta mind kase otsast'. *mieleštä šiula magavo ei lähe* 'sul ei lähe magamine meelest'.

Elatiiv võib tähistada seda, kelle juurest lahkutakse. Näit. *hõän šieldä uid'i d'edašta i babašta* 'ta sealt taadi ja eide juurest läks ära'. *lähettä tõtatošta miehel'l'ä* 'lähete isa juurest mehele'.

Elatiiviga väljendatakse otsese ühenduse lakkamist esemete vahel. Näit. *molodoinda paikkõa ottaw põäštä* 'võtab noorelt naiselt rätikut peast'. *koirašta hüö tuldih* 'koera seljast nad (= kirbud) tulid'.

Elatiiv osutab algupära või ainet, millest midagi on tehtud. Näit. *loukin on löajittuna närieštä i koivušta* 'lõuguti on tehtud kuusest ja kasest'. *ševotan leibõä rugehizešta jauhošta* 'segan leiba rukkijahust'. *villašta lietäh' hüvät alazet* 'villast saavad head kindad'.

Elatiiv võib põhjust väljendada. Näit. *lihašta lienen pakšu* 'lähen lihast paksuks'. *nimi-dä ei šüönün igäväštä* 'mitte midagi ei söönud mure pärast'. *a živatat tel'metäh' ägeil'ä pòarmišta* 'kuid loomad tambivad palavate ilmadega parmude pärast'.

Elatiiv väljendab seda eset või olevust, kelle või mille eest midagi saadakse või makstakse. Näit. *hüö daritah dengõa tüt'l'õ-lõil'ä viržilõištä* 'nad kingivad tüdrukutele laulude eest raha'. *äijä tüö makšoja šõappaišta* 'palju te maksite saabaste eest'. *bajari ando kakšj värččie jauhuo üheštä d'igašta* 'mõisnik andis kaks kotti jahu ühe hane eest'. *paššibo veještä* 'tänu vee eest'. (Kuid ka: *paššibo mejel'dä* 'tänu mee eest'.)

Elatiiv osutab seda, millest kinni võetakse. Näit. *toiñe toišta vejettih tukišta* 'nad kiskusid teineteist juustest'. *heidä lükittih l'el'egäštä, keda tukišta, keda kõäštä, keda jallašta* 'nad lükati vankrist maha, keda juustest, keda käest, keda jalast'. — Samuti väljendab see isikut, kelle veendumuse järgi asi on nii või teisiti.

Näit. *mie teistä kaikista lieñin päha* 'teie kõigi meelest ma olen halb'.

Elatiiv tähistab isikut, kellelt midagi saadakse, kellelt midagi iähtub. Näit. *mõamo poličči kirjan poižista* 'ema sai poegadelt kirja'. *šanokkõa miušta tervehüttä* 'ütelge minu poolt tervitusi'. *miula pridõaneida tütõštä ei pie* 'mul pole tüdruku poolt kaasa-
vara tarvis'.

Elatiiv osutab aega, millest alates midagi toimub. Näit. *prõaz-
niekašta hüõ kavotah* 'peopäevast peale nad kaovad'.

25. Väliskohakäändeid on Valdai murrakus kaks — adessiiv-allatiiv ja ablatiiv. Nimelt on adessiiv ja allatiiv kokku langenud nagu paljudes muudeski karjala murretes, moodustades käände, mis vastab küsimustele *kellel? millel? kus? ja kellele? millele? kuhu?*

26. Adessiiv-allatiivi lõpuks on *-лла, -llä* ja *-ла, -lä*. Neist *-лла* esineb tagavokaalseis, *-llä* eesvokaalseis sõna-
des, kuid *i*-lõpuliste diftongide ja pika *i* järel on *-ла* tagavokaal-
seis, *-lä* eesvokaalseis sõna-des. Näit. *katokšella* 'katusel, katu-
sele', *vel'el'lä* 'vennal, vennale', *tüt'ölöil'ä* 'tüdrukutel, tüdruku-
tele', *lambahīla* 'lambail, lambaile'.

Adessiiv-allatiiv väljendab kohta — millegi pealispinnale ase-
tamist või siirdumist. Näit. *levitän skõatterizen stolalla* 'laotan
linakese lauale'. *pihalla lähet, ñenä kül'mäw* 'lähed õue, ninal
kül'm'. *panin kočkalla košovon* 'panin korvi mättale'.

Adessiiv-allatiiv tähistab kellegi või millegi poole või juurde
suundumist. Näit. *lähedgõ illalla šie järvel'ä* 'kas sa lähed õhtul
järvele'. *stiraičet šovat, panet regüeh', lähet rüčalla, hühot* 'pesed
särgid, paned kelgule, lähed ojale, loputad'.

Samuti väljendab see millegi pinnal või juures olemist. Näit.
šeizow pappi šillalla 'seisab papp sillal'. *ühel'lä hūtašilla on äijä
maduo* 'ühe talu juures on palju usse'. *täl'l' illalla olemma goš-
fīšsa tōälä* 'selles maailmas oleme siin võõrsil'.

Adessiiv-allatiiv osutab seda, kellele või millele tegevus on
suunatud või kes midagi saab. Näit. *nämä virvat annat lapšila*
'need pajuksad annad lastele'. *miñña mõamolla jalgoih kumar-
dõaččow* 'minia emale kummardub maani'. *tuow omīla poižila* 'toob
oma poegadele'.

Adessiiv-allatiiv võib tähistada töösse või tegevusse asumist. Näit. *lähemmä rõavolla* 'läheme tööle'. *matkain heinäl'l'ä* 'läksin heinale'. *läksi tüt'l'ö vejel'l'ä* 'läks tüdruk vett tooma'. *läksi voi-nalla* 'läks sõtta'. *rubiemma murginalla* 'hakkame hommikust sööma'.

See võib väljendada asendit, ka seisukorda. Näit. *üksi külgi vaibu, veñüeč'in toizella* kül'l'el'l'ä 'üks külg väsis, heitsin teisele küljele'. *è'l'ä issu näl'l'al'l'ä* 'ära istu näljas'. *šidä mie läks'in mie-hel'l'ä* 'siis läksin mina mehele'.

Adessiiv-allatiiv osutab aega, millal midagi toimub. Näit. *kevõällä lapš'ila jallat redukhat* 'kevadepool on lastel jalad porised'. *hüv'ä nitt'ö ilalla* 'õhtul on hea niita'. *ilalla kajoš, huomenekš'ella liev pakkañe* 'õhtul selge taevast, hommikul tuleb pakane'. *mie üöl'öil'ä storož'in kolhoznoida tarh'õa* 'ma valvasin öösel kolhoosi karjalautal'. *valgiella tulemma viel'ä kod'ih* 'tuleme veel valges koju'. *mintäh' šie et tule vihmal'la* 'miks sa ei tule vihma ajal'.

Adessiiv-allatiiv väljendab kohustust, käsku, keeldu või luba. Näit. *miula pidäw pais'sa teil'ä* 'ma pean teile kõnelema'. *i käš'kiettih tüt'l'öz'el'l'ä veñüeč'ie kiug'õalla* 'ja kästi tüdrukukesel heita ahjule'. *en tije, midä miula rõad'õa* 'ma ei tea, mida teha'. *ois vain häñel'l'ä, rahvahalla ei pie* 'oleks vaid temal, inimestel pole tarvis'. *voidgo miula teil'ä üödä mõata* 'kas ma võin teid ööda magada'.

Adessiiv-allatiiv tähistab omajat. Näit. *kukolla rakšu õäñi, kanalla hieno õäñi* 'kukel on jäme hääl, kanal peenike'. *lapš'ella üksi n'ed'el'i* 'laps on nädal vana'. *miula heidä on äijä* 'mul on neid palju'. *igävä häñel'l'ä raukalla* 'tal vaesesel on igav'.

Adessiiv-allatiiv väljendab abinõu, vahendit, millega midagi tehakse. Näit. *iel'l'ä čirppil'öil'ä leikattih* 'ennem lõigati sirpidega'. *mairolla juotettih* 'piimaga joodeti'. *kaššan vejel'l'ä* 'kastan veega'. *i heih' röjiw näil'ä ozr'illa* 'ja neid (= noorpaari) loobib nende otradega'.

Adessiiv-allatiiv tähistab seda, kelle poolt midagi on korda saadetud. Näit. *reviteldü käzi kriš'õila* 'kass on rottide poolt lõhki kistud'. *kanoila maraidu* 'kanadest määritud'. *hõän toi plat'jan teil'ä tuoduna* 'ta tõi teie poolt toodud kleidi'. *tämä on miula kuvottu* 'see on minu kootud'. *hukalla rõañittu* 'hundi poolt haavatud'.

Adessiiv-allatiiv võib väljendada viisi, kuidas midagi toimub. Näit. *névesta itkõw õähellä* 'pruut itkeb valjusti (= häälega)'. *mie näin omilla silmilä* 'ma nägin omade silmadega'. *soberiečettih art'el'illa* 'koguneti hulgana'.

Adessiiv-allatiiv võib väljendada muljet, mida meeltele avaldatakse. Näit. *hüö ruvetah nämä marjat haižomah ukkozella* 'need marjad hakkavad haisema taadi järgi'. *hüvällä haižow* 'lõhnab hästi'.

Mõningaid verbe kasutatakse vene keele mõjul adessiiv-allatiiviga. Näit. *höän miula ei auta* 'ta ei aita mind'. *häküttäw miula* 'segab mind'. *mužikka naizen äjo, naičči toizella* 'mees ajas naise ära, abiellus teisega'. *ei uškuota brihallla* 'poissi ei usuta'. *händä kačottih kaitin, kel'lä himotti* (M) 'teda vaatasid kõik, kes tahtsid'.

27. Ablatiivi lõpuks on tagavokaalseis sõnades *-lda*, eesvokaalseis *-ldä*. Näit. *katokšelda* 'katuselt', *šizärel'dä* 'õelt', *tüt'ölöil'dä* 'tüdrukutel'.

Ablatiiv osutab kohta, mille pealispinnalt või juurest tullakse. Näit. *tüt'õne vieraš kiugõalda kočahti* 'võõras tüdrukuke hüppas ahjult'. *tül'i ei vie šõabranda heinie* 'tuul ei vii kuhja pealt heinu'. *tüt'õne tül'i kaivõalda* 'tüdrukuke tuli kaevult'. *ajettih bajařin pois goranda* 'aeti mõisnik mäe pealt ära'.

Ablatiiv väljendab tööd või tegevust, mida tegemast tullakse. Näit. *matkõan rõavõalda* 'tulen töölt'. *tuleť kod'ih leikkavõalda* 'tuled viljalõikuselt koju'. *noužin magavõalda* 'tõusin magamast'.

Ablatiiv näitab seda, kellelt midagi palutakse või küsitakse. Näit. *küžel'läh' brihalda: mahadgo škõaskie paišša* (M) 'küsitakse poisilt, kas oskad muinasjutte jutustada'. *rubiew höän šiunda pakuomah kol'čašta* 'ta hakkab sinult sõrmust paluma'.

Ablatiiv väljendab seda, kelle või mille kahjuks midagi toimub. Näit. *a tõatto i mõamo miunda kuõndih* 'aga isa ja ema surid mul'. *leikkõan kanalda põän* 'lõikan kanal pea'. *katkai šel'läldä lün* 'murdis seljaluu'. *heil'dä kõät i jannat šivottih* 'neil seoti käed ja jalad'.

Ablatiiv osutab isikut, kellelt midagi saadakse. Näit. *mužikka otti izännäldä vakan hobieda* 'mees võttis peremehelt vaka hõbedat'. *ečči hänelä denğõa* 'otsis temalt raha'. *oštj toizilda* 'ostis teistelt'.

Ablatiiv võib väljendada põhjustki. Näit. *мила вацалла ра-rembi lieñi poroškalda* 'mu kõhul hakkas pulbrist parem'. *kül-läštümä leiväl'dä* 'saime kõhud täis leivast'.

Ablatiiv võib osutada viisigi. Näit. *kärbäñe kibiieldä purow* 'kärbes hammustab valusasti'. *pidäw pakšulda kezrätä* 'peab jämedalt ketrama'. *hionozeläda* 'peenikeselt'.

28. Peale sise- ja väliskohakäänete on Valdai murrakus kaks hilistekkinud kohakäänet — aproksimatiiv ja egressiiv.

29. A p r o k s i m a t i i v i lõpp on *-люо*, *-l'üe* ja *-люо*, *-l'üe*. Neist *-люо* esineb tagavokaalseis, *-l'üe* eesvokaalseis sõnades, ent *i*-lõpuliste diftongide ja pika *i* järel on *-люо* tagavokaalseis, *-l'üe* eesvokaalseis sõnades. Näit. *рүллюо* 'puu juurde', *kehnozē-люо peřt't'izel'l'üe* 'viletsa tare juurde (~ juures)', *važoiлюо* 'vasikate juurde (~ juures)', *лambah'люо* 'lammaste juurde (~ juures)'.
Et kääne on tekkinud postpositsiooni *люо* 'juurde' liitumisest genitiiviga, siis väljendab see praegugi juurdetulemist või juuresolemist.

Kellegi või millegi lähedusse siirdumist väljendavaid näiteid: *ajel'i d'ēda poijalлюо* 'sõitis taat poja juurde'. *pannah butilkat veñüel'l'eh' kiöi ruoppahalлюо* 'pannakse pudelid pikali kivi-hunniku juurde'. *mäñe pełdoh i istuoče kivel'l'ä valgiezeļлюо koi-vuzeļлюо* 'mine põllule ja istu kivi peale valge kasekese juurde'. *šidä lehmil'üe lähen* 'siis lähen lehmade juurde'.

Kellegi või millegi läheduses olemist väljendavaid näiteid: *käžiripakko käžaštiel'l'üe vain rippuw* 'kätepühkekalts ripub vaid kätepesunõu juures'. *keittimä nebliččäh päin järvel'l'üe* 'keetsime Neblitša pool järve ääres'. *sardõatta šeižow verejil'üe* 'sõdur seisab värava juures'.

30. E g r e s s i i v i lõpp on tagavokaalseis sõnades *-лдуо*, eesvokaalseis *-ldüe*. See väljendab kellegi või millegi juurest lahkumist. Näit. *oiš kakšj peřt't'ie, mie uidžiñ heil'düe* 'oleks kaks taret, ma läheksin nende juurest ära'. *värt't'inhäl'düe jalga katattu* 'pahkluu juurest jalg murtud'. *ka paiñmen tulow kod'ih akalduo täldüe* 'vaat karjus tuleb selle naise juurest koju'.

31. T r a n s l a t i i v i lõpuks on *-kšj*, *-kši*, *-ksi*. Näit. *mõatomkšj* 'emaks', *leššekši* 'leseks', *paloiksi* 'tökkideks'.

Translatiiv osutab olukorda, seisundit, millesse siirduakse. Näit. *kolhoza palkattih miama storozaksji* 'kolhoos palkas mind valvuriks'. *mõamoksj kučutah* 'emaks kutsutakse'. *leikattih kon-dien paloikši* 'lõigati karu tükkideks'. Samuti mõnikord: *jäin van-hakšj tütökšj* 'jäin vanaks tüdrukus'.

Translatiiv väljendab aega, mille jooksul tegevus kestab või enne mida see toimub. Näit. *tul'i meil'ä roštovaksji* 'tuli meile jõu-luks'. *hänen laškiettih üökšj* 'teda lasti ööseks'. *toizeksji arrekšj šie tuo miula svotkat* 'sa too mulle teisipäevaks kokkuvõtted'. *tädä leibõä tulow kaikekšj ned'el'ikši* 'seda leiba jätkub kogu nädal-aks'.

Translatiiv tähistab otstarvet. Näit. *voit händä pukšuloikši* 'seda võib püksteks'. *mal'lat valmehet murginakšj* 'kaused on hommikueineks valmis'.

Translatiiv võib väljendada keelt, mida kõneldakse. Näit. *lapšie en opaštan karielazekšj* 'lastele ma ei õpetanud karjala keelt'.

32. Essiivi lõpuks on *-na, -nä*, mis astmevahelduslikes sõnades liitub tugevale tüvele. Näit. *tüt'l'önä* 'neiuna', *aigana* 'ajal', *tänä vuodeņa* 'tänavu'; *männä vuodeņa* 'möödunud aastal'.

Essiiv väljendab enam-vähem määratletud aega. Näit. *tänä vuodeņa liew äijä heinõä* 'tänavu saab palju heina'. *otetah tütöt prõazniekkana meidä gošt'ih čõajuo juomah* 'võtavad tüdrukud pidupäeval meid külla teed jooma'. *ka tulemma toišša põänä* 'vaat tuleme teisel päeval'. *näin päivinä el lähe neko-nza* 'neil päe-vil ma ei lähe iialgi'. *teil'ä pidäv toiššargena lämmittõä* 'teil tuleb teisipäeval kütta'.

Predikatiiv-adverbiaalina väljendab essiiv seisukorda, omadust, asendit. Näit. *moržien ei tähõ olla emändänä* 'noorik ei taha olla perenaiseks'. *lienet cõarina* 'saad tsaariks'. *vanhana tüt'l'önä paha elõä* 'vanatüdrukuna on paha elada'. *nel'l'ä päivõä issuin anda-lukšena* 'neli päeva istusin mõrsjana (s. o. kihlatud pruudina)'.

Suhteliselt sageli on essiivis passiivi II partitsiip kas mõne *olla*-verbi vormiga, eitusega või üksi. Näit. *aziet ollah kaikki löajittuna* 'asjad on kõik korda seatud'. *ka on kaivettuna hauda* 'vaat on haud kaevatud'. *ei nemi-dä lövõvettünä* 'mitte midagi põle leitud'. *nämä kaikki kirjutettuna* 'need kõik on kirjutatud'.

33. Abessiivi lõpuks on *-tta, -ttä*. Näit. *jalatta* 'jalata', *kõättä* 'käeta', *hiemaitta* 'käisteta'.

Abessiiv väljendab kellegi või millegi puudumist. Näit. *i jäi miun poiga naizetta* 'ja jäi mu poeg ilma naiseta'. *mida mie rubien rõadamah hebozetta* 'mida ma teen ilma hobusetä'. *hännättä eij_õa nemü-tüttä linduo* 'sabata ei ole mingisugust lindu'. *meil'ä vembellitä ei ajella* 'meil lookadeta ei sõideta'. *talvi lumetta eij_õa i kězä vihmatta eij_õa* 'talv pole lumeta ega suvi vihmata'.

34. Komitatiivi lõpuks on *-hke* või harvem *-hkelä, -hkelä*, mis liitub ainsuses genitiivi, mitmuses aga mitmuse tüvele. Näit. *huvähke tütöhke* 'hea tüdrukuga', *hiemaihke* 'käistega', *tõatonhkelä* 'isaga', *tüttöženkelä* 'tüdrukukesega'.

Et komitatiiv on arenenud iseseisva sõna *keralla* 'kaasas, kaasa' liitumisest, siis väljendab see eelkõige kaasasolu. Näit. *müö läksimä kahenke brihazenke meččäh'* 'me läksime kahe poisikesega metsa'. *brihad_gul'aidih tüttölöihke* 'noormehed kurameerisid tüdrukutega'. *müö mänimä sizäreh' tütöhkelä* 'me läksime õe juurde tüdrukuga'.

Komitatiiv osutab ka seda, millega ollakse varustatud. Näit. *värftinä lanhoihke* 'värten lõngaga'. *šõba hiemaihke ol'i* 'särk oli käistega'. *lõapõit kengin pitihke pagloihke* 'panen pikkade paeltega viisud jalga'.

Harvem võib komitatiiv tähistada viisigi. Näit. *uinoin itku-loihke* 'uinusin nutuga'. *a keühä mužikka tühjänke vačanke mat-kõaw kod'ih* 'aga vaene mees läheb tühja kõhuga koju'.

35. Instruktiivi lõpp on *-n*. Valdai murrakus sarnaneb instruktiiv ainsuses genitiiviga, mitmuses mitmuse genitiiviga. Kääne esineb võrdlemisi harva — tavaliselt mitmuses, ainult arv-sõnadest võib ainsuski ette tulla.

Instruktiiv väljendab viisi. Näit. *hõän langei sellin* 'ta kukkus selili'. *vačoin püörähti* 'pööras end kõhuli'. *vačča vaibu, venüečin küllin* 'kõht väsis, heitsin külili'. *rõavoin hüvin* 'töötasin hästi'.

Instruktiiv osutab määra, hulka, sageli distributiivselt. Näit. *õl'i heidä nellän pereheššä* 'oli neid neljakesi peres'. *kolmen meil'ä tuljih* 'nad tulid kolmekesi meile'. *mie kačoin lašta, äijägõ hänellä jalloišša šormie: vižin šormiloin* 'ma vaatasin last, kui palju ta jalgadel varbaid: viis varvast'. *kakšin lapsin kaikil_ kolmella minhoila* 'kahe lapse kaupa igal kolmel minial'.

jõattih paloin 'jagati tükikaupa'. *hel'läl'lä tül'tärel'lä vil'in šovin* 'neljale tütrele lõikasin särgikaupa'.

Instruktiiv võib tähistada ka aega. Näit. *hõän ei kažva vuoži-loin, a čõässülöin i minuttoiloin* 'ta ei kasva aastate, vaid tundide ja minutitega'.

Mitmuse moodustamine.

36. Mitmuse tunnused on *-t*, *-i* ja *-lo + i*, *-lö + i*.

Neist esineb *-t* ainult mitmuse nominatiivis ja akusatiivis.

37. Mitmuse *-i* on liitunud vokaaltüvele, kusjuures tüvevokaal on muutunud või kadunud. See on toimunud üldjoontes järgmiselt:

1. Diftongiga lõppevates tüvedes *õa + i* → *ai*, *õa + i* → *äi*, *ie + i* → *ei*. Näit. *šõappõa* 'saabas' : *šõappaida* 'saapaid', *hiemõa* 'käis' : *hiemaitta* 'käisteta', *hõät* 'pulmad' : *häidä* 'pulmi', *hardiet* 'õlad' : *hardeida* 'õlgu', *aštie* 'sööginõu' : *ašteida* 'sööginõusid'.

2. Kahesilbistes *a*-tüvelistes sõnades, mille 1. vokaal ei ole *o* ega *u*, ja pikemates *a*-tüvelistes sõnades on mitmuses *a + i* → *oi*. Ka pikemates *ä*-tüvelistes sõnades on *ä + i* → *öi*. Mitmuse partitiivis on vokaalide vahel *i > j* nagu soome keeleski. Näit. *akka* 'naine' : *akoiada* 'naistelt', *vašta* 'viht' : *vaštoja* 'vihtu', *velga* 'võlg' : *velgoja* 'võlgu', *briha* 'noormees' : *brihoja* 'noormehi', *hinda* 'hind' : *hinnoišša* 'hindades', *hattara* 'jalarätt' : *hattaroja* 'jalarätte', *lõalakat* 'lõuad' : *lõalakkoja* 'lõugu', *podruška* 'sõbranna' : *podruškoja* 'sõbrannasid', *mužikka* 'mees' : *mužikoiila* 'meestel', *živatta* 'loom' : *živattoja* 'loomi', *bohatejmat* 'rikkamad' : *bohatejboja* 'rikkamaid', *pokoiniikka* 'surnu' : *poikoiniekkokkoja* 'surnuid'; *emändä* 'perenaine' : *emännöildä* 'perenaistelt', *värttiinä* 'värten' : *värttinöjä* 'värtnaid', *räččinä* 'vanaaegne naisesärk' : *räččinöiššä* 'naisesärkides', *žeñihä* 'peigmees' : *žeñihöjä* 'peigmehi', *rieh'tel'ä* 'pann' : *rieh'telöjä* 'panne'.

3. Kahesilbistes *a*-tüvelistes sõnades, mille 1. vokaal on *o* või *u*, on *a + i* → *i* ja kahesilbistes *ä*-tüvelistes sõnades *ä + i* → *i*. Ka *e*-tüvelistes sõnades on *e + i* → *i*. Mitmuses on konsonandile järgnev *i > i* enamasti kõigis käändeis (välja arvatud õieti ainult partitiiv). Näit. *poiga* 'poeg' : *poigie* 'poegi', *ozra* 'oder' : *ozriila* 'otradel', *škõaska* 'muinasjutt' : *škõaskie* 'muinasjutte', *gul'ba* 'kartul' : *gul'bie* 'kartuleid', *hukka* 'hunt' : *hukkie* 'hunte'; *mēččä*

'mets' : *mecčie* 'metsi', *mecčissä* 'metsades', *kül'ä* 'küla' : *kül'ie* 'külasid', *lehmä* 'lehm' : *lehmilüie* 'lehmade juurde', *leibä* 'leib, vili' : *leibie* 'leibu, leivavilju', *kaik'k'i* 'kõik' : *kaik'k'ie* 'kõiki', *jähik-sie* 'jäneseid', *kärbäzet* 'kärbсед' : *kärbäzie* 'kärbseid', *mudõannēn* 'mõne' : *mudõanžissä* 'mõnedes', *tüt't'äret* 'tütred' : *tüt't'ärie* 'tüt-reid', *óembelen* 'looga' : *óembel'ittä* 'lookadeta'.

ut-, *üt-lõpulistes* ja *uš-*, *üš-lõpulistes* abstraktseis noomeneis on mitmuses *-ži-*. Näit. *lühüt* 'lühike' : *lühüzie* 'lühikesi', *kätüt* 'häll' : *kätküzie* 'hälle', *hüvüš* 'headus' : *hüvüzie* 'headusi'.

4. *h-*listes sõnades on mitmuses kõikjal *i*, mis samuti on pikenenud. Näit. *hambahat* 'hambad' : *hambahie* 'hambaid', *lambahat* 'lambad' : *lambahilä* 'lammastel', *pelvaš* 'lina' : *pelvahie* ~ *pelvahije* 'linu', *rünnäš* 'rind' : *ründähilä* 'rinnaesisel', *hernehet* 'herned' : *hernehie* 'herneid', *ub'ehet* 'täkud' : *ub'ehie* 'täkke'.

38. Nagu üldse karjala keeles, esineb Valdai murrakuski nn. *l*-mitmus, millele alati veel liitub ka *i*-tunnus. Nii on tagavokaalseis sõnades tunnuseks *-loi-*, eesvokaalseis *-loi-*, mis ikka liitub vokaaltüvele (ainsuslikule või mitmuslikule). Mitmuse tunnus *-loi-*, *-loi-* esineb järgmistel juhtudel:

1. Ainsa võimaliku mitmuse tunnusena *o-*, *ö-*, *u-*, *ü-*tüvelistes sõnades, kus see liitub ainsuse tüvele. Näit. *maido* 'piim' : *maido-loja* 'piimasid', *vagoloja* 'vagusid', *t'iekkoloin pöällä* 'rataste peal', *kuboloih* 'kubudesse', *nägölöjä* 'nägu', *tüt't'ölöjä* 'tüdrukuid', *koivu-loišta* 'kaskedest', *püksuloitta* 'püksata', *viluloissä* 'külmades', *bohačču* 'rikas', *bohačču-loja* 'rikkaid', *kül'ü* 'saun' : *kül'ülöin* 'saunade', *čõässülöin* 'kellade'.

2. Samuti ainsana *i*-tüvelistes sõnades. Näit. *peit't'i* 'tare' : *peit't'ilöjä* 'taresid', *värčči* 'kott' : *värččilöissä* 'kottides', *reŋgi* 'pang' : *reŋgilöin* 'pangede', *kòd'i* 'maja' : *kòd'ioja* 'maju', *kartti-loja* 'kaarte', *bajariloja* 'mõisnikke', *lõapottiloja* 'viiske', *pastal-loja* 'pastlaid', *bohat't'eriloišta* 'kangelastest'.

3. Ka *äi-*, *üö-* ja *oi-*diftongilistes sõnades ainulisena. Näit. *täilöjä* 'täisid', *vüölöjä* 'võid', *tüölöjä* 'soetud linu', *üölöil'ä* 'öödel', *rodnoiloiuo* 'sugulaste juurde', *voiloja* 'võid', *hitroiloja* 'kavalaid', *molodoiloja* 'noorpaari'. Samuti: *lülöja* 'luid'.

4. Mitte ainuke, kuid siiski ilmselt domineeriv on *loi-*, *loi-*mitmus ka kahesilbistes *e*-tüvelistes sõnades. Näit. *regilöil'ä* 'regedel', *šarviloišta* 'sarvist', *kiven* 'kivi' : *kivilöjä* 'kive', *oven*

'ukse' : *oúiloja* 'uksi', *jogiloišša i järvelöiššä* 'jõgedes ja järvedes', *kaᅇgeloila* 'keppidega', *rīhen* 'rehe' : *rīhilöiššä* 'rehtedes', *hirzilöjä* 'palke', *virzilöjä* 'laule', *vuožiloin* 'aastate', *künzilöjä* 'küüsi', *šieñilöin pöällä* 'seente peale', *mežilöjä storožiw* 'ta valvab mett', *vezilöjä* 'vett', *lumiloja* 'lund', *tul'iloja* 'tulesid', *kiel'ilöjä* 'keeli'.

Kuid nende kõrval siiski ka: *vel'ilöjä* ~ *vel'lie* 'vendi', *olgi-loja* ~ *olgie* 'õlgi', *polviloih* ~ *polvih* šoa 'põlvist saadik', *hirilöjä* ~ *hirie* 'hiiri', *lapšie* ~ *lapšiloja* 'lapsi', *käzilöil'ä* ~ *käzilä* 'kätel', *kaiķišša* ~ *kaiķ'k'loišša sarailoišša* 'kõigis kuurides'.

5. Paralleelselt *i*-tunnusega võib *loi-*, *löi-*mitmus esineda

a) *oa-*, *öä-*, *ie*-diftongiga lõppevais noomeneis. Näit. *harmõa-loja* ~ *harmaida* 'halle', *lat'tieloja* ~ *lat'teida* 'põrandaid', *hõälöjä* ~ *häidä* 'pulmi', *häih'* ~ *hailöih'* 'pulma', *närielöjä* ~ *näreidä* 'kuuski'.

b) mõnedes pikemateski *e*-tüvelistes noomenites. Näit *kūñel'ie* ~ *kūñel'ilöjä* 'pisaraid', *kämmeñie* ~ *kämmeñilöjä* 'kämblaid', *katokšišta* ~ *katokšeloišta* 'katustest'.

Käänamisparadigmad.

39. Ühetüvelistest *peřt'ti* 'tare'.

	A i n s u s	M i t m u s
Nom.	<i>peřt'ti</i>	<i>peřt'it</i>
Gen.	<i>peřt'in</i>	<i>peřt'ilöin</i>
Ak.	<i>peřt'ti</i> <i>peřt'in</i>	<i>peřt'it</i>
Part.	<i>peřt'tie</i>	<i>peřt'ilöjä</i>
Ill.	<i>peřt'tih'</i>	<i>peřt'ilöih'</i>
In.	<i>peřt'tiššä</i>	<i>peřt'ilöiššä</i>
El.	<i>peřt'istä</i>	<i>peřt'ilöistä</i>
Adess.-all.	<i>peřt'il'l'ä</i>	<i>peřt'ilöil'ä</i>
Abl.	<i>peřt'il'dä</i>	<i>peřt'ilöil'dä</i>
Aproks.	<i>peřt'il'l'üe</i>	<i>peřt'ilöil'üe</i>
Egress.	<i>peřt'il'düe</i>	<i>peřt'ilöil'düe</i>
Transl.	<i>peřt'ikši</i>	<i>peřt'ilöikši</i>
Ess.	<i>peřt'tinä</i>	(<i>sirot'inoina</i>)
Abess.	<i>peřt'ittä</i>	<i>peřt'ilöittä</i>
Kom.	<i>peřtiñke</i>	(<i>tüttölöiñke</i>)
Instr.	(<i>ñel'l'an</i>)	(<i>paloin</i>)

40. Kahetüvelistest *lammaš* 'lammas'.

Nom.	<i>lammaš</i>	<i>lambahat</i>
Gen.	<i>lambahan</i>	<i>lambahin</i>
Ak.	<i>lammaš</i> <i>lambahan</i>	<i>lambahat</i>
Part.	<i>lammašta</i>	<i>lambahie ~ lambahije</i>
Ill.	<i>lambahah</i>	<i>lambahih</i>
In.	<i>lambahašša</i>	<i>lambahišša</i>
El.	<i>lambahašta</i>	<i>lambahišta</i>
Adess. all.	<i>lambahallla</i>	<i>lambahīla</i>
Abl.	<i>lambahalda</i>	<i>lambahīlda</i>
Aproks.	<i>lambahalluo</i>	<i>lambahīluo</i>
Egress.	<i>lambahalduo</i>	<i>lambahīlduo</i>
Transl.	<i>lambahakši</i>	<i>lambahīksi</i>
Ess.	<i>lambahana</i>	
Abess.	<i>lambahatta</i>	<i>lambahitta</i>
Kom.	<i>lambahaŋke</i>	<i>lambahīŋke</i>
Instr.		<i>(kakšīn vuonnin)</i>

Adjektiiv.

41. Adjektiiv kongruerub peasonaga kõigis käändeis ainsuses ja mitmuses. Näit. *šiel'ä ŋokašša ruvettih löadimah šūrda peř'lie* 'seal otsas hakati tegema suurt taret'. *mužikat leikattih leppäzie halgoloja* 'mehed lõikasid leparuid'. *mie mänin pezieččemäh' läm-bimäh' kül'üh'* 'ma läksin sooja sauna end pesema'. *elätw šūrešša peř'iššä* 'elab suures tares'. *mie en ollun vierahišša kül'iššä* 'ma ei olnud võõrastes külades'. *puhtahalla reŋgillä kannetah vettä* 'puhta pangega kantakse vett'. *märja elätw kehnoolluo šilalluo* 'Marja elab katkise silla juures'. *mejän brihat ei gul'äija pahoilluo tüt'ölöil'üe* 'meie noormehed ei käi halbade tüdrukute juures'. *hüö tuldiŋ kehnoolduo šilallduo* 'nad tulid katkise silla juurest'. *leiböä tulow kaikeksi päiväksi* 'leiba jätkub kogu päevaks'. *ühtenä vuodena hōän vellenke läksi voinalla* 'ta läks vennaga ühel aastal sõtta'. *šõappõat piŋiŋke šõärilöiŋke* 'pikkade säärttega saapad'.

Mineviku partisiip kongruerub, kui võrd võib otsustada väheste näidete põhjal, nagu: *lehmät ei ruvettu andamah maiduo hapannošta ollēšta* 'lehmad ei hakanud piima andma mädanenud õlgede

est'. rikoit omõa pöödä šitanke palat'inke hapannuõnke 'rikku-
sid oma pead mädanenud lavanäruga (= -sitaga). i kalalla žõa-
ritulla šüõtti 'ja söötis praetud kalaga'.

Sõna rahvaš võib esineda nii mitmusliku kui ka ainsusliku
atribuudiga: *laisšat rahvaš* 'laisk rahvas, laisad inimesed'. *vieraš
rahvaš* 'võõrad inimesed'.

Mõningal juhul on märgitud ka inkongruentsi. Näit. *šie
monēksi päivõä kuolēt* 'sa sured mitmeks päevaks'. *hõän uid'iw
ilmazēksi igõä* 'ta lahkub igaveseks'.

Komparatsioon.

42. Komparatiivi tunnus on nominatiivis *-mbi*, mis lii-
tub vokaaltüvele. Näit. *nuori* 'noor', *nuorembi* 'noorem', gen.
nuoremmän, part. *nuorembõa*. Kõigis *a*-, *ä*-tüvelistes adjektiivides
toimub tüves häälikumuutus *a*, *ä* > *e* komparatiivi tunnuse ees.

Näit. *hieno* 'peenike' : *hienombi*, *pakšu* 'jäme' : *pakšumbi*, *lof-
koi* 'osav' : *lofkoimbi*, *korgie* 'kõrge' : *korgiemi*, *laiska* 'laisk' :
laisšembi, *šõma* 'ilus' : *šõnembi*, *märgä* 'märg' : *märrembi*, *madala*
'madal' : *madalembi*, *vägõvõä* 'tugev' : *vägevõmbi*, *joudava* 'vaba' :
joudavõmbi, *redukaš* 'porine' : *redukkahemi*, *tabahine* 'meeldiv' :
tabahizõmbi, *lühüt* 'lühike' : *lühemi*, *vereš* 'värske' : *verekšemi*,
huoviš 'odav' : *huogehemi*.

43. Mõnedel adjektiividel esineb eritüveline komparatiiv. Näit.
hüvõä 'hea' : *parembi*, *äijä* 'palju' : *emämbi*, *pitkä* 'pikk' : *pi'õmbi*,
piikkaräne ~ *pieñi* 'väike' : *pienemi*.

44. Superlatiivi on neist õnnestunud tabada ainult
sõnast *hüvõä*, millest see on *paraš*. Näit. *parašcuppu* 'elutoa nurk,
milles on ikoonid (= parim nurk)'. *paraš tüt'õ*. *kakši hüvõä*,
kolmaš viel'ä parembi, *paraš kül'äštä* 'parim tüdruk, kaks head,
kolmas veel parem, kõige parem külas'. *paraž brīha* 'parim noor-
mees'. Ka deminutiivselt: *parahut tüt'õ*, *hüvõäččäne*, *šõmaččäne*
'parim tüdruk, heakene, kenakene'. Esineb ka paar superlatiivset
adjektiivi, nagu *rañnimmañe kòd'i* 'kõige äärmine maja', *alimmañe
paikka* 'kõige alumine rätik'.

Tavaliselt aga moodustatakse superlatiiv analüütiliselt: *sõamo*
~ *sõamoi* + positiiv või komparatiiv; *kaikkie* ~ *kaikkieh* +
komparatiiv; komparatiiv + elatiiv; *äijäl'di* + positiiv.

Näit. *zakàži sòamo kallehen murginan 'tellis kõige kallima hommikueine'. kàški tulla kaččomah rašeiskoida sòamoi úägõvõä bohat'erie pètõa 'kaskis tulla vaatama kõige tugevamat vene kangelast Petjat'. sòamo hüüät plat'jat 'kõige paremad riided'. sòamoi pit'embi 'kõige pikem'. miun tüt'täret kaik'kieh soñemmat kül'ästä 'minu tütrede on kõige ilusamad külas'. mie olen kaik'kieh úägevõembi 'ma olen kõige tugevam'. ka tämä parembi kait'tie (M) 'vaat, see on kõigist parem'. mie olen bohat'eri, úägevõembi kait'ista bohat'eri loista 'ma olen vägilane, tugevaim kõigist vägilastest'. hõän otti miehel'lä kaik'kieh soñemman tüt'õzen 'ta võttis naiseks kõige ilusama tüdruku'.*

45. Komparatiivi kasutatakse koos võrreldava sõna partitiiviga või konjunktsiooniga *čim* 'kui'. Näit. *šie edõa bohat'embi milma 'sa pole minust rikkam'. Lisanäiteid vt. § 20. emämbi miušša ražvõa čim šiušša 'mul on rohkem rasva kui sul'.*

Numeraalid.

46. Põhiarvud on järgmised:

- 1 üksí, gen. ühen, part. ühtä, ill. ühteh'
- 2 kakší, gen. kahen, part. kahta, ill. kahteh
- 3 kolmi, ~ kolme, gen. kolmen, part. kolmie
- 4 nel'lä, gen. nel'län, part. nellõä
- 5 viži, gen. vijen, part. vittä
- 6 kuzi, gen. kuvõn, part. kütta
- 7 šeiččemen, gen. šeiččemen, part. šeiččendä
- 8 kahekšan, gen. kahekšan, part. kahekšõa
- 9 ühekšän, gen. ühekšän
- 10 kümnenen
- 100 šada (ainult kõige vanemal)

1000 tuha, gen. tuhan, part. tuhõa (ainult kõige vanemal tähendus 'väga palju'). Näit. *hänel'lä on tuha dengõa. äijägõ rublõa tuhašša on, mie tädä en tie 'tal on palju raha. Kui palju rublasid tuha on, seda ma ei tea'.*

Liitpõhiarvud on järgmised:

- 11 kümnenen üksí
- 12 kümnenen kakší
- 14 kümnenen nel'lä
- 15 kümnenen viži
- 16 kümnenen kuzi

Tihti lisatakse nende vahele veel konjunktsioon *i* 'ja' või *da* 'ja'. Näit. *kümmenen da kakši* '12'.

Ainult kõige vanemailt keeleoskajailt on kuulnud ka *üksitoista* (11), *kakšitoista* (12), *kolmetoista* (13), *nel'ätoista* jne.

Edasi on arvud järgmised:

20 *kakšikümmendä*

21 *kakšikümmendä üksi*

25 *kakšikümmendä viži*

30 *kolmekümmendä*

40 *nel'äkümmendä*

80 *kahekšankümmendä*

90 *üheksänkümmendä*

Väga harva tuleb ette *šeiččemettä viži* '65, s. o. seitsmendast kümnest viis'.

Sageli isegi *kümmenen kümmendä* 'kümme kümme, s. o. 100', *kümmenen šadõa* 'kümme sada, s. o. 1000'.

Vanust väljendatakse näit. *miula kuzikümmendä i kakši vuotta* 'olen kuuekümne kahe aastane'. Sama keelejuht väljendus aga ka: *miula šeiččemettä dešätkõa kakši vuotta*. Või: *kümmenen da kahekšan vuotta rod'ih lapšella* 'laps sai 18-aastaseks'. *kümmenen da šeiččeinen miula õl'i vuotta* 'ma olin 17-aastane'.

47. Järgarvudest on järgmisi andmeid:

1. *enžimäne*, gen. *enžimäzen*, part. *enžimästä*
2. *toiñi* ~ *toiñe*, gen. *toizen*, part. *toista*
3. *kolmaš*, gen. *kolmannen*, part. *kolmatta*
4. *nel'läš*, gen. *nel'lännen*, part. *nel'lättä*
5. *viješ*, gen. *viäjennen*, part. *vijetttä*
6. *kūveš*, gen. *kūvennen*, part. *kūvetta*
7. *šeiččeineš*, gen. *šeiččemennen*, part. *šeiččemettä*
8. *kahekšaš*, gen. *kahekšannen*, part. *kahekšatta*
9. *ühekšäš*
10. *kümmeneš*

48. Murdarvudest on andmeid vähe, ainult *puol'i* 'pool' ja *puol'itoista* 'poolteist'.

49. Sageli kasutatakse vene arvsõnu karjalakeelseski kontekstis. Näit *dvačad godõ-f hõän ravajaw* 'kaksikümmend aastat ta karjub'. *õl'i vošem čelovek lašta* 'oli kaheksa last'. *mavon dogad'it, tapat, sorok rõähkõä pois* 'ussi näed, tapad, nelikümmend pattu maha'. *pidäw andõa tišac puolēhke šalvamõa* 'peab andma pool-

teist tuhat ehitamise eest'. *mie naičin f semnačatom vuotta* 'ma abiellusin 17-ndal aastal'. *miun otettih voinalla pätnačatom godu-*
'mind võeti sõtta 15-ndal aastal'.

Väiksematest arvsõnadest on karjalakeelsed ometi tavalise-
mad. Näit. *mie ühel'lä sormella tihen tapan* 'ma tapan sääse ühe
sõrmega'. *mie el'in per'heššä kuzi vuotta* 'ma elasin perekonnas
kuus aastat'. *teidä on küven, a d'igõa viži* 'teid on kuus, aga hane-
sid viis'. *üheksän vuotta šiel'ä õli* 'oli seal üheksa aastat'. *käveli*
kolm vuotta, šidä hül'gai 'käis kolm aastat, siis lakkas'. *mie*
tul'in miehel'lä kaheksaš per'ehel' 'ma tulin mehele kaheksandana
peresse'. *ott'i muzikka toizen d'igan i ando kaheella poijalla* 'võt-
tis mees teise hane ja andis kahele pojale'. *ott'i muzikka kolman-*
nen d'igan, ando tüttärillä 'võttis mees kolmanda hane, andis tütar-
dele'. *i pakkuon häneldä jauhuo puolen värčie* 'ja palun temalt
pool kotti jahu'.

50. Indefiniitsed arvsõnad on Valdai murrakus: *mõni*
'mitu', *aijä* 'palju', *vähä* 'vähe'. Näit *mõni kerdõa* 'mitu korda',
mõni vuotta 'mitu aastat', *aijä rahõa* 'palju raha', *vähä vägie*
'vähe jõudu'.

Pronoomenid.

51. Personaalpronoomenid. Isikulised asesõnad on
mie 'mina', *šie* 'sina', *hõän* 'tema', *müö* 'meie', *tüö* 'teie', *hüö*
'nemad'.

Need käänduvad järgmiselt:

A i n s u s

Nom.	<i>mie</i>	<i>šie</i>	<i>hõän</i>
Gen.	<i>miun</i>	<i>šiun</i>	<i>hänen</i>
Ak.	<i>miun</i>	<i>šiun</i>	<i>hänen</i>
Part.	<i>miama</i>	<i>šilma</i>	<i>händä</i>
Ill.	<i>miuh</i>	<i>šiuh</i>	<i>häneh'</i>
In.	<i>miušša</i>	<i>šiušša</i>	<i>hänēššä</i>
El.	<i>miušta</i>	<i>šiušta</i>	<i>hänēštä</i>
Adess.-all.	<i>miula</i>	<i>šiula</i>	<i>hänel'lä</i>
Abl.	<i>miulda</i>	<i>šiulda</i>	<i>häneldä</i>
Aproks.	<i>miuluo</i>	<i>šiuluo</i>	<i>hänel'läe</i>
Egress.	<i>miulduo</i>	<i>šiulduo</i>	<i>häneldüe</i>
Abess.	<i>miutta</i>	<i>šiutta</i>	<i>hänettä</i>
Kom.	<i>miun'ke</i>	<i>šiun'ke</i>	<i>hänen'ke</i>

Mitmus

Nom.	<i>müö</i>	<i>tüö</i>	<i>hüö</i>
Gen.	<i>mejän</i>	<i>tejän</i>	<i>hejän</i>
Ak.	<i>mejät</i>	<i>tejät</i>	<i>hejät</i>
Part.	<i>meidä</i>	<i>teidä</i>	<i>heidä</i>
Ill.	<i>meih'</i>	<i>teih'</i>	<i>heih'</i>
In.	<i>meiśśä</i>	<i>teiśśä</i>	<i>heiśśä</i>
El.	<i>meistä</i>	<i>teistä</i>	<i>heistä</i>
Adess.-all.	<i>meil'ä</i>	<i>teil'ä</i>	<i>heil'ä</i>
Abl.	<i>meil'dä</i>	<i>teil'dä</i>	<i>heil'dä</i>
Aproks.	<i>meil'üe</i>	<i>teil'üe</i>	<i>heil'üe</i>
Egress.	<i>meil'düe</i>	<i>teil'düe</i>	<i>heil'düe</i>
Abess.	<i>meittä</i>	<i>teittä</i>	<i>heittä</i>
Kom.	<i>meiņke</i>	<i>teiņke</i>	<i>heiņke</i>
	~ <i>mejänķ'e</i>	~ <i>tejänķ'e</i>	~ <i>hejänķ'e</i>

Erilise tunnusega akusatiiv esineb ainult mitmuslikest pronoomenitest, ainsuses sarnaneb see genitiiviga. Näit. *šie mejät kažvatit* 'sina kasvasid meid'. *höän tejät ottaw keralla* 'ta võtab teid kaasa'. *äjo hejät kül'äh'* 'ajab nad külla'. Kuid: *loi hänen järveh'* 'viskas ta järve'.

Pronoomenit *höän* (*hüö*) kasutatakse nii isikutest, loomadest kui ka asjadest kõneldes. Näit. *höän mäni istuočči karžinah* 'ta läks istus keldrisse'. *hukka tul'i miuuo, mie dūmaičīn höän miun šüöw* 'hunt tuli minu juurde, ma mõtlesin ta sööb mu ära'. *miula kossa paha, ei šoa hänel'l'ä nittöä* 'mul on vikat halb, sellega ei saa niita'. *neke-n ei rubie tiedämäh'*, *što hüö oadih pukšuloišša* 'mitte keegi ei saa teada, et nad (s. o. marjad) olid pükstes'. *mie oššin kniškan, miula himottaw händä lugie* 'ostsin raamatu, ma tahan teda lugeda'.

52. Refleksiivne pronoomen on Valdai murrakus *iče* 'ise'. See esineb ainsuses ja käändub järgmiselt:

Nom.	<i>iče</i>	Elat.	<i>ičeštä</i>
Gen.	<i>ičen</i>	Adess.-all.	<i>ičel'l'ä</i>
Ak.	<i>ičen</i>	Abl.	<i>ičeldä</i>
Part.	<i>iče ~ iččiedä</i>	Aproks.	<i>ičel'üe</i>
Ill.	<i>ičeh'</i>	Egress.	<i>ičeldüe</i>
In.	<i>ičeśśä</i>	Kom.	<i>ičenķ'e</i>

pakšu 'üks teie tüdruk on pakš'. *tül'i hänel'l'üe hejän ciba* 'tuli nende kits tema juurde'.

Viimaseid võib kasutada ka substantiividena. Näit. *miun uijit-tih* 'minu omad läksid ära'. *tejän tudih kod'ih, a mejän viikk_eij_õa* 'teie omad tulid koju, kuid meie omi ei ole tükk aega'. *miun ollah koišša* 'minu rahvas on kodus'. *mejän šanottih miula, lähedgõ miehel'l'ä* 'meie omad ütlesid mulle, kas lähed mehele'. *mejän on uid'inuot* 'meie omad on ära läinud'.

55. Demonstratiivpronoomenid. Demonstratiivpronoomenid on Valdai murrakus *tämä* 'see', *že* 'see', *tõa* 'too', *moiñe* 'selline, niisugune', *mugoma* 'sihuke, säärane'.

Nende deklinatsioon on järgmine:

A i n s u s

Nom.	<i>tämä</i>	<i>že</i>	<i>tõa</i>	<i>moiñe</i>
Gen.	<i>tämän</i>	<i>žen</i>	<i>tõan</i>	<i>moizen</i>
		~ <i>ženen</i>		
Ak.	<i>tämän</i>	<i>žen</i>	<i>tõan</i>	<i>moizen</i>
	<i>tämä</i>	<i>že</i>	<i>tõa</i>	<i>moiñe</i>
Part.	<i>tädä</i>	<i>žedä</i>	<i>tõada</i>	<i>moišta</i>
Ill.	<i>täh'</i>	<i>žeh'</i>	<i>tõah</i>	<i>moizeh</i>
In.	<i>täššä</i>	<i>žeššä</i>	<i>tõašša</i>	<i>moizešša</i>
El.	<i>täštä</i>	<i>žeštä</i>	<i>tõašta</i>	<i>moizešta</i>
Adess.-all.	<i>tällä</i>	<i>žellä</i>	<i>tõalla</i>	<i>moizella</i>
Abl.	<i>täldä</i>	<i>želdä</i>	<i>tõalda</i>	<i>moizelda</i>
Aproks.	<i>tällüe</i>			<i>moizelluo</i>
Egress.	<i>täldüe</i>			<i>moizelduo</i>
Ess.	<i>tänä</i>	<i>ženä</i>		
Abess.	<i>tättä</i>		<i>tõatta</i>	<i>moizetta</i>
Kom.	<i>tämänke</i>			<i>moizeņke</i>

M i t m u s

Nom.	<i>nämä</i>	<i>net ~ ne</i>	<i>nõa</i>	<i>moizet</i>
Gen.	<i>näin</i>		<i>noin</i>	<i>moiz'in</i>
Ak.	<i>nämä</i>			<i>moizet</i>
Part.	<i>näidä</i>	<i>neidä</i>	<i>noida</i>	<i>moiz'ie</i>
Ill.	<i>näih'</i>			<i>moiz'ih</i>
In.	<i>näiššä</i>		<i>noišša</i>	<i>moiz'išša</i>

El.	<i>näistä</i>	<i>noista</i>	<i>moižista</i>
Adess.-all.	<i>näilä</i>	<i>noila</i>	<i>moižila</i>
Abl.	<i>näildä</i>		<i>moižilda</i>
Aproks.	<i>näil'üe</i>	<i>noiluo</i>	<i>moižiluo</i>
Egress.	<i>näil'düe</i>	<i>noilduo</i>	<i>moižilduo</i>
Abess.	<i>näittä</i>	<i>noitta</i>	<i>moižitta</i>
Kom.	<i>näiñke</i>	<i>noiñke</i>	<i>moižiñke</i>

Pronoomen *tämä* tähendab kõneleja lähedal käeulatuses olevat või äsja mainitut — 'see siin'. Näit. *ka tämä miun naiini* 'vaat see (on) mu naine'. *mie en ošša tädä kukkuo* 'ma ei osta seda kukke'. *krabad'i täh hõabah* 'roni selle haava otsa'. *läksi tällüe kivel'l'üe* 'läks selle kivi juurde'. *halgõa halloot nämä* 'lõhu need puud'. *rubei näidä d'engoja jagamah narodalla* 'hakkas neid rahasid rahvale jagama'. *näil'ä niegloot šukkie* 'nendega kood sukki'. *kunne šie lähet näiñke paloiñke* 'kuhu sa nende tük-kidega lähed'.

že viitab enamasti tagasi sellele, millest on juttu olnud. Näit. *parembi žen i aijan venüžin* 'oleksin selle aja pigem maganud'. *dorogat pahat, žedä i kačo, katkõat põän* 'teed on pahad, vaata seda, (et) lõhud pea'. *hüvää žellä, ken on terveh'* 'hea sellel, kes on terve'. *žeššä kül'äššä ollah loučat* 'ses külas on kalurid'. *žellä ned'el'il'l'ä* 'möödunud nädalal'. *net kaksj kukkuo ruvõttih nõkkimah lapšie* 'need kaks kukke hakkasid lapsi nokkima'. *neidä kukkoloja pidäis tappõa* 'need kuked peaks tapma'.

tõa tähendab mingit kaugemat isikut või eset. Esineb võrdlemisi harva ja on suplettiivne. Mitmuses esineb ainult nominatiivis, mujal kasutatakse *noi*-tüve, millest taas nähtavasti pole ainsust ega mitmuse nominatiivi. Näit. *tämä skammi madalembi, tõa on korgiembi* 'see pink (siin) on madalam, too (see seal) on kõrgem'. *män tle tõada vunukkõa, unahin* 'ma ei tea toda lapse-last, olen unustanud'. *tõada jogie müõ rojitah hiržilõjä* 'toda jõge mööda pillutakse palke'. *tõalla eijõa lüloja* 'tollel pole luid'. — *nõa ollah unikukat* 'need (seal) on metsnelgid'.

Demonstratiivpronoomeneid on veel *moiñe* 'niisugune' ja *mugoma* 'sihuke, säärane'. Viimast kasutatakse harva. Näit. *mütüš šanoja, moiñe kirjuttaja* 'milline ütleja, selline kirjutaja'. *mie igäh'en nägen moišta veiçüttä* 'ma pole elades sellist noakest näinud'. *meil'ä tõälä moišta eijõa* 'meil siin sellist ei ole'. *õngo kebie*

mòamollla moižie ažeida tirppõa 'kas emal on kerge niisuguseid asju kannatada'. *mugõma rišt'ikanža, håneldä nemi-dä et õta* 'sel-line inimene, temalt sa midagi ei võta'.

56. Interrogatiivsed ja relatiivsed pronoomenid on järgmised: *ken* 'kes', *ku 'kes, mis, missugune', *mi* 'mis', *kumbañe* 'kes, mis, missugune, kumb', *mütüş* ~ *mītüş*, *müttü-ñäñe* ~ *mittüñäñe* ~ *mittüñe* 'missugune'. Esimesed deklioneeruvad järgmiselt:

Nom.	<i>ken</i>	[<i>ku</i>]	<i>mi</i>
Gen.	<i>kenen</i>		<i>min</i>
Ak.	<i>kenen</i>		<i>min</i>
Part.	<i>kedä</i>	<i>küda</i>	<i>müdä</i>
Ill.	<i>keh'</i>	<i>kuh</i>	<i>mih'</i>
In.	<i>keššä</i>	<i>kušša</i>	<i>miššä</i>
El.	<i>keštä</i>	<i>kušta</i>	<i>mištä</i>
Adess.-all.	<i>kel'l'ä</i>	<i>kuulla</i>	<i>mil'l'ä</i>
Abl.	<i>keldä</i>	<i>kuлда</i>	<i>mildä</i>
Aproks.		<i>kulluo</i>	<i>mil'l'üe</i>
Egress.		<i>kulduo</i>	<i>mildüe</i>
Kom.	<i>keneñke</i>		<i>miñke</i>
Ess.		<i>küna</i>	

Mitmuses kasutatakse samu vorme kui ainsuses, välja arvatud nominatiiv: *ket* 'kes' ja *mit* 'mis'. Näit. *ken karvakaš, on ožakaš* 'kes karvane, on õnnelik'. *lüõe, keštä hõän on* 'loe, kelle käest see on'. *mie heidä en tilje, ket hüõ ollah* 'ma ei tunne neid, kes nad on'. *kirjuttima, kedä meid on elošša* 'kirjutasime, kes meist on elus'. *mi lieñi, že lieñi* 'saagu mis saab, tulgu mis tuleb'. *hõän ei žen verdõa rõä, min šüõw* 'ta ei tööta sedavõrd, mis sööb'. *kaččok-kõä, mi on meil'ä jäiččõä* 'vaadake, kuipalju mune meil on'.

ku- esineb pronoomenina ja adverbina. Näit. *küda toikkuo migaičet* 'mida kuradit sa pilgutad'. *kuh priñimajah, ñin viikko vuottõä* 'kuhu vastu võetakse, siis kaua oodata'. *tõatolla šalvettu tämä per't'i, kušša mie elän* 'see tare on isa ehitatud, kus ma elan'. *tulin tällä kohalla tõaše, kušta läksin* 'tuln jälle sellele kohale, kust läksin'. *kuulla tubařetkalla miulla istuočcie* 'missugusele taburetile ma pean istuma'. *makšõma jäičõil'ä, kuulla viži, a zna-ko-moila emämmän* 'maksime munadega, kellele viis, aga tuttavale rohkem'. *i ottõä tämä tü't'õ, kulluo poiga gul'äiččow* 'ja võtta

see tüdruk, kelle juures poiss käib', *naznoáčittih päivän, kùna pöänä heil'ä lietäh' hõät* 'nimetati päev, mis päeval neil tulevad pulmad'.

Pronoomenit *kumbañe* kasutatakse nii isikute kui asjade kohta ja see käändub nagu *ñe-lõpulised* sõnad: gen. *kumbazën*, part. *kummašta*, pl. part. *kumbažie*. Näit. *a šie òta pòalikka, kumbañe veñüw pün_алла* 'aga sa võta kaigas, mis lebab puu all'. *šiel'ä hānen drūgu, kummašta hõän ül'en šuvačči* 'seal ta armsam, keda ta väga armastas'. *hüö оллаһ kuim_muššad_butjakat, kumbažišša pietäh' olutta* 'nad on kui mustad pudelid, milles hoitakse õlut'. *ka, mie händä tüt'l'üe oman kül'än, kumbaze_алуу šie gul'äi-čit* 'vaat ma (mõtlen) teda, oma küla tüdrukut, kelle juures sa käisid'. *kumbazën pūri, ei muišša* 'kumba ta hammustas, ei mäleta'.

mütüš ~ mītüš käändeist esitatagu gen. *müttiën ~ mīttiën*, part. *mütüttä ~ mītüttä*. Näit. *mütüš šiула gòra* 'mis mure sul on?' *läht'iet'ih' tüt'öt kül'üh' künde_а_аmah, kel'l'ä mütüž_ženihä popad'iw* 'läksid tüdrukud sauna kuulama, kellel milline peigmees satub'. *müttiñāñe ~ mīttiñāñe* käändub nagu *ñe-lõpulised* sõnad. Näit. *mie šiула ožutan, mīttiñāžeštä pūšta hõän otti* 'ma näitan sulle, missugusest puust ta võttis'. *müttiñāžie šiула šòappaida himottaw ottòa* 'missuguseid saapaid sa tahad võtta'.

57. Eitavad pronoomenid on järgmised: *ñeke-n ~ ñike-n* 'ei keegi', *ñemi-dä* 'ei midagi', *ñemü-tüš* 'mitte mingisugune', *ñiüksi* 'mitte ükski'. Neid kasutatakse alati eitavais lauseis nagu vastavaid asesõnu vene keeleski. Käändub ainult järgosa. Näit. *emmä ñeke-n ñemi-dä emmä pagize* 'me mitte keegi midagi ei räägi'. *meidä ñeke-n ei löwvü* 'meid ei leia keegi'. *ñeke-dä mie en varaja* 'ma ei karda kedagi'. *māni kod'ih, ñeke-l'l'ä ñemi-dä ei šanon* 'ta läks koju, ei ütelnud kellelegi midagi'. *milma ei ruvën ñemi-kšeh' pidāmäh'* 'ei hakanud mind mitte mikski pidama'. *milma ñimi-kši ei pidän* 'ei pidanud mind mitte millekski'. *mie ñeke-ñeñke vierahanke en gul'äiče* 'ma ei käi kellegi võõraga'. *tul'in tarttuh ñemi-ñke, tartušta pidäv heboze_а_а vedöä* 'tulid Tartusse mitte millegagi, Tartust peab hobusega vedama'. *ñemü-ttüet šanat mužikan eij_òa tabahizet* 'mitte mingisugused mehe sõnad pole meelega järgi'. *ei pie varehe_а_а ñiühtä šanòa* 'pole tarvis valeda mitte ühtki sõna'. *emmä mahta ñühtä bukvoa* 'me ei tunne ühtki tähte'.

58. Indefiniitsed pronoomenid on järgmised: *jògo* 'iga', *jogohĩne* 'igaüks', *jogo_mütüš* ~ *jogo_mitüš* 'igasugune', *kaikki* 'kõik', *kaikennägõne* 'igasugune', *molemma* 'mõlemad', *mudõaš* 'mõni', *müvęš* 'mõni', *mü* 'muu', *keñnebu:t* 'keegi', *midä_ñebu:t* 'midagi', *mütüš_ñebu:t* 'mingisugune', *kelliw* 'keegi', *midäliw* 'midagi', *mütüšliw* 'mingisugune', *küda midägi* ~ *küda midäigi* ~ *küda midäi* 'midagi, üht (ja) teist', *üksi* 'üks', *toiñi* 'teine'.

jògo on käändumatu ja seda kasutatakse adjektiivselt. Näit. *jògo talozešša palaw tulut* 'igas majakeses põleb tuluke'. *kävel'ijä m a r k o v a л л a* *jògo päivie* 'käisite Markoval iga päev'. *jògo virššalla pačaš šeizatęttu* 'iga versta peale post pandud'. *bohatalla muzikalalla ol'i jògo kohtõa* 'rikkal mehel oli kõike'. *edähõädä käveldih jògo vuotta* 'kaugelt käidi igal aastal'. — *babazeļļa god'iečetaš jogo_mittüet palazet* 'eidekesele kõlbavad igasugused tüki-kesed'.

jogohĩne on substantiivne ja see käändub ainsuses. Näit. *jogohĩne tämän tiedäw* 'igaüks teab seda'. *jogohizeļļa pidäw huoldõa, tulow talvi* 'igaüks peab hoolt kandma, tuleb talv'.

kaikki 'kõik' ja *kaikennägõne* 'igasugune' käänduvad nagu muudki noomenid. Näit. *kaikki rahvaš itkiel'tih* 'kõik inimesed nutsid'. *kaiken päivän harjain* 'sugesin (linu) kogu päeva'. *hüõ kaikĩn huimazet, a müö šiunke olemma mielõvõt* 'nad on kõik lollid, aga meie sinuga oleme targad'. *šiel'ä ol'i kaikennävõštä* 'seal oli igasugust'.

molemma 'mõlemad' kasutatakse kõneldes kahest, mis kuuluvad ühte rühma. Tarvitatakse mitmuses: nom. *molemma*, gen. *molemmĩn*, part. *moļembie*, ill. *moļembih*. Näit. *moļemma lapšet jõädih kod'ih* 'mõlemad lapsed jäid koju'. *hõän šuvačcow moļembie lapšie* 'ta armastab mõlemaid lapsi'. *otat moļembih kážih liühtehen* 'võtad mõlemasse kätte vihu'.

mudõaš 'mõni' ja *müvęš* 'mõni' esinevad nii adjektiivselt kui substantiivselt ja need deklioneeruvad nagu järgarvud: gen. *mudõannen, müvęnnen*, part. *mudõatta, müvętta*, pl. part. *mudõanžie müvęnžie*. Näit. *mudõannęt paisšah, valęhelļah* 'mõned räägivad, valetavad'. *mudõanžišša on marjõa, mudõanžišša eij_õa* 'mõnede otsas on marju, mõnedes ei ole'. *müvęš šàna kehno, a mie pagizen* 'mõni sõna on halb, kuid mina kõnelen'. *müvęnnęt rahvaš keühät, müvęnnęd bohatat* 'mõned inimesed on vaesed, mõned rikkad'.

Indefiniitseid pronomeneid tuletatakse ka venelaenulise partikli *-nebu:t'* liitmisega: *keñnebu:t'* 'keegi', *miñnebu:t'* 'miski', *mütüšnebu:t'* 'mingisugune'. Neil käändub ainult esimene komponent. Näit. *mejän pihalla harakka kävelöw, koččiw, naše-rno gošt'ja keñnebu:t' tułow* 'meie õuel käib harakas, hüppab, kindlasti tuleb keegi võoras'. *keštänebu:t' voruijah vaštoja* 'kellelki varastavad vihtu'. *ketnebu:t' tullah gošt'jat* 'mingid külalised tulevad'. *pidäw mil'änebu:t' voidöa* 'peab millegagi määrima'. *tül'i teil'ä lipukkäne, müttüen nebu:t' tuow teil'ä viešt'in, libo hüvän, libo pahan* 'tuli teile liblikas, toob mingisuguse teate, kas hea või halva'.

Indefiniitseid pronomeneid on moodustunud veel liitega *-liw* (mis lähtub *lie*-verbi ainsuse 3. pöördest — *liew*): *kelliw* 'keegi', *midäliw* 'midagi', *mütüšliw* 'mingisugune'. Näit. *kelliw bajařin kod'in polttj (M)* 'keegi põletas mõisniku maja'. *kelliw matkóaw viluloišša šöappaišša* 'keegi tuleb külmades (s.o. nahast) saabastes', *ketliw oldih mejän pordahıla* 'ühed olid meie trepil'. *midäliw pagiži šuolah* 'midagi kõneles soola peale'. *tül'i mütüšliw mužikka vaštah* 'tuli mingisugune mees vastu'.

Indefiniitsete pronomenenitena kasutatakse veel *mü* 'muu', *küda midägi* ~ *küda midäigi* ~ *küda midäi* 'midagi, üht (ja) teist', samuti ka arvsõnu *üksi* ja *toine*. Näit. *öta, müda nemi-dä* 'võta, muud mitte midagi'. *mie kod'ih i kandamah küda midäi (M)* 'mina koju ja kandma üht-teist'. *i küda midäigi šüön* 'ja üht-teist söön'. *üheššä kül'äššä el'ettih kakšj mužikköa, üksi bohatta, a toine keühä* 'ühes külas elasid kaks meest, üks rikas, aga teine vaene'. *elä eči tädä, ošša toini* 'ära seda otsi, osta teine'.

Verb.

59. Pöördelõpud on järgmised:

Sg. 1. <i>-n</i>	Pl. 1. <i>-mma, -mmä; -ma, -mä</i>
2. <i>-t</i>	2. <i>-tta, -ttä; -ja, -jä ~ ie</i>
3. <i>-w, -w; Ø</i>	3. <i>-h</i>

60. Kõneviise on neli: indikatiiv, konditsionaal, potentsiaal ja imperatiiv.

61. Ajavorme on viis: preesens, imperfekt, perfekt, pluskvamperfekt ja futuurum.

Allpool esitatakse ülevaade järgmiste verbide pööramisest: *olla* 'olla', *liev* 'on, saab, tuleb', *ottõa* 'võtta', *käskie* 'käskida', *müvä* 'müüa'; *paissä* 'kõnelda', *kezrätä* 'kedrata'.

Aktiiv.

INDIKATIIV.

62. Jaatav. Preesens.

Sg. 1.	<i>mie olen</i>	<i>lienen</i>	<i>otan</i>
2.	<i>šie olet</i>	<i>lienet</i>	<i>otat</i>
3.	<i>höän on</i>	<i>lienõw ~ liev</i>	<i>ottaw</i>
Pl. 1.	<i>müö oletma</i>	<i>lienemmä</i>	<i>otamma</i>
2.	<i>tüö oletta</i>	<i>lienettä</i>	<i>otatta</i>
3.	<i>hüö ollah</i>	<i>lietäh'</i>	<i>otetah</i>

<i>käššen</i>	<i>müön</i>	<i>pagizen</i>	<i>kezrõän</i>
<i>käššet</i>	<i>müöt</i>	<i>pagizet</i>	<i>kezrõät</i>
<i>käškõw</i>	<i>müõw</i>	<i>pagizew</i>	<i>kezrõäw</i>
<i>käššemmä</i>	<i>müömmä</i>	<i>pagizemma</i>	<i>kezrõämmä</i>
<i>käššettä</i>	<i>müöttä</i>	<i>pagizetta</i>	<i>kezrõättä</i>
<i>käškietäh'</i>	<i>müväh'</i>	<i>paissäh</i>	<i>kezrätäh'</i>

Ainsuse 1. ja 2. pöörde lõpp on sama kui soome või eesti keeles. 3. pööre on astmevahelduslikel verbidel tugevas astmes ja selle lõpp on *w*, *w̄*.

Verbivormi *voit* kasutatakse tähenduses 'võib, tohib; on võimalik' nagu vene *можно*. Näit. *brīha küželõw kondein poiļilda, voidgo miula teil'ä üödä mõata. kondien poigazet i šanotah, voit.* 'noormeis küsib karude poegadelt: «Kas ma tohin (mul on võimalik) teil ööd magada?» Karu pojakesed ütlevadki: «Võib». Keelejuht küsis meie juurde tulles enda kohta: *voidgo istuoččie?* 'kas tohib istuda?'

Mitmuse 1. pöördes esineb *-mma*, *-mmä*, 2. pöördes *-tta*, *-ttä*. 3. pöördes esineb vene keele mõjul impersonaal nagu mujalgi karjala murretes.

63. Eitav.

Sg. 1.	<i>en oļe</i>	<i>lie ~ liene</i>	<i>òta</i>	<i>käšše</i>
2.	<i>et „</i>	„ „	„	„
3.	<i>ei „</i>	„ „	„	„
Pl. 1.	<i>emmä oļe</i>	„ „	„	„
2.	<i>että „</i>	„ „	„	„
3.	<i>ei olla</i>	<i>lietä</i>	<i>oteta</i>	<i>käskietä</i>
	<i>en, et, ei</i>	} <i>müö</i>	<i>pagize</i>	<i>kezrõä</i>
	<i>emmä, että</i>			
	<i>ei</i>			

Eitussõna on verb ja see pöörduv nagu soome keeles. Sellele järgneb verbi tüvi ilma pöördelõppudeta nagu teisteski läänemere-soome keeltes.

64. Imperfekt.

Sg. 1.	<i>olīn</i>	<i>lieñīn</i>	<i>otīn</i>	<i>käššīn</i>
2.	<i>olīt</i>	<i>lieñīt</i>	<i>otīt</i>	<i>käššīt</i>
3.	<i>òli</i>	<i>lieñi</i>	<i>ottij</i>	<i>käški</i>
Pl. 1.	<i>olīma</i>	<i>lieñimä</i>	<i>ottima</i>	<i>käškimä</i>
2.	<i>olīja</i>	<i>lieñijä</i>	<i>ottija</i>	<i>käškijä ~ käskie</i>
3.	<i>oadih</i>	<i>liettih</i>	<i>otettih</i>	<i>käskiettih</i>
	<i>möin</i>	<i>pagizīn</i>	<i>kezrāin</i>	
	<i>möit</i>	<i>pagizīt</i>	<i>kezrāit</i>	
	<i>möi</i>	<i>pagizi</i>	<i>kezrāi</i>	
	<i>möimä</i>	<i>pagizīma</i>	<i>kezrāimä</i>	
	<i>möittä</i>	<i>pagizija</i>	<i>kezrāittä</i>	
	<i>müödih</i>	<i>paistih</i>	<i>kezrättih</i>	

Ainsuses on imperfekti 3. pööre lõputa; astmevahelduslikel verbidel tugevas astmes. Mitmuse 1. pöördes esineb *-ma*, *-mä*, 2. pöördes *-ja*, *-jä* ~ *-ie*, kontraheerunud ja ühesilbilistes verbides aga *-tta*, *-ttä*. Mõlemad mitmuse pöörded on astmevahelduslikel verbidel tugevas astmes.

65. Imperfekti tunnus on *ī* või *i*. Tüvevokaaliga liitudes võib *i* moodustada ka diftongi või kaduda.

I. Diftongi on imperfekti *i* moodustanud:

a) ühesilbilistes algselt pika vokaaliga verbides nagu eesti või soome keeles. Näit. (*šõan* 'saan':) *šain*, (*vien* 'viin':) *vein*, (*juon* 'joon':) *join*, (*šüön* 'söön':) *šoin*, (*jöän* 'jään':) *jäin*.

b) kontraheerunud verbides. Näit. (*mittõan* 'möödan':) *mittain*, (*magõat* 'magad':) *magait*, (*lanġiew* 'kukub':) *lanġei*, (*uinuon* 'uinun':) *uinoin*, (*lainuomma* 'neelame':) *lainoima*, (*lukkuon* 'lukustan':) *lukkuin*, (*hülgõättä* 'hülgate':) *hülgäittä*.

II. Diftong esineb ainsuse 1. ja 2. pöördes.

a) *o*-, *u*-, *ü*-tüvelistes verbides: (*šeizon* 'seisan':) *šeizoin*, (*ńukut* 'tukud':) *ńukuit*, (*üöksün* 'eksin':) *üöksüin*, (*šõännüt* 'vihastud':) *šõännüit*.

b) kahesilbilistes *a*-tüvelistes verbides, mille 1. silbis esineb *a* või *i*. Näit. (*лаулан* 'laulan':) *лаулоин*, (*annan*:) *annoin*, (*ĵagõa* 'ĵagada':) *ĵavoin*, (*rõadamah* 'tötama':) *rõavoin*, (*virkan* 'lausun':) *virkein*.

Ainsuse 3. ja mitmuse 1. ning 2. pöördes on *i* kadunud. Näit. *šeizo* 'seisis'; *tahto* 'tahtis'; *tahtoma* 'tahtsime', *tahtoja* 'tahtsite'; *šõändü* 'vihastus', *šõändümä* 'vihastusime'; *andoma* 'andsime'; *tappo* 'tappis'; *rõado* 'tötas', *rõadoma* 'tötasime', *rõadoja* 'tötasite'.

III. Pikk *i* esineb ainsuse 1. ja 2. pöördes kahesilbilistes *a*-tüvelistes verbides, mille 1. vokaal on (algupärane) *o* või *u*, ja mitmesilbilistes *a*-tüvelistes ning *ä*-, *e*- ja *i*-tüvelistes verbides. Näit. (*oššan* 'ostan':) *oššin*, *oššit*; (*muiššan* 'mäletan':) *muiššin*, *muiššit*; (*hairahan* 'eksin':) *hairahin*, *hairahit*; (*kirjutan*:) *kirjutin*; *tĵjuššan* 'küsin järele':) *tĵjuššin*, *tĵjuššit*; (*löövän* 'leian':) *löövĳin*, *löövĳit*; (*keritän* 'sõlmin lahti':) *keritin*; (*hämmennän* 'segan':) *hämmennĳin*, *hämmennĳit*; (*l'ekutallan* 'liigatan':) *lekutallĳin*; (*hühürrän* 'ümisen':) *hühürĳin*; (*ümmärrän* 'piiran ümber':) *ümmärrĳin*; (*iššen* 'tapan':) *iššin*; (*kävölen* 'käin':) *kävölin*; (*valehteļen* 'valetan':) *valehtelin*; (*kohenen* 'paranen':) *kohēin*, *kohēit*; (*vanhenen* 'vananen':) *vanheĳin*; (*huiĳnenen* 'lähen hulluks':) *huiĳneĳin*; (*mõgižen* 'karjun':) *mõgižin*; (*harvoičen* 'riisun':) *harvoičin*; (*huijuštõačen* 'häbenen':) *huijuštõačĳin*; (*lõajin* 'valmistan':) *lõajĳin*.

Mitmuse 1. ja 2. pöördes võib mitmesilbilistes *a*-, *ä*- ja *e*-tüvelistes verbides kaasrõhulises silbis esineda *i*, näit. *tĵjuštĳima* 'küsi-

sime järele', *tijustija*; *kävõlõmä* 'käisime', *kävõlõjä* ~ *kävõlie*; *hairahtõma* 'eksisime'.

Ainsuse 3. pöördes on kõigil eelmainitud verbidel alati lühike i: *ostij* 'ostis', *hairahti* 'eksis', *tüõndi* 'saatis', *murendi* 'purustas', *koški* 'puutus', *koheñi* 'paranes', *happañi* 'mädanes', *kuol'i* 'suri', *kočahti* 'hüppas', *peziečči* 'pesi end', *lõadi* 'valmistas'.

IV. *ži* esineb imperfektis verbidel, mille vokaaltüves on *ja, jä, näit.* (*karrata* 'tantsida': *kargajan* 'tantsin':) *kargažin, kargažit, kargaži*; (*varata* 'karta': *varajan*;) *varažin, varažit, varaži*; (*kuvišša* 'sügelda': *kubajaw* 'sügeleb':) *kubiži*.

E i t a v imperfekt moodustatakse eitusverbi ja mineviku keskõna abil:

<i>en</i>	}				
<i>et</i>					
<i>ei</i>					
<i>emmä</i>					
<i>että</i>					
<i>ei</i>	<i>ollun</i>	<i>liennün</i>	<i>ottan</i>	<i>käšken</i>	
<i>en</i>	}				
<i>et</i>					
<i>ei</i>					
<i>emmä</i>					
<i>että</i>					
<i>ei</i>	<i>oldu</i>	<i>liettü</i>	<i>otettu</i>	<i>käškiettü</i>	
<i>en</i>	}				
<i>et</i>					
<i>ei</i>					
<i>emmä</i>					
<i>että</i>					
<i>ei</i>	<i>müönün ~ müönnün</i>	<i>paišsun</i>	<i>kežrän</i>		
<i>ei</i>	<i>müödü</i>	<i>paištu</i>	<i>kežrättü</i>		

66. Perfekt ja pluskvamperfekt.

Perfekt ja pluskvamperfekt on liitajad nagu soome ja eesti keeles.

Perfekt moodustub *olla*-verbi preesensist ja mineviku partitiivist, pluskvamperfekt *olla*-verbi imperfektist ja mineviku partitiivist. Neid kasutatakse võrdlemisi harva, sest vene keele mõjul väljendab minevikulist tegevust enamasti imperfekt.

Näiteid. P e r f e k t: *mie olen ottan šiun paikan* 'ma olen võtnud sinu rätiku'. *šie olet šündün koiran hännäštä* 'sa oled sündinud koera sabast'. *jo hõän on kuollun* 'ta on juba surnud'. *täh varoin oletta tullun* 'selle jaoks olete tulnud'. *hüö ollah tulnuot ~ tullun* 'nad on tulnud'. *hüö ollah šiimieččenüet kartoč-*

kalла 'nad on postkaardil pildistatud'. *jo оллаһ лõadijat куоллуот* 'tegijad on juba surnud'. *tämpõänä оллаһ männüet toizet* 'täna on teised läinud'. *lapsët on куоллуот* 'lapsed on surnud'. *hüö оллаһ eronnuot* 'nad on lahku läinud'.

Perfektis võib abiverb ka ära jääda, nii et seda väljendab lihtsalt partitsiip. Näit. *brüha šuorieččen i mie šuorieččen* 'noormees (on) riietunud ja mina riietunud'. *pĩčuñe lapsüt šündün* 'tilluke lapsuke (on) sündinud'. *matkõaw tõattoñe rõavolda, vaibun* 'tuleb taadike töölt, väsinud'.

Pluskvamperfekt: *eg'lein õl'i juoldan* 'ta oli eile joonud'. ... *kumbañe šiunkele ol'i tullun* 'kes sinuga oli tulnud'. *hõän leššen tagõakšj ol'i männün* 'ta oli lesele mehele läinud'. *müö ol'ima peittõäččen* 'me olime end peitnud'. *eg'lein oldih juoldanuot* 'eile olid joonud'. *hüö oldih peittõäččenüet* 'nad olid end peitnud'. *oldih eronnuot* '(nad) olid lahku läinud'. *vakkah oldih püttunuot* 'vakka olid kinni jäänud'.

Eitavaiست vormidest on väga vähe näiteid: *tütõt eijõa mieh'el'lä männün* 'tüdrukud ei ole mehele läinud'. *vielä en ollun männün mieh'el'lä* 'ma ei olnud veel mehele läinud'.

67. Futuurum.

Tuleviku väljendamiseks kasutatakse karjala Valdai murrakuski preesensit. Näit. *mie tämän tütõn otan mieh'el'lä* 'ma võtan selle tüdruku naiseks'.

Selleks kasutatakse aga ka abiverbi *lie-*, näit. *šie õlit miun naiñe i lienet* 'sa olid minu naine ja saad olema'. *miun tavarat šiun lietäh'* 'minu kaubad saavad sulle'. *pouda liew* 'tuleb kuiv ilm'.

Sageli väljendab tulevikku ka verb *ruveta* 'hakata'. Näit. *mõgižen i mõgižemäh' rubien, hot' iče cõari ajais'* 'karjun ja saan karjuma, kas või tsaar ise sõidaks'.

Eitav: *i mie enõa šiun naiñe, en i liene* 'ja ma ei ole sinu naine ega saa olema'. *eij оллут тãдã да ei i lie* 'ei olnud seda ega saagi olema'.

68. Potentsiaal.

Potentsiaali Valdai murrakus enam ei esine, välja arvatud ainult abiverb *lie-*, mis on päris igapäevane, kuid mille preesens eelkõige väljendab tulevikku.

Näit. *lienen mielöövä brihaččuine* 'saan mõistlikuks poisikeseks'. *šie lienet cõarina* 'sa saad tsaariks'. *middä miula lienõw* 'mis mul võib olla'. *i lienemmä müö laiššat omatta mõamotta* 'ja me oleme laisad ilma oma emata'. *lietäh hüvät ałazet* 'saavad head kindad'. *miun vuvet lietäh šiula, ed rubie marttamah nemidä* 'tulevad sulle minu aastad, sa ei mõista midagi'.

Harukordadel võib potentsiaali preesens esineda teistestki verbidest. Näit. *ka middä ollow, laņgei, miula ühel'läh ei sõa noštõa* (M) 'vat mis tal võis olla, kukkus (maha), ma üksi ei jõua tõsta'. *mištä ollow briha nuori, tül'i täh kül'äh* (M) 'kust võis olla noor poiss, tuli sellesse külla'. *i andanet kolčcažen i šiula mi pidäv denõa täštä kolčcažešta mie šiula annan* (M) 'ja (kui) annad sõrmuse ja sulle, mis selle sõrmuse eest raha tarvis, ma annan sulle'. *i lähtenõw tämnä tül'õ šiun tagõakši, šie ožakaš ül'en* (M) 'ja kui sulle läheb see tüdruk, sa oled väga õnnelik'. *tül'õ ottanow kodah, nin voit männä* '(kui) tüdruk võtab koduväiks, siis võib minna'. *a meiņke ruvennow vojuimah a mē. r i k a, nin middä šie rubiet rõadamah* (M) 'aga kui meiega hakkab sõdima Ameerika, mida sa siis teed'. *pouda liew, heinal'l'ä lähtenemmä harvoimah* (M) 'tuleb kuiv ilm, läheme heinale riisuma'.

Perfekt esineb väga harva. Näit. *i šielä lietäh sandõatat varušettu* (M) 'ja seal on sõdurid valmis seatud'.

69. Konditsionaal.

Preesens.

Sg. 1.	<i>oižin</i>	<i>ottažin</i>	<i>käškižin</i>
2.	<i>oižit</i>	<i>ottažit</i>	<i>käškižit</i>
3.	<i>ois</i>	<i>ottais</i>	<i>käškiš</i>
Pl. 1.	<i>oižima</i>	<i>ottažima</i>	<i>käškižimä</i>
2.	<i>oižija</i>	<i>ottažija</i>	<i>käškižija</i>
3.	<i>oldais</i>	<i>otettais</i>	<i>käškiettäis</i>
Sg. 1.	<i>möižin</i>	<i>pagižižin</i>	<i>kezräižin</i>
2.	<i>möižit</i>	<i>pagižižit</i>	<i>kezräižit</i>
3.	<i>möiš</i>	<i>pagižiš</i>	<i>kezräiš</i>
Pl. 1.	<i>möižimä</i>	<i>pagižižima</i>	<i>kezräižimä</i>
2.	<i>möižija</i>	<i>pagižižija</i>	<i>kezräižija</i>
3.	<i>müödäis</i>	<i>paištaiš</i>	<i>kezrättäis</i>

Pöördelõpud on konditsionaalis samad kui imperfektis, ainult pl. 2. pöördes on alati *-ja, -jä*.

70. Konditsionaali tunnus on *-izi-*, mis astmevahelduslikes verbides liitub tugevale tüvele. III pöörde tunnuseks on *-is*.

Konditsionaali tunnus võib tüvevokaaliga liitudes moodustada diftongi või selle *i* võib kaduda. Pöördelõpu ees võib esineda pikk *ī*: sg. 1. ja 2. pöördes ongi see alati pikk.

I. Diftong esineb a) ühesilbilistes algselt pika vokaaliga verbides. Näit. *šaižin* 'saaksin', *veižin* 'viiksin', *joižin* 'jooksin', *šoižim* 'sööksime', *jaižin* 'jäöksin';

b) kontraheerunud verbides: *magaižima* 'magaksime'. *rubeis* 'hakkaks', *hülgaižin* 'hülgaksin'.

II. Diftong esineb kõigi *a-*, *ä-*, *o-*, *u-* ja *ü-*tüveliste verbide ainsuse 3. pöördes. Näit. *andaiš* 'annaks', *tijuštaiš* 'küsiks järele', *tiedäiš* 'teaks', *tahtoiš* 'tahaks', *ñukkuis* 'tukuks', *šöändüiš* 'vihastuks'.

III. Konditsionaali tunnuse *i* on kadunud *a-*, *ä-*, *o-*, *u-*, *ü-*tüveliste verbide ainsuse ja mitmuse 1. ja 2. pöördes. Näit. *andaižin* 'annaksin', *tunnuštažin* 'tunneksin', *tiedäžin* 'teaksin', *tiedäžimä* 'teaksime', *šeizožit* '(sa) seisaksid', *ñukkužin* 'tukuksin', *šöändüžin* 'vihastuksin', *šöändüžimä* 'vihastuksime'.

IV. *e-*tüvelistes verbides on konditsionaali tunnuse ees *e* kadunud. Näit. *lugižin* 'loeksin', *lugižit* 'loeksid', *lugiš* 'loeks'. *pežiš* 'peseks', *hüppeližin* 'jookseksin', *kuotteližin* 'katsuksin', *valeteližit* 'valetaksid', *huimeñižin* 'läheksin hulluks', *läksiš* 'läheks', *läksižimä* 'läheksime', *mögižižin* 'karjuksin', *lieñiš* 'tuleks, saaks'.

Eitav konditsionaali preesens moodustub eitusverbigest ja konditsionaali tüvest: *en oiš* 'ma ei oleks', *en ottaiš* 'ma ei võtaks', *et ottaiš* 'sa ei võtaks', *ei ottaiš* 'ei võtaks', *emmä ottaiš* 'me ei võtaks', *että ottaiš* 'te ei võtaks', *hüö ei otettaiš* 'nad ei võtaks'. *mie en möiš počcie, kuin oššet taiš* 'ma ei müüks põrsast, kui ostetaks'. *ei šilma kondie tappaiš* 'ei sind karu tapaks'. *vain huomena ei lieñiš vihmöä* '(et) vaid homme ei tuleks vihma'.

Konditsionaali perfekt moodustatakse *olla*-verbi konditsionaali preesensist ja mineviku partitsiibist. See esineb harva. Näit. *mie oižin šiel'ä ollun* 'ma oleksin seal olnud'. *oižin ottan*

'oleksin võtnud'. *hüö omdais ottan* 'nad oleksid võtnud'. *mie oiz'in i uskon hänel'l'ä* 'ma oleksin teda uskunudki'.

E i t a v: *en ois ottan* 'ma poleks võtnud'.

Konditsionaali perfekti asemel kasutatakse konditsionaali preesensit. Näit. *tiedäzin, en i läksis* 'oleksin ma teadnud, poleks ma läinudki'. *ei vanhõa babõa, müö emmä löüdäis tädä pahõa külõä* 'ei (oleks olnud) vana eite, me ei oleks leidnud seda viletsat küla'.

71. Imperatiiv.

Sg. 1.	—	—	—
2.	<i>ole</i>	<i>õta</i>	<i>käšše</i>
3.	<i>olgah</i>	<i>äna hõän ottaw</i> ~ <i>ottakkah</i>	
Pl. 1.		<i>davai. otamma</i>	
2.	<i>olgõa</i>	<i>ottakkõa</i>	<i>käšikkõä</i>
3.		<i>äna hüö otõtah</i>	
Sg. 2.	<i>müö</i>	<i>pagize</i>	<i>kezrõä</i>
3.	<i>äna hõän müõw</i>	<i>äna pagizew</i>	<i>äna kezrõäw</i>
Pl. 1.	<i>davai. müömmä</i>	<i>davai. pagizemma</i>	<i>davai. kezrõämmä</i>
2.	<i>müögõä</i>	<i>paiškõa</i>	<i>kezrõkkõä</i>
3.	<i>äna hüö müväh'</i>	<i>äna paiššah</i>	<i>äna kezrõtäh'</i>

72. Imperatiivil puudub sg. 1. pööre. 2. pööre on lõputa, mitmuses esineb selles imperatiivi tunnus: *-kkõa, -kkõä, -kõa, -kõä, -gõa, -gõä*. Ühetüvelistes verbides (välja arvatud ühesilbilised) on imperatiivi tunnus *-kkõa, -kkõä*, näit. *andakkõa* 'andke', *eläkkõä* 'elage', *lekuttakkõa* 'liigutage', *lebõäččekkõä* 'puhake', *huijuštõaččekkõa* 'häbenege', *läkkikkõä* *murginalla* 'tulge keskhommikule'. Sama esineb ka kontraheerunud verbides, näit. *matakkõa* 'tulge', *hülläkkõä* 'hüljake, jätke'. Helitu konsonandi (s, š) järel on *-kõa, -kõä*, näit. *peškõä* 'peske', *paiškõa* 'kõnelge'. Helilise konsonandi järel ja pearõhulise diftongi järel on *-gõa, -gõä*, näit. *tulgõa* 'tulge', *küželgõä* 'küsitlege', *juogõa* 'jooge', *šüögõä* 'sööge'.

3. pööre on tavaliselt vene keele eeskujul analüütiline. Näit. *äna hõän ožuttaw* 'las ta näitab, näidaku'. *äna hüö cõarie vuotõtah* 'oodaku nad tsaari, las ootavad tsaari'. Mitmuse 1. pöördes kasutatakse indikatiivi preesensit, millele eelneb hiline vene laen

davai ~ *davai-t'e*, näit. *davai. tüt'l'özen luomma kiugõah* 'visakem tüdrukuke ahju'. *davai. müöstüečemmä, l'äk'k'e hänel'l'üe* 'pöördugem tagasi, lähme tema juurde'. *davai-t'e ajamma bajařin pois* 'ajagem mõisnik ära'. *davai-t'e heinõä vejämmä tarhah* 'vedagem heinu karjaaeda'.

Ainsuse 3. pöördest võib harva kuulda vana algupärastki vormi, nagu näit. *olgah tõälä* 'olgu siin!'. *kuččukkah, mie en lähe* 'kut-sugu, ma ei lähe'. *tulgah hot' iče cõari* 'tulgu kas või tsaar ise'. *mängäh' màmä kunne hoš* 'mingu ema kuhu tahes'. *tõa heboñe süögäh hukka, kumbañe varžana ei kizõa* 'söõgu hunt see hobune, kes varsana ei mängi'.

73. Eitav imperatiiv.

Sg. 2.	<i>elä ole</i>	<i>õta</i>	<i>müö</i>	<i>pagize</i>	<i>kezrõä</i>
3.	<i>elgäh' olgah</i>	<i>ottakkah</i>			
Pl. 2.	<i>elgõä olgõa</i>	<i>ottakkõa</i>	<i>müögõä</i>	<i>paiskõa</i>	<i>kezrakkõä</i>

Eitavast imperatiivist on tavaliselt kasutusel ainult 2. pööre. Näit. *elä valehtele* 'ära valeta', *elgõä valehelgõa* 'ärge valetage'. *elgõä koškiekkõa* 'ärge puutuge'. *elgõä kaččokkõa, midä hõän rõadaw* 'ärge vaadake, mida ta teeb'. Väga harva esineb ainsuse 3. pööre nagu näit. *olgah hot' elgäh'* 'olgu või ärgu (olgu)'. *hot' ñemi-dä elgäh' olgah* 'kas või mitte midagi ärgu olgu'. Kuid: *äna hüö ei maksõta ñähküimõä* 'ärgu nad maksku lapsehoidmise eest'.

74. Peale tavalise imperatiivi kasutatakse murrakus veel erilist manitseva, pehmendatud varjundiga imperatiivi, milles esineb liitpartikkel *-kko*, *-kkõ* või *-kkõis*, *-kkõis*. Seesuguseid imperatiivivorme on üles märgitud peamiselt ainsuse 2. pöördest. Näit *tuokko šie miula kirjat* 'too ometi mulle kirjad'. *tul'iekkõ miuluo* 'tule ometi minu juurde'. *mäniekkõ, küzüekkõ* 'mine aga, küsi ometi'.

Sama partikliga on siiski mitmusegi vorme registreeritud: *tulgõakko tüö tänne kaikõn šubõn* 'tulge ometi siia kõik viimseni'. *nagõakko šiemendä teil'ä* 'sähe ometi seemneid teile'.

-kkõis, *-kkõis*-liitelisi imperatiive on teada üksnes ainsuse 2. pöördest: *kučuokkois poiga tänne* 'kutsu ometi poiss siia'. *kačuokkois midä hõän rõadaw* 'vaata ometi, mis ta teeb'. *anõakkois miula rahõa* 'anna ometi mulle raha'. *otõakkois tämä käd'eh'* 'võta ometi see kätte'. *roskažiekkõis* 'jutusta ometi'. *šanuokkois miula, misšä šie olit* 'üttele mulle ometi, kus sa olid'. *tüõnnõakkois*

miula kirja 'saada ometi mulle kiri'. *a ožutõakkois miula hot' ükski kirja* 'aga näita ometi mulle kasvõi üks kiri'.

Mõlemal juhul on tegemist venelaenulise liitpartikliga: -ка, -ко, -тка, -кась (Даль), *кось* (kohalikus vene murdes).

Passiiv.

75. Indikatiiv.

Preesens.

Jaata v:	<i>олаһ</i>	<i>lietäh'</i>	<i>otetah</i>	<i>käškietäh'</i>
		<i>müväh'</i>	<i>paissäh</i>	<i>kezrätäh'</i>
Eitav:	<i>ei олла</i>	<i>lietä</i>	<i>oteta</i>	<i>käškietä</i>
		<i>müvä</i>	<i>paissä</i>	<i>kezrätä</i>

Imperfekt.

Jaata v:	<i>олдih</i>	<i>liettih</i>	<i>otettih</i>	<i>käškiettih</i>
		<i>müödih</i>	<i>paistih</i>	<i>kezrättih</i>
Eitav:	<i>ei олду</i>	<i>liettü</i>	<i>otettu</i>	<i>käškiettu</i>
		<i>müödü</i>	<i>paistu</i>	<i>kezrättü</i>

76. Passiivis esineb tavaliselt nõrgaastmeline tüvi. Erandiks on kahesilbilised *e*-tüvelised verbid, nagu: (*luven* 'loen':) *lugietah* 'loetakse', (*laššen* 'lasen':) *laskiettih* 'lasti', (*nüll'en* 'nülin':) *nülgiettih* 'nülitati', (*it'en* 'nutan':) *itkielt'ih* 'nuteti'. Enamasti siiski ka *uškuotah* 'usutakse' ~ *uššotah*. *a*-, *ä*-tüvelistes verbides muutub tüvevokaal passiivi tunnuse ees *e*-ks: (*perran* 'pek-san, lõön':) *perrettih* 'peksti', (*tüönnän* 'saadan':) *tüönnettih* 'saadeti', *annetah* 'antakse'.

77. Indikatiivi imperfekti tunnuseks on *-ttih*, *-tth*, *-tih*, *-tih*, *-dih*, *-dih*. Neist esineb geminaat ühetüvelistes verbides (välja arvatud ühesilbilised). Näit. *tapettih* 'tapeti', *vejettih* 'veeti', *kõaječettih* 'kahetseti'; samuti *lugiettih* 'loeti', *koškiettih* 'puudutati'. Samasugune tunnus on kontraheerunud verbides, nagu *matattih* 'tuldi', *kizattih* 'mängiti', *ruvettih* 'hakati', ka: *šuvattih* 'armastati'. Helitu konsonandi järel on *-tih*, *-tih*, näit. *mõist'ih* 'karjuti', *peštih* 'pesti'. Diftongi või helilise konsonandi järel esineb *-dih*, *-dih*. Näit. *tuldih* 'tuldi', *ommeldih* 'õmmeldi', *šüödih* 'söödi', *viedih* 'viidi', *aštoidih* 'äestati'.

Preesensis on passiivi tunnus nõrgas astmes. Näit. *tapetah* 'tapetakse', *vejetäh* 'veetakse', *peššäh* 'pestakse', *tullah* 'tullakse', *männäh* 'minnakse', *šüväh* 'süüakse', *vijäh* 'viiakse', *aštoijah* 'äestatakse'.

78. Perfekt.

Jaata v: *on otettu käskiettu müödü paištu kezrättü*
 Eitav: *eij_õa otettu käskiettu müödü paištu kezrättü*

Pluskvamperfekt.

Jaata v: *õli otettu käskiettu müödü paištu kezrättü*
 Eitav: *eij_õdu otettu käskiettu müödü paištu kezrättü*

Perfekt ja pluskvamperfekt on liitajad. Esimene moodustatakse *olla*-verbi preesensi, teine imperfekti ja passiivi mineviku keskõna abil. Perfektis võib *on* ka ära jääda, nii et seda väljendab partitsiip nagu aktiiviski. Näit. *loukkoloih pandu põalikat* 'aukudesse pandud kepid'. *äijä šiel'ä lõajittu vñõa* 'seal on tehtud palju viina'. *a naiñe häñel'l'ä tuodu toizeh kül'äh* 'aga naine on tal toodud teise külla'.

79. Potentsiaal.

Potentsiaali kohta leidub mõni näide perfektis. Näit. *miula liew äijä kirjutettu* 'mul saab palju kirjutatud'. *naiñe-rno lienõw lõajittu čugunašta* 'küllap on vist malmist tehtud'.

Eitav: *i niüksí sandõatta ei lie tapettu* 'ja mitte üht sõdurit ei tapeta'.

80. Konditsionaal.

Preesens.

Jaata v: *õldais otettais käskiettäis müödaís*
paistaís kezrättäís
 Eitav: *eij_õldais otettais käskiettäis müödaís*
paistaís kezrättäís

Perfekt.

Jaata v: *oís õldu otettu käskiettä müödü*
paistu kezrättü
 Eitav: *eij_oís õldu otettu käskiettä müödü*
paistu kezrättü

81. Imperatiiv.

Passiivi imperatiivi kohta leidub vähe andmeid. Näit. *àna midäñebu:ŕ teiñke ròatah* 'tehtagu teiega midagi'. *àna händä nagretah* 'naerdagu teda'.

INFINIITSSED VORMID.

Infinitiivid.

Valdai murrakus on kaks infinitiivi, I ja II.

82. I infinitiivi tunnuseks on *-a, -ä, -ta, -tä* ning *-o, -e*. Näit. *andõa* 'anda', *vedõä* 'vedada', *hämmedõä* 'segada', *иλλαştõa* 'õhtustada', *nähä* 'näha', *hapata* 'mädaneda', *hirnuta* 'aevastada', *hül'lätä* 'hüljata', *ruveta* 'hakata', *jõätä* 'jääda', *ambuo* 'tulistada', *üökšüe* 'eksida', *lõadie* 'teha', *itkie* 'nutta', *huijuştõaččie* 'häbeneda'.

Tüvekonsonandi assimilatsioonist infinitiivi tunnuse algkonsonandiga, harvem viimase kaost tingituna on infinitiivi lõpud järgmised: *-nna, -nnä, -лла, -l'lä, -rra, -rrä, -šša, -ššä, -šša, -ššä, -ija, -ijä, -va, -vä*. Näit. *panna* 'panna', *männä* 'minna', *tulla* 'tulla', *küžel'lä* 'järele pärida', *purra* 'hammustada', *kol'isša* 'kolada', *mõisšä* 'karjuda', *nošša* 'tõusta', *peššä* 'pesta', *murginoija* 'hommi-kust süüa', *aštoija* 'äestada'. *vijä* 'viia', *jüva* 'juua', *šüvä* 'süüa'.

I infinitiivi kasutatakse üldiselt samuti nagu eesti *da*-infinitiivi. Näit. *kossa paha, ei šõa häñel'lä nittõä* 'vikat paha, sellega ei saa niita'. *hüo tahotah torata* 'nad tahavad kakelda'. *autettih mamalla meidä kažvattõa* 'aidati emal meid kasvatada'. *i otettih mužikkõa pergõa* (M) 'ja võtsid meest peksta'. *mie teil'dä matkain, varažin üökšüe* 'ma tulin teie juurest, kartsin eksida'.

Eesti keelest erinevalt kasutatakse seda aga *pidäw*-verbiga: *pidäw rõadõa* 'peab töötama', *pidäw männä kod'ih* 'peab koju minema'.

I infinitiivist kasutatakse *inessiivi*, mille lõpuks on *-šša, -ššä* või *-šša, -ššä*: *lugiešša* 'lugedes', *tullešša* 'tulles', *šüveššä* 'süües'. See väljendab teise tegevusega samal ajal toimuvat tegevust. Näit. *vititetäh kül'an lämmittõäššä* 'süütavad küttes küla'. *tüo että vaivu kirjuttõaššä* 'te ei väsi kirjutades'. *vaibujago gulbõa kuorittõaššä* 'kas väsisite kartuleid koorides'. *taiginõa ševottõaššä elä kačo kaivoh* 'tainast segades ära vaata kaevu'. *itkieššä ei*

nõätä, nagramah rubein, kaikin dogadittih 'nuttas ei nähta, hakkasin naerma, kõik märkasid'. *ńukkeuvun paisšešša hüvällä rahvahalla, rõadõašša mie en ńukkuis* 'kõneldes heale rahvale jään tukkuma, töötades ma ei tukuks'. *puiješša šivot orgiloja kuboh* 'reht pekstes seod õlgi kuppu'. *nagõakko šiemendä teil'ä, dorogalla matatešša šüöttä* 'sähke ometi seemneid teile, teel minnes sööte'.

Näib, et väga harva võib esineda instruktii viigi, mis väljendab viisi, kuidas tegevus toimub. Näit. *a akat noštih kirehtõän pühkinäh' per'it'ilõjä* (M) 'aga naised tõusid kiirustades tube pühkima'.

83. II infinitiivi tunnuseks on *-mah, -mäh'*, mis liitub tugevaastmelisele vokaaltüvele. Näit. *ottamah* 'võtma', *käškeimäh'* 'käskima', *müömäh'* 'müüma', *pagizemah* 'kõnelema', *kezrõämäh'* 'ketrama'.

II infinitiiv on tegelikult illatiiv, nagu eesti *ma*-tegevusnimigi, millele ta vastab. Näit. *lähen niitämäh'* 'lähen niitma'. *mida tüö rubietta mittõamah* 'mida te hakkate mõõtma', *tuldih händä kožičcemah* 'tuldi teda kosima', *issuttih šüömäh'* 'istuti sööma'. *veüeččimä magõamah* 'heitsime magama'. *mängõä šinne kirjuttamah* 'minge sinna kirjutama'.

Suhteliselt harva kasutatakse ka inessiivi, elatiivi ja abessiivi (samas tähenduses kui eesti keeles) ning partitiivi. Näit. *in essii v: olin pevašta d'erimäššä* 'olin lina kitkumas'. *eg'lein ol'ima niitämäššä* 'olime eile niitmas'.

Elatiiv: *niitämäštä matatah kod'ih* 'tulevad niitmast koju'. *hõän tül'i hebožie päimendamašta* 'ta tuli hobuseid karjatamast'. *tulin pevašta d'erimäštä* 'tulin lina kitkumast'.

Abessiiv: *talvi turow tahtomatta, kèžä proid'iw kekšimättä* 'talv tuleb tahtmata, suvi möödub märkamata'. *nämä vielä ollah šüömättä* 'need on alles söömata'. *kuřimatta kül'äššä kuolgt* 'suitsetamata sa sured külas'. *miura vāža vielä on juottamatta* 'mul on vasikas alles jootmata'. *magõamatta rišt'ikanža ei voi elõä* 'magamata ei saa inimene elada'. *voidamatta t'el'egä skrippiw* 'määrimata vanker kiunub'. *šuoõamatta l'eibä eij,õa hüvā* 'soolamata (s. o. ilma soolata) leib ei ole hea'.

II infinitiivi partitiiv väljendab seda, mille eest midagi antakse, makstakse, saadakse. Näit. *bohatta vel'i ando rõadamõa mõükün leibõä* 'rikas vend andis töötamise eest pätsi leiba'. *dūmaičin, što liew šüöttäjät kažvattamõa* 'mõtlesin, et saab toit-

jad kasvatamise eest'. *mie šiula hüvõin maksan paimendamõa* 'ma maksan sulle hästi karjatamise eest'. *passõibo teil'ä beřegoimõa miłma* 'tänu teile mind kostitamast'. *täštä šüin kačaimõa deņgõja i makšoma* 'selle pärast maksimegi ülestõstmise eest raha'. *a drüşka heil'ä hüvittämõä andaw vīnõa* 'kuid peiupoiss annab neile hüvitamise (s. o. hüvää-hüüdmise) eest viina'. *äijän otan rahõa lõadimõa* 'ma võtan palju raha valmistamise eest'.

Partitsiibid.

84. Aktiivi preesensi partitsiip, mille tunnus *-va, -vää*, esineb murrakus tegelikult harva. Andmeid on ainult mõne verbi kohta. Näit. *mie olen elävä cõba*, *mie šüvä tahn* 'ma olen elus kits, ma tahan süüa'. *nače-rno elävä ol'i* 'kindlasti oli elus'. *noužovalła ned'el'il'l'ä tullah miuluo gošt'jat* 'tuleval nädalal tulevad mulle külalised'. *čõäššüe kuzi lienen joudäva* 'kell kuus olen vaba'. Samuti ka: *ištuočel! joudäva, mie šeizon*. «Istu!» — «Pole viga, ma seisan».

Preesensi partitsiibi asemel kasutatakse *ja-, jä-* lõpulist tegijanime. Näit. *tiedäjä vrača* 'teadja arst', *lendäjä hiri* 'nahkhiir', *rõadaja rišt'ikanža* 'töökas inimene', *lugija tüt'l'õne* 'lugev tütarlaps', *nagraja lapši* 'naerja laps'.

85. Passiivi preesensi partitsiip esineb samuti väga harva. Näit. *nämä grivat ollah šüödävät* 'need seemed on söödavad'. *juo täštä puizešta vettä, hõän on juodäva* 'joo sellest anumast vett, see on joodav'.

86. Aktiivi mineviku partitsiibi tunnuseks on Valdai murrakus *-n, -nun, -nün* (harva ka *-nu, -nü* ja *-nut, -nüt*).

Üldiselt liitub partitsiibi tunnus ühetüvelistes astmevahelduslikes verbides tugevaastmelisele tüvele, kahetüvelistes verbides konsonanttüvele. Ühetüvelistel verbidel (välja arvatud ühesilbilised) on tunnuseks *-n*. Näit. *vaibun* 'väsinud', *nieglon* 'kudunud', *andan* 'andnud', *tiedän* 'teadnud', *kirjuttan* 'kirjutanud', *kačhtan* 'vaadanud', *väl'il'l'istün* 'vallatuks läinud', *košken* 'puutunud', *lõadin* 'valmistanud', *šuořieččen* 'rõivastunud', *lähten* 'läinud'.

Ka kontraheerunud verbidel on harilikult tunnuseks *-n*. Näit. *arvan* 'ära arvanud', *šalvan* 'sulgenud', *ruven* 'hakanud', *lanžen* 'kukkunud', *kerrin* 'jõudnud', *hapan* 'mädanenud', *l'eikan* 'lõiganud',

ei šuvan 'ei armastanud', *matan* 'tulnud', *k'izan* 'mänginud', *hävin* 'surnud'. Kuid: *mõannun* 'maganud'.

Kahetüveliste verbide partitsiibi tunnuseks on tavaliselt *-nun*, *-nün*. Sel puhul tüvekonsonant assimileerub tunnuse algkonsonandiga: $л + n > лл$, $л' + n > л'л'$, $р + n > рр$, $š + n > šš$, $ś + n > śś$. Näit. *kuollun* 'surnud', *tullun* 'tulnud', *hüpel'ün* 'jooksnud', *ommellun* 'õmmelnud', *purrun* 'hammustanud', *noššun* 'tõusnud', *paiššun* 'kõnelnud', *peššün* 'pesnud'. Samuti *nainun* 'abiellunud', *voruinun* 'varastanud'.

n-listes verbides on *nn*: *männün* 'läinud', *pannun* 'pannud'.

Uhesilbilistes verbides võib partitsiip esineda kahel kujul: *šõanun* ~ *šõannun* 'saanud', *müönün* ~ *müönnün* 'müünud', *jõänün* ~ *jõännün* 'jäänud', *šüönün* ~ *šüönnün* 'söönud', *juonun* ~ *juonnun* 'joonud'.

Harva on märgitud partitsiipe ka tunnusega *-nu*, *-nü*. Näit. *õli tullu* 'oli tulnud', *kuollu* 'surnud', *ollu* 'olnud'.

Üksikjuhtudel esineb isegi *-nut*, *-nüt*. Näit. *jõänüt* 'jäänud', *nainut en ollut* 'nainud ma ei olnud'.

Partitsiip võib käänduda. Mitmuse nominatiiv esineb aga mitte aktiivi indikatiivi liitaegade kõigis pluurali pöördeis nagu soome keeles, vaid ainult pl. 3. pöördes. Näit. *toizet ollah poijat nainuot i tül'l'äret männüet miehel'l'ä* 'teised pojad on abielus ja tütreid mehele läinud'. *katokšet ollah hapannuot* 'katused on mädanenud'. *lapšet on kuolluot* 'lapsed on surnud'. *nuofil'istö kaiķin on uid'inuot* 'noored kõik on ära läinud'. Partitsiibi adjektiivne iseloom tundub siin olevat eriti ilmne. Samuti: *kül'mänüen vojennoin* 'külmanud sõduri', *kül'mänüel'l'ä hävövl'l'ä elä röji lunda* 'külmanud näole ära loobi lund'.

87. Passiivi mineviku partitsiibi tunnuseks on *-du*, *-dü*, *-tu*, *-tü*, *-ttu*, *-ttü*, mis liitub passiivi tüvele. Näit. *tuodu* 'toodud', *šüödü* 'söödud', *turdu* 'tuldud', *ommendu* 'õmmeldud', *pandu* 'pandud', *peštü* 'pestud', *paištu* 'kõneldud', *annettu* 'antud', *tüönnettü* 'saadetud', *kirjutettu* 'kirjutatud', *mõattu* 'magatud', *lad'jattu* 'laotud', *hül'lättü* 'maha jäetud'.

Passiivi mineviku partitsiibi ainsuse partitiiv esineb Valdai murrakus temporaalseis lauselühendeis nagu vepsa või soome keeles. Näit. *murginoiduo lat'tien pežen* 'hommikust söönud, pesen põranda'. *noštaw matkõa ül'äh' šõaduo* 'tõstab emakat üles, (kui on) sünnitanud'. *illaštahuo istuočen kezrõämäh* 'õhtustanud, istun

ketrama'. *lounattahuo tul'in tänne pagizemah* 'lõunatanud, tulin siia kõnelema'.

Sageli esineb passiivi mineviku partitsiip essiivis. Näit. *ol'i miulla sorokka ommelduna* 'mul oli «sorokka» (= teat. tikitud peakate) õmmeldud', *briha hüv'in šuořitettuna* 'nooruk (on) hästi rietatud', *ažiet ollah kaikki löajittuna* 'kõik asjad on korras (= tehtud)'.

Nomen actionis.

88. Teonime tunnuseks on *-mine*, mis liitub tugevaastmelisele tüvele. Näit. *kučuttamiñe* 'kõditamine', *süömiñe* 'söömine, söök', *juomiñe* 'joomine', *ambumiñe* 'tulistamine'.

Tegelikult on see verbaalnoomen ja sellena deklioneeruv. Näit. *tüt'l'ö 'varajaw kučuttamišta* 'tüdruk kardab kõditamist', *toi miulla šüömištä* 'tõi mulle süüa', *ješ'li šie rubiet miulla muištel'emah nai-mišta, šiloin mie uijin koišta pois* 'kui sa mulle meenutad abiellumist, siis ma lähen kodust ära', *koira läkši vingumizen'ke pois* 'koer läks vingudes (= vingumisega) ära'.

Nomen agentis.

89. Tegijanimi tunnuseks on *-ja, -jä*, mis samuti liitub tugevaastmelisele tüvele. Näit. *kirjuttaja* 'kirjutaja', *šüöttäjä* 'toitja', *läžija* 'haige', *pakkuoja* 'kerjus', *pagizlja* 'kõneleja', *issuttaja* 'istutaja', *andaja* 'andja', *ottaja* 'võtja', *rõadaja* 'tõotaja', *õža oma õngit-tajalla, õža oštajalla* 'oma õnn õngitsejal, õnn ostjal', *rõadajlla bajari makšo vähän* 'tõotajaile mõisnik maksis vähe'. Kuid: *kuol'ie* 'surnu', *ombel'ie* 'õmbleja'.

Tegijanimi esineb ka artibutiivselt preesensi partitsiibi asemel (vt. § 84).

MUUTUMATUD SÕNAD

Adverbid.

Tähenduse järgi võib adverbid jaotada mitmesse rühma.

90. Koha adverbe: *allah* 'alla', *alahõana* 'all', *alahõada* 'alt', *alahõakkali* 'alt läbi', *aldapäin* 'altpoolt', *edeh'* 'ette', *edäh'* 'kaugemale; edasi', *edähõänä* 'kaugel', *edähõädä* 'kaugelt', *iell'äh'* 'ette', *ieldapäin* 'enne; ettepoole, ette', *iembõäkši* 'kaugemale', *ieštä-*

päin 'eest', jäl'lešti 'järele', järell'ih' ~ jarel'l'äh' 'tagasi', kaik'-k'ielna 'kõikjal', keššell'ä 'keskel', kod'ih 'koju', koišša 'kodus', koišta 'kodunt', käd'eh' 'kätte', kḥässä 'käes', kḥästä 'käest', lähembi ~ lähemmä 'lähemale', läššä 'lähedal, lähedale', läštä 'lähedalt', mōah 'maha', mōašša 'maas', mōašta 'maast', pḥällä 'seljas, selga', reunōah 'kõrvale', reunōašša 'kõrval', šielä 'seal', šieldä 'sealt', šinä 'siin', ših 'siia', šinne 'sinna', šḥameššä 'sees', tōah 'sinna', tōašša 'seal', tōašta 'sealt', toižōalla 'teisal', tḥälä 'siin', tḥäldä 'siit', täh' 'siia', vaštah 'vastu', ül'äh' 'üles', ülähḥōänä 'üleva', ülähḥōädä 'ülevalt', ülähḥōäkkäli 'ülevalt läbi'.

91. A j a a d v e r b e: aivoin 'vara', ammuin 'ammu', egl'ein ~ egl'einä 'eile', enžimičči 'esmakordselt', enžištäh' 'esiteks', huomena 'homme', iel'l'ä 'enne, varem', jogainuo 'ikka, alati', jäl'geh' 'pärast', konža ~ konžē 'millal, kunas, kui', kḥūni ~ kḥūno 'kuni', mudōačči 'mõnikord', mulloin 'mullu', müvḥetta 'mõnikord', müöhä 'hilja', nḥn ~ nḥn 'siis', nügüenä ~ nügüen 'nüüd', nüttenä 'nüüd', šidä 'siis', šiloin 'siis', terväh' 'kohe, varsti', tōašena ~ tōašē 'taas, jälle', toiššapḥōänä 'teisel päeval', toičči 'tuleval aastal', tämpḥōänä 'täna', tänävuodena 'tänavu', vašta 'alles', vielä 'veel', viikko ~ vikein 'kaua', vikokši 'kauaks'.

92. Viisi a d v e r b e: alašti 'alasti', bohataldi 'jõukalt', bohatemma 'jõukamalt', boikombi 'rutem', harvah ~ harvazeh 'harva', hüšōin 'hästi', hüvuel'leh' 'hästi', jalgažin 'jalgsi', keühäl'di 'vaeselt', kḥuda kuingi 'kuidagi', kuin 'kuidas', kuiñnebu:t' 'kuidagi', lujuh 'kõvasti', nelläkondamužin 'neljakäpakili', nḥn ~ nḥn 'nõnda', pahoin 'pahasti', paremmḥn 'paremini', peitokkal'i 'salaja', rišt'ih' ~ räšt'ih' 'risti-rästi', riššikkäh' 'risti', šḥämikkähäl'di 'vihaselt', živo 'kiiresti', znai 'kõigest hoolimata', toižin 'teisiti', vägeh' 'vägisi', ühennägözel'di 'ühtviisi'.

93. H u l g a a d v e r b e: emämböä 'rohkem', emämmän ~ emämmäl'di 'rohkem', ičevāin 'üks', kül'läl'di 'küllalt', moñičči 'mitu korda', palažin 'tükikaupa', pōaražin 'paarikaupa', vāhāžin 'vähehaaval', vāhāzel'di 'veidi', āijäl'di 'väga, suuresti', ühen ver-roin 'võrdselt', ühel'l'äh' 'üks', üksin ~ üksinäh' 'üksinda', ül'en 'väga', ünnäh' 'tervelt'.

94. S e i s u n d i t v o i a s e n d i t väljendavaid adverbe: istuol-leh' 'istuli', kahalaleh' 'päarani lahti', kumōal-leh' 'kummuli', kül'gü-žin 'külili', puolekkah 'pooleks', rinnan 'kõrvu', seižuol-leh' 'püsti'.

95. K ü s i v a i d a d v e r b e : *kuin* 'kuidas', *kunne* 'kuhu', *kuh* 'kuhu', *kušša* 'kus', *kušta* 'kust', *konža* ~ *konže* 'millal', *mikši* 'miks', *mintäh* 'mispärast', *miššä* 'kus', *mištä* 'kust'.

Küsimust väljendab veel eriline küsiv partikkel *-go, -gö*. Näit. *eigo hüö vielä tulla meilä* 'kas nad veel ei tule meile'. *äijägö šiula vuotta* 'kui vana sa oled'.

96. R õ h u a d v e r b e : *i* 'isegi', *hoš* 'takes', *hot* 'kasvõi', *jo* 'juba', *nago-l* ~ *nago-li* 'ikka, aina, kogu aeg', *tõže* 'ka', *vain* 'ainult', *vet* 'ju'.

Rõhuadverb on ka venelaenuline *že* 'ju, ometi': *tüöže iče oļetta võärät* 'te ju ise olete süüdi'.

97. J a a t a v a i d j a e i t a v a i d a d v e r b e : *da* 'jah', *ñeko-nža* 'ei iialgi', *ñeku-nne* 'mitte kuhugi', *ñemi-ššä* 'mitte kuskil'.

98. Adverbides võib esineda kivinenud käändelõppe — nii tänapäeval kasutatavaid kui ka vanu ebaproduktiivseks muutunud käändeid. Valdai murrakuski esinevad mitmed adverbid kolmes kohakäändes. Näit. illatiiv *alah* 'alla', essiiv *alahõana* 'all', partitiiv *alahõada* 'alt'; illatiiv *mõah* 'maha', inessiiv *mõašša* 'maas', elatiiv *mõašta* 'maast'; translatiiv *tagõakši* 'taha', essiiv *tagõana* 'taga', partitiiv *tagõada* 'tagant'. Samuti: adessiiv-allatiiv: *iel'lä* 'enne, varem', *keralla* 'kaasas, kaasa', *šielä* 'seal'; ablatiiv: *vägõväl'di* 'tugevalt', *šieldä* 'sealt'.

Adverbidena võib ette tulla muidki käändeid. Näit. nominatiiv: *vikko* 'kaua, hulk aega', *šubi* 'läbi, täiesti, viimseni'; genitiiv: *mintäh* 'mispärast', allatiiv *kahalleh* 'päarani lahti', instruktiiv: *hüvõin* 'hästi', *pahoin* 'halvasti'; terminatiiv *küni* 'kuni'; latiiv *aivomma* 'varem'; prolatiiv: *põälliči* 'pealt', *širtčiči* 'mööda'.

99. Samuti võib adverbides mõnikord rudimentaarselt esineda Valdai murrakus muidu kadunud (3. isiku) possessiivsufiks, nagu näit. *hõän uijed'i pīferih, enžistä üksinäh* 'ta läks Piiterisse, esiti üksinda'. *ka mie i läksin üksinäh* 'no ma läksingi üksinda'. *šie kaikkieh parembi* 'sa (oled) kõige parem'.

100. Adverbid esinevad sageli ka komparatiivis. Näit. *edäh* 'kaugele', kuid: *lähemmä vielä edembi* 'läheme veel kaugemale', *edembõänä kažvetah näriet* 'kaugemal kasvavad kuused'. *terväh*

'ruttu' — *üksin tervembi peziečen* 'üksi pesen end kiiremini', *šurmaluo tervemmäh' popad'imma* 'surma juurde jõuame kiiremini'. *tõagieh* 'sageli' — *tõagiembi* 'sagedamini'. *aivoin* 'vara' — *aivombi* 'varem'. *alah* 'alla' — *alēmbi* 'allapoole'.

PARTIKLID.

Post- ja prepositsioonid.

101. Enamik postpositsioone esineb genitiiviga, nagu: *алла* 'alla, all', *алда* 'alt', *алох* 'jooksul', *eičči* 'asemel, eest', *kautte* 'kaudu, läbi', (*kahen, kolmen* jne.) *keššä* '(kahe-, kolme-) kesi', *põällä* 'seljas, kohal, peal; selga, kohale, peale', *põälda* 'seljast, kohalt, pealt', *tagõah* 'taha', *tagõakši* 'taha', *tagõana* 'taga', *tagõada* 'tagant', *täh* 'pärast', *vuõšša* 'peal, varal', *ümbäri* 'paiku, ümber (ajaliselt)'.

Postpositsioonid *luo* 'juurde' ja *keralla* 'kaasa, kaasas' on genitiiviga liitunud ning moodustanud uued käänded. Vt. eespool a p r o k s i m a t i i v ja k o m i t a t i i v.

Tavaliselt on ka *алла* ja *алда* genitiiviga tihedasti liitunud, kuigi mitte uut käänet moodustanud. Genitiivi -n on siirdunud postpositsiooni algusse. Näit. *hirren_алла šūri kivi* 'palgi all (on) suur kivi'. *nu kačo, kiven_алла on zolottõa äijä* 'no vaata, kivi all on palju kulda'. *kavottij vüön_алда kirvehen* 'kaotas vöö alt kirve'. *pūloin_алла* 'puude all'. *pidäw vičča l'eikata rugoloin_алла* 'peab vitsa lõikama saadude alla'. (Tegelikult: *hirre_nалла* jne.)

Näiteid teiste postpositsioonide kasutamisest: *päivän aloh vai-vutta kirjuttõassa* 'päeva jooksul väsite kirjutades'. *miun eičči annettih toizella* 'minu asemel anti teisele'. *tarhan kautte molo-doiroja vejetäh* 'karjaaia kaudu talutatakse noorpaari'. *issumma šeiččemen keššä stolan tagõana* 'istume seitsmekesi laua taga'. *kivem_põällä l'eibä ei kažva* 'kivi peal vili ei kasva'. *tämä briha grovum_põällä lanğei* 'see poiss langes kirstu peale'. *mēčäm_põällä matatah šurget tūcat, liew šūri vihma* 'metsa kohal tulevad suured pilved, tuleb suur vihm'. *hõän istuočči stolan tagõah* 'ta istus laua taha'. *istuočettih stolan tagõakši* 'istuti laua taha'. *ižändä kočahtij stolan tagõada* 'peremees hüppas laua tagant'. *te-jän täh* 'vain lämmitän' 'ainult teie pärast (ma) kütan'. *ota, kážin vuõšša kanna* 'võta, kanna käte peal'. *ivanan päivän ümbäri jogai-nuo pahat šõät* 'jaanipäeva paiku on alati halvad ilmad'.

102. Partitiiviga kasutatakse müö 'mööda; järgi, järele' ja vaš 'vastu, järele'.

Näit. *hirttä müö matattih rahvaš* 'palki mööda tulid inimesed'. *lähkiettih hüö linnõa müö* 'läksid nad mööda linna'. *jalga mürehtu, ruvettih jalgõa müö kuzimūrahazet kãbelemãh* 'jalg suri, hakkasid jalga mööda sipelgad käima'. *talvie müö i kèžã pãha* 'talve järgi on ka suvi halb'. *tatan šanoja müö mie lãksin haogh* 'isa sõnade järgi ma läksin puid tooma'. *tüö meilã igãüvüttã, ken drũguo müö, ken mužikkõa müö* 'te tunnete meil igatsust, kes kallima, kes mehe järele'. *ütta vuotta vaš* 'vastu uut aastat'. *mie olin šielã met'lä vaš* 'ma olin seal mee järele'. *lapšet lähkiettih meččãh gribõa vaš* 'lapsed läksid metsa seente järele'.

103. Illatiiviga esinevad postpositsioonid: *pãin* 'pool', *šõa* 'saadik, -ni', *varoin* 'jaoks'.

Näit. *neb'liččãh pãin verejĩn tagõana lehmãt* 'Neblitsa pool väravate taga on lehmad'. *lumi polviloih šõa* 'lumi põlvist saadik'. *mie rõavoin üõh' šõa* 'ma töötasin ööni'. *huomenekšõšta idah šõa nãl'lãll'ã* 'hommikust õhtuni näljas'. *nüttẽnã kolhoz-nikka oštaw magazinašta šõbah varoin, pukšuloih varoin* 'praegu kolhoosnik ostab poest särgi jaoks, pükste jaoks'.

104. Elatiiviga tarvitatakse postpositsioone: *põãličči* '(pealt) üle', *širičči* 'mööda', *šüin* 'pärast, eest', *ümbãri* 'üumber'.

Näit. *i lãksi hüppõãmãh katokšõloista põãličči järveštã põãličči, meččãštã põãličči* 'ja hakkas jooksmas üle katuste, üle järve, üle metsa'. *matkai pellošta põãličči* 'tuli üle põllu'. *ei andan dorogõa müö häneštã širičči ajõa* 'ei lasknud teed mööda temast mööda sõita'. *ruvettih tütãrdã brihašta šüin haukkumah* 'hakati tütart noormehe pärast hurjutama'. *kül'ãštã ümbãri meččã* 'küla ümber (on) mets'.

105. Adessiiviga esinevad: *jãl'l'ešti* 'järele, -e', *kohtah* 'juurde, ette', *kohašša* 'juures, ees, visavii'.

Näit. *i mie matkain heil'ã jãl'l'ešti kirikkõh šõa* 'ja mina läksin neile järele kirikuni'. *paimen laiška, ei tãho hüpel'lã lehmilã jãl'l'ešti* 'karjane laisk, ei taha joosta lehmade järele'. *vell'i oštĩ tuohukšõn i šeižattĩ jumalalla kohtah* 'vend ostis küünla ja pani püsti ikooni ette'. *peř'il'lã kohašša kažvaw korgie pũ* 'maja ees kasvab

kõrge puu'. ò'li kod'illa kohašša stòga heinõä (M) 'oli maja vastas kuhi heinu'.

106. Prepositsioonidest esinevad genitiiviga ainult lāsšä 'lähedal, -e' ja ül'čči 'piki'.

Näit. tul'in lāsšä krašsilovan 'tul'in Krassilova lähedale'. l'eik-kain ül'čči tuohen 'lõikasin piki tohtu'. ül'čči jošen ò'li doroga 'piki jõe äärt oli tee'. ül'čči dorogan kažvetah šüret tuhjot 'piki tee äärt kasvavad suured põõsad'.

107. Enamikku prepositsioonidest kasutatakse partitiiviga, nagu: aļembi 'allapoole', ieldäpäin 'enne, eespool', iel'l'ä 'enne', jäl'geh' 'pärast', keššell'l'ä 'keset', krõme 'peale, välja arvatud', poikki 'üle', kahen puolēn 'kahele poole', toizella puo 'teisele poole', ül'emmäh' 'ülalpool', ümbäri 'ümber'.

Näit. vòattēne paida ommeldu, pitkä aļembi polvie 'linane särk õmmeldud, pikk, allapoole põlvi'. mie lähen ieldäpäin teidä 'ma lähen enne teid'. iel'l'ä lounõada 'enne lõunat'. jäl'geh' tädä olutta jūvah 'pärast seda juuakse õlut'. jäl'geh' kül'üe kivištāw põädä 'pärast sauna pea valutab'. mužikat šeizatettih keššell'l'ä peřt'tie skammin 'mehed panid keset tuba pingi'. händä ei voi rojie kuin vèdeh' kroime jogie 'teda ei või visata mujale vette peale jõe'. igä elõä, ei kuin poikki pelduo proid'ie (vanas.) 'eluaeg elada pole kui põllust risti üle minna'. kahen puolēn dorogõa šeizatellah vaššoišta varbažie 'kahele poole teed pannakse vihtadest oksakesi'. pereid'ittih toizella puo rüččõa 'mindi teisele pole oja'. šaškallla püörähüt'l'i ičeštä ümbäri, ül'emmäh' põädä (M) 'keerutas mõõgaga enda ümber ülalpool pead'. ümbäri peřt'tie laučča 'ümber toa on lavits'.

108. Elatiiviga esinevad prepositsioonid: läbi 'läbi', poikki 'üle', põäličči 'üle, peale', širičči 'mööda', ümbäri ~ krugo-m 'ümber'.

Näit. pū'la proid'i läbi šeinäštä 'kuul läks läbi seina'. poikki rüčašta vèñü hirži 'üle oja lebas palk'. poikki hebožešta pandu nuora 'üle hobuse (on) pandud nõor'. mie matkain põäličči polossašta 'ma läksin üle põllutüki'. põäličči jõešta lõajittih šüren hüvõän šillan 'üle jõe tehti suur hea sild'. krugo-m ruvošta projit 'lähed ümber sao'. mie matkain širičči mel'ličäštä, vèzi hüppõäw boiko, t'iekot püöritäh' 'ma tul'in veskist mööda, vesi jookseb kiiresti, rattad keerlevad'.

Konjunksioonid.

I. Rinnastavaid konjunksioone:

109. ü h e n d a v a d: *da* 'ja', *i* 'ja', *ni* ... *ni* 'ei ... ega'.

Näit. *el'ettih akka da mužikka* 'elasid naine ja mees'. *proid'i kū i lieñi voina* 'möödus kuu ja tuli sõda'. *šarveh trubi i lehmät tuudih täll'üe truvaluo, i što nuorašta müö läht'ieh kod'ih* 'puhus sarve ja lehmad tulid selle sarve juurde ja nagu nõõri mööda läksid koju'. *ni šeiväštä, ni tarhõa ñimi-dä ei jöännün* 'ei teivast ega karjaaeda ega midagi ei jäänud'.

110. e r a l d a v a d: *äl'i* 'ehk, või', *ili* 'ehk, või', *-go ... ä'l'i ~ -go ... ili* 'kas ... või', *ili ... ili* 'kas ... või', *libo ... libo* 'kas ... või', *hot'* 'või'.

Näit. *kuin hõän kargajaw, hüvõin al'i pahoin* 'kuidas ta tant-sib, hästi või halvasti'. *paissäh hüvõä paginõa ili pahõa* 'kõnel-dakse head juttu või halba'. *tüt'õt koišta ili keštäñibu:t voruijah vaštoja* 'tüdrukud kodunt või kelleltki varastavad vihtu'. *õngo koišša mejän ä'l'i eij_õa* 'kas meie omad on kodus või ei ole'. *min mie issun, vikoingo ili terväh tulen kod'ih, šiun otan miehel'l'à* 'mis ma istun, kas kaua või ruttu tulen koju, sinu võtan naiseks'. *veješšä tämä kina lienõw ili kòd'i, il'i heboñe, ili grõbu, ili brjha (M)* 'vees sellest tinast tuleb maja või hobune või kirst või noormees'. *müttüen ñebu:t tuow teil'ä viešt'in, libo hüvõän, libo pahan* 'toob teile mingisuguse teate, kas hea või halva'. *kaččow, kuin vjã lammas libo vuonnañe* 'vaatab, kuis viia lammas või talleke'. *zapašin hot' pühin kiugõan* 'pühin ahju'.

111. v a s t a n d a v a d: *a* 'aga', *da* 'aga', *no* 'aga', *vain* 'vaid, kuid'.

Näit. *vanhemi vel'l'i òl'i bohatta, a nuorembi òl'i keühä* 'vanem vend oli rikas, aga noorem oli vaene'. *mie ñike-nen tagõakši miehel'l'ä en lähe, a šiun tagõakši* 'ma ei lähe kellelegi mehele, vaid sinule'. *iel'l'ä että pergän, no nütten ñe prid'jocca teil'ä pergõa* 'varem te ei peksnud, aga nüüd teil ei tule peksa'.

112. j ä r e l d a v a d: *žentäh'* 'seepärast', *ññ* 'siis'.

Näit. *äijä òl'i pandu samavõarah hildä, žentäh' vikkõ ei jähü* 'samovari oli pandud palju süsi, seepärast ta kaua ei jahtu'. *argie kuivana ivanana ei sīvõä, šuri rõähkã, žentäh' kučutah kuiva ivana* 'mittepaastutoitu «kuival jaanipäeval» (= mingil end. kirikupühal

septembris) ei sööda, (on) suur patt, seepärast kutsutakse kuiv jaanipäev'. *kòd'i madalahko, pidäis l'izätä üksi hirzi, nïn ois korgie* 'maja (on) madalavõitu, peaks lisama ühe palgi, siis oleks kõrge'.

II. Alistavaid konjunksioone:

113. üldine alistav: *što* 'et'.

Näit. *èlä šàno, što nàmä on šiun hebozet* 'ära ütle, et need on sinu hobused'.

114. järeldavad ja otstarvet väljendavad: *što* 'et', *štobi* 'et'.

Näit. *còari petah tabaudu, što hänel'lä moiñe šūri vāgi* (M) 'tsaarile meeldis Petja, et tal on nii suur jõud'. *tahotta, štobi oadais pakšut kül'let* 'tahate, et oleksid paksud küljed'. *hebozie paimennan üöl'lä i päiväl'lä, štop kagrah ei mändäis* 'hobuseid karjatan öösel ja päeval, et kaera ei läheks'. *rubien hüvön ròadamah, štobi hüö milma ei ajettais pois* 'hakkam hästi töötama, et nad mind ära ei ajaks'.

115. põhjendavad: *potomu* 'što sellepärast et', *žentäh* ... 'što sellepärast et', *što* 'et'.

Näit. *ješli šie rubiet miula muistelemah naimišta, šilloin mie uijin koišta pois, potomu* 'što miula eij_õa želañie naija (M) 'kui sa hakkad mulle naisevõtmist meenutama, siis ma lähen kodunt ära, sellepärast et mul pole soovi abielluda'. *žentäh' i tul'in, što šie tahot p i t e r i k m ä n n ä* 'što sellepärast ma tulingi, et sa tahad Piiterisse minna'. *põašporttõa miula ei annettu, što nuori* 'passi mulle ei antud, et noor'.

116. a e g a m ä ä r a v a d: *kuiñ* 'kui', *kùñi* ~ *kùño* 'kuni', *kùñi* ... *šñi* 'kuni ... seni', *konža* ~ *konže* 'kui'.

Näit. *àna hüö eñis el'etäh', kuiñ üheššä ol'i heil'ä ahaš* 'las nad elavad eraldi, kui neil ühes oli kitsas'. *kùñi tüö lounatatta, mie teil'ä kezrõän lanğõa* 'kuni te lõunatate, ma ketran teile lõnga'. *tüö kùñi otatta miehel'lä, šñi oššatta* 'kuni te võtate mehele, seni ostate'. *tormozoitta ajellah, konža on lunda vāhā talvelma* 'ree tallaraudadeta sõidetakse, kui talvel on vähe lund'. *konža mähni šiula šüh mado, šie dūmaic'it juot viluo vet'tä* 'kui uss sulle suhu läks, sa mõtlesid, (et) jood külma vett'.

117. tingivad: *ješ'li* ~ *jež'li* 'kui', *kuin* 'kui'.

Näit. *ješ'li ruvetaħ šuvaččemah toiñe toišta, to ei pļje ūeñčõa* 'kui hakkavad teineteist armastama, siis pole laulatust tarvis'. *jež'li ei maha čurišša, laņgiew, põan halgõaw* 'kui ei oska sõita, kukub maha, lõhub pea'. *kuin edõta, mie šiula šõapkoõa enõna* 'kui sa ei võta, ma ei anna sulle mütsi'.

118. mõõnev: *hoť* 'ehkki, kuigi, olgugi et, olgu, kas ... või'.

Näit. *hoť šigañe pikkarāñe, hoť poččiñe pikkarāñe* 'olgu seake väike, olgu põrsake väike'. *vakalla mitata voit mĩdõ hoš, hoť ozrõa, hoť kagrõa, hođ gulbõa* 'vakaga võib mõõta mis tahes, kas otri, kas kaeru või kartuleid'.

119. võrdlevad: *kuin* 'kui, nagu', *što* 'kui', *čim* 'kui'.

Näit. *mie seižõn kuin mušta butļka* 'mina seisan kui must pudel'. *i čõba šõvõ tahtow kuin i müõ, nĩn i žõvatta šõvõ pakuow* 'ja kits tahab süüa nagu meiegi, nii ka loom palub süüa'. *muigie što garbalo* 'hapu kui kuremari'. *õ'li bol'noi, kuiyi što puikko* 'oli haige, kuivas kui tikk'. *a kuin hõõn milma brõzgutti, mie što põl'õššõin* 'aga kui ta mind pritsis, ma nagu ehmusin'. *emõmbi miušša ražvõa čim šiušša* 'mul on rohkem rasva kui sinul'. *jõrvi bohatõmbi kalalla čim jõgi* 'järv on kaladest rikkam kui jõgi'.

120. küsiv: -go, -gõ 'kas'.

Näit. *hõõlõngo hõõn kargajaw* 'kas ta hästi tantsib'. *lõhedgõ miehõl'õ* 'kas lähed mehele'. *võkkogo tüõ meil'õ rubietta elõmõh'* 'kas te kaua meil elate'.

Tekstid

I. Matrjona Dmitrijevna Trofimova

Jakonovo < Neblitša

1. Omast elust.

šünnüin nebličäššä. olin pikkarāne, em mattan nemi-dä. liein šürembi, rubein mattamah. enzimāne lapsi mie olin. jälgeh miama vielä oli kaheksan, mie üheksäs. kuni olima pienet, mamalla oli hüvā. kehgättä kävelimä, vačat pallahat. keühaldi mama eli. lašta äijä, ottōa eimi-stä rahōa. kuiñnebu:t šüremmat kažvetah. kenen paimenih panen, kumbazen kazakkoih palkkōan, tüttōlapšet näjkih. ičen šüötetäh, šuoritetah. lapšet, eläkkōä paremmin, teidä ruvetah izännät šuvačcemah, mamalla ruvetah kittämah, hüvin elijä, hüvin rōadōja.

mie olin enzimāne. olin kazačihoina, palkkōaččen kazačihoiksi. oli kodih jōänün üksin mama. tulima kaikin kodih, šizäret, vellet. mama rōadi. miula koišša oli äijä rōaduo, nüttenä miula liev

---

1. Sündisin Neblitšas. Olin väike, ei mõistnud mitte midagi. Sain suuremaks, hakkasin aru saama. Olin esimene laps. Pärast mind oli veel kaheksa, mina üheksas. Kuni olime väikesed, oli emal hea. Käisime ilma kingadeta, kõhud paljad. Ema elas vaeselt: lapsi palju, raha (pole) mitte kuskilt võtta. Suuremad kasvavad kuidagi. «Kelle panen karjaseks, kelle palkan sulaseks, tütarlapsed lapsehoidjaks. Iseennast toidavad, panevad riidesse. Lapsed, elage paremini. Peremehed hakkavad teid armastama, hakkavad emale kiitma: te elasite hästi, töotasite hästi.»

Mina olin esimene, olin teenijaks, teenijaks palgatud. Koju oli jäänud ema üksinda. Tulime kõik koju, õed, vennad. Ema oli rõõmus: «Mul oli kodus palju tööd, nüüd mul on kergem, teie hakkate

Foto J. Mikk 1961

M. D. Trofimova.

kebiemi. tüö rubietta miula auttamah. a mie šanoin mamalla, šie hof vaivuit rõadõassa, ñeke-dä et varan. müö elimä rahvahašša, rõadõa mi ho-š, pidi kaikkie varata, izändõä, emändõä. venüečet magõamah, üksi korva magõaw, toiñe ei, kündelet, konža emändä noužow. noššattõa ei pte.

miama šuvattih, mi õli zgovarittu, makšettih, i vielä põäličči oššettih hüvõän plafjan. ñeke-llä moišta hüvõä eijõa, vaim miula. mie šanoin, miksi tüö moizen hüvõän oštija, oštažija kehozen, hüvõä oiš. a hüö šanottih, šie hüvõän rõavoit, müö žentäh šiula

---

mind aitama.» Aga mina ütlesin emale: «Kuigi sa väsisid tööd tehes, ei kartnud sa kedagi. Meie elasime inimeste seas, teha mis tahes, pidi kõiki kartma — peremeest, perenaist. Heidad magama, üks kõrv magab, teine ei, kuulad, millal perenaine tõuseb. Äratada pole tarvis.»

Mind armastati. Mis oli kokku lepitud, (seda) maksti ja veel pealekauba osteti hea kleit. Mitte kellelgi sellist head ei ole, ainult minul. Mina ütlesin: «Miks te niisuguse hea ostsite? Oleksite viletsakese ostnud, oleks hea (olnud).» Aga nemad ütlesid: «Sina töötasid hästi, sellepärast me sulle hea ostsime. Kui veel nõu pead,

hüüvân oštima. jezli vielä zdūmaičēt, tulē vielä. müö šiun šuoritamamma što tōetazēn. teilä pēreh šūri, eletäh keühälđi. müö šiun ottažima tüttäreksi, šilma ei äna māmā, što sie olet enžimāne, mahat hüüvîn roadōa.

kažvoin šūri, miula ei tahota kazačihakši männä. miula ručētih guläimah brihat. miula liehi huigie, kuin mie elän rahvahašša. tullah prōazniekat, mie kunne hoš lähen tüttölöihke guläimah, nekē-dā en varaja. rahvahašša elät, tulēt kačot izännän pōällä, hüüvīngō hōän kačcow mium pōällä. eigo šōamikkähälđi kačo mium pōällä. jezli kačcow šōamikkähälđi, en istuoče lɔdazella, kuiñnebu:f ōön magōan, en kuole.

olin tüttöne. kezällä roadoma pellošša šügüzüh šōa. šügüzüllä pelvahat noštima, loukuttima. vidoma üölöillä pelvašta, keräüvümmä äijä tüttüe pihallla, üöllä vivomma, harjōamma. loppima tüöt viduo, harjata. tuli talvi, šuoriečemma, otamma kuožalin¹, spičkan kudeliñah piššämmä, šivomma kuožalih nuorazella. kakši vārttinōä. kakši burčōa kezrōät. brihat otētah meidä kargajamah. kargajamma, istuočetah reunōah, paiššah. oššetah tuomašta. briha šāno, kumbañe milma šuvačči, aššu miun

---

tule veel. Me paneme sind riidesse kui lillekese. Teil on pere suur, elatakse vaeselt. Me võtaksime sind tütreks, ema ei anna sind, et sa oled esimene, oskad hästi tööd teha.»

Kasvasin suureks, mul ei ole himu teenijaks minna. Mul hakkas poisid käima. Mul hakkas häbi, kuidas ma elan inimeste seas. Tulevad pühad, ma lähen tüdrukutega kuhu tahes kõndima, ei karda mitte kedagi. Inimeste seas elad, tuled, vaatad peremehe peale, kas ta hästi vaatab minu peale. Kas (ta) ei vaata vihaselt minu peale. Kui (ta) vaatab vihaselt, ma ei istu õhtusöögile, kuidagi magan õo (ära), ma ei sure.

Olin tüdruke. Suvel töötasime põllul sügiseni. Sügisel tõstisime linad, lõugutasime. Ropsisime õõsiti linu. Koguneme palju tüdrukeid õue, õõsel ropsime, soeme. Lõpetasime linad ropsida, sugeda. Tuli talv. Riietume, võtame kedervarre, pistame pulga koonlasse, seome (koonla) nõõriga kedervarre külge. On kaks vārtinat. Ketrad kaks vārtinatäit lõnga. Noormehed võtavad meid tantsima. Tantsime, istuvad kõrvale, kõnelevad, ostavad külakosti. Ütles noormees, kes mind armastas: «Tule mulle mehele.» Ma ütles

---

¹ Vt. kommentaarid teose lõpus.

Foto S. Mundi 1960.

Villaketramine kedervarrel Jakonovos.

tagõaksi miehellä. mie šanoin, el lähē. hõän šano, mintäh šie et lähē. mie šanoin, eij õa miula pridõaneida. a hõän šano, mie oššan, midä pidäw. mie šanoin, vieraš pridõanei ei pridõanei, kuin omõa eij õa. tүү күни otatta miehellä, šini oššatta, šidä rubietta šanomah, pallaš meilä tulit müö šiula kaikki oštima. šiula nemi-dä eij олун. üksi šõba põällä. tүү tiedijä, mie olen keühä, miksi miun ottija. a mie šanoin, mie el lähē, naiče, õta toihe. šie olen jo vanha, mie olen nuori. šie vanhenet iellä milma, rõadamah ed rubie. miula lietäh lapšet, miula ühelläh heidä süöttõä. — —

sin: «Ei tule.» Tema ütles: «Mispärast sa ei tule?» Ma ütlesin: «Mul pole kaasavara.» Aga tema ütles: «Mina ostan, mida tarvis.» Ma ütlesin: «Võõras kaasavara ei (ole) kaasavara, kui oma ei ole. Kuni te võtate mehele, seni ostate, siis hakkate ütlema: tulid paljana meile. Meie ostsime sulle kõik. Sul polnud mitte midagi, üks särk seljas. Te teadsite, (et) ma olen vaene, miks (te) mind võtsite.» Aga mina ütlesin: «Mina ei tule. Abiellu, võta teine. Sina oled juba vana, mina olen noor. Sina vananed enne mind, tööd tegema ei hakka. Mul tulevad lapsed, mul (tuleb) neid üksinda toita.» — —

iellä oli nebličan küla šūri, oli äijä nuorilištuo. šūret tütöt
 i brihat käveldih šūreh lɔdakezroh². müö olima pikkarazet, käve-
 limä kuožaliŋke pikkarazeh lɔdakezroh. kävelimä äijŋ, kezräimä,
 mamaλλα oli tabah, äijän tuomma burččõa kezrättü. šanow màma,
 moločča, äijän kezrait. kävele jog lɔdõa. šidä lieñin šūri. rubein
 kävelemäh šūreh lɔdakezroh. šūrešša veššelembi lɔdakezrošša. äijä
 brihõa, äijä garmonie. issumma viikko. brihat istuočetah reunõah.
 šanow briha, mie šiun provodin kodih šõa. mie šanon, mie šiama
 en õta provožaimah. a hõän šanow, mie otan šiun miehellä. a mie
 šanoin brihalla, vielä kuin mie lähen šiun tagõah, šūri teilä pereh.
 istuočet stolah, küllälädi et šüõ. rubiet nälgähine kävelemäh. rõado
 mieleh ei tule, rubied dūmaimah. mie olen nälgähine, šüvä tahn.
 briha šano, mie šiusta en eruo, aššu miun tagõah, mie naičen,
 eruon, liew pieñi pereh. hüõ kuim mahetah, ñin äna eletäh. mie
 brihalla šanoin, lähen kodih, šanon mamaλλα, andawgo hõän
 miun miehellä. midä hõän šanow. toiššiladana tuleñ, mie šiula
 šanon kaiken prauvan. šanoin mamaλλα. šano màma, elä mäne!
 briha on boikoi, torakukko. šie olet tūñi, rubiet miuluo kävelemäh,
 itkemäh rubiet, miula liew žõali šiama. rubiew miula heñgie
 kivištämäh. nu ñin, elä lähe. vielä vūven libo kakši olen tüttõnä.

Enne oli Neblitša küla suur, oli palju noorsugu. Suured tüd-
 rukud ja poisid käisid suurtel istjatel. Meie olime väikesed, käi-
 sime kedervarrega väikestel istjatel. Käisime mitmekesi, ketrasime.
 Emale oli meele järgi, toome palju värtnatäisi kedratud lõnga.
 Ema ütleb: «Tubli, ketrasid palju. Käi iga õhtul!» Siis sain suu-
 reks. Hakkasin käima suurtel istjatel. Suurtel istjatel on lõbusam:
 palju noormehi, palju harmoonikaid. Istume kaua. Noormehed
 istuvad kõrvale. Noormees ütleb: «Ma saadan sind koduni.» Mina
 ütlen: «Ma ei võta sind saatma.» Aga tema ütleb: «Ma võtan su
 mehele.» Aga mina ütlesin poisile: «Kuidas ma veel lähen sulle,
 teil on suur pere. Istud lauda, tarvilikul määral sa ei söö (s. o. ei
 julge küllaldaselt süüa). Hakkad näljasena kõndima. Töö ei tule
 meelde, hakkad mõtlema: ma olen näljane, tahan süüa.» Poiss ütles:
 «Ma ei lahku sinust, tule mulle. Ma abiellun, lähen lahku (oma
 perest), on väike pere. Las elavad nii, kui nad oskavad.» Ma ütlesin
 poisile: «Lähen koju, ütlen emale, kas ta annab mu mehele.
 Mis ta ütleb. Teisel õhtul tulen, ütlen sulle lausa tõtt.» Ütlesin
 emale. Ema ütles: «Ära mine! Poiss on kräbe, riiukukk. Sina oled
 vaikne, hakkad minu juures käima, nutma hakkad. Mul hakkab
 sinust kahju. Mul hakkab süda valutama. Noh nii, ära minel!» —

autan teilä nuorembie lapsie kašvattõa. vielä hüö ollah pienet, tũö oļetta vanhat, tãta lãžijã, rõadõa hãnellã ei sõa. ken lãhtõw adranke? midã tũö rubietta rõadamah? mie rubien kũndãmãh, aštõimah. tulow heinaiga, rubien nĩttãmãh. laššemma lehmãn, lambahan talvekši. meilã liew maido õma, ei pie õstõa. õššettu maido õj kallis. omõa maiduo kuin zahõit, nĩn i šũõt. kezãllã kolme kerdõa lũpšãt. jogainuo maido vereš. mũtũttã pidãw, moišta i šũõt, hoř rieškõa, hoř muigieda. — — —

tulĩn lãdakezrošta. šulahãne tullun tõatoņke, kozičõow milma. mie en tãho mãnã miehellã. miun vãgeh annettih. kučuttih ristimãn, ristõaton. brĩha tabauduw, pidãw mãnã miehellã. pandih jumalan stolalla. čukittih vanhemmat jumalan, šidã müõ šulahazeņke. seištettih samavõaran. juodih čõajuo, lähkiettih kodih. mie jãin kõišsa. veñueččimã magõamah. miula mõata ei sõa. nũttẽnã mie lienen miehellã. nedelin issuin andalukšena. nemidã mieleh ei tule, igãvã liehi, zõali gulãindõa. tũtõt lähkietãh jogo prõazniekkah gulãimah, a mie što šivõttu lienen.

mãñin kaheksãš taloh. lãksimã veñçalla. mužikka, mie, svõaha, drũška. pappi mejãt veñçaičči. tulima kodih. ieldãpäin drũška, šidã mužikka, šidã mie, svõaha. tulima perftih. on äijã kerãidũn

«Olen veel aasta või kaks tüdruk. Aitan teil nooremaid lapsi kasvatada. Nad on alles väikesed, teie olete vanad, isa haige, ta ei või tööd teha. Kes läheb adraga? Mida te hakkate tegema? Mina hakkan kündma, äestama. Tuleb heinaaeg, hakkan niitma. Jätame lehma, lamba talveks. Meil on oma piim, ei tarvitse osta. Ostetud piim on kallid. Kui oma piima tahad, siis ka sööd. Suvel lüpsad kolm korda. Piim on alati värske. Millist tarvis, seda sööd, kas rõõska või haput. — — —»

Tulin istjatelt. Peigmees on isaga tulnud, kosib mind. Ma ei taha mehele minna. Mind anti vägisi. Kutsuti ristiema, ristiisa. Poiss meeldib, peab mehele minema. Pandi ikoon (= jumal) lauale. Vanemad suudlesid ikooni, siis meie peigmehega. Pandi üles samovar. Joodi teed, mindi koju. Ma jäin koju. Heitsime magama. Ma ei saa magada. Nüüd ma saan mehele. Nädal aega olin pruut (= istusin pruudina). Ei tule midagi meelde, igav hakkas, kahju kurameerimisest. Tüdrukud lähevad igale pidule kurameerima, aga mina olen kui seotud.

Läksin kaheksandana tallu. Läksime laulatusele: mees, mina, kõrvanaine, peiupoiss. Preester laulatas meid. Tulime koju. Ees peiupoiss, siis mees, siis mina, kõrvanaine. Tulime tuppä. Pulma-

hõävehtä. miun heitettih. oadih tukat pletittü ühkeh kassah, ričittih, pletittih kakši kassoa. pañin hüvään pľafjan pöällä. ümbäri stolasta meidä drüşka vèdi. mahaičci ruoššalla. istuoččima stolah, küzelöw miun toatto, rubiettago mejän molodoida kittämah? litran vīnõa miula koista tuodu, šūri pīrõa. annettih mužikoila. hüö vaņguttih. hüvõa morzien. toatto ando hüvittämõä vīnõa i pīrõada. pandih rokkõa goštila, sfüdenie, pudruo, dročõnõa, kanpõt magienķe pīrõaņķe. juodih hõäveh vīnõa, humalluttih. kem miššä laņģei, ei pidän ñe poštelie, ñem-dä.

uijittih toišsa pöänä hõäveh kodih. miula toišsa pöänä igävõ. mie mužikan mamalla jalgoih kumardõačīn, šano, midä rõadõa. šano, tuo vettä, pūhi lattie, pūhi sińčo! mie rubien tiedämäh, kuin noužen, miula on rõaduo, sińčo pūhkie, lattie pūhkie, vettä tuva. mužikka rubei torguimah lihalla. rubei ajelēmah bolgo vi h. uijediw, miula igävõ. šieldä tuow kaikennävõstã tuomasta. andaw peitokkali, štobi ñeke-n ei nãģis. mie lieñin kohtuñe. šain enzimäzen tüttären. mužikkõa eij olun koišša, kuim mie šain. šain, ñabazen leikkaima, rihmalla šidõma, pežimã, kabaloiččima, pañima kiugõalla. mie veñuečīn poštelilla. tuli kodih mužikka. hänellä šanottih, naiñe šai. kenen? tüttären. tuli miuluo, šano, mikši šie

rahvast on palju kogunenud. Mind riietati lahti. Juuksed olid ühte patsi palmitsetud, harutati lahti, palmitseti kaks patsi. Panin hea kleidi selga. Peupoiss viis meid ümber laua. Vehkis piitsaga. Istusime lauda. Minu isa küsib: «Kas hakkate meie noorikut kiitma?» Mul oli kodust liiter viina toodud, suur pirukas. Anti meestele. Nad karjusid: «Noorik on hea!» Isa andis hüvitamise eest (= «hüvä» hüüdmise eest) viina ja pirukat. Pandi külalistele suppi, sülti, putru, (kartulitest) pannkooki, kompotti magusa pirukaga. Pulmarahvas jõi viina, jäi purju. Kes kuhu kukkus, polnud tarvis ei aset ega midagi.

Pulmarahvas läks teisel päeval koju. Minul (on) teisel päeval igav. Ma kummardasin meheema ette maani: «Ütle, mis teha.» Ta ütles: «Too vett, pühi põrand, pühi eeskoda!» Ma sain teada, kui tõusen, on mul tööd: eeskoda pühkida, põrand pühkida, vett tuua. Mees hakkas lihaga kauplema. Hakkas sõitma Bologojesse, sõidab ära, minul igav. Sealt toob igasugust külakosti. Annab salaja, et keegi ei näeks. Ma jäin rasedaks. Sain esimese tütre. Meest ei olnud kodus, kui ma sünnitasin. Sünnitasin, lõikasime naba, sidusime niidiga, pesime, mähkisime, panime ahjule. Mina lamasin asemel. Mees tuli koju. Talle öeldi: «Naine sünnitas.» — «Kelle?» — «Tüt-re.» Tuli minu juurde, ütles: «Miks sa sünnitasid tütre?» Ma ütle-

šait tüttären? mie šanoin, miksi šie nõajit tüttären, oižit nõadin
poijan, mie šaižin poijan, miula šõata šsoravno. vūven elin, vielä
šain tüttären. vielä vūven elin, šain poijan. jõgo vuotta šain,
kolme vuotta. mužikka liehi rõadi, što šõadu poiga. toaše šain
poijan. elin kümmenen vuotta pēreheššä — õli heidä kūven i meidä
kūven, kaksjtoista mieštä. puoli heidä, puoli meidä. strojittih
meilä pērtin. müö eroima, rubeima omašša pērtiššä elämäh. meilä
liehi äijõä parembi elõä.

liettih kolhozat. mužikka vūven rõado kolhozašša, kuoli. miula
jõi viži lašta. müvennet oadih šūret, ostatka jõi vuozihihe muži-
kašta. viještä jõi kolme elošša. ostatkat kuoldih. lapšet rõattih
hüvin, leibõä šiloin annettih kolhozašta. üksi tütar läksi pite-
rih, toine krašši. ловалла miehellä. ostatkat kuoldih. liehi
voina. liehi nälgå. leibõä ottõa eimi-štä. fēda läksi pečorõih, pal-
kattih hänen paimēnh. hõän kučču miun šinne leibõä vaš. mužikka
emännän õli otettu voinalla. emändä oli nuori, kučuttih sašakši.
mie olin männün kevõällä. mänin, miššä fēda? miula emändä
šanow, kündäw. mie mänin hänellie polossalla. hõän rõadi
milma. annettih miula leibõä. müö olima kahen keššä. mejän
külän akka ajeli miunke üheššä. eli hänen poiga tõže šielä. i nügü-
enä šielä eläw, naičči. läksimä kodih tamänke akanke. takat šuret

---

sin: «Miks sa tegid tütre, oleksid poja teinud, mina oleksin sünni-
tanud poja, mul sünnitada ükskõik.» Elasin aasta, sain veel tütre.
Veel aasta elasin, sain poja. Iga aasta sünnitasin, kolm aastat.
Mees oli rõõmus, et poeg sünnitatud. Jälle sain poja. Elasin kümme
aastat perekonnas — neid oli kuus ja meid oli kuus, kaksteist ini-
mest, pool neid, pool meid. Ehitati meile tare. Me lahkusime, hakka-
sime oma tares elama. Meil oli palju parem elada.

Tulid kolhoosid. Mees töötas aasta kolhoosid, suri. Mulle jäi
viis last. Mõned olid suured, viimane jäi mehest aastane. Viiest
jäi kolm ellu, ülejäänud surid. Lapsed töötasid hästi. Vilja anti
sel ajal kolhoosist. Üks tütar läks Piiterisse, teine Krassilovale
mehele. Ülejäänud surid. Tuli sõda. Tuli nalg. Leiba pole kuskilt
võtta. Fedja läks Petserisse. Palgati teda karjaseks. Ta kutsus
mind sinna leiva järele. Perenaise mees oli sõtta võetud. Perenaine
oli noor, kutsuti Sašaks. Ma olin läinud kevadel. Läksin: «Kus
Fedja?» Perenaine ütleb mulle: «Künnab.» Ma läksin tema juurde
põllule. Ta oli minu üle rõõmus. Anti mulle leiba. Me olime kahe-
kesi. Meie küla naine sõitis ühes minuga. Tema poeg elas ka seal.
Elab praegugi seal, võttis naise. Läksime selle naisega koju. Suu-

leibõä, istuoččima mašinah. meidä ajetah pois, leibie odbirajah. ajettih jenvvalidat üheššä vagonašša. müö poprošsima heidä, eigo voi teiŋke projedie *волдaiла* šõa? hüö mejän uzlat pandih laučan *алла* i meidä šinne laučan *алла*. müö rõadi, emmä i muišša, tulima *волдaiла* iččenäh äjänä põänä. miula òli vielä màmä elošša. hõän oli jõänün kodih. òli lehmä, hõän kaččo lehmõä. nu, mie tul'in *волдaiлда*, hõän rõadi, mie tul'in, leibõä toin. rubeima elämäh. šidä fèďa tülü, šieldä toi leibõä, rõadamõa annettih.

voina vuodena tundih kakši nača-lhikkõa meilä, šanotah miula, müö otamma šiun poijan ičeŋke. mie küžüin, edähgõ tüö otatta? hüö šanottih, azie mejän, kunne müö hänen otamma. oli hõän *демjanašša*. hänen rõaničči, oigiešta kõästä. kakši šormie katkai oigiešta kõästä i jalgah rõaničči. i nüttänä *олах* jallašša oskolkat. i mejät višelittih pois, omišta kodiloišta pois. elimä vierahašša küläššä. dūmaiččima, meilä nüttänä ei šõa *тулла* kodih. el'in vierahašša küläššä, issun *лаучалла*, tülü fèďa, andaw kättä. šormet što toituškat, drastui, màmä. mie häheldä küžüin, tulidgo sofsi-m kodih? hõän miula šano, en, mie tul'in üheksi nedelikši. mie toašę lähen šinne. mie jain toašę üksin.

läksi toašę, *волгах* šõa doidi. voina loppiečči. hõän

red kandamid leiba, istusime masinale. Meid aetakse ära, leibu võetakse ära. Sõitsid ühes vagunis invaliidid. Me palusime neid: «Kas ei või teiega Valdaini sõita?» Nad panid meie kompsud lavitsa (pingi) alla. Ja meid (ka) sinna lavitsa alla. Meie rõõmsad, ei mäletagi, tulime Valdaisse lihavõtte pühade ajal. Mul oli veel ema elus. Ta oli koju jäänud. Oli lehm, ta hoolitses lehma eest. Noh, ma tulin Valdaist, tema oli rõõmus, (et) ma tulin, tõin leiba. Hakkasime elama, siis tuli Fedja, tõi seal leiba, töötamise eest anti.

Sõjaaastal tuli kaks ülemust meile, ütlevad mulle: «Me võtame sinu poja endaga.» Ma küsisin: «Kas te kaugele võtate?» Nad ütlesid. «(See on) meie asi, kuhu me ta võtame.» Ta oli Demjanskis. Ta sai haavata paremast käest. Murdis paremast käest kaks sõrme katki ja jalga sai haavata. Praegugi on killud jalas. Ja meid saadeti välja, oma majadest ära. Elasime võõras külas. Mõtlesime: «Me ei või nüüd koju minna.» Elasin võõras külas, istun lavitsal, tuli Fedja, annab kätt, sõrmed kui pudrunuiad: «Tere, ema.» Ma küsin temalt: «Kas tulid päriselt koju?» Tema ütleb mulle: «Ei, ma tulin üheks nädalaks. Ma lähen taas sinna.» Ma jain taas üksi.

Läks jälle, jõudis Volga äärde välja. Sõda lõppes. Ta tuli koju,

tuli kodih, koissa i eläw. mämä sielä kuoli, sinne i kätkimä seliśśällä. müö ühen talven elimä vierahaśśa küläśśä. mänimä šügüzüllä, ei ollun vielä lunda. lumi rubei šulamah, doroga rikkuočemah, meidä laškiettih kodih. voina loppiečči. ka i elämmä täk šoa j o a k o n o v i ś ś a.

kuni hiiri pöädä ei šüö, i rubiemma elämäh koissa. šüöw hiiri pöän, šiloin kaikk eländä.

Tartus 11. II 1961.

2. Oma noorusest.

elin nebličäśśä. oli tätä i mämä. oli mamalla kaksj tütärdä, kaksj poigoa. mie olin enzimäne. toizet oldih nuorem- mat milma. mämä tulow nośšattamah meidä murginalla. mie enzimäne, opaśšetti h karjelazin. tulow nośšattamah meidä murginalla. matrjona, nouže murginalla. nuorembie lapšie šanow venöahlazin, fstañte ob'e-daf!

murginoičemma. hüö lähkietäh rõavolla. šiloin kolhozoja eij ollun. müö keņgimmä lõapofit, piät paglat, kirvehet kädeh. tūõnnetäh meidä raidoa derimäh. pidäw tejat šuorittoa, nalogoja makšoa pidäw, rahoa ottoa eimi-štä. derikköä lapšet raidoa, šuoritän, hüvät platjat oššan, jallačit hüvät. ruvetah rahvaš zaviduimah, šanotah, ka kuin mõamo hejät šuoritti. a müö šanoma, müö iče raidoa derimä, meidä i šuoritettih.

---

elabki kodus. Ema suri seal, matsimegi sinna Selištšesse. Me elasime ühe talve vöõras külas. Läksime sügisel, lund veel ei olnud. Lumi hakkas sulama, tee lagunema, meid lasti koju. Sõda lõppes. Vaat elamegi siiani Jakonovos.

Kuni hiir pead ei söö, elamegi kodus. Söüb hiir pea, siis on elu läbi.

2. Elasin Neblitšas. Oli isa ja ema. Oli emal kaks tütart, kaks poega. Mina olin esimene, teised olid minust nooremad. Ema tuleb meid hommikueinele äratama. Ma olin esimene, õpetati karjala keeli. Tuleb äratama meid hommikueinele: «Matrjona, tōuse kesk-hommikule!» Nooremaid lapsi ütleb vene keeli: «Встаньте обедать!»

Sööme pruukosti. Nad lähevad tööle. Siis kolhoose ei olnud. Meie paneme jalga viisud, pikad paelad, kirved kätte. Saadetakse meid pajukoort kiskuma. «Peab teid riietama, peab makse maksma, raha pole kuskilt võtta. Kiskuge, lapsed, pajukoort, panen teid riidesse, ostan head rõivad, head jalanõud.» Hakkab rahvas kades-tama, öeldakse: «Vat kuidas ema neid riidesse pani.» Kuid meie ütlesime: «Me kiskusime ise pajukoort, meid pandi ka riidesse.»

vielä pikkarazet olima. müö olima keühät. bohaččuloih käve-
limä podjonšinalla toahta vedämäh hejän hebožila. hüö šüötetäh
meidä, annetah kakšikümmendä kopeikköa päiväššä. pòarmat
hebožie šüväh, telmetäh jalloila potitah. müö itemmä, znai aje-
letmma. lažetetah lounoalla. müö ròadi, šilmie riššimmä. lou-
nattahuo liew parembi, ei ruveta pòarmat šüömäh hebožie. i müö
lähemmä järvellä, kupaičemma i meilä liew parembi. — — —

Jakonovos 6. VII 1960.

3. Noorik leiba küsetamas.

mejän baballa oli jallašša roža. liew jalga ruškie. puhaldu.
öli meilä küläššä moine akka, latiška, hänen kučumma. tulow
ottaw jallan kädeh, puhuw jalgöa, en tije, midä pagizew, jallan
spröavittaw. händä nago-l' kučuttih. hõän kaikila autto tästä
bölišta. mejän baballa jalga kivišti, hänellä äššen eijollun
pòameffie, ei malttan nemi-dä. miula oli — — — enzi vuodena
tul'in heilä miehellä, hõän zahvoraičči, miula šanottih, mðamo
läžiw, šiula tämpöänä lämmittöä kiugöada. a mie_n maha lämmit-
töä. küni enollun miehellä, mie koišša en nekö-nža lämmittän
kiugöada. mie en maha. leivät loppiečettih. miula šanottih, ševota
taigina. mie_n i maha. mänin mamalluo, mama veñüw, šanoin
mamalla, mðma, mie_n tije, äijägö pidäw panna vettä taiginah.

Olime alles väikesed. Me olime vaesed. Käisime rikaste juures
päevatööl sõnnikut vedamas nende hobustega. Nead söödavad
meid, annavad kakskümmend kopikat päevas. Parmud söövad hobu-
seid, (nad) tambivad, peksavad jalgadega. Meie nutame, kõigest
hoolimata ajame. Lõuna ajal rakendatakse (hobused) lahti. Meie
oleme rõõmsad, lööme risti ette. Lõunatanud, on parem: parmud
ei söö hobuseid ja meie läheme järve äärde, supleme ja meil on
parem.

3. Meie vanaemal oli jalas roos. On jalg punane. Paistetas.
Meil oli külas niisugune naine, lätlanna, kutsusime tema. Tuleb,
võtab jala kätte, puhub jalga, ma ei tea, mida ta kõneleb, paran-
dab jala. Teda kutsuti ikka. Ta aitas kõiki selles töves. Meie vana-
emal jalg valutas. Tal päris ei olnud mälu, ei saanud millestki
aru. Mul oli — — — esimesel aastal tulin neile mehele, ta jäi ras-
kesti haigeks, mulle öeldi: «Ema on haige, sul tuleb täna ahju
kütta.» Aga ma ei oska kütta. Kuni ma mehel polnud, ei kütnud
ma kodus iialgi ahju. Ma ei oska. Leivad lõppesid. Mulle öeldi:
«Sega taigen.» Ma ei oska. Läksin ema juurde. Ema lamab, ütlesin
emale: «Ema, ma ei tea, kui palju peab vett taignasse panema.»

hõän äijälädi veñüw, ei malta, midä pidäw miula šanuo. tulīn, otīn taiginan kädeh, šeižatīn stolalla, pañin vettä kolme kauhõa, pañin šuolõa, pañin palavõa vettä, pañin viluo vettä, pañin jauhuo, hämmeññin härkkimellä, ševotīn, šeižatīn kiugõalla, katoīn ripakolla. veñüečīn magõamah, dūmaičīn, kui miula liew huomena paistõa leivõt.

noužin huomneķšella. šotīn taiginan, toašena šeižatīn kiugõalla. zatorīn kiugõan. tahaš nouzi, pañin formīla. lämbi kiugõa. leivõt noštih. pañin padah vettä, šain karžinašta havun, pañin padah, otīn koukun kädeh, hīlokšeh lükīn hilet, pūhīn kiugõan havulla, pañin leivõt kiugõah. leivõt paissuttih, pījin kakši čõäššue, vejīn kiugõašta, kaššoin vejellä. leivõt šomat, leivõt hüvõt, udauvuttih. istuoččima murginalla. leikattih leibõä. leivõt hüvõt, ruvettih kīttämäh miun leibie, a mie rõadi, tabah miula lieñi, hüvõt paissoin. miula šanottih, šie jogainuo rubiet lämmittämäh kiugõada. miula tämä azie ei liennün tabah.

mama sprõaviečči, ei ruven hõän lämmittämäh. käškiettih toaš miula lämmittõä kiugõada, paistõa leibõä. mie n taho paistõa. pañin taiginah palavõa vettä, äijän šuolõa pañin, jauhot obarīn. leivõt rikoin, emämbõä ei ruvettu miula käškeñäh.

Valdais 23. VII 1961.

Ta lamab, ei saa aru, mida peab mulle ütleva. Tulin, võtsin leivanõu kätte, panin lauale püsti, panin kolm kopsikut vett, panin soola, panin palavat vett, panin külma vett, panin jahu, segasin pudrumännaga. Segasin, panin ahjule seisma, katsin kaltsuga, heitsin magama, mõtlesin, kuidas ma homme saan leivad küpsetada.

Tõusin hommikul, sõtkusin taigna. Panin jälle ahju peale seisma, kütsin ahju. Tainas tõusis, panin pannidele. Ahi küdes, leivad tõusid. Panin potti vett, sain keldrist ahjuluaa, panin potti, võtsin roobi kätte, lükkasin sõed ahjusuu kõrvale hunnikusse, pühkisin ahju luuaga puhtaks, panin leivad ahju. Leivad küpsesid, pidasin neid kaks tundi, tõmbasin ahjust välja, kastsin veega. Leivad kenad, leivad head, õnnestusid. Istusime hommikueinele. Lõigati leiba. Leivad head, hakati minu leibu kiitma. Aga mina rõõmus, mulle oli meele järgi, küpsetasin head. Mulle öeldi: «Sa hakkad alati ahju kütma.» Mulle see asi polnud meele järgi.

Enam sai terveks, ta ei hakanud kütma. Kästi jälle mind ahju kütta, leiba küpsetada. Ma ei taha küpsetada. Panin leivanõusse palavat vett, panin palju soola, veega jahud kõrvetasin, rikkusin leivad. Enam ei hakatud mind käskima.

4. Piiteris.

kučuttih miun pīferih. mänin pīferih kuin mustah meččäh. lugie em malta, adressa kõässä küzelin, missä moihe kodi. ken neuvottaw hüvin, ken pahoin. mie kävelin puolen päivöä, omie el löüdän. šidä löüvin omat, mänin omiluo, hüö oadih rõadi, mie tuln heilä adivoh, heittöäčn, hüö miun šüötettih, viedih saduh oblezijonoja kačcomah. mie varazn, hüö miun šüväh. a hüö milma ei kräniffü. mie gošn, läksn kodih, istuočn poijezdah, toi mium, mašina vol daila. vol daila jalgažn tuln kodih. fèda ihaštu, tuln kodih. kaikki.

Tartus 6. III 1956.

5. Öövaht.

mie olin storožana. tuli öö, mie läksn fonarijke. kačon seižow hukka. mie varajan matata. vähäzen matkain, kačon toihe hukka. varajan männä tarhah. jo noštih miula tukat. männä pidaw, jo mie nõän kolmatta hukkõa. miula vanquo, edähõänä külä, ei kuluššeta, kuin vanqumah rubien. kačon kolme tolkoä, eijõa hukat. mie lieñn rõadi, što eijõa hukat. mänin tarhah, luvn kaikki lehmät, lambahat kaikki, hebozet kaikki. šilmät riššn, läksn kodih. tuln kodih, šanoin pojalla, dūmaičn on hukat, a nämä folkat.

Tartus 7. III 1956.

4. Mind kutsuti Piiterisse. Läksin Piiterisse kui musta metsa. Lugada ma ei oska. Aadress käes, pärisin, kus on selline maja. Kes juhatab hästi, kes halvasti. Ma kõndisin pool päeva, sugulasi ma ei leidnud. Siis leidsin sugulased. Läksin sugulaste juurde, nad oli rõõmsad, ma tuln neile külla. Riietusin lahti. Nad söötsid mind, viisid aeda ahve vaatama. Ma kartsin, nad söövad mind ära. Kuid nad ei puutunud mind. Ma olin külas, läksin koju, istusin rongi. Masin tõi mind Valdaisse. Valdaist tuln jalgsi koju. Fedja rõõmustas, (et) tuln koju. Kõik.

5. Ma olin öövaht. Tuli öö. Ma läksin laternaga. Vaatan, seisab hunt. Ma kardan minna. Läksin vähekese, vaatan — teine hunt. Kardan minna karjaaeda. Mul tõusid juba juuksed püsti. Peab minema. Ma näen juba kolmandat hunti. Mul karjuda. Küla kaugel, ei kuulda, kui ma karjuma hakkas. Vaatan — kolm mullikat, ei ole hundid. Ma olin rõõmus, et pole hundid. Läksin lauta, lugesin kõik lehmad, kõik lambad, kõik hobused. Lõin risti ette, läksin koju. Tuln koju, ütlesin pojale. mõtlesin, (et) on hundid, kuid need on mullikad.

6. Põleva kuuse kustutamine.

jòakonoóíśśa oli šūri vihma. tulda räisküffi äijaldi, lahgei strèla närien põällä. näre smolakaš (~:) rugakaš karielazīn, viriüvüttih ruvat, pàlo näre. varattih rahvaš, ei palaiš külä. tuodih rieškòa maiduo, valəttih närien põällä, šammuttettih maijolla. ùeffä valəttih ätjän, ei šòanun vejellä šammuttòa, näre oli läššä külän. miššä näre pàlo, šielä òli çòäššòvñäñe.

Valdais 23. VII 1961.

7. Hunt karjas.

mie paimennin kezällä. viel^a oli paimen tüttö. hõän paimendi lambahie, mie lehmie. kačon matkòaw mečäštä, mie nõän, dūmaičen, oŋgo hukka ali brigadīran koira. brigadiralla oli šūri harmòa koira. proidi lehmīštä širičči, ei ñeke-dä košken. mie hāñem, põällä vaŋgahin. hõän läksi lambahiluo. en nägen, kuin hõän hvatti lambahan vuonnan. ajoma kodih žīvatat, eččiw üksi akka omòa boranòa. mie keksīn, što tämä otti hukka. mie morziemelļa šanoin, elä eči, mie näin hukkòa, ùerno hõän otti šiun boranan.

Valdais 23. VII 1961.

---

6. Jakonovos oli suur vihm. Lõi väga välku (= praksatas tuld), kukkus nool kuuse peale. Kuusk on vaigune, karjala keeli vaigune, vaigud süttisid põlema, kuusk põles. Inimesed kartsid, (et) ei põleks küla. Toodi rōōska piima, valati kuuse peale, kustutati piimaga. Valati palju vett, ei saanud veega kustutada. Kuusk oli küla lähedal. Kus kuusk põles, seal oli kabelikene.

7. Ma olin suvel karjas. Oli veel karjane, tüdruk. Tema karjatas lambaid, mina lehmi. Vaatan, tuleb metsast, ma näen, mõtlen, kas on hunt või brigadiri koer. Brigadiril oli suur hall koer. Läks lehmadest mööda, ei puutunud mitte kedagi. Ma hüüatasin tema peale, ta läks lammaste juurde. Ma ei näinud, kuidas ta haaras lambatalle. Ajasime loomad koju, üks naine otsib oma oinast. Ma sain aru, et see võttis, hunt. Ma ütlesin naisele: «Ära otsi, ma nägin hunti, küllap ta võttis su oina.»

8. Õpetaja karjala keelt küsimas.

mie külin, vielä tüttonē olin, òli vähä vuotta. òli nebličäššä uči-felä, küželi meildä karielaz̄in, müö pagiz̄ima. kumbažie šanõja poimi hüžin, kumbažie pahoin.

Jakonovos 12. VII 1960.

9. Joonistati pilt.

mie elin tüttonä nebličäššä. leikkaima bajaranissa kagrõa. tuadih moizet rahvaš. meidä řessuidih, oigiešša kõäššä čirppi, važamešša kõäššä kobra kagrõa, noššettu kãzi üläh põän põällä. tuadih moizet rahvaš. meidä řessuidih. iellä eij_ollun fotakartočkoja, ei šnimaidu, vain řessuidih karandašalla. annettih meillä kartočkat. meidä oli äijä rahvašta ahoλλα, ken kuin seižo, n̄in i řessuidih.

Jakonovos 12. VII 1960.

10. Vägisi mehele.

miλma kožitah. mie en tãho männä miehellä. prikaššikka veñüttãw, helman noštaw, rozḡila pergaw, mãne miehellä! iellä òli moiñe mouda. vägeh̄ annettih miehellä, vägeh̄ naitettih. keda

---

8. Ma kuulsin, olin alles tütarlaps, olin noor (= oli vähe aastaid), oli Neblitšas õpetaja, päris meilt karjala keeli, meie kõnele-sime. Missuguseid sõnu mõistis hästi, missuguseid halvasti.

9. Ma elasin tüdrukuna Neblitšas. Lõikasime mõisniku juures kaera. Tulid niisugused inimesed, joonistasid meid, paremas käes sirp, vasemas käes peotãis kaera, käsi tõstetud üles pea kohale. Tulid niisugused inimesed, joonistasid meid. Vanasti ei olnud päevapilte, ei pildistatud, ainult joonistati pliiatsiga. Meile anti pildid. Meid oli väljal palju rahvast. Kes kuidas seisis, nõnda ka joonistati.

10. Mind kositakse. Ma ei taha mehele minna. Kubjas paneb pikali, tõstab (seeliku-)saba, vītstega peksab: «Mine mehele.» Vanasti oli niisugune mood. Vägisi anti mehele, vägisi võeti naine. Keda noormees ei taha võtta, vägisi määratakse kaela, et võta.

br̄iha ei taho ottõa, v̄ägeh v̄äžitäh, što õta. perretah rozgīla, v̄eri lähtõw perzielä. tatan mõamo miula pagizi. iellä oli baršīna. tahot naiçe, v̄äžitäh v̄ägeh, õta, mūda ñemi-dä.

Jakonovos 11. VII 1960.

11. kalakukko.

mie tahoin ajõa tarttuh, tuomažik̄si eimi-dä v̄ijä. f̄e'da küžü miulda, õngo v̄ähäne vehnästä jauhuo? mie šanoin, on. mie lähen pakkuon pretšedõatelaanda hebožen, ajelen pikalah, tuon kalõa. paissa kalakukko jur̄jovnalala tuomažik̄si.

pañin padah v̄että palavašta. duñalda toin šep̄põä, pañin jauhuo, mešaič̄in, seižat̄in stolalala. läks̄in dežūrimah, üöllä kačahñin õngo nošsun tahaš. tahaš nouži. šot̄in, seižat̄in stolalala. män̄in tarhah, annoin lehmällä heinõä, lambahīla, poč̄in šüöt̄in. tul̄in kodih, män̄in karžinah, šain gulbõa. pež̄in. avain truvan, zatop̄in kiugõan, seižat̄in kiugõah gulvat. v̄että seižat̄in. kartof'jat kiehuttih, vej̄in kiugõa ta, kumain karttah, j̄arit̄in poč̄ih varoin.

tahaš nouži, pañin stolalala jauhuo, ot̄in kädeh tahašta, pañin stolalala, lõaž̄in korkan, pañin kalõa korkalala. kalat puhašš̄in ilalala, pež̄in, šuolain, pañin mallah. a pañin tahtahalala kalat, zaḡñin molemma puolet, kašš̄oin vejellä, pañin proutivõnalala,

---

Pekstakse vitstega, veri tuleb perse pealt. Isaema kõneles mulle. Vanasti oli orjus. Tahad, võta naine, määratakse vägisi kaela, võta, muud mitte midagi.

11. Kalapirukas.

Ma tahtsin sõita Tartu. Külakostiks pole midagi viia. Fedja küsis minult: «Kas on veidi nisujahu?» Ma ütlesin: «On.» — «Ma lähen palun esimehelt hobuse, sõidan Pikalasse, toon kalu. Kūpseta kalapirukas Jur evnale külakostiks.»

Panin potti palavat vett, tõin Dunjalt pärmi, panin jahu, segasin, panin lauale seisma. Läksin valvama. Öösel vaatasin, kas tainas on tõusnud. Tainas tõusis. Sõtkusin, panin lauale seisma. Läksin karjaaeda, andsin lehmale heinu, lammastele, söötsin seapõrsa. Tulin koju, läksin keldrisse, tõin kartuleid. Pesin. Avasin korstna, kütsin ahju, panin kartulid ahju. Panin vett. Kartulid keesid, tõmbasin ahjust välja, kallasin künasse, raiusin (rauaga) põrsale peeneks.

Tainas tõusis, panin lauale jahu. Võtsin tainast kätte, panin lauale, valmistasin kooriku, panin kalu koorikule. Kalad puhastasin õhtul, pesin, soolasin, panin kaussi. Aga panin kalad tainale, koolutasin mõlemad pooled (peale), kastsin veega, panin pannile, panin

pañin kiugõah. katoin kiugõan. avain kiugõan (~:) avain zaslonkan. kačon kalakukko paištun. vejñ, pañin stolalla, katoin, šöimä. läksin dorogah, ühen otin keralalla.

Tartus 5. II 1961.

12. Kartulipudrukook.

mie noužen aivoin, havaštuocen. kiugõada el. lämmitä, ei himota aivoin. viži čõässsüe lüpsän lehmän, ajan peadoh. tulen kodih, pežen gulvat, seižatan kiugõah. gulvat kiehutah, kuoritän, panen mallah, šurvon, panen maiduo, murennan jäičän, mešaičen, panen šuolõa. voijan riehtelän, panen riehtelällä. pöäličči voijan kuoriella, lükkõän kiugõah. dročona ruškuow, liew valmiš. vejän, šüön i teillä tuon i rõavolla lähen.

Jakonovos 6. VII 1960.

13. kišliččä rokka.

pidäw männä kišliččäh. tahon kišliččä rokkõa. tuon kišliččõä. järitän šečkalalla, huomenekšella, valan kipätkalalla, lienõw kišliččä keldañe. što nõaffi keldañe. panen šürimõa valan õeffä, seižatan uhvatalalla kiugõah. rokka kiehuw. lieñi valmiš, tuon lükkõa, leikkõan lükat. panen mallah. vejän rokan kiugõašta, valan mallah, rubien murginalalla, šüön i kitän, hüvää rokka.

Jakonovos 7. VII 1960.

---

ahju. Panin ahju kinni. Avasin ahju — avasin ahjusupleki. Vaatan kalapirukas küpsenud. Tõmbasin välja, panin lauale, katsin kinni, sõime. Läksin teele, ühe võtsin kaasa.

12. Ma tõusen vara, ärkan. Ahju ma ei küta, ei taha vara. Kell viis lüpsan lehma, ajan väljale. Tulen koju, pesen kartulid, panen ahju. Kartulid keevad, koorin, panen kaussi, peenendan, panen piima, lõhun muna, segan, panen soola. Määrin panni, panen pannile. Võian pealt koorega, lükkän ahju. Kartulipudrukook pruunistub, saab valmis. Tõmban välja, söön ja teile toon ja lähen tööle.

13. Hapuoblikasupp.

Peab minema hapuoblikaid tooma. Tahan hapuoblikasuppi. Toon hapuoblikaid. Raiun kapsarauaga peeneks, hommikul valan keeva veega üle, oblikad lähevad kollaseks. Nagu kapsas kollane. Panen tangu, valan vett, panen potihargiga ahju. Supp keeb. Sai valmis. Toon sibulaid, lõikan sibulad. Panen kaussi. Tõmban supi ahjust välja, valan kaussi, hakkän hommikueinet sööma. Söön ja kiidan: hea supp.

14. kīžu rokka.

oššan kīžuo. keitän rokkòa, panen šūrimòa, kīžuo, gulbòa, vettä, šuolòa. šeižatan kiugòah. kiehuw rokka. šüömmä palavašta. lähemmä róavolla.

Jakonovos 8. VII 1960.

15. Kinnastest.

кулла kezröät vārftinällä, že on lühembi. kezröät kakši vārftinõä, panet kerällä. pidäw kerrata lanğat pifällä vārftinällä. kerdain lanğat. nüttänä motka pidäw lòadie, peššä lanğat palavalla vejellä, liev pehmie lanğa. pežin. kuivatın. pidäw ühellä nieglalla³ niegluo alazet. lietäh lämbimät, lujat. näidä alazie pidõä mūrõänä meččäh. vījellä nieglalla pidäw niegluo, kunne lähed goštih, panet kädeh. vījellä lietäh modnoimmat alazet. pròazniekkažin jogainuo nieglotah vījellä nieglalla. vījellä vilummat alazet. lanğa hienombi, vilummat i lietäh.

Tartus 8. II 1961.

16. Viltide tallutamisest.

olet oigie što vīrbi. kezrain šūren burčan vīrbeh varoin. annoin poijalla, šanoın, počei miula torloit. kuluttih. lòadi vīrven. vīrbeh pāni vīzi lanğòa. maraičči vòarulla. ilman aloh miula

---

14. Kuivatatud kala supp.

Ostan kuivatatud kala. Keedan suppi. Panen tangu, kuivatatud kala, kartuleid, vett, soola. Panen ahju. Supp keeb. Sööme palavalt. Läheme tööle.

15. Missuguse värtnaga ketrad, see on lühem. Ketrad kaks värtnat, paned kerale. Tuleb korrutada lõngad pika värtnaga. Korrutasin lõngad. Nüüd tuleb lõngaviht teha, pesta lõngad palava veega, lõng läheb pehmeks. Pesin, kuivatasin. Peab ühe nõelaga kuduma labakindad. Saavad soojad, tugevad. Neid kindaid (võib) pidada tööpäeval metsas. Viie vardaga tuleb kududa, kuhu lähed võõrsile, paned kätte. Viiega saavad moodsamad kindad. Pidu-päeviti kootakse alati viie vardaga, viiega külmemad kindad. Lõng on peenem, saavadki külmemad.

16. Oled õige nagu pigitraat. Ketrasin suure värtnatäie pigitraadi jaoks. Andsin pojale, ütlesin: «Talluta mul vildid, on kulu-nud (= kulusid)». Tegi pigitraadi. Pigitraati pani viis lõnga. Määris pigiga. Tegi mulle õhtu jooksul vildid. Ma panin jalga ja

lõadi torloit. mie kenġin i lăksġin vejellă torloiloissa. kũni šain
kaivošta vettă, panġin pal'čcazella, valoin torloin. külmi torloi
kuin kostġ-ga. našġ-lu tulġn kodih. poiga šanow, avait šũn i valoit
torloin. pãņę kiugõah, kuivata, lähed i üöllă, mǣrgă liew torloi.

Tartus 8. II 1961.

17. koromġslat.

jõgo talošša on koromġslat, kebiembi vettă kandõa. kăzilõilă
ei šõa kandõa, vanhat kõät, eijõa vägie. ken on nuori, že kan-
daw koromġslatta.

koromġslat painettu šũrešša čurkašša, lõajittu kuin koromġsla.
koromġslah varoin tuot pũn mečăštă. panet hănen kiugõah. hõãn
šielă haudioččow. šġdă panet tăh čurkkah. kodvazen pġjăt čur-
kašša. otat čurkašta poiš. šivot nuorală nõkat. kodvazen on
šivottu, hõãn lũmbüw, lienõw koromġsla. rubiemma kandamah
vettă.

*

ne kăzilõjă, ne jalgõja, akan põällă kočahtaw. — koromġsla.

*

ne kăzilõjă, ne jalgõja, olgupăilă kočahtaw. — koromġslat,

Tartus 8. II 1961.

---

lăksin vett tooma viltides. Kuni võtsin kaevust vett, panin laua-
kesele, tegin vildi mărjaks (= valasin). Vilt külmas nagu kont.
Tulin suure vaevaga koju. Poeg ütleb: «Avasid suu ja tegid vildi
mărjaks. Pane ahju, kuivata, lähed ka õösel, vilt on mǣrg.»

17. Kaelkoogud.

Igas talus on kaelkoogud, kergem vett kanda. Kătega ei või
kanda, vanad kăed, pole jõudu. Kes on noor, see kannab kaelkoo-
kudeta.

Kaelkoogud on painutatud suures pakus, (mis on) valmista-
tud kui kaelkoogud. Kaelkookude jaoks tood metsast puu, paned
selle ahju. Seal ta haudub, siis paned sellesse pakusse. Vähe aega
pead pakus. Võtad pakust ära, seod otsad nõõriga (kokku). Veidi
aega on seotud, ta paindub (kõveraks), saavad kaelkoogud. Hak-
kame vett kandma.

*

Pole käsi ega jalgu, kargab naise peale. — Kaelkoogud.

*

Pole käsi ega jalgu, kargab õla peale. — Kaelkoogud.

Foto L. Järve 1958.

Kaelkoogud Markova külas.

18. Vikat.

kossat meilä kaiķīla oллаh kaheņķe ručkanķe. kossan hivotah, lūvāh, lähkietāh nittāmāh, konža on rōsa paremmīn kossa leikkōaw. nītā kossa, kūni on rōsa. rōsa poiś, kossa kodih.

čurkašša kolotittu bōapka, oigiešša kōāššā malatta. malatašša pūhuņe varži, iče malatta raudāne. važamella kōällā pidāw

18. Vikatid on meil kõigil kahe lõepulgaga. Vikat teritatakse, pinnitakse (= lüüakse), minnakse niitma. Kui on kaste, lõikab vikat paremini. Niida vikat, kuni on kaste. Kaste (kaob) ära, vikat koju.

Pakusse löödud pinn, paremas käes on haamer. Haamril on puust vars, haamer ise on rauast. Vasaku käega hoiab vikatit,

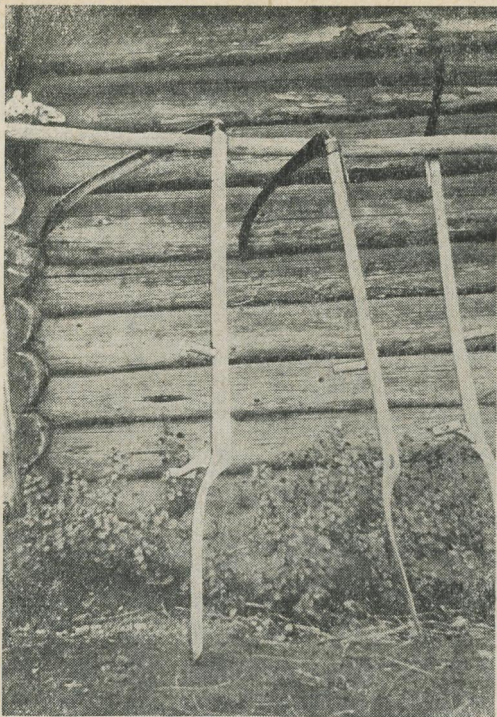

Foto E. Leppik 1959.
Vikateid Jakonovo külas.

*kossõa, oigiellla kõällä pergaw kossõa vaš. kossa pandu bõap-
kalla. lüväh kossan, liew nõbie.*

Tartus 4. II 1961.

19. aštõva⁴.

*lähen meččäh, šorran närien, aštovah varoin. lõajin pifät pīt,
halgõan, tuon kodih. rubien šidomah vaštõa. pidäw tūva koi-
vušta viččõa, nellä põalikkašta, ühteh pualeh kaksj põalikkõa, i
toizeh kaksj. üksj põalikka aalah, toine üläh. krugo-m põalikkõa*

parema käega lööb vastu vikatit, vikat pandud pinni peale. Pin-
nitakse vikat, läheb teravaks.

19. Karuäke.

Lähen metsa, langetan kuuse karuäkke jaoks. Teen pikad äkke-
pulgad, lõhun, toon koju. Hakkan vihtu siduma. Tuleb tuua kase-
vitsu, neli malka, ühele poole kaks malka ja teisele kaks, üks
malk alla, teine üles. Ümber malga seon kasevitsaga, panen aisad.

Karuäke Neblitša külas. Foto E. Leppik 1957.

šivon koivuzel'la vičalla. panen aižat. aštovan šivoin, kumõan aštovan, üläh pīt, rowñäičen pīt. vallaššan hebožen, lähen aštoidmah. pidäw männä aivoimbi aštoidmah, keškipõänä liew äijä põarmõa, rušetah šüömäh hevošta, miula ei šõa sprõavieččie, potkõaw aštovõa vaš, leõittäw aštovan, ei lie millä aštoidja.

Valdais 22. VII 1961.

Sidusin karuäkke. Lükkan äkke ümber, pulgad ülespoole, tasan dan pulgad. Rakendan hobuse ette, lähen äestama. Tuleb minna varem äestama: keskpäeval on palju parme, hakkavad hobust sööma. Ma ei saa hakkama, lööb jalaga vastu äket, lõhub äkke laiali, pole millega äestada.

aštova on närieštä. leikatah närien, miššä emämbi okšõa. veššetäh лавват, skladitah üksi põalikka aštovan, алла, toihe põäličči, šivotah koivuželла vičалла. okšat lietäh pīt. — — —

Tartus 4. II 1961.

20. Ale.

leikkaima kaškie. šügüzüllä leikkõamma koivuo, närettä, leppõä. šorramma i jätämmä. šuren polossan ajamma kaškie. i kevõällä tulemma poltamma. krugo-m lähemmä i kaikkienla päin viritämmä i šieldä i tõäldä i kaikkienla viritämmä. palettih kaššet. pidäv kerätä голоуеškat. müvennet oldih pakšut koivut leikattu. jäi äijä голоуеškõa. keräimä голоуеškat, tukkuh panima, polttima. külvämmä ozran. vallaššan hebožen adrah. mužikka capaičcow adралла, a miула kõäššä kuokka. mie kuokalla capaičen tädä polostõa. a nüttenä pidäv aštoija. hüvät kažvettih ozrat. äijä tuhkoa parembi tõihta. nüttenä ei capaija kaškie. kaškiлоja ei capaija, nüttenä traxtora gorazie paššiw (~:) kündäv, miššä parembi.

Tartus 9. II 1961.

21. Rukis.

kežällä tuon pellošta hebožen. vallaššan hebožen telegäh, otan hanğot, rubiemma tõihta panemah telegäh, tõihta viemmä peldoh, ахолла rojimma telegäštä tõihet, rospuštimma tõihet. künnämmä

Karuäke on kuusest. Lõigatakse kuusk, milles on rohkem oksi. Raiutakse lauad, seatakse üks malk äkke alla, teine peale, seotakse kasevitsaga, oksad on äkkepulgad. — — —

20. Lõikasime alet. Sügisel lõikame kaski, kuuski, leppi (= kaske, kuuske, leppa). Langetame ja jätame, raiume suure sara alet. Ja kevadel tuleme, põletame. Läheme ümberringi ja süütame igalt poolt põlema, siit ja sealt ja kõikjalt süütame põlema. Ale põles. Tarvis koguda tukid. Mõned olid jämedad kased lõigatud, jäi palju tukke. Kogusime tukid, panime hunnikusse, põletasime. Külvame odra. Rakendan hobuse adra ette. Mees koogib adraga, aga mul on kabli käes. Mina koogin kabliga seda põllusarga. Aga nüüd peab äestama. Oder kasvas hea. Palju tuhka on sõnnikust parem. Nüüd ei koogita alet. Alet ei koogita, nüüd künnab traktor mäekesi, künnab, kus parem.

21. Suvel toon põllult hobuse. Rakendan hobuse vankri ette, võtan hargid, hakkame sõnnikut vankrisse panema. Viime sõnnikut põllule. Väljal loobime sõnniku vankrist, laotame sõnniku

tõahenje ahon, külvämmä ruišta. kažuaw ruiš, leikkõamma rugehen, seižatamma kuhlahih. kuivetah kuhlahat, tuomma guominoh. ahamma rihellä. lämmitämmä rihen. kuivaw ruiš, puicemma rugehen, viemmä kladavoih. mittõaw kladofšikka rugehet, kumõaw värččilõistä kladavoih (~:) pürnuloih.

Tartus 8. III 1956.

lõajin šidien rugehešta. panen šidien polossalla, rubien leikkõamah. kobran leikkain. rubien tänne leikkõamah, šormi šõaroih, nüttenä tänne, liew šüri kobra⁵. panen šidien põällä nellä kobra, šivon, liew liüheš, mie vanġun, matakõa leikkõamah, mie leikkain liühtehen. — — —

kuhlahašša kümnenen liühešta. katettu liühtehellä. aalah tähkät, üläh tüvi, vihma šinne ei mäne, a šidä kegoš⁶ ladjatah. — — — rugehet ollah kegoš ladjattu. heinäņke on šõabra, a rugehenke kego. liühtehet puimatta, ladjõat liühtehet kegoš. üksi seižow kevon põällä, toiņe mõašta andaw liühtehie. kegoš vejetäh hebozeġla kümnenen telegõä. lõajitah i šüreġman, lõajitah i pieņemman, konža müttüen vidūmajah, moizen i lõajitah. korgieda ladjata, vaibuw mõašta andaja. — — —

Jakonovos 12. VII 1960.

laiali. Künname väetatud (= sõnnikuga) nurme, külvame rukist. Rukis kasvab. Lõikame rukki, paneme hakkidesse. Hakid kuivavad, toome rehe alla. Paneme rehega üles. Kütame reht. Rukis kuivab. Peksame rukkid, viime aita. Aidamees mõõdab rukkeid, kallab kotidest aita, salvedesse.

Teen rukkist sideme. Panen sideme põlluribale, hakkann lõikama. Lõikasin peotäie. Hakkann lõikama siia sõrmede vahele, nüüd siia, saab suur peotäis. Panen sideme peale neli peotäit, seon, saab vihk. Ma hüüan: «Tulge lõikama. Mina lõikasin vihu.» — — —

Hakis on kümme vihku, vihuga kaetud, alla(poole) pead, üles tüvi. Vihm sinna ei lähe, aga siis laotakse napra. — — —

Rukkid on napra laotud. Heintega on piklik kuhi, aga rukistega naber. Vihud on peksmata, laod vihud napra. Üks seisab nabra otsas, teine annab maast vihke. Napra veetakse hobusega kümme vankrit. Tehakse ka suurem ja tehakse väiksem. Millal missugune välja mõeldakse, selline tehaksegi. Kõrget laduda maast andja väsi. — — —

22. Hernes.

künnetäh, künnetäh enžištä polossan, aštoijah, külvetäh hernehen. vielä künnetäh, aštoijah, lähtöw herneh kažvamah. herneh kažvo, lietäh tóetazet herneh korrešša, rubiew tóeffimäh ruškiezila tóetažila i valgeila tóetoila. tóetat laņgietah, liew herneh. iellä kažvetah lačut, häneššä hernehtä vielä eij_õa. šidä liew herneh valmis. käškietäh hernehtä derie. lähemmä derimäh, panemma tukkuloih. küni derimmä, šüömmä, vačat puhallutah, liehemmä kuin lõföt. tulemma kodih, nača-lńikat meidä nagreťah, kuoleťta, äijän šüöttä, ei lie miula rõadajõa. šidä tullah mužikat, ripuťeťah hernehen püloih. herneh rubiew kuivamah. kuivi herneh. brigadira ando narõadan, herneh tūva guominoh. vallaštakkõa kakši hevošta. nellä akkõa. tuogõa guominoh herneh, rubiemma puimah. puiččima hernehen. viskaima, pañima värččiloih, toima kladavoih. mittai kladofšikka zaicovan olga. kitti hernehtä, hüvõ herneh. nagõa teilä annan keittozeh. — — —

Jakonovos 8. VII 1960.

23. Lina.

külvämmä kevõällä pelvašta. pelvaš kažvaw, lähen kitkemäh pelvašta. pelvaš liew šelgie. pelvaš kažvaw, rubiew kukkimah šinižilä tóetažila. kergiew pelvaš, derin pelvahan, riputan pel-

22. Küntakse, күntakse esiti põlluriba, äestatakse, külvatakse hernes. Veelgi күntakse, äestatakse, hakkab hernes kasvama. Hernes kasvas. Tulevad õiekesed hernevarre otsa, hakkab punaste õiekestega ja valgete õitega õitsema. Oied varisevad, tuleb hernes. Enne kasvavad lestad, selles veel herness ei ole. Siis saab hernes valmis. Kästakse herness kitkuda. Läheme kitkuma, paneme hunnikutesse. Sel ajal kui kitkume, sööme, kõhud paisuvad, oleme kui konnad. Tuleme koju, ülemad naeravad meid: «Surete, palju sööte, mul pole töötajaid.» Siis tulevad mehed, riputavad hersed puude peale. Hernes hakkab kuivama. Hernes kuivas. Brigadir andis käsu tuua hersed rehe alla. «Rakendage kaks hobust. Neli naist, tooge hernes rehe alla, hakkame peksma.» Peksime hersed, tuulasime (= viskasime), panime kottidesse, tõime aita. Aidamees Zaitseva Olga mõõtis, kiitis herness: «Hea hernes. Sähke, annan teile supikeseks.» — — —

23. Külvame kevadel lina. Lina kasvab. Lähene lina kitkuma (s. o. umbrohust puhastama). Lina saab puhas. Lina kasvab, hakkab õitsema siniste õiekestega. Lina valmib. Kitkun lina, riputan

vahan, kuivaw pelvaš, rubien rībimāh. pelvahan levitān, kolme
 nedelie veñüw pelvaš. rabieššan šiemeñet kladavoih. pelvaš
 veñüw kolme nedelie, noššan pelvahan, tuon riheh. loukutan,
 viron, harjõan, rubien kezrõämāh. šivon kuožalih kudelinan. otan
 värffinān, lähen ladakezroh, rubien kezrõämāh. issuma do času.
 tulen kodih ladakezrošta, veñüečen magõamah. huomneksella
 mātma noššattaw, nouže murginalla. pūhin lattien, pūhin siñčõn,
 tõišena rubien kezrõämāh. kezrõän, vīpsin motuškan. pežen laņ-
 gat, kerin, tuon kangahat. kuvon võatetta. belin võatetta, võate
 liev valgie, ombelen šovan icellä, mužikallla püksut. lähemmä
 külüh, panemma — — — üvešta võattiešta panen šovan.

Tartus 5. III 1956.

24. Karjasesest.

iellä palkattih paimenda. proidiv pühän keški, tulow čistoi poñe-
 delnik. külüşšä peziečetāh rahvaš. külän soberitah. tullah pai-
 menet. ruvetah palkkõamah paimenda. min paimen pakkuow rahõa,
 lehmie paimendõa, važoja, lambahije. šanow mie üksin er rubie
 paimendamah. andakkõa miula vielä ristikanža, auttaw miula
 paimendõa. pelлот sūrēt, männāh meččāh. üksin mie nemi-dä en,
 lõaji, kaheallah parembi paimendõa. kahen rubiemma hüvin pai-
 mendamah. meččāh emmä lašše živattoja, rubiemma augiella

linad (lati peale kuivama). Linad kuivavad, hakkann raatsima.
 Laotan linad laiali, linad on kolm nädalat maas. Koristan seem-
 ned aita. Linad on maas kolm nädalat. Võtan (= tõstan) linad,
 toon rehte, lõugutan, ropsin, soen, hakkann ketrama. Seon koonla
 kedervarre külge. Võtan vārtna, lähen istjatele, hakkann ketrama.
 Istutame kella üheni. Tulen istjatelt koju, heidan magama. Ema
 äratab hommikul: «Tõuse hommikueinele.» Pūhin põranda, pūhin
 eeskoja, hakkann taas ketrama. Ketran, haspeldan lõngavihi. Pesen
 lõngad, kerin, toon kangaspuud. Kujun linast riidet. Pleegitan riidet.
 Riide saab valge. Omblen endale särgi, mehele püksid. Läheme
 sauna, paneme — — —. Panen uuest riidest särgi.

24. Ennevanasti palgati karjast. Mõõdub paastude vaheline
 aeg, tuleb suure paastu esimene esmaspäev. Inimesed pesevad
 end saunas. Küla kutsutakse kokku. Tulevad karjased. Hakatakse
 karjast palkama, kuipalju karjane palub raha, lehmi karjatada,
 vasikaid, lambaid. Ta ütleb: «Ma ei hakka üksi karjatama. Andke
 mulle veel inimene, aitab mul karjatada. Väljad on suured, lähe-
 vad metsa, üksi ma ei tee midagi, kahekesi parem karjatada. Kahe-
 keski hakkame hästi karjatama. Metsa me loomi ei lase, hakkame

*paimendamah. lädinöih emmä rubie laškemah, varajamma hukkie.
paimenella šanottih, mütüž živatta kadow, otvečaičet šie. šilloin
šie et poluči žoalošeñõa, i rubiet dõarom paimendamah kezän.
šiula ei lie nemü-tüttä vigadõa.*

Tartus 4. II 1961.

25. Lapsehoidmisest.

*rubei lapši itkemäh. näñkä šano, itkõw nagraw leššen poiga.
lapši hülgäi itkie, ei taho olla leššen poijakši.*

*šüötän juotan lapsen. panen kätküeh, tahon kuin hõän uinois,
rubien pagizemah.*

*bai bai bai bakkõa,
leviedä oččõa jormakkõa,
paksu vaččõa burlakkkõa,
leviedä oččõa krittõa,
piendä mužikkõa morkkuo.*

Valdais 22. VII 1961.

26. šudeluš⁷.

*läksin aštoimah. tüli vaštah akka muštašilmä. läksin p̄ervoi
mai aštoimah. tüli akka vaštah. šano, kunne šie mänet? mie
šanoin, aštoimah. hõän šano, on rõähkä. mie šanoin akaλλα, šie*

lagedal karjatama. Padrikutesse me ei lase, kardame hunte.»
Karjasele öeldi: milline loom kaob, vastutad sina. Siis sa ei saa
palka ja hakkad suvel muidu karjatama. Sul ei ole mingisugust
kasu.

25. Hakkas laps nutma. Lapsehoidja ütles: «Nutab, naerab
lese poeg.» Laps lakkas nutmast, ei taha olla lese poeg.

Söödan, joodan lapse, panen hälli, tahan, kui ta magama jääks,
hakkan kõnelema:

Äiu, äiu, äiuääh.
Laia otsa Jormakat,
Paksu kõhtu Burlakat,
Laia otsa Krittä
Väikest meest Morkinit.

(Jormakka, Burlakka, Krittä, Morkin olevat perekonnanimed.)

26. Kaetamine.

Läksin äestama. Tuli vastu tumedate silmadega naine. Läksin
esimesel mail äestama. Tuli naine vastu, ütles: «Kuhu sa lähed?»
Ma ütlesin: «Äestama.» Ta ütles: «On patt.» Ma ütlesin naisele:

ed_õa kolhozašša, et i uššo. miilma tüönnettih, mie i läksin. akka šeižow miula kohašša, puhaldi, ka n̄in. miula srāzu lieñi paha. rubein aštoimah. miula ei šõa kävellä. kõät i jallat zabolittih. mie veñüeč̄in polossalla. miun tuodih hebožella kodih. mie oksennan, pieren, miilma nagretah, mie ifen. tuodih kodih. šanoin tüttärellä, šivo šuolõa paikkah, mäne babazeḥ. äna kuoffelow šuđelukšešta. akkañe kuoffelow, iče haikoštalieččow, küñelet tullah, šano miun tüttärellä, mänet kodih, õta puizešta õeffä mallah, pãḅ šuolõa, äna juow, šilmät pežõw, lašše hibiellä õeffä, veñüeče magõamah. šiula proidiw šuđeluš. veñüin čõäššün, miula kaikki proidi, läksin toaš aštoimah. — äna jumala, ei šuvela.

Jakonovos 8. VII 1960.

läzeüdü miula poiga. mie otin šuolⁿvakašta kolme näppie šuolõa, pañin ripakkoh, mähin akallico. auta šie miun goralla. miula läzeüdü poiga, edgõ puhuta šuolõa šuđelukšešta. hõän kuoffeli i šano, hõän on äijäl̄di šuveldu, miula äijäl̄di haikatutti i šilmistä tuldiḥ küñelet, nasi-lu puhutiñ šuolõa. mänet kodih, čerñi õeffä kauhah, pãḅ kolme näppie šuolõa vedeḥ. hõän uinow, õta õeffä šüh, händä brizgõa. hõän äššen kočahtaw, põlläštüw, proidiw hänellä šuđeluš.

Tartus 12. II 1961.

«Sa ei ole kolhoosis ega usu kah. Mind saadeti ja ma läksin.» Naine seisab mul vastas, puhus — vaat nii. Mul hakkas jalamaid paha. Hakkasin äestama. Ma ei saa käia. Käed ja jalad hakkasid valutama. Ma heitsin põlluribale. Mind toodi hobusega koju. Ma oksendan, peeretan, mind naerdakse, ma nutan. Toodi koju. Ütlesin tütrele: «Seo soola rätikusse, mine eidekese juurde. Las ta proovib kaetisest.» Eideke proovib, ise haigutab, pisarad tulevad, ütleb minu tütrele: «Lähed koju, võtad puunõust vett kaussi, pane soola, las ta joob, peseb silmad. Lase ihu peale vett, heida magama. Sul läheb kaetis üle.» Lamasin tunni, mul läks kõik üle. Läksin jälle äestama. — Anna jumal, (et) ei kaetata.

Haigestus mul poeg. Ma võtsin soolavakast kolm näputäit soola, panin räbalasse, läksin eide juurde. «Aita sina mu hädas. Mul jäi poeg haigeks. Kas sa ei puhu soola kaetise pärast?» Ta proovis ja ütles: «Ta on tublisti kaetatud. Mind ajas väga haigutama ja silmist tulid pisarad, suure vaevaga puhusin soola. Lähed koju, võta vett kulbi sisse, pane kolm näputäit soola vette. Ta jääb magama, võta vett suhu, pritsi teda. Ta lausa hüppab, ehmu, tal läheb kaetis üle.»

27. koldunat.

pühässhä šūrda nellättä päivöä vaš käveldih koldunat, kissottih maiduo lehmäldä, kolmana pöänä lüpsät lehmän, otat hilen kädeh, verejäm pöällä löajit kolme ristie, lušet bohoroččoa. a kolduna kävelöw šūrda nellättä päivöä vaš, kiskow lehmäldä maiduo, kiskow tukat rospuštittu, vedäw loukkozeh. ottaw olgie tarhašta, misšä seižow lehmä, šanow šiula lehmä, miula maido ijäksi. miula liew lehmä, a maijot hänellä, koldunalla. iellä äijä koldunõa.

konža tullah molodoit veñčalda, rikottih rahvašta. i koiran löaduh vaņguttih rahvaš, kumbaņe rikottu ristikanža koiral löaduh vaņguw, i kukon löaduh vaņguttih. iellä kaikkie mahettih.

Jakonovos 7. VII 1955.

28. uñikukka.

lapšet ei mõata, müö mänemmä pelдох, katkõamma uñikukõa, paņemma kätküeh, poduškan alla, rubiew lapši magõamah uñikukašta.

Jakonovos 8. VII 1958.

---

27. Nõiad.

Paastu ajal vastu suurt neljapäeva käisid nõiad, kiskusid lehmalt piima. Kolmapäeval lüpsad lehma, võtad sõe kätte, teed värava peale kolm risti, loed jumalaema (palvet). Aga nõid käib vastu suurt neljapäeva, kisub lehmalt piima, kisub, juuksed lahti tehtud, viib augukesse. Võtab õlgi karjatarast, kus lehm seisab, ütleb: «Sulle lehm, mulle piim igaveseks.» Mulle jääb lehm, aga piim temale, nõiale. Vanasti oli palju nõidu.

Kui noorpaar laulatuselt tuleb, nõiuti rahvast. Inimesed karjusid koera moodi. Kes nõiutud inimene on, karjub koera moodi ja kuke moodi karjusid. Vanasti osati kõike.

28. Metsnelk.

Lapsed ei maga. Me läheme väljale, murrame metsnelki, pane me kätkisse padja alla. Laps hakkab metsnelgi tõttu magama.

29. Kummel.

kežällä pidäw tūva emämbi romaškõa. hõän on hüvõ leka-rstva. tūva, kuivatõa, rišfikanžalla hüvõ, žīvatala hüvõ, pidäw tūva emämbi. nuoret ei tšjetä, što hõän on leka-rstva. tūva emämbi, andõa rahvahalla, ken goreudu, hüö miula annetah paššibon.

Tartus 12. II 1961.

30. Palderjan.

šidä šuošša kažvetah rõzavoit šomat tšetat. häneššä on jūri mõašša valeria-nofka. kellä kivištäw vaččõa, že katvaw tädä jūrda, pežõw, panow butiļkah. butiļkašša kodvan šeižow, juow händä, sprõavieččow vačča, ei rubie kivištämäh.

Tartus 12. II 1961.

31. Millal tuleb esimest korda supelda.

iellä õli meilä akkañe. külüşšä pezieččõw, külüllie šāri rūčča. šanow, aštukkõa lapšet kupaimah, kuni ei vaņgun kurgi, että källun kuku-škõa. kežällä teilä liew kebie kävellä, ei ruveta jal-lat kivištämäh.

Tartus 12. II 1961.

32. Roos.

mielõa teilä on, ottakkõa händä, malatala hoš kirvehellä, hamaralla lõadikkõa jauhuo. nu i ka ruškie ruškie ripakko, iellä kumakakši kučuttih, paņgõa ripakolla tädä jauhuo, i hierokkõa

---

29. Suvel tuleb tuua rohkem kummeleid. Ta on hea arstim, tuua, kuivatada, on inimesele hea, loomale hea. Tuleb tuua rohkem. Noored ei tea, et ta on arstim. Tuua rohkem, anda inimestele, kes õnnetusse satub, nad tänavad mind (= annavad mulle aitäh).

30. Siis soos kasvavad roosad ilusad lilled: Tal on juurikas maas — palderjan. Kel kõht valutab, see kaevab seda juurikat, peseb, paneb pudelisse. Seisab pudelis pisut aega, joob teda, kõht paraneb, ei hakka valutama.

31. Enne oli meil eideke. Peseb end saunas, sauna juures on suur oja. Ütleb: «Tulge, lapsed, suplema, kuni pole karjunud kurg ega te ole kuulnud kägu. Suvel on teil kerge käia, jalad ei hakka valutama.»

32. Kriiti teil on. Võtke seda, vasara või kirvega, kirvèsilmaga tehke jahu. Noh ja vat punane, punane räbal, vanasti kutsuti

*жайһолла жалгòа, шидоккòа жалга рираколла, проидиw рòжа, лiew
һи́вòа, i кайкки.*

Valdais 23. VII 1961.

33. Herilase hammustus.

*amburahañe purow, pidäw sròazu hieruo mòалла, tervembi
spròavieččow. a kun ei jin puhaldu жалга, kävellä ei šòa.
vikko rubiew kivištämäh.*

Tartus 9. II 1961.

34. Kollatõbi.

*ken on žolтуһаšša, tävottòа elävòа haugi. i midä nebu:f pidäw
paišša. mie:n tija, müttüet šanat, midä pidäw paišša. i šilmät
lietäh keldazet i jògo kohta keldañe, tämä on paha kibu. elävòа
haugi ottòа i häñeh pidäw kaččuo i paišša. šanoja en tija. häview
haugi, spròavieččow rištikanža. mejän küläššä òli kahella, a
meillä ñeke-ll ei j оллun. ei piè.*

35. Lehm lüpsab verd.

*om moizet šanat. külištä tūvah kolme kivie, čūru kivet. leh-
mäldä uvarda ličatah tällä kivellä. šeinäh lūvah. täštä kiveštä
liew šesku. колмелла kivellä pidäw liččuo. tämä šanotah dvoro-
vikka⁸ purow. uvar natañieččow, liew kòva i rubiew verellä lüpsä-*

---

kutsuti punaseks riideks, pange rübala peale seda jahu ja hõõruge jahuga jalga. Siduge jalg rübalaга, läheb roos üle, on hea ja kõik.

33. Herilane hammustab, peab kohe hõõruma mullaga, paraneb rutem. Aga muidu paistetak jalg, ei või käia. Hakkab kaua valutama.

34. Kes on kollatõves, (tuleb) püüda elus haug ja peab midagi kõnelema. Ma ei tea, millised sõnad, mida peab kõnelema. Ja silmad lähevad kollaseks ja kõik on kollane, see on halb haigus. Elus haug võtta ja seda peab vaatama ja kõnelema. Sõnu ma ei tea. Haug sureb, inimene saab terveks. Meie külas oli kahel, aga meil kellelgi ei olnud. Pole tarvis.

35. On niisugused sõnad. Saunast tuuakse kolm kivi, liiva-kivid. Lehmал vajutatakse selle kiviga udarat, visatakse vastu seinа. Sellest kivist saab liiv. Kolme kiviga peab vajutama. Seda õeldakse majavaim hammustab. Udar tõmbub pingule, muutub

mäh, tiedäjä rubiew kuoffelēmäh. kuoffelow, šanow, nu spròavieččow, hülgõäw verellä lüpsõä.

rubiew läzimäh, maiduo ei rubie andamah. ei rubie šüömäh i nõät, što hõän läziw. kedä jēbu:t űewotetah, što lehmä läziw. midä jēbu:t pidäw ròadòa. lehmällä jügie. i mie tällüe akaaluu kävelin i külüstä toin kolme kiviē.

ježli lehmä lüpsäw verellä, pidäw jallakeških lüpsõä, hülgõäw lüpsõä verellä.

lüpsät čereppäzeh. mišsä humala kažvaw, šinne i kumòa, humalikko kuivaw, ei lie käñeššä humalòa.

šidä ken on veñcaiččieččen, hänellä on kolččañe. kolččazešta läbi lüpsõä, ei rubie verellä lüpsämäh.

halguo halgòat, laštu lendäw oksašta, oksa jõäw čurkkah, laštu kočahtaw, täh loukkozeh lüpsätäh. hülgõäw.

Jakonovos 7. VII 1959.

36. Lehm ei mäletse.

läziw lehmä, eijõa hänellä märehüstä. otat palan leibõä, ečit hämähe verkkuo, panet leivällä, annat lehmällä. šanot, na lehmä, šüö tädä leibõä! matkain troppòa müö, löüvin šiun märehükšen. i lehmä spròavieččow.

Jakonovos 8. VII 1960.

---

kõvaks ja hakkab verd lüpsma. Teadja (= nõid) hakkab proovima. Proovib, ütleb: «Noh, paraneb, lakkab verd lüpsmast.»

Hakkab põdema, piima ei anna, ei söö ja näed, et ta on haige. Kēdagi juhatatakse, et lehm on haige. Midagi peab tegema. Lehm on raske. Ja ma käisin selle eide juures ja toin saunast kolm kivi.

Kui lehm lüpsab verd, peab jalge vahele lüpsma, lakkab verd lüpsmast.

Lüpsad potikillukesse. Kus humal kasvab, kalla sinna, humalaistandus kuivab, ei ole selles humalaid.

Siis kes on laulatatud, tal on sõrmus. Läbi sõrmuse lüpsata, ei lüpsa verd (= ei hakka verd lüpsma).

Puud lõhud, lendab laast oksa otsast. Oks jääb lõhkumata halu külge, laast hüppab ära, sellesse augukesse lüpstakse. Lakkab.

36. Lehm on haige. Tal ei ole mälu. Võtad tüki leiba, otsid ämblikuvõrku, paned leiva peale, annad lehmale, ütled: «Säh, lehm, söö seda leiba! Tulin teerada mööda, leidsin su mälu.» Ja lehm saab terveks.

37. Sipelgad arstimiks.

kivištäh miwla 'jallat || kävel'in 'dohtariλλuo || dohtarišta
tolkkuo 'eij_õa || dohtari miwla ei 'sprõavittan || mie 'dũmaiçen |
pidãw männã 'meççãh | ottõa 'kuzimũrahikkõa || ot'in 'butjlkõa |
vojijn 'sõaharuλλα || mänin 'meççãh || lõwv'in kuзимũrahikon 'šũ-
ren || hawwan 'kaiwoin | seiizat'in sinne 'butjlkat || kolme päivõä
'proidi | tul'in 'kodih || tul'in 'kodih | koišsa ol'in kolme 'päivõä |
kolme päivõä 'proidi | vuota lähen 'kaçahan || 'tul'in | nellã butjlkõa
'täüttã | 'što 'hobieda | kuзимũrahašta || 'vijendeh kaçahin || vijen-
neššã nago-l' 'rèdu | 'sõru | midã nõgüw || ot'in nämã 'butjlkat
kuзимũrahažijhke | 'tükiçin | panin 'košovah || tämän butjlkän 'tüh-
jän | mie 'träsšin | panin 'košovah || tul'in 'kodih | panin 'padah ||
põan kriškaλλα 'katoin | lükkãin 'kiwgõah | hüõ 'lãmbieçettih | ot'in
panin | vejijn 'kiwgõašta | panin 'šalkkuzeh | panin 'biloih | biloiλλuo
panin 'mallan || bilat 'liççain | läksi vuodamah 'lekarstva | 'äijã
lekarstvõa | 'hüõä || tallã mie rubien 'leççimãh || tul'in 'kodih | voi-
jijn 'jallat || çõajuo rubien 'juomah | panin üksin kõaplãžin 'lekarst-
võa 'tädã | hambahat ruvettih miwla 'skrippimãh || 'külæn | što
miwla lieñi 'parembi || nüttënã mie 'sprõavieçen || vojijn 'tõagieh ||
miwla i 'äijãldi hüõä lieñi | mie 'šanoin | nu 'ka | miwla ei pje

' tähistab lauserõhku.

37. Mul valutavad jalad. Käisin arsti juures. Arstist ei ole tolku. Arst mind ei parandanud. Ma mõtlen, peab metsa minema, võtma sipelgapesa. Võtsin pudeleid, võidsin suhkruga. Läksin metsa. Leidsin suure sipelgapesa. Kaevasin augu, panin sinna pudelid. Mõõdus kolm päeva, tulin koju. Tulin koju, olin kodus kolm päeva. Mõõdus kolm päeva, oota, lähen vaatan korraks. Tulin, neli pudelit täis kui hõbedat sipelgaid. Vaatasin viiendasse. Viiendas aina pori, praht, mida paistab. Võtsin need pudelid sipelgatega, sulgesin, panin korvi. Selle tühja pudeli ma puistasin, panin korvi. Tulin koju, panin potti, katsin poti kaanega, lükkasin ahju. Nad soojenesid, võtsin, panin, tõmbasin ahjust välja, panin kotikesse, panin pressi vahele. Pressi juurde panin kausi. Pressi vajutasin, hakkas voolama arstirohi, palju rohtu, hea. Sellega ma hakkas ravima. Tulin koju, võidsin jalad. Hakkas teed jooma. Panin ühe tilga kaupa seda rohtu. Mul hakkasid hambad krigisema. Tunnen, et mul hakkas parem. Nüüd ma saan terveks. Määrisin tihti, mul hakkas väga hea. Ma ütlesin: «No vaat, mul pole

*nemū-tüttä 'dohtarie | mie iče olen 'dohtari || mi miwla 'dohta-
 rišta || dohtariluo mie 'kuin kävelin | d_eij_ollun 'tolkkuo | a
 šinä | 'üheššä 'nedeliššä | mie 'ičen 'spròaviitn || šidä 'mužikka | tuli
 'miwluo | šanow 'millä šie 'spròaviečit || mie hänellä 'šanoin | ka
 tällä 'leka-rstvalla || a 'šie | ota 'labie | ota 'värčči | mäne 'kuzi-
 mūrahašta tuo | i pane 'puizeh | lämmitä palavoa 'vettä | pane
 kiwgoah 'kirpiččä | tämän kirpičan 'vejät | pane 'puizeh | vettä
 'våla | 'kata | kōällä 'kuottele | što 'voidgo firppoa šiwla šielä
 'istuo || 'voit || istuoče 'šinne | ana puizen 'katetah || istuoče 'kag-
 lah šoa | štob_ois 'vèzi || puizen 'katettih || šie šielä 'issu | 'üksi
 čõäššü | emämbõä 'ei voi || čõäššün mužikka 'istu || šieldä 'nowzi |
 hänellä 'redukaš 'hibie || ripakolla 'hierottih | pani 'pukšut | pani
 'paijan | venüečči 'kravafilla || a mie 'šanoin | 'jälgeh šiwla
 heku-nne männä || ne_to što 'siñcoh | pihalla || i 'siñcoh elä
 mäne || ei voi 'männä | to vielä 'pahembi šiwla liew || hõän kai-
 ken päivän ei 'männün || 'kūlow | što hänellä 'parembi | 'sprò-
 aviečči || tuli 'miwluo da_i 'šanow | 'šūri šiwla 'passibo || 'šie
 spròaviečit | i 'miwn spròavitit | i äijäl'di 'hüvä | i rubiemma
 jogainuo 'tiedämäh | što tam_on 'sòamo hüvä 'lekarstva | a 'doh-
 tari-loišta tolkkuo eij_õa ||*

Tartus 17. II 1961.

mingit tohtrit tarvis, ma olen ise tohter. Mis mul tohtrist. Kuidas
 ma tohtri juures käisin, ja ei olnud tolku, kuid siin ühe nädalaga
 ma parandasin enda.» Siis tuli mees minu juurde, ütleb: «Millega
 sa terveks said?» Ma ütlesin talle: «Vaata selle rohuga. Kuid sina
 võta labidas, võta kott, mine too sipelgaid ja pane anumasse, soo-
 jenda palavat vett, pane ahju telliskivi. Võtad selle telliskivi välja,
 pane anumasse, vala vett, kata kinni, proovi käega, kas sa võid
 kannatada seal istuda. Võib. Istu sinna, kaetagu anum. Istu kaelast
 saadik, et oleks vesi. Anum kaeti, istu seal üks tund. Rohkem ei
 või.» Mees istus tunni. Tõusis sealt, tal on ihu must, hõõruti kalt-
 suga. Pani jalga püksid, pani särgi, heitis voodisse. Aga ma
 ütlesin: «Pärast sa ei tohi kuskile minna, mitte ainult esikusse, õue.
 Ka esikusse ära mine. Ei tohi minna, siis hakkab sul veel halvem.»
 Ta ei läinud kogu päev. Tunneb, et tal on parem. Ta sai terveks.
 Tuli minu juurde ja ütleb: «Suur tänu sulle. Sa said terveks ja
 parandasid ka mind. Ja on väga hea ja hakkame alati teadma, et
 see on kõige parem rohi, kuid, tohtritest tolku ei ole.»

38. Uss arstimiks.

ühellä hūtarilla on äijä madu⁹. pannah butjkat venüelleh kivi ruoppahaluo. hüö butjkaah männäh. hänen tapetah, snimitäh, pannah hänen kostrulah, katetah zglūho, ei tulīs vozduh, üökši pannah kiugōah, hōän šulaw, liew leka-rstva.

Jakonovos 7. VII 1960.

39. Matustest.

kuoli miula m̄ama. kučuin dora n, aššu dōra, meilä kuoli m̄ama, autat peššä. pañima mōah. pañin palavōa vettä padah, miulan kädek. dora ηke müö pezimä. hänellä odoža oli varuššettu. pañima šovan, pañima plafjat, šidoma vüön, harjaima pōän, šidoma paikan, keñgimä šukat. keñgimä tuflät. šuorittima valgeih, lebiffimä laučalla rušnikan. pañima hänen jumala, uglah¹⁰, kattōma kalingoralla, šilmät ummišsettu, kōät ristih, jumalazeñ ründähilä. ken tulow, šilmät ristiw, jumalazeñ čukkiw, händä pominaiččow. hōän kolme üödä venüw laučalla. lōajitah grovun, pannah grobuh. katamma kriškalaa, viemmä nebliččäh. panemma kirikköh, pappi otopiččow. viemmä mogilalla, panemma haudah. nüttenä šie na-vek tänne tulit. šiun kōdi täššä. tall jlmalla olid goštišša.

---

38. Ühe talu juures on palju usse. Pannakse pudelid külili kivi-hunniku juurde. Nad lähevad pudelisse. Ta tapetakse, nülitakse, pannakse kastrulisse, kaetakse õhukindlalt, (et) ei tuleks õhk. Ööseks pannakse ahju, ta sulab, saab arstirohi.

39. Mul suri ema. Kutsusin Doora: «Tule, Doora, meil suri ema, aita pesti.» Panime maha. Panin palavat vett potti, (võtsin) seebi kätte. Meie Dooraga pesime. Tal oli riided valmis muretsetud. Panime särgi, panime kleidi, sidusime vöö, sugesime pea, sidusime räti, panime jalga sukad, panime kingad. Riietasime valgesse, laotasime lavatsile käteräti. Panime teda ikooni (alla) nurka, katsime kalinguriga, silmad suletud, käed risti, ikooni rinna. Kes tuleb, lööb risti ette (= ristib silmad), suudleb ikooni, tuletab teda meelde. Ta lamab kolm ööd lavatsil. Tehakse kirst, pannakse kirstu, katame kaanega, viime Neblitšasse. Panime kirikusse, preester peab matusetalituse. Viime surnuaiale, panime hauda. Nüüd tulid sa igavesti siia. Su kodu on siin, selles maailmas olid võõrsil.

ken kuolow, lähkietäh kätkemäh, verejllüe tullah rahvaš proštieččemah kuoliešta. üheššä mallašša kutja¹¹, toizešša vehnäzet, proštiečetah kuoliešta. čukitah jumalazeņ, ššväh kutjõa i vehnästä. kutja lõajittu rišašta, keitetü, pandu kutjah užmõa.

Tartus 6. II 1961.

40. Surnute mälestamisest.

tuoldih kätkemästä, lämmitettih külün, peziečettih, lõajittih stolán, miun kučuttih, markovan oudin, tekušán. meilä kai-kõla paikoin annettih. šidä ajettih samagonkõa, lõajittih stolán, strõäpittih. mužikat oldih kučuttu. poijan tovariššat oldih kučuttu goštih. õli feda, õli sandra i mie õlin i markovalda olga õli kučuttu. b'eregoidih meidä. olga glõppa, pakkuoja. vielä šõappõat ando olgalla. brihat oldih kučuttu. — — — oli liharokka, pudro, dročõna, kšseli vehnäzeņke.

pominkõla riššitäh šilmie mõah šõa. pominaijah žedä rištikanžõa, kumbaņe kuoli, akkago, mužikkago, brihago. nu i ken on moiņe b'ezrodnoi rištikanža küläššä, annetah paikan, platjat, šõõa, štõbi pominaidais händä. ka, hoť mie kuolizšn, šanožin hoť ta-ňalõa, ota, midä pidäw, ostatkat ana kēühällä rištikanžalõa, ana pominaičõw milma.

Kes sureb, minnakse matma. Värava juurde tuleb rahvas surnuga hüvasti jätma. Uhes kausis on kutjaa, teises saiatükid, jätakse hüvasti surnuga. Suudeldakse ikooni, süüakse kutjaad ja saia. Kutjaa on tehtud riisist, keedetud, kutjaasse on pandud rosinaid.

40. Nad tulid matmast, kütsid sauna, pesid end, katsid laua, kutsusid mind, Markova Oudi, Tekuša. Meile kõigile anti rätikud. Siis aeti samagonni, kaeti laud, valmistati toitu. Mehed olid kutsutud. Poja kaaslased olid kutsutud külla, oli Fedja, oli Sander ja mina olin ja Markovalt Olga oli kutsutud. Kostitati meid. Olga on loll, kerjaja. Andis Olgale veel saapad. Poisid olid kutsutud. — — — Oli lihasupp, puder, suur pannkook, kissell saiaga.

Peietel lüüakse risti ette maani kummardades, mälestatakse seda inimest, kes suri, kas naine, mees, noormees. Noh ja kes on niisugune ilma sugulasteta inimene külas, antakse rätt, riided, särke, et mälestataks teda. Vaat, kas või mina sureksin, ütleksin kas või Tanjale: «Võta, mida tarvis, ülejäänud anna vaesele inimesele, las mälestab mind».

ń e b l' i č č ä h' mie kãvelin kazańskoina, miula šielä omat. tãta, mãma, babuška oллаh kãtkiettü. ńeblicãn kuin strõãpiecetãh, pĩraińke, vehnãzińke, vińoińke mogilalla kãvellãh. mogilat hüvãt, hüvãllã kohalla. kuivalla gorazella. mogilalla trušsitah šũri-mõa, vehnãstã, jãiččõã, što linduzet ńokitah. ńin annetah kuin kuolielã šũvã.

Tartus 9. II 1961.

41. pominkat.

tũli že pãivã rodi-felskoi¹², pidãw strõãppie, kučũuo vanhoja akkoja pominkoila. ãna pominaijah miun rodi-feloja. palaw lampatka jumalalluo. akkazet vanhazet seižotah polvužin, kumarrellah jumalõa. äššen itkietãh, tullah kũnelet vanhoila akoila. istuoçettih stolah. pańin kutjõa heilã šũvã, rokkõa, pudruo, droçõnõa, jãišniččõã, kĩselie vehnãzeńke. akkazet šũõgõã kaikki strãpnãt. lähkiettih stolašta. tõaše ruvettih pominaimah, šilmie rištĩmãh, lähkiettih pois, kaikin jalgoih kumardõaçettih emãnnãllã, annettih paššibon. hüvõin b'eregoiččija. lähkiettih kodih. mie šanoin, tulgõa vielã toizella nedelillã.

Jakonovos 8. VII 1960.

Ma käisin Neblitšas kaasani jumalaema pãeval, mul on seal omaksed. Isa, ema, vanaema on maetud. Kui Neblitša omad toitu valmistavad, kãivad nad surnuaial pirukatega, saiadega, viinadega. Hauad on head, heas kohas, kuival kũnkakesel. Hauale puistatakse tangu, saia, muna, et linnukesed nokivad. Nõnda antakse nagu surnule süũa.

41. Surnute mälestamispidu.

Tuli see vanemate pãev. Peab toitu valmistama, kutsuma vanu naisi surnute mälestamispeole. Las mälestavad mu vanemaid. Ripplamp põleb ikooni juures. Vanad eidekesed seisavad põlvili, kummardavad jumalat. Pãriselt nutavad, pisarad tulevad vanadel naistel. Nad istusid lauda. Panin neile süũa kutjaad, suppi, putru, suurt pannkooki, munarooga, kisselli saiaga. «Eidekesed, söõge kõik toidud». Lahkusid lauast, hakkasid taas mälestama, risti ette lõõma. Nad läksid ära, kõik kummardusid perenaisele maani, tänasid. Kostitasite hästi. Läksid koju. Ma ütlesin: «Tulge veel tuleval nõdalal».

42. Kass toast välja.

kuin ken kuolow, pidäw kàzi lüwa peftistä pois, a to hõän rikkow pokoińiekan. hõän ei rubie hibiedä šüömäh, nävõt rikkow, capaiččow, pokoińiekan rikkow. stram liew vija kirikkõh. pappi rubiew haukkumah. šanow, miksi andoja rikkuo pokoińiekan? — — —

šurmašta et uiji neku-nne, šurma tävottaw. ne rahalla, ne vinalla, ne tuomažila, nemi-llä šurmašta et uiji.

Tartus 10. II 1961.

43. Eit, kes surma ootas.

*meilä üksi akkañe eli, omõa eij олун nekè-dä. vanha pri-
vanha. nuoret kuollah, a hõän ei kuole. tulow pokoińiekallo, šanow, nuoret kuollah, milma jumala ei õta. tulis hoť üksi silmäñe šurma, ottais miun. — — — i kuoli. kätkiettih küläh.*

Tartus 10. II 1961.

44. Vana-aasta õhtul kuulamas.

*illaššin illalla. otin stolanda skõatterin lužikoiñke i vei-
čeñke. šielä oldih murut. pañin kainaloh. milma ruvõettiñ haukku-
mah mejän, kunne šie lähët, šiula liew rõähkä, miksi otit muru-
loiñke. mie šanoin, rõähkä miula, ei teilä. huomena üži vuoži,
lähën kündeletmah, midä miula rubiew külumah, mäñeñgõ mie*

---

42. Kui keegi sureb, tuleb kass visata tarest välja, muidu ta rikub surnu. Ta ei hakka ihu sööma, rikub näo, kriimustab, rikub surnu. Häbi on kirikusse viia. Preester hakkab sõimama, ütleb: «Miks te lasksite rikkuda surnu?» — — —

Surma eest sa ei põgene kuhugi, surm püüab kinni. Ei rahaga, ei viinaga, ei külakostiga, mitte millegagi sa ei põgene surma eest.

43. Meil elas üks eideke, sugulasi ei olnud mitte kedagi. Vana, väga vana. Noored surevad, kuid tema ei sure. Tuleb surnu juurde, ütleb: «Noored surevad, mind jumal ei võta. Tuleks kas või ühe silmaga surm, võtaks mind.» — — — Ja ta suri, maeti külasse.

44. Sõin õhtul. Võtsin laualt lina lusikate ja noaga. Seal olid purud. Panin kaenlasse. Meie omad hakkasid mind hurjutama: «Kuhu sa lähed? Sa teed pattu (= sul on patt), miks sa võtsid purudega?» Ma ütlesin: «Patt minul, mitte teil. Homme on uus aasta, lähën kuulatama, mida mul hakkab kuulduma, kas lähën

miehellä. miima ruvettih haukkumah. olet vielä nuori, ei pie
 šiula vielä miehtä. läksin koišta üksin verejñ tagoakši. löajñ
 čortan, seižavvuin keškeh üksin, skõatteri kainaõõša. seižon, iče
 šäräjän, varajan, kučun, tulgõa riheštä, külüštä, šuoloišta, mečištä
 miuluo, šanokkõa, midä miula küluštõa. mie külæn, ajetah
 ruoššalla hebožie, perretah, pšukajah. hebožie pidõa ei šõa. miula
 tukat pšõššä nõstih, äššen kerüüdü paikka. mie põlläššüin, mie en
 doidi i kodih. nämä ajetah šiškozet. hüö miun tapetah. mie
 rubein vaņgumah, čur polno, elgõa tulgõa miuluo. rubein rišti-
 mäh šilmie. hüö kavottih. mie hüppäin kodih. en mattan nem-dä,
 tulñ kodih. miulda küželläh, midä šiula külu? miula äššen ei
 šõa paišša. tätä vielä otti ruoššan, tahto miima vielä pergõa.
 mie kumardõačñ jalgoih. elä miima perra, mie olen nñ läžeüdün,
 mie n malta nem-dä. miulda küželläh, lähedgõ vielä? mie šanoin,
 en lähe vielä heko-nža. miula šanottih, šiun voidais pellošša
 ličata, šie et tulñs kodih. emmä tiedäis, mištä šiima löüdõä.

mie veñuečñ magõamah, mejän šammutettih tulæn. tuudih
 miuluo, külğilõih kulakkolõila miima tolkajah, nouze! mie
 küželen, midä miima koššetta, andakkõa miula vähäñe lebõäčcie.
 hüö šanotah, i meilä ei ole magavuo, šie mejät rikoit. mie rikoin,

mehele.» Mind hakati hurjutama: «Oled alles noor, sul pole veel
 meest tarvis.» Läksin kodunt üksi väravate taha. Tegin ümberingi
 joone, jäin keskele üksi seisma, lina kaenlas. Seisan, ise värisen,
 kardan, kutsun: «Tulge rehest, saunast, soodest, metsadest minu
 juurde, ütolge, mida ma saan kuulda.» Ma kuulen, aetakse piitsaga
 hobuseid, pekstakse, ptruutatakse. Hobuseid ei saa pidada. Mul
 tõusid juuksed peas püsti, päris rätik läheb lahti. Ma ehmusin, ma
 ei jõuagi enam koju. Need sõidavad, kuradid, nad tapavad mu. Ma
 hakkasin karjuma: «Surr täis, ärge tulge minu juurde!» Hakkasin
 risti ette löõma. Nad kadusid. Ma jooksin koju, ei saanud millestki
 aru. Tulin koju. Minult küsitakse: «Mida sul kuuldus?» Ma ei
 saa päris kõnelda. Isa veel võttis piitsa, tahtis mind veel peksta.
 Ma kummardusin maani: «Ära mind peksta, ma olen nii haige, ei
 saa millestki aru.» Mult küsitakse: «Kas lähed veel?» Ma ütlesin:
 «Ei lähe enam iialgi.» Mulle õeldi: «Sind oleks võidud põllul
 puruks pigistada, sa poleks koju tulnud. Me ei oleks teadnud, kust
 sind leida.»

Ma heitsin magama. Meie omad kustutasid tule. Nad tulid minu
 juurde, müksivad mind rusikatega vastu külgi. «Tõuse!» Ma küsin:
 «Miks te mind puutute, laske mul pisut puhata!» Nad ütlevad: «Ka
 meil pole und, sina nõidusid meid ära!» Mina rikkusin (nõidu-

kuñi seižoin dorogalla, nüttänä mie teidä en košše, tūō äššen tulija miun kodih, miama rikkomah. šanoin, ami-n, ami-n, ami-n, uidikkōa pahat miuadu poiš. tūō miun rikkoja, mie nüttänä en liennün rištikanža, miula liew huimēta.

Valdais 23. VII 1961.

45. Tüdrukud aeda mõõtmas.

nüttänä rubiemma vuottamah kreštšeniēdä. pidäw keräüdüe v̄jellä tütöllä. pidäw keräüdüe, štob ei ois pòarie, üksi rištikanža štob ois līga. läksimä tüttölöijke mittōamah aidōa šülellä. k̄õät čihotat, mittōat, on aida pòalikkažišta seiž^atettu. a toine jällešti lugow. lugow pòarazīn. kaksšin pòalikkažin ottaw, kaksšin pòalikkažin lugow. pòarat lietäh, ligōa ei lie, lähen miehellä, līga liew, j̄õän. miula lieñi līga pòalikka, miula šanottijh, šie mittait, šiula lieñi līga. mie riput̄in p̄õän, miula ei v̄jidin pòara, mie jāin tütökši. igäh lienen tüttö, miama ruvetah nagramah, jäit igäh, rubiet hebožie põllätleemäh¹³. a toine tüttö mittai častakolōa. mittai k̄õveli ülčči aijan, pišti šilmän. müö hänen naši-lu veimä kodih. šilmä hänellä rikkuočči, ijäkši jäi ühenke šilmänke. tüttö oli šōma, bohatta, tahto männä miehellä, händä briha tahto ottōa. h̄õän kavottj šilmän. oli šōma tüttö, mõamolla vain üksi tüfär vain

---

sega), kuni teel seisin, praegu ma teid ei puutu, teie tulite lausa mu koju, mind nõiduma (= rikkuma). Ütlesin: «Aamen, aamen, aamen! Pahad, minge minu juurest ära. Teie nõidusite mind ära, ma ei saanud nüüd inimeseks, ma lähen hulluks.»

45. Nüüd hakkame ootama kolmekuningapäeva. Peab kogunema viis tüdrukut. Peab kogunema, et ei oleks paare, et üks inimene oleks ülearu. Läksime tüdrukutega koos sülega aeda mõõtma. Sirutad käed välja, mõõdad, aed on varbadest püsti pandud. Aga teine järel loeb. Loeb paarikaupa, kahe kepi kaupa võtab, kahe varva kaupa loeb. Saavad paarid, ülearust ei jää, lähen mehele, jääb ülearune, jään. Mul tuli ülearune varb, mulle öeldi: «Sina mõõtsid, sul jäi üleliigne.» Ma lasksin pea norgu, mul ei tulnud paari, ma jäin tüdrukuks. Olen igavesti tüdruk, mind hakatakse naerma: jäid igavesti, hakkad hobuseid hirmutama. Aga teine tüdruk mõõtis püstaeda. Mõõtis, käis piki aeda, torkas silma välja. Me viisime ta suure vaevaga koju. Rikkus ta silma, jäi eluajaks ühe silmaga. Tüdruk oli ilus, rikas, tahtis mehele minna. Noormees tahtis teda võtta. Ta kaotas silma. Oli ilus tüdruk, emal

õli. tütõllä briha šano, kunne mie šiun otan, kuin šiula üksi šilmä. mintäh sie et tullun miun tagõah, konža mie šilma kučuin miehellä. miilma ei annettu. a nüttänä miula ei piē. tüttö šano brihallla, õta miilma, et rubie kòajieččemah¹⁴. miula annetah lehmän, äijän dobrõa, šilma ruõetah hüõin b'efegoimah. miula šilma žòali äijaldi. d, ei midä ròadõa. tüttö šano, mie en, õa sofsim slepoi-, mie ühellä nõän äijän, toizet kahella nõätäh vähemmän.

Valdais 23. VII 1961.

46. dvorovikka.

oli meilä hüvõ heboõne, šüri grõva. jogainuo oli šilie, hüvõ, pitkä grõva. händä šuvačči dvorovikka, hänellä grõvõa püno što nuorašta, jogainuo oli veššälä heboõne. toiõne oli heboõne mušta, händä ei šuvan dvorovikka. jogainuo kõveli, põä riputettu, kõnelet šilmistä tuldih. kuiva kuiva heboõne što puikko, što puikko. müö dūmaiččima, midä meilä mušta heboõne kuivaaw. händä dvorovikka ajelow tarhõa¹⁵ müö. tulemma huomnekkšella, heboõne märgä, äššen vèzi vuodaaw hebozešta. dogadima, dvorovikka ajelow tarhõa müö, šüri ruoška kõäššä, pergaw hevošta. heboõne ei mäne, hänellä šüri pleffi kõäššä, ajelow mi vägie põäššä, tämä heboõne

oli ainult üks tütar. Noormees ütles tüdrukule: «Kuhu ma sind võtan, kui sul on üks silm. Mispärast sa mulle ei tulnud, kui ma sind mehele kutsusin?» — «Mind ei antud.» — «Aga nüüd pole mulle vaja.» Tüdruk ütleb noormehele: «Võta mind, sa ei kahetse. Mulle antakse lehm, palju varandust, sinu eest hakatakse hästi hoolitsema.» — «Mul on sinust väga kahju.» Ja pole midagi teha. Tüdruk ütleb: «Ma pole päris pime, ma näen ühega palju, teised kahega näevad vähem.»

46. Majavaim.

Meil oli hea hobune, pikk lakk. Oli alati sile hea pikk lakk. Teda armastas majavaim, punus tal lakka nagu nõõri. Hobune oli alati rõõmus. Teine oli must hobune, teda majavaim ei armastanud. Käis alati, pea norus, pisarad tulid silmist. Kõhn, kõhn (= kuiv) hobune nagu varras, nagu varras. Me mõtlesime, miks meil must hobune kuivab. Majavaim ajab teda mööda karjatara. Tuleme hommikul, hobune märg, lausa vesi jookseb hobusest. Taipasime: majavaim ajab (teda) mööda karjatara, suur piits käes, peksab hobust. Hobune ei lähe, tal suur piits käes, ajab nii-palju kui jõudu kätes (= peas). See hobune ei ela kaua. Ta kukub

ei rubie viikuo elämäh. hõän terväh suistu, langiew, jõämmä hebozetta. midä müö rõadamah rubiemma, pēreh sūri, rõadajõa äijä, ühtä hevošta et revitā, heboŋe eijõa ripakko, müö šiloin iče kuolemma nälgäh. pidäw aštoija, kündõä. rubiemma palkkõmah vierašta hevošta. vierašta hevošta annētah, konža ičellä ei pie. annētah šiloin, konža iče kaikki sprõavitah, šiloin meilä annētah, meilä ičellä ei pie. müöhä liew ottõa händä. makšõa äijä pidäw, huogehendi ei annēta. kuin annētais enžimičči, meilä ei oižžõali äijõä makšõa.

Valdais 23. VII 1961.

47. virba pühämpõänä¹⁶.

virvimpū, varvimpū,
tuorehekši, tervehekši.
šiula virba, miula jäiččä
nedelikši velgarõä.

tūvah virvan virba pühämpõänä. virba seižow miušša jürgih šõa. palkatah paimenēn. jürginā vaŋguw, ajakkõa živatta pel-doh. müö otamma virvat, ajamma živatan pel-doh, luomma rüččah virvat.

Jakonovos 7. VII 1960.

varsti ninali, langeb maha, jääme hobuseta. Mida me tegema hakkame, pere suur, töõtajaid palju, üht hobust katki ei kisu, hobune ei ole kalts, siis me ise sureme nälga. Peab äestama, kündma. Hakkame palkama võõrast hobust. Võõrast hobust antakse, kui endale vaja ei lähe. Siis annavad, kui ise kõik toime-tavad, siis annavad meile, meil endal pole tarvis. Hilja on teda võtta. Tuleb palju maksta, odavalt ei anta. Kui antaks esiteks, meil ei oleks kahju palju maksta.

47. Palmipuudepühal.

Virvipuu, varvipuu,
tooreks, terveks,
sulle pajuoks, mulle muna,
nädalaks võlgu (= võlapäev).

Tuuakse palmipuudepühal pajuoks. Pajuoks seisab minu juu-res jüripäevani. Palgatakse karjane, hüüab jüripäeval: «Ajage loomad väljale!» Me võtame pajuoksad, ajame loomad väljale, vis-kame pajuoksad ojasse.

48. Jüripäeval.

jürgi peadoh pürgi¹⁷. enžimičči laššemma peadoh lehmät. virvoila perramma lehmie. matakkoa peadoh. nüttenä ei pie teidä ne šüöttöä, ne juottöä. jumala rubiew šüöttämäh i juottamah. andöma jürri'llä küdeh, jürgi rubiew heidä sohrañaimah.

Jakonovos 15. VII 1960.

49. Karja väljalaskmine.

jürginä šüri pròazniekka. jürgi on kevöällä. vanguw paimen, laškiekkoa živatta peadoh!

müö otamma virvat küdeh, kokoran¹⁸, kakši jäiččöä. virvalla ajamma živattöa peadoh. ajetah kaikin. rahvaš seižotah, ei laškieta živattöa edembi. tuli paimen. paimenella siegla kõässsä, jumalane jürgi šüöttäjä seižatettu siegla, kirveš kõässsä. šöap-katta paimen, läksi ümbäri živatašta kävelemäh. kušta kohašta läksi paimen, ümbäri proidi, žeh kohtah tuli, kušta läksi, kirvehellä löadi riššin. toašž läksi ümbäri živatašta. toašž žeh kohtah tuli, riššin löadi. kolme kerdöa proidi ümbäri, kolme ristie löadi. mužikka seižo živatoiluo, käški ambuo mužikalalla ružjašta.

---

48. Jüri palub põllule. Esiteks laseme põllule lehmad. Peksame lehmi pajuokstega. «Minge põllule. Nüüd pole teid tarvis ei sööta ega joota.» Jumal hakkab söötma ja jootma. Andsime Jürile kätte, Jüri hakkab neid hoidma.

49. Jüripäeval on suur püha. Jüripäev on kevadel. Karjane hüüab: «Laske loomad väljale!»

Me võtame pajuoksad kätte, kokora, kaks muna. Pajuokstega ajame loomi väljale. Kõik ajavad. Inimesed seisavad, ei lase loomi kaugemale. Tuli karjane. Karjasel on sõel käes, ikoon Jüri Toitja pandud sõela, kirves käes. Mütsita karjane, hakkas ümber loomade käima. Kust kohast karjane läks, käis ümber, tuli sellele kohale, kust läks, tegi kirvega risti. Läks taas ümber loomade, tuli taas sellele kohale, tegi risti. Käis kolm korda ümberringi, tegi kolm risti. Mees seisis loomade juures, käskis meest püssist

Foto S. Mundi 1960.

M. D. Trofimova *kokorataldrikuga.*

kolme kerdõa mužikka ambu. ammutah hukan täh, štobij hukka ei tullis karjah, ei ottais živattõa.

meilä vef smirnoi on, (~:) meilä on tūni, hukka ei koššē živattõa ňeko-nža. markovalla jogo kežõä lehmie šüõw, lambahie šüõw, hebožen varžoja, hebožie ei koššē, hebožet potitah hukkõa. a lehmät ei potita. tagõada tullah hukat, sräzu ňännilõistä otetah. tullah lehmät kodih, liha rippuw, maido tulow ňännilõistä, äijälđi purdu, mie iče näin, olin šielä goštisša. lehmä tuli, maido vuodaw ňännilõistä, liha rippu, revitettü kaikki ňännit.

Valdais 23. VII 1961.

tulistada. Mees tulistas kolm korda. Püssi lastakse hundi pärast, et hunt ei tuleks karja, ei võtaks loomi.

Meil ju on rahulik, meil on vaikne, hunt ei puutu loomi iialgi. Markoval sööb igal suvel lehmi, sööb lambaid, hobuse varssu. Hobuseid ei puutu, hobused lõõvad hunti jalaga. Aga lehmad ei lõõ. Hundid tulevad tagant, võtavad kohe nisadest. Lehmad tulevad koju, liha ripneb, piim tuleb nisadest, tublisti kistud. Ma ise nägin, olin seal võõrsil. Lehm tuli, piim jookseb nisadest, liha ripnes, kõik nisad lõhki kistud.

50. Jaaniööseks lilled padja all.

tämpöänä ллалла mäṅgöä pelдох, kaksjtoista tβetašta katak-
kōa, sidokkōa, paṅgōa üöllä pieluksih. paṅgōa iva-n da mārja¹⁹,
nägieččekkōa unīssa miula. mie tahon nähä omōa žehihōä. —
nellänä pōänä ivanan päivä.

Jakonovos 6. VII 1960.

51. Surnud mees käib kodus.

oli azie nebličāššā. elettih kolmen keššā naine mužikanke,
oli tütar. kuoli akalda mužikka, akka žòalivoičči mužikkōa.
kätki mužikan, tuli kodih, veñüečči magōamah. üöllä kučču akka
mužikkōa. kävele miuluo jōgo üödä. kīlow akka, tuli mužikka
üöllä hänellüe, veñüečči magōamah. midä pidi, kaiikki lōadi,
järelläh rubei šuorieččemah pois. akka šano, kunne šie kīrehät?
mužikka šano, miula pidāw männä kodih. akka šano mužikalла,
eijōa šiula šielä kodie. kōdi on miššā mie elän. šie miula et
tāho nemi-dā auttōa. kaiikki miula pidāw rōadōa. lapši miula
on pieñi. a hōän šano mužikka, miula šiunke elōä ei voi, miula
nüttenä šielä kōdi, milma laškiettiḥ kodvazekši vain üöllä.

akka rubei pagizemah rahvahalla. kävelōw miuluo mužikka
jōgo üödä. mintäh hōän šiuluo kävelōw? hōän on kuollun. akka

---

50. Täna õhtul minge põllule, murdke kaksteistkümmend lille, siduge, pange õösel patjadesse. Pange Ivan ja Marja (= jaanikann) viirastuge mulle unes. Ma tahan näha oma peigmeest. — Neljapäev on jaanipäev.

51. Asi oli Neblitšas. Elased kolmekesi naine mehega, oli tütar. Suri naisel mees. Naisel oli mehest kahju. Mattis mehe, tuli koju, heitis magama. Õösel kutsus naine meest: «Käi minu juures iga öösi.» Naine kuuleb, mees tuli õösel tema juurde, heitis magama. Mida vaja, kõik tegi, pärast hakkas minekut tegema. Naine ütles: «Kuhu sa kiirustad?» Mees ütles: «Ma pean koju minema.» Naine ütles mehele: «Ei ole sul seal kodu. Kodu on, kus mina elan. Sa ei taha mul mitte midagi aidata. Ma pean kõik töö tegema. Laps on mul väike.» Aga tema, mees ütleb: «Ma ei või sinuga elada. Mul on nüüd seal kodu. Mind lasti ainult väheks ajaks õösel.»

Naine hakkas rahvale kõnelema: «Minu juures käib mees iga öösi.» — «Miks ta sinu juures käib, ta on surnud?» Naine ütles:

šano, mie händä kučun jōgo üödä. ruvettih akkōa haukkumah, šie elä kuču, hōän on kuollun, grobuh pandu. nõagroila kolofittu. pandu šureh haudah. katettu mõalla. hōän ei voi šiuluo tulla. akka küželöw rahvahanda, midä miula rõadōa? hānellä šanottih, kävelöw ei mužikka, kävelöw šiškohe, hānāņke. akka i šano, konža hōän veñuečči miuluo reunōah, mie hānen kabuin, popadi miula kādeh händä. mie küžuin hāneldä, miže tämä šiula on? hōän šano, mie hüppāin mečāššä, revitīn nahkan. akka uško hānellä tožieh revitettü mečāččä.

akalla šanottih, veñuečet magōamah, ota kādeh kirveš. kūn-nüštä vaš ožōa kirvehellä. lōaji künnüksellä kolme rištie. šano, šie miuluo elä tūle nüttēnā ģe kerdōa ģeči-stoi duh. nu lōadi kolme rištie kirvehellä. elä tūle, ģeči-stoi duh, et oä šie miun mužikka. miula šanottih, šie oļet šiškohe. šiula on händä, miula šanottih rahvaš. mie kuottelīn, tožieh on. šie šanoit, mie matkain mečāššä, revitīn. šie miula valehtelīt. mie uššoin. akalla tukat pištāt, mieli lühüt. mie dūmaičīn. mie hānellä šanoin, elä tūle miuluo, elä kävele.

miilma opašettih rahvaš, midä pidāw rõadōa. lōajīn künnüksellä kolme rištie kirvehellä i veñuečīn magōamah. tūli što heinä rūgo. naši-lu peřttih mahtu. mie hānellä šanoin, uiji pois

«Ma kutsun teda iga öösi.» Naist hakati hurjutama: «Ära kutsu, ta on surnud, kirstu pandud, naeltega taotud, pandud suurde auku, mullaga kaetud. Ta ei saa sinu juurde tulla.» Naine küsib inimestelt: «Mis mul teha?» Talle öeldi: «Mitte mees ei käi, käib sabaga kurat.» Naine ütlebki: «Kui ta heitis minu juurde kõrvale, ma kallistasin teda, juhtus mulle kätte saba. Ma küsisin temalt: «Mis see sul on?» Ta ütles: «Ma jooksin metsas, rebestasin naha.» Naine uskus, (et) tal on tõepoolest metsas rebestatud.

Naisele öeldi: «Heidad magama, võta kirves kätte. Löö kirvega vastu lävepakku. Tee lävele kolm risti, ütle: «Ära sa tule nüüd minu juurde mitte kordagi, paharet.» No tegi kirvega kolm risti. «Ära tule, paharet, sa ei ole mu mees. Mulle öeldi, sa oled kurat. Sul on saba, ütlesid mulle inimesed. Ma katsusin. On tõepoolest. Sa ütlesid, ma kõndisin metsas, rebestasin. Sa valetasid mulle. Ma uskusin.» Naisel on pikad juuksed, lühike aru, mõtlesin ma. Ütlesin talle: «Ära tule minu juurde, ära käi.»

Inimesed õpetasid mind, mida peab tegema. Tegin lävele kirvega kolm risti ja heitsin magama. Tuli nagu heinasaad. Vaevu mahtus tupp. Ma ütlesin talle: «Mine ära, paharet, mul pole

ñeçi-stoi duh, miula šilma nüttänä ei pte. hõän kõändü järelläh-mäni siñch, oven äijäldi tropõni, õvi äššen järelläh avaudu. kuni hõän kõveli, šñi miula oli äijäldi igävõ, mie kuivõn puikokši, nüttänä miula lieñi parembi. passibo rahvahalla, hüõ miun opaš-šettih, midä pidi rõadõa.

Valdais 23. VII 1961.

52. Taat marjul.

vanhañe ukkõne, sivoiñe pardañe, läksi marjah. omalla baba-zeλλα šano, mie šanow, lähen marjah. viikko milma ei lie. tule milma eçcimäh. mie n tie, kunne tulla, miššä šie lienet. ukkõne šanow, lienen berõzain dorogalla. šielä kažvo äijä marjõa, äijän tuon. lähen linnah, müön marjat, oššan õärçin jauhuo, oššan çivan, babañe šiula paikan, šie milma hüõin šüötät.

keräin marjõa, lõuvõin äijän, täüven košovän keräin, pañin koç-kalla košovän, heitõn pukšut. keräin täüvet pukšut, riputõn olgu-põällä, läksin kodih, košovän unahin. läksin eçcimäh košovõa marjoiñke, üökšüin. kodih ei šõanun tulla, koiššä babañe vuottaw milma marjoiñke. mie riššin šilmät, krabadin koivuh kaçcomah omõa külõä. kaçoin külõä, külõä ei näü. tuli hukka. mie issun koivušša, er ruohi hejgittõä, varajan, hukka miun šüõw. hukka kaçço miuh. milma ei košken. košovašta kaikki marjat šõi. košo-

sind praegu tarvis.» Ta pöördus tagasi, läks esikusse, virutas kõvasti ust, uks läks tagasi päris lahti. Kuni ta käis, seni mul oli väga kahju. Ma kuivasin vardaks, nüüd mul on parem. Tänu inimestele, nad õpetasid mind, mida pidi tegema.

52. Vana taadike, halli habemega, läks marjule. Ütles oma eidekesele: «Mina,» ütleb, «lähen marjule. Kaua mind ei ole, tule mind otsima.» — «Ma ei tea, kuhu tulla, kus sa oled.» Taadike ütleb: «Olen Berezai teel. Seal kasvas palju marju, ma toon palju. Lähen linna, müün marjad, ostan koti jahu, ostan kitse, eideke, sulle rätiku, sa söödad mind hästi.»

Korjasin marju, leidsin palju, korjasin korvitäie. Panin korvi mättale, võtsin püksid (jalast). Korjasin püksitäie, riputasin õlale, läksin koju, unustasin korvi. Läksin marjakorvi otsima, eksisin ära. Ei saanud koju tulla. Kodus ootab eideke mind marjadega. Ma lõin risti ette, ronisin kase otsa oma küla vaatama. Vaatasin küla, küla ei paista. Tuli hunt. Mina istun kase otsas, ei julge hingata, kardan, hunt sööb mind ära. Hunt vaatas minu peale, mind ei puutunud, sõi korvist kõik marjad, sülitas korvi. Kuulata-

vah šülgi. kälüššän, mejän külän rahvaš miun babazeṅke ečitäh miama, kävelläh mečäššä kelloṅke. mie kekšän, ečitäh miama. mie rubein vaṅgumah, hüö kälüššettih, tuadih miuluo. dedäne, elošša olet? elošša, babaṅe. miula öli stroaštie, konža issuin koivušša, hukka tuli miuluo, mie dūmaičän, hōän miun šüöw. babaṅe küzü miulda, mīdä šiula on pukšuloišša? — — — babaṅe šano dedazeḷla, miksi pañit pukšuloih marjat? hüö liettih paganat. babaṅe, mintäh' hüö liettih paganat? žentäh' paganat, što šiula oldih pukšut pöällä. mie šiun marjoja er rubie šüömäh'. müö müömmä, neke-n ei rubie tiedämäh', što hüö oldih pukšuloišša. hüö ruvetah nāmä marjat haižomah ukkozeḷla. babaṅe, elä valehteḷe. haižow vain padinašta.

Jakonovos 6. VII 1959.

53. Eit marjametsas eksinud.

eli üksän akkaṅe. öli keühä. leiböä oštöa ei miḷ. lähen marjah, tuon marjöa, müön, lähen linnah, linnašša annetah emämmän rahöa. keräi akkaṅe äijän marjöa, müöhäštü. šanow, lähen kodih. keräi üksän. kodih läksi, üöksü, vikko käveli meččöä müö. päiväne laškiečči, akkaṅe šano, miula ei šöa popadie kodih. mi lieñi, že lieñi. liew möata mečäššä. keritti pereñnikän²⁰, leöitti

sin: meie küla rahvas ühes minu eidega otsib mind. Nad käivad metsas kellaga. Ma taipasin, mind otsitakse. Ma hakkasin hüüdma, nad kuulsid, tulid minu juurde. «Taadike, kas oled elus?» — «Elus, eideke. Mul oli hirm, kui istusin kase otsas, hunt tuli minu juurde. Ma mõtlesin, ta sööb mind ära.» Eideke küsis minult: «Mis sul püksis on?» — — — Eideke ütles taadile: «Miks sa panid marjad püksis? Nad said roojaseks.» — «Eideke, mispärast nad roojaseks said.» — «Sellepärast on roojased, et sul olid püksid jalas. Mina su marju ei söö (= ei hakka sööma).» — «Me müüme, mitte keegi ei tea (= ei hakka teadma), et nad olid pükstes.» — «Nad hakkavad, need marjad, haisema taadi järgi.» — «Eideke, ära valeta, haiseb ainult raipest.»

53. Elas üksi eideke. Oli vaene. Pole millegi eest leiba osta. «Lähen marjule, toon marju, müün, lähen linna, linnas antakse rohkem raha.» Korjas eideke palju marju, jäi hiljaks. Ta ütleb: «Lähen koju.» Ta korjas üksinda, läks koju, eksis ära, kõndis kaua mööda metsa. Päike loojus, eideke ütles: «Ma ei pääse koju. Saagu mis saab. Tuleb magada metsas.» Tegi põlle lahti, laotas kuuse

närien *алла*, šilmät risti, veñüečči magoamah. magari. tuli hänellüe vanhañe mužikkañe, küzelöw babazełda, midä sie magoat? babañe šanow, mie üöksüin, ei šoa popadie kodih. magari üön.

tütär mäni pretšedòafelaluo. tütär šano, davai. rahvašta, pidäw eččie mòamòda. pretšedòafela ando rahvašta. otettih kello. babañe külušti, hüö tuldih kelloñke. kukkiñe mamañe, midä et tullun kodih? babañe šano, mie üöksüin. miššä sie magait? hõän šano, veñüeččin närien *алла*, hüvågö šiula òli mòata? hõän šano, miula oli hüvõ, tuli miuluo jumalãñe, toi miula šüömištã. šüö midä hoš. vielä elä tule marjah. vielä tulet, üöksüt, kuolet, ei löüvetä šiun *лuloja*. pidäw kävellä omalla *pellolla*. *pellolla* ed üöksü. sie tulit sũreğ meččãh. sie olet vanha, šiula eij ole pòameftie. nu en tule marjah sũreğ meččãh.

Jakonovos 6. VII 1959.

markovalla babañe läksi buolah. üöksü, magari kolme üödä mečãššä, üksin šuošša. risti šilmie, hoť keññibu:ť miun löüdãis.

ečittih kolme päivõä, iellä ečittih vain omat, šidä kaikki külã lähkiettih ečcimãh. löüvettih närien *алла* istu, šilmie risti, tuldih hänellüe. hõän ei tunnušša omòda rahvašta. tütär kuččuw, mãma, aššu kodih. hõän šanow, ket tũõ oletta? tütär šanow, mie olet tütär šiun. aššu kodih, sie olet nãllãllã. hõän šanow, milma jumala šüötti. kaikki.

alla, lõi risti ette, heitis magama. Magas. Tema juurde tuli vana mehike, küsib eidekeselt: «Mis sa magad?» Eideke ütleb: «Ma eksisin ära, ei pääse koju.» Magas öö.

Tütär läks esimehe juurde. Tütär ütles: «Anna inimesi, peab ema otsima.» Esimees andis inimesi. Võeti kell. Eideke kuulis, nad tulid kellaga. «Kallis emake, miks sa koju ei tulnud?» Eideke ütles: «Ma eksisin ära.» — «Kus sa magasid?» Ta ütles: «Heitsin kuuse alla.» — «Kas sul oli hea magada?» Ta ütles: «Mul oli hea. Minu juurde tuli jumalake, tõi mulle süüa. Söö mis tahes. Ära enam marjule tule. Tuled veel, eksid ära, sured, ei leita sinu luid. Peab kõndima oma väljal. Väljal sa ei eksi. Sa tulid suurde metsa. Sa oled vana, sul ei ole mälu.» No ma ei tule marjule suurde metsa.»

Markoval läks eideke pohlale, eksis, magas kolm ööd metsas, üksinda soos. Lõi risti ette: «Et keegi mind leiaks!»

Otsiti kolm päeva. Enne otsisid ainult omad, siis läks kogu küla otsima. Leiti, istus kuuse all, lõi risti ette. Tuldi tema juurde. Ta ei tunne oma inimesi. Tütär kutsub: «Ema, tule koju!» Ta ütleb: «Kes te olete?» Tütär ütleb: «Ma olen su tütar. Tule koju, sa oled näljas.» Ta ütleb: «Jumal söötis mind.» Kõik.

hõän eij оолун huimàne. oli mielõvõä. nütten hõän kuoli, viedih hänen no õikkah. nüttenä hõän ei tule, ei lähe marjah, ei rubie üöksümäh.

Jakonovos 12. VII 1955.

54. Taat kartis äikest.

ukon jüru jurajaw. põllättäv rahvašta. rahvaš varatah ukon juruo.

meilä õli moihe mužikka, varaži ukon juruo, tulda räiskütti, hõän mähni istuočči karžinah i šàno babazeλλα, babahe, tule sie miuluo, tõälä ei külu ukon juruo. babahe šàno, huima, raži voit männä karžinah, viriüdüv mejän peřfi. müö emmä rubie tiedämäh, i müö tõälä palamma. meidä ei löüvetä. lüt mejän palętah, kunne jõätäh mejän dobrat?

Jakonovos 7. VII 1959.

55. Üksi kodus.

— — — kerran oli männün misolkah b'esodalla. sielä õli vřkko. mähni illalla, liehi jo üö. a zinan šalbai ühen kodih. žina põlläštü, vareudu, ali midä. tuli mõamo kodih, a hõän mõamolla šanow, mähna, mie emämbõä en jõä kodih! ketliw oldih

---

Ta ei olnud hull. Oli tark. Nüüd ta suri. Ta viidi Novikasse. Nüüd ta ei tule, ei lähe marjule, ei hakka eksima.

54. Pikne müriseb. Hirmutab rahvast. Inimesed (= rahvas) kardavad äikest (= pikse mürinat).

Meil oli niisugune mees, kartis äikest. Lõi välku, ta läks istus keldrisse ja ütles eidele: «Eit, tule sa minu juurde, siin ei kuuldu pikse mürinat.» Eideke ütles: «Loll, kas võib minna keldrisse. Meie maja läheb põlema, me ei tea (= ei hakka teadma) ja me põleme siia. Meid ei leita. Me kondid põlevad. Kuhu jääb meie varandus?»

55. Kord oli läinud Misjolkini juurde juttu ajama. Oli seal kaua. Läks õhtul, tuli juba õö. Aga Zina pani üksinda koju kinni. Zina ehmus, hakkas kartma või mis. Tuli ema koju, aga tema ütleb emale: «Ema, enam ma koju ei jää! Ühed olid meie trepil, tahtsid

mejän pordahilla, tahottih lomaija lukkuo. ka hõän oli huimane, kekši, midä mõamolla šanuo, što meilä tahottih tulla vorat. igävä hänellä ühelläh koisša. ken meilä šielä vora on!

Tartus 8. II 1961.

56. Karupoeg.

nada matkai, mie n tija pikalašta, dogadi kondieda poi-
jihke. kolme poigõa. kahta mõamo otti, uidi. kolmas jäi. tuli
nada küläh, mähgõä, mie näin kondieda kolmenke poijanke, ka
täššä kohašša. mišolan pretšedõatela otti ružjan i läksi. kon-
die kaheņke poijanke uidi, kolmas jäi.

tuli pretšedõatela, kačow eijõa. kačahtaw, hõän on jo püh
noššun. pretšedõatela kahella kõällä träsši püda. hõän šieldä
langei. oli otettu keralla nuoraņe. šido kaglah. toi küläh. kaikki
küälä händä kačottih. pidi perfiššä, juotti maijolla. kačomah
lähemmä, viemmä sõaharuo hänellä. kuņi et ana nemi-dä, urajaw
šõändülieččõw šiumpõällä, annat, liew hüvõä. ruvõettiņ pečeņõä
kandamah, šidä hänen šalbai kladavoih. hõän šeinän alla kaiwo
hauvan, uidi. nın ei löüdän.

voldain mužikka oli mejän küläššä, taričči kondien poijašta
puolen sofnõa. a hõän ei andan. a hõän fšovavno. uidi. a hõän
oli šõma, što rištikanžan kazi oli lõava. hõän oli šurembi vazõa,
što vaza joi maiduo. oiš isken, hänellä oiš lihõa, liha hüvõä.

lukku lõhkuda.» Vaat, ta oli rumalake, taipas, mida emale ütelda,
et meile tahtsid vargad tulla. Tal üksinda kodus igav. Kes meil
seal varas on!

56. Nadja tuli, ma ei tea, Pikalast, märkas karu poegadega,
kolm poega. Kaks ema võttis, läks ära, kolmas jäi. Nadja tuli
külla: «Minge, ma nägin karu kolme pojaga, vaat, siin kohas.»
Misjolkini esimees võttis püssi ja läks. Karu kahe pojaga läks ära,
kolmas jäi.

Tuli esimees, vaatab, ei ole. Vaatab äkki, ta on juba puu otsa
tõusnud. Esimees raputas kahe käega puud. Ta kukkus sealt maha,
oli nõõrijupp kaasa võetud, sidus kaela, tõi külla. Kõgu küla vaat-
tas teda. Pidas teda tares, jootis piimaga. Läheme vaatama, viime
talle suhkrut. Kui sa midagi ei anna, uriseb, vihastub sinu peale,
annad, on hea. Hakkasid küpsiseid tooma, siis pani ta aita kinni.
Ta kaapis seina alla augu, läks ära. Nii ei leidnud.

Valdai mees oli meie külas, pakkus karupojast pool sada. Aga
tema ei andnud. Aga ta ikkagi läks ära. Aga ta oli kena, nagu ini-
mese käsi oli käpp. Ta oli vasikast suurem, nagu vasikas jõi piima.
Oleks tapnud, tal oleks liha (olnud), liha on hea.

kuin lada tulow, hõän ottaw nuorazešta, vedäw toizeh nokkah. šieldä laškow ühen. müö kačomma, kuin krabadiw pordahih. oßen avatah, mänöw perftiik.

Tartus 10. II 1961.

57. Rongil.

mie kerran ajoin pīterih, üksi vedi kazie, toine vèdi kukkuo. kukko rubei laulamah mašinašša. kolmas vèdi koirõa. koira äijälädi haukku mašinašša. neke-n ei haukkun, miksi tūõ moižie žīvattoja vejättä. vejettih kažilõja, koirie, kukkolõja.

Tartus 13. II 1961.

58. Poes.

mänin pīterih. oldih kakši akkõa magazinašša, otettih leibõä, šanottih, paha leibä. mie šanoin, eijõa paha. hüö šanottih miula, i šie olet mejän. mie šanoin, olen. a hüö šanottih, mištä šie olet? a mie šanoin, edähõädä. hüö šanottih, edähõädä, nīn etõa mejän. nagramah ruvettih, uijittih magazinašta pois.

Tartus 13. III 1956.

Kui õhtu tuleb, ta võtab nõõrikesest, viib teise otsa. Sealt laseb üksi. Meie vaatame, kuidas ronib trepile. Avavad ukse, läheb tupp.

57. Ma sõitsin korra Piiterisse. Üks viis kassi, teine viis kukke. Kukk hakkas rongis (= masinas) laulma. Kolmas viis koera. Koer haukus kõvasti rongis. Keegi ei sõimanud, miks te viite niisuguseid loomi. Viidi kasse, koeri, kukkesid.

58. Läksin Piiterisse. Olid kaks naist poes, võtsid leiba. Ütlesid: «Halb leib.» Ma ütlesin: «Ei ole halb.» Nad ütlesid mulle: «Sinagi oled meie oma!» Ma ütlesin: «Olen.» Aga nad küsisid: «Kust sa oled?» Aga ma ütlesin: «Kaugelt.» Nad ütlesid: «Kaugelt, siis sa pole meie oma.» Hakkasid naerma, läksid poest välja.

59. Naine murdis hamba.

iellä üksi mužikka meilä torguičči lihalla. ajeli voldaila lihaŋke. iski lehmän, nülgi nahkan, hännästä nahkan nülgi, läksi voldaila lihaŋke. lihan möi, händöä neke-n ei ottan. järelläh toi kodih. tuli kodih omalla pihalla. naine läksi lažettamah hevošta, otti kodih ripakot xfoslašta, löüdi tämän hännän, istuočči laučalla, rubei šüömäh. katkai hambahan. loi tämän hännän. rubei omoa mužikkoa haukkumah. rahvaš vejetäh hüvöä kalbassuo, šie toit pahan, rubein šüömäh, katkain hambahan. loin tämän kalbassun oven šüh. mužikka hänellä šano huimaŋe, räzi tämä oli kalbassu? tämä oli lehmän händä. hännäššä vähä vet lihòa, nago-l lü.

oli vielä nuori morzien, ijäksi jäi hambahatta. lapsēt händä nagrettih, mämä, oligo hüvöä kalbassu? eimi-dä milma nagròa. mie_n tiedän, što hõän on händä.

Tartus 13. II 1961.

60. Mees karujahil.

novikan mužikkalla oli ružja. käveldih kondieda tävottamah. šielä oli vèzi, seižattij šinne minat. tuli kondie, šielä mina lopni. tämä mužikka kuoli i kondie kuoli. mužikkalla äššen hambahat

---

59. Vanasti üks mees kauples meil lihaga. Sõitis Valdaisse lihaga. Tappis lehma, nülgis naha, sabast nülgis naha, läks Valdaisse lihaga. Müüs liha ära. Saba ei võtnud keegi, tõi koju tagasi. Tuli koju, oma õuele. Naine läks hobust lahti rakendama, võttis nārud korupist majja. Leidis selle saba, istus lavatsile, hakkas sööma. Murdis hamba katki. Viskas selle saba ära. Hakkas oma meest söimama: «Inimesed toovad head vorsti, sina tõi halba, hakkasin sööma, murdsin hamba katki: Viskasin selle vorsti ukse alla.» Mees ütles talle: «Rumal, kas see oli vorst. See oli lehma saba.» Saba küljes on ju vähe liha, lausa luu.»

Oli alles noor naine, jäi igaveseks ilma hambata. Lapsed naersid teda: «Ema, kas oli hea vorst?» — «Pole midagi mind naerda. Ma ei teadnud, et see on saba.»

60. Novika mehel oli püss. Käisid karu püüdmas. Seal oli vesi, pani sinna miinid seisma. Tuli karu. Seal lõhkes miin. See mees suri ja karu suri. Mehel päris hambad paistsid. Ja tappis karu

nävütti. i kondien tappo. mužikkõa eij_õa päivõän i toizen eij_õa. händä vuotetah kodih, tädä mužikkõa eij_õa. lähkiettih jõ a k o n o v i n akat leikkõamah kagrõa, dogadittih veñüw kondie. tuli akka, šanow mium_pojalla, õta ružja, aššu tapa kondie. poiga mäni i mužikkõa äijä läksi pojajñke.

tuli poiga, ambu kondieh. pñla läbi kondiešta proidi, a mužikat šanottih, perra vielä kondieda! varattih, ei noužis tämä kondie. tuodih hebožen, valittih kondien telegäh. nu tuodih küläh', mejäm_pihalla zavodittih kondieda nülgie. nülgiettih kondien, nahkan snimittih. jõattih kondien lihat kaikila paloin. a tämä kondie jo oli tapettu, a hüõ dümaidih elošša.

ka kerättih külüstä rahvašta, lähkiettih eččimäh', tädä n o v i k a n mužikkõa. a hõän ičen tappo i kondien tappo. mändih löüvettih mužikan. mužikka kuollun. tuodih hebožella, tämän odožan heitetih, peštih hänen pokoiñiekan, pandih grobuh, kätkiettih'. naiñe mäni toizella miehellä i šeiča-s eläw.

a hõän tahto kondien lihõa, läksi mõah kaikki. a müõ tahtoma šüvä tädä kondieda, tñjuštima, hõän oli hävin. emmä ružen šüõmäh' lihõa.

Jakonovos 6. VII 1955.

ära. Meest ei ole päeval ega teisel ei ole. Teda oodatakse koju. Seda meest ei ole. Jakonovo naised läksid kaera lõikama, märkasid, karu lamab. Tuli naine, ütleb minu pojale: «Võta püss, tule tapa karu!» Poeg läks ja palju mehi läks pojaga.

Tuli poeg, tulistas karu. Kuul läks karust läbi, aga mehed ütlesid: «Peksa veel karu!» Nad kartsid, ei tõuseks see karu. Tõid hobuse, veeretasi karu vankrisse. No tõid külasse. Meie õuel hakati karu nülgima. Nüliti karu, võeti nahk maha. Karu liha jagati kõigile tükikaupa. Aga see karu oli juba tapetud, aga nad mõtlesid, (et) elus.

No koguti küladest rahvast, mindi seda Novika meest otsima. Aga ta tappis enese ja tappis karu. Mindi, leiti mees. Mees surnud. Toodi hobusega, need riided visati ära, pesti tema, surnu puhtaks, pandi kirstu, maeti maha. Naine läks teisele mehele ja elab praegugi.

Aga tema tahtis karu liha. Läks maasse kõik. Aga meie tahtsime karu süüa, saime teada, ta oli lõpnud. Me ei hakanud liha sööma.

61. Vanasõnu, kõnekäände, võrdlusi, uskumusi.

aiga neke-dä ei vuota.

edembi rabieššat, läštä otat.

elä opašša dīgōa uimah. hōän iče mahtaw.

elä kīrehä iččiedä kīttōä, vuota, konža rahvaš rušetah kīttämäh'.

elä šülle kairoh, tulow že aiga, rubiet juomah.

elä nagra enžimäštä hüvüttä, elä varaja enžimäštä pahutta.

gorōa goruiče, leibōä šüö.

ken iče ei nōä gorōa, že ei uššo rahvahalla.

gōra tulow eččimättä.

terän anda pōäžet, hamaran anda eimī-dä.

*šiuла šāno, hoť elä, šie fšoravno. et kündeņe, što herneh'tä
kobraλλα röji šeinäh'.*

hüvōä edäh' kūlw, pāha vielä edembi.

hüvōä šanōa vīkoin muiššat, pahōa et terväh' unaha.

hüvōä viešti kiugōalla istuw, pāha külōä müö hüppōäw.

kaikkie hüvüzie keralla et öta.

igä elōä, igä muištōa.

iellä hevošta, elä ošša lāņgie.

nārieššä jōablokka ei kažva.

---

61. Aeg ei oota kedagi.

Kaugemale koristad, lähedalt võtad.

Ära õpeta hane ujuma. Ta oskab ise.

Ära rutta ennast kiitma, oota, kui inimesed hakkavad kiitma.

Ära süлита каevu, tuleb aeg, hakkad jooma.

Ära naera esimest õnnestumist, ära karda esimest õnnetust.

Muret muretse, leiba söö!

Kes ise pole muret näinud, see ei usu inimesi (s. o. teiste muret).

Mure tuleb otsimata.

Kui kirvetera alt pääsed, siis silma alt pole viga.

Sulle ütle või ei, sa ikkagi ei kuula, nagu herneid pillu peoga vastu seinä.

Hea kuuldub kaugele, paha veel kaugemale.

Head sõna mäletad kaua, halba ei unusta kiiresti.

Hea sõnum istub ahju peal, halb jookseb mööda küla.

Kogu varandust sa kaasa ei võta.

Eluaeg elada, eluaeg mäletada.

Enne hobust ära osta range.

Õun ei kasva kuuse otsas.

šüötä heboñe kagra^ллa, elä ruošša^ллa.
 kaččuossa et tjušša, pidäw kōällä kuofella.
 kebie šanuo, jügie löadie.
 ken mulllošta muištelow, žellä šilmä lořniw.
 ühen kerran kēžä on.
 keühän gořoa ei uškuota.
 keühän künelie ñeke-n ei uššo. ite mi_{jo}-š, šilma ei žoalivoija.
 koiratta kōdi, lapšitta perffi, ñeml-dä ei makša.
 vaiuvuin što koira.
 koira heinõä ei šüö, a ci^ллa ei äna.
 koira kužow, kačot koirah, häneštä tarttu koiraññni.
 kuhlaš pelдох, tüli perffih'.
 kakši kukkuo ühellä i^ллa^ллa ei istuočeta. rušetah torõamah.
 kurgie herneheštä et vierauta.
 laiššalla i mürpõänä prõazñiekka, rõadajalla i pühämpõänä
 on rõaduo mi_{jo}-š.
 lümmütä raudõa, kuni on paläva.
 lüõjõä on äijä, firppajõa on vähä.
 mado maduo ei koššë.

Sööda hobune kaertega, mitte piitsaga.
 Vaadates sa ei saa teada, tuleb käega katsuda.
 Kerge ütelda, raske teha.
 Kes mullust meelde tuletab, sel silm peast välja (= sel silm lõhkeb).
 Uks kord on suvi.
 Vaese muret ei usta.
 Vaese pisaraid ei usu keegi. Nuta palju tahes, sind ei kahetseta.
 Koerata maja, lasteta tare pole midagi väärt (= ei maksa midagi).
 Väsisin nagu koer.
 Koer heinu ei söö, kuid kitsese ei anna.
 Koer kuseb, vaatad koera, hakkab koeranael.
 Hakkjalg põllule, tuli tarre.
 Kaks kukke ühele õrrele ei istu. Hakkavad kaklema.
 Kurge hernest ei vōõruta.
 Laisal on tööpäevalgi püha, töötajal on ka pühapäeval tööd palju tahes.
 Painuta rauda kuni on tuline.
 Lööjaid on palju, kannatajaid vähe.
 Uss ussi ei puutu.

màdo mavon hännällä ei tallõa.

magavolla keguo et nošša.

mečäššä meččä nägõw, küläššä šamalo nägõw. ken voruiččow, hänen favotetah, šanotah rahvaš, ei pìe voruija. mečäššä meččä nägõw, küläššä šamalo. hõän dūmaičči, mie otan, heke-n ei nõä.

mieron šūda et šalbõa. lõävän õven šalbõat, mieron šūda et šalbõa. midä tìjetäh', žedä šanotah.

mierošša kuim, mereššä kaikkie on.

muijie što garbalo.

naičči briha, otti tütõn miehellä, eletti hūvõin, šidä ruvõetti h rīdelemäh': mušta kàzi māni keškeh'.

šügüzülline nēdeli, kevõälline päivä. ken päivällä aivombi kül-väw, že nēdelillä aivombi leikkõaw.

hānen õza kuin broñin pēzo. ožõa eij_õa.

rahalла ožõa et ošša, kuin eij_õa omõa ožõa.

enžimāzeštā ožašta elä peräüvü.

ūži päivä, ūži õza.

ožakkahalla rištikanžalla üheksän ožõa.

ožatta nemī-dä et lõaji.

ottaja kàzi ei vaivu, andaja vaibuw.

Uss ussi sabale ei astu.

Magamisega kuhilat ei tõsta.

Metsas näeb mets, külas nurk. Kes varastab, ta võetakse kinni, inimesed ütlevad: «Ei tohi varastada. Metsas näeb mets, külas nurk.» Ta mõtles: ma võtan, mitte keegi ei näe.

Maailma suud sa kinni ei pane. Lauda ukse paned kinni, maailma suud ei pane. Mida teatakse, seda öeldakse.

Maailmas nagu meres on kõike.

Hapu kui kuremari.

Abiellus noormees, võttis tüdruku naiseks (= mehele), elasid hästi, siis hakkasid riidlema: must kass läks vahele.

Sügisene nädal, kevadine päev. Kes päev varem külvab, see nädal varem lõikab.

• Tema õnn on kui varese pesa. Õnne ei ole.

Rahaga õnne ei osta, kui pole oma õnne.

Esimesest õnnest ära tagane.

Uus päev, uus õnn.

Õnnelikul inimesel on üheksa õnne.

Ilma õnnetä sa ei tee midagi.

Võtja käsi ei väsi, andja väsib.

*pahõa perrat, opaššat, a hüvõä perrat, štobj ei rikkuoččis.
pakkuo kümnenen kerdõa, elä mäne voruimah ñe kerdõa.
peido perehen šüöttäw.*

*пиhalla pagizet, piha кӯlow, peřfissä pagizet, peřffi кӯlow.
jallat piřät što kurrella.*

*heitä, heitä, elä ombelē icem põällä platjõa, ei lie põamettie.
vähän rõat päiväššä, äijän vuvęšša.*

*pahõa rištikanžõa šanalla, koirõa palalla,
põäkšüet lennetäh' madalašša, liev vihma.*

ruožmi šüõw rauvan, mieli rištikanžan.

šanalla lüda ei kãtkõa, äijãldi šatattaw.

šeiččemen kerdõa mittõa, kerda leikkõa.

hauku mieštä šilmih', elä koššę šilmĩn tagõana.

šilmĩn tagõana i cõařilla kukkuo annętah.

šuvačet čurišša, šuvače regüzie vedõä.

tãli külllet puhuw, pakkañe peřfin jãhüttãw.

tãmpõãnã šüõ hoř härgã, a huomena liev nãlgã.

kevõällĩne vihma kařvattaw, šügüzüllĩne hapattaw.

tĩjã äijã, pagize vähã.

1958—1961.

Halba peksad, õpetad, aga head peksad, et ta hukka ei läheks.

Palu kümme korda, ära mine kordagi varastama.

Põld toidab pere.

Õues kõneled, õu kuuleb, toas kõneled, tuba kuuleb.

Jalad pikad kui kurel.

Jãta, jãta, ära õmble enda seljas kleiti, ei ole mãlu (s. o. kaotad mãlu).

Vãhe teed pãevas, palju aastas.

Halba inimest sõnaga, koera leivapalaga.

Pãasukesed lendavad madalal, tuleb vihma.

Rooste söõb raua, aru inimese.

Sõnaga konti ei murra, haiget teeb tublisti.

Seitse korda mõõda, kord lõika.

Sõitle meest silma ees, ära puutu tagaselja (= silmade taga).

Tagaselja näidatakse isegi tsaarile trãäsa (s. o. kahe sõrme vahele pistetud põialt).

Tahad liugu lasta, taha kelku vedada (= armastad mãest alla lasta, armasta kelku vedada).

Tuul puhub küljed, pakane jahutab toa.

Tãna söõ kas või härg, aga homme on nãlg.

Kevadine vihm kasvatab, sügisene mãändab.

Tea palju, kõnele vähẽ.

62. Mõistatusi.

*moskova šša kirjutetah, kaikki miero tiedäw. — kirjat tullah.
pīteriissä leikatah, küläh' laššut lennetäh'. — kirja.
kakši čikkuo reunõašša eletäh', toiñe toišta ei nõätä. — šilmät.
ikkunatta perfti, äijä istujõa. — ogurca.
liükkäw, läükkäw, lihazēšša rippuw. — užniekat.
kävälöw iellä, ei vaivu ñeko-nza. — õvi.
ñellä vellie ühen kattien, алла mõatah. — stolon jallat.
pikkaräñe gurbaččuñe, kaiken pelлон hüppeli. — čirppi.
kaiken perftin hüppelöw, uglazeh istuočow. — vašta. pūhitäh',
hänellä jo üksi šija on.*

1958—1961.

63. virži.²¹

*matkai tüttö vejellä,
päñi paikan rejellä.
matkai briha vejeldä,
ottj paikan rejeldä.*

Jakonovos 8. VII 1960.

---

62. Moskvast kirjutatakse, kogu maailm teab. — Kirjad tulevad.

Piiteris lõigatakse, külla laastud lendavad. — Kiri.
Kaks õde elavad kõrvuti, teineteist ei näe. — Silmad.
Aknata tare, palju istujaid. — Kurk.
Liigub, liha sees ripub. — Kõrvarõngad.
Käib ees, ei väsi iialgi. — Uks.
Neli venda magavad ühe katte all. — Laua jalad.
Väike küürakas jooksis kogu põllu läbi. — Sirp.
Jookseb kogu toa läbi, istub nurgakesse. — Viht. Pühitakse,
tal on ju üks koht.

63. Laul.

Läks tüdruk vett tooma,
pani räti ree peale.
Tuli poiss vett toomast,
võttis räti ree pealt.

II. Maria Mihhailovna Makarova

Tartu < Neblitša

64. Kaetamine.

mie olin kohtuine. vihmaine — — — mužikka šanow, läkke, ilman nõtämmä. müö tulima delänkala, rubeima nõtämäh'. ei edähöänä meistä tudih kakši akkõa heinääh hebozeella, telegällä prijedittih. a mužikka i pagizew. nago-l šanow, naše-rno šilma lubuijah. i uijedittih. nämä akat uijedittih. miula lieñi paha. haikoštuoččiw, hibiedä müö vlu, iče oslabin, istuočin. mužikka šano, midä šilma rodih? mie hänellä pagizen, naše-rno šuveadih, silmĩssä pimeüdü, mie n voi kodih matata. hõän läksi lähen, šanow, vallaššan hebozen i tulen hebozeella šilma vaš. i hänellä matkõaw — — — vanhañe akkamieš tuli vaštah. küze-lõw häneldä, kunne šie matkõat? šanow, ka kodih. miula naiseñke paha. hõän roskaži hänellä, kuin aziet. nu ka, davai-

---

64. Ma olin rase. Vihmane — — — Mees ütleb: «Lähme, nii-dame õhtu.» Me tulime ribale, hakkasime niitma. Mitte kaugel meist tulid kaks naist hobusega heinu tooma, sõitsid vankriga. Aga mees kõnelebki: «Ikka,» ütleb, «küllap imetlevad sind.» Ja nad sõitsid ära. Need naised sõitsid ära. Mul hakkas paha: ajab haigutama, mööda keha külm, ise jäin jõuetuks, istusin. Mees ütleb: «Mis sul juhtus?» Ma kõnelen talle: «Arvatavasti kaetasid.» Silmis pimenes, ma ei saa koju minna. Tema läks. «Lähen,» ütleb, «rakendan hobuse ja tulen sulle hobusega järele.» Ja talle tuleb — — — Vana naine tuli vastu. Kõsib temalt: «Kuhu sa lähed?» Ütleb: «Vaata, koju. Mul on naisega paha.» Ta jutustas talle, kuidas lugu

müöstüecemmä, läkke hänellüe! mie n küllun, kuin hüö tuldih.
höän tuli, tämä akka. otti vettä šüh i miima brizgutti šüšta.
a kuin höän miima brizgutti, mie što põlläššüin. ka en tijä, puoli
öpäššüe proidi i mie toaš i lieñin kuin iellä.

Tartus 18. IX 1960.

65. Neli laulu.

läksi akka garbaloh,
pani paikan kainaloh.
tuli akka garbalošta,
otti paikan kainalošta.

markovan pellolla
kasvaw levie lehti.
keda šuvačin, on žoali,
kivištäw miun henği.

tõatto miima naitto
moišta nuorikašta.
miima naiini zalagaičcow
poštelilla unikašta.

(= asjad). «Noh, pöördugem tagasi, lähme tema juurde.» Ma ei kuulnud, kui nad tulid. Ta tuli, see naine, võttis vett suhu ja pritsis mind suust. Aga kui ta mind pritsis, ma nagu ehmusin. Vaat, ma ei tea, möodus pool tundi ja ma olin jälle nagu enne.

65. Läks naine jõhvikale,
pani räti kaenlasse.
Tuli naine jõhvikalt,
võttis räti kaenlast.

Markova põllul
kasvab lai leht.
Keda armastasin, on kahju,
mu süda valutab.

Isa naitis mind,
sellist noorukest.
Naine peksab mind jalaga
voodis unist.

*läksi tüttö vejellä,
pani rengin kaiuolla.
tüli tüttö vejeldä,
otti rengin kaiuonda.*

28. VI 1957.

66. Pruut istjatel.

tuuldij koziččemah. hõän soglassiečči miehellä. nu nedälin istu nevestana. šidä ostatka päivä, ллалла lähtöw podruškaņke indakezroh. ottaw goršfin tüödä. nu čõässün istu hõän indakezrošša. šidä andaw tämän goršfin brihoila. hüö seižatętah nellä uhvattõa, vadvotah kaiken goršfin tämän, vadvotah i riputętah nällä uhvatoila, šidä viritetäh'. a nevesta täh' aigah, konžę palaw hänen kraša, proščaiččieččow kaiklįķke, ken on indakezrošša. i kaikin lähtieh hänenķke pihalla. hänellüe on večeriņķä. šielä hüö doguläijah, a händä strietitäh' mõamo podruškoiņķe, i hänellä itķietäh' õänellä, a podruškat laulętah virřfä, peča.lnoit virret ollah.

25. IX 1961.

Läks tüdruk vett tooma,
pani pange kaevule.
Tuli tüdruk vett toomast,
võttis pange kaevult.

66. Tuldi kosima. Ta nõustus mehega. No nädal aega istub pruudina. Siis viimane päev, õhtul läheb sõbrannaga istjatele, võtab peo linu. No istub ta tund aega istjatel. Siis annab selle peo noormeestele. Nad panevad püsti seisma neli potiharki, kistakse lahti kogu see peo, kistakse lahti ja pannakse nende potiharkide peale rippuma, siis süüdatakse põlema. Aga pruut sel ajal, kui ta ilu põleb, jätab hüvasti kõigiga, kes on istjatel. Ja kõik lähevad temaga õuele. Tema juures on õhtune koosviibimine, seal nad lõbutsevad. Aga teda kohtab ema sõbrataridega ja talle itketakse valjusti, aga sõbratarid laulavad laulu, on kurvad laulud.

III. Anni Grigorjevna Majorova

Neblitša

67. Kaks laulu.

*lähen käviin počtalla,
küžün vanhõa ukošta,
eigo miula tüõnnettü
kakši kalakukošta.*

*läksi tüttö vejellä,
pañi jallat rejellä.
tüli tüttö vejeldä,
otti jallat rejeldä.*

Neblitšas 12. VII 1953.

---

67. Lähen käin posti peal,
küsin vana taadikest,
kas pole mulle saadetud
kaks kalapirukat.

Läks tüdruk vett tooma,
pani jalad reele.
Tuli tüdruk vett toomast,
võttis jalad reelt.

IV. Andrei Vassiljevitsš Vassiljev

Markova

68. Rikas vend ja vaene vend.

elettih kakši külässhä velliē, oadij eronnuot, vanhemmallla vellellä oli naihe i naizem mōamo. a toizella vellellä oli naihe i rodnoi mōamo i poigā brihačču. vanhembī velli oli bohatta, a nuorembī oli keühä. vanhemmallla vellellä oli nellä hevošta. a nuoremmallla üksī hebōne. vanhembī i nuorembī vellet lähfiettih paššimah. vanhembī velli nellällä hebozella živo i pašši omat mōat. a nuorembī velli ühellä hebozella vähän pašši. nuorembī velli rubei pakuomah vanhemmalda velleldä hebozie paššie. velli ando nellä hevošta i šano nuoremmallla, elä šano, što nämä on šiun hebozet, a kun ei nīn mie küluššan i otan šiunda omat hebozet.

läksi nuorembī velli i paššiw (~:) kündäw. kündäw i mahaiččow ruoššallla, i vaņguw, miun hebozet, matakkoā boikombī. vanhembī velli küluštī i tuli hänellüe vellellüe, mie šiula šanoin, elä pagize,

68. Elased külas kaks venda. Olid lahku läinud. Vanemal vennal oli naine ja naiseema. Aga teisäl vennal oli naine ja lihane ema ja poeg, poisike. Vanem vend oli rikas, aga noorem oli vaene. Vanemal vennal oli neli hobust, aga nooremal üks hobune. Vanem ja noorem vend läksid kündma. Vanem vend kündiski nelja hobusega kiiresti oma maad, aga noorem vend kündis ühe hobusega vähe. Noorem vend hakkas paluma vanemalt vennalt hobuseid künda. Vend andis neli hobust ja ütles nooremale: «Ära ütle, et need on sinu hobused, aga kui juhtub, saan kuulda ja võtan sult oma hobused».

Läks noorem vend ja künnab, sahkab. Künnab ja vehib piit-saga ja karjub: «Mu hobused, minge kiiremini!» Vanem vend sai kuulda ja tuli tema juurde, venna juurde. «Ma ütlesin sulle, ära

što on šiun hebozet. nuorembi velli rubei proššeniēda pakuomah, vanhemmada velleldä. nüttenä er rubie vanġumah, što on miun hebozet. vanhemi velli uidi. nuorembi rubei paššimāh i toāš ruoššalla mahaiččow i vanġuw, miun hehozet, miun hebozet, matakkoā boikombi. vanhemi velli toāš kūlušti. otti kirvehen i läksi nuoremmalluo vellellüē i šanow, šie toāšena vanġut, što šiun hebozet. nuoreman vellen hebozen i tappo. a omat hebozet otti. nuorembi velli rubei itkemāh'. nu midä mie rubien röadamah hebozetta? otti nahkan snimi hebozesta i läksi linnah müömāh'. a linna oli edähöänä. matkōaw dorogōa müō. rodih pimie. a dorogalluo oli kōdi. pakuočen tänne üökši. rubei pakuoččemah. a emändä i šanow, mie nīke-dä en laššē üökši. nu kunne mužikalla männä. òli kodilla kohašša stōga heinōā. mužikka nouzi stogan pōällä i šanow ičellä, a miula täššä hüvā mōata. ikkunah rubei mužikka kaččomah. a peftiššä òli jačka²², hōän piät tukat tällüē akaluo kävēli. i mužikka ei kiedän òma. akka jačkōa vīnalla juotti i kalalla žōaritulā i lihalla i jäičällä šüotti. stogašša mužikka kaitfi nägi. i täh' aigah izändä kodih tūli, rubei stukuoččieččemah. a naine ei kijä, midä i röadōa. jačkan šalbai sundukkah, a strāpnāt pāni kiugōah. a vīnat laučinalla.

räägi, et on sinu hobused». Noorem vend hakkas vanemalt ven-nalt andestust paluma. «Nüüd ma ei hakka karjuma, et need on minu hobused.» Vanem vend läks ära. Noorem vend hakkas kündma ja taas vehib piitsaga ja karjub: «Mu hobused, mu hobused, minge rutem!» Vanem vend sai taas kuulda. Võttis kirve ja läks noorema venna juurde ja ütleb: «Sa karjud jälle, et sinu hobused.» Tappiski noorema venna hobuse, aga oma hobused võt-tis ära. Noorem vend hakkas nutma. «No mida ma hakkas tegema ilma hobuseta?» Võttis nūlgis hobuse seljast naha ja läks linna müüma. Aga linn oli kaugel. Läheb mööda teed. Läks pime-daks. Aga tee ääres oli maja. «Palun end siia ööseks.» Hakkas paluma, aga perenaine ütleb: «Ma ei lase mitte kedagi ööseks.» Noh, kuhu mehel minna. Oli maja vastas kuhi heinu. Mees tõusis kuhja otsa ja ütleb endamisi: «Aga mul on siin hea magada.» Hakkas mees aknasse vaatama. Aga toas oli köster, tema, pikk-juus, käis selle naise juures. Ja oma mees ei teadnud. Naine joo-tis köstrit viinaga ja söötis praetud kalaga, lihaga ja munaga. Mees kuhja otsas nägi kõik. Sel ajal tuli peremees koju, hakkas koputama. Aga naine ei tea, mida teha. Pani köstri kirstu, aga toidud pani ahju, aga viinad pingi alla.

izändä dogadi stogan pöällä mužikan. a šie midä šinne noužit. a mužikka i šanow izännällä, mi_lma teilä üöksi ei laškiettu. izändä i šanow mužikal_la, aššu, perfiššä šijõa on. mužikka stogan pöäldä laškiečči, läksi izännäņke perffih'. naiņe avai. izändä heittõäčči, a mužikka ei ruohi heittõäčcie. istuočči ležan_kal_la. a izändä naižel_la i šanow, mie šüvä tahon. naiņe toi kalarokan, seižattj stolal_la. ando leibõä. izändä mužikkõa rubei češtımäh', istuoče miuņkela šüömäh'. mužikka heittõäčči i värčin otti. pāni stolan_lal_la. a värčiššä õli hebožen kuiva nahka. i hüõ izändä mužikan_kel_la šārveittih kala supõa. loppiettih. izändä emännällä, naižel_la i šanow, oņgo vielä nımi-dä. a naiņe šano, eijõa nımi-tüštä. a mužikka kiedi, što hānellä on peitettü strāpnāt i vınat. tal_lai mužikka värčin pöällä stolan_lal_la. a nahka skrippiw, a izändä i šanow, mi_ze tämä? a mužikka šanow, miun värčiššä kiedäw jõgo kohan, midä šiun kodiššä on. a izändä, nu ni midä miun kodiššä on. a šiun kodiššä on kalõa žõarittu, i lihõa žõarittu, i jäičät torelkal_la kiugõašša. izändä kočahtj stolan_l tagõada, kačahtj kiugõah i kanda_w stolal_la. izändä mužikal_la šanow, a šie arvait. a mužikka, mie_n kiedän, a värčiššä tämä kiedäw jõgo kohan. mužikka toaş värčil_lä tal_lai. nahka

Peremees märkas meest kuhja otsas. «Aga mispärast sa sinna oled roninud (= tõusid)?» Aga mees ütlebki peremehele: «Mind ei lastud teile ööseks.» Peremees ütlebki mehele: «Tule, toas on ruumi.» Mees tuli kuhja otsast alla, läks peremehega tuppa. Naine avas. Peremees võttis riidest lahti, aga mees ei julge riideid seljast võtta. Istus ahjupingile. Aga peremees ütleb naisele: «Ma tahan süüa.» Naine tõi kalasupi, pani lauale, andis leiba. Peremees hakkas meest austavalt kutsuma: «Istu minuga sööma!» Mees rõivastus lahti ja võttis koti, pani laua alla. Aga kotis oli kuiv hobusenahk. Ja nemad, peremees mehega larpisid kalasuppi. Lõpetasid. Peremees ütlebki perenaisele, naisele: «Kas on veel midagi?» Aga naine ütleb: «Ei ole mitte mingisugust.» Aga mees teadis, et tal on peidetud toidud ja viinad. Astus mees koti peale laua all. Aga nahk krõbiseb, aga peremees ütlebki: «Mis see on?» Aga mees ütleb: «Minu kotis teab kõik, mis su majas on.» Aga peremees: «No nii, mida mu majas on?» — «Aga su majas on kala praetud ja liha praetud ja munad taldrikuga ahjus.» Peremees hüppas laua tagant, vaatas ahju ja toob lauale. Peremees ütleb mehele: «Aga sa arvasid ära.» Aga mees: «Ma ei teadnud, aga see kotis teab kõik.» Mees astus jälle kotile, nahk krõbises,

skrippi, a mužikka i šanow izännällä, nu ka šiula čupušša²³ on vīnõa лаучин алла. izändä kočahti i löüdi nämä vīnat. i ruvettih juomah mužikankele i šüömäh'. nämä kaitfi loppiettih, mužikka toaš жаллалла таллаi nahkam pöällä. nahka skrippiw. a izändä i šanow, midä hõän šielä pagizew. šiula talošša on šiškõne. a miššä hõän on, izändä küzelõw. a mužikka šanow, sundukašša. izändä tahto ružjašta sundukkah ambuo. a mužikka ei andan. da-vai kačomma, mütüš hõän šiškõne. izändä kriškan noššaldi, a šielä istuw jačka, pifät tukat. izändä i šanow mužikalла, šiškõne pohodiw mejän jačkah. a mužikka izännällä käški šalvata sundukka, i lukùta, štoibi hõän ei uidiš. izändä lukkui. ka izändä mužikalла rubei paššibuo andamah. mie šiula täštä šiin annan deŋgõa vakan. šie miula jätä tämä vārčči. i vie tämä sundukka panemma teleškäzellä i jogeh händä i luo. mužikka izännäldä polučči šerebrõa vakan i pañi sundukan i läksi vedämäh' dorogõa müö. vedäw i pagizew, terväh' jõgi, lähen šildõa müö i luon tämän sundukan jogeh. a jačka sundukašša külow i vaŋguw, mužikka, elä luo milma jogeh. mie šiula annan deŋgõa vakan, šerebrõa. mužikka avai sundukan. jačka vjidi sundukašta i luodih sundukan tühjän jogeh, a iče lähtiettih' jačkah. jačka ando mužikalла vakan šerebrõa. mužikka läksi kodih. jedva-kandaw deŋgoja.

aga mees ütlebki peremehele: «No vaat, sul on kõõgis pingi all viina.» Peremees hüppas üles ja leidis need viinad. Ja nad hakkasid mehega jooma ja sööma. Need kõik lõppesid, mees astus jälle jalaga naha peale. Nahk krõbiseb. Aga peremees ütleb: «Mida ta seal kõneleb?» — «Sul on talus kuradikene.» — «Aga kus ta on?» küsib peremees. Aga mees ütleb: «Kirstus». Peremees tahtis püssist kirstu tulistada. Aga mees ei lasknud. «Vaatame, missugune ta kuradikene on.» Peremees tõstis korraks kaant, aga seal istub kõster, pikkjuus. Peremees ütlebki mehele: «Kuradikene sarnaneb meie köstriga.» Aga mees käskis peremehel sulgeda kirst ja lukustada, et ta ära ei läheks. Peremees lukustas. Vaat peremees hakkas mehele tänu avaldama: «Ma annan sulle selle eest vaka raha. Jäta sa mulle see kott. Ja vii see kirst, paneme vankrikesele ja viska ta jõkke.» Mees sai peremehelt vaka hõbedat ja pani kirstu ja hakkas vedama mööda teed. Veab ja kõneleb: «Varsti on jõgi, lähen mööda silda ja viskan selle kirstu jõkke.» Aga kõster kirstus kuuleb ja karjub: «Mees, ära viska mind jõkke! Ma annan sulle vaka hõberaha.» Mees avas kirstu. Kõster tuli kirstust välja ja nad viskasid tühja kirstu jõkke, aga ise läksid kõstri juurde. Kõster andis mehele vaka hõbedat. Mees läks koju. Vaevu kannab rahasid.

tuli kodih kumai dengat raffiella. a naine rōadi i poiga. mužikka tüöndi brihačun vanhemmallo vellellüe vakkōa vaš. a vanhemi velli brihačunda küzelöw, midä tüö rubietta mittōamah. a brihačču šanow, dengoja äijän tata toi. mužikka mittai vakalla, kakši vakkōa šerebroa. brihačulla poijalla käski järellih' vijä vakan. a vanhemi velli otti kumai i stukni vakalla raffieh. a vakkah oldih püttunuot šerebrōa, i langettih raffiella. velli vanhemi läksi nuoremmallo vellellüe i küzelöw velleldä, mištä sie denğōa toit. a nuoremi velli i šanow, nahkan hebozen möin kahešta vakkōa šerebrōa. tän vuodena on kalnehet nahkat. vanhemi velli läksi kodih i otti tappo omat nellä hevošta. i läksi linnah kandamah. vei hejät linnah i kävelöw i vanğuw, kellä pidäw nahkōa. naroda tudih hänellüe sapožnikat i küzelläh', midä sie müöt. nahkoja. äijängö nahka maksaw? mužikka šanow, kakši vakkōa jōgo nahkašta. mužikat sapožnikat keritettih ičeštä remeniit i otettih mužikkōa pergōa. mužikka uidi i nahkat jätti.

tuli kodih, šōamikäš. otti kirvehen. lähen tapan vellen. a velli dogadi ikkunašta vanhemman vellen, kirvehenke matkōaw i peittö-äčči. tuli perftih' vanhemi velli. kaččow, venhüw kravatiilla

Tuli koju, kallas rahad pōrandale. Aga naine on rōõmus ja poeg. Mees saatis poisikese vanema venna juurde vaka järele. Aga vanem vend pärib poisikeselt: «Mida te hakkate mõõtma?» Aga poisike ütleb: «Isa tõi palju raha.» Mees mõõtis vakaga, kaks vakka hōbedat. Käskis poisikesel, pojal, vaka tagasi viia. Aga vanem vend võttis lükkas ümber ja koputas vakaga vastu pōrandat. Aga vaka külge oli kinni hakanud hōbedat, ja kukkusid pōrandale. Vanem vend läks noorema venna juurde ja küsib vennalt: «Kust sa tōid raha?» Aga noorem vend ütlebki: «Müüsin hobuse-naha kahe vaka hōbeda eest. Tänavu on nahad kallid.» Vanem vend läks koju ja võttis tappis oma neli hobust ja läks linna viima. Viis nad linna ja käib ja hüüab: «Kellel tarvis nahka?» Rahvas tulid tema juurde, kingsepad, ja küsivad: «Mida sa müüd?» — «Nahku.» — «Kui palju nahk maksab?» Mees ütleb: «Kaks vakka iga naha eest.» Mehed, kingsepad tegid endal rihmad lahti ja võtsid meest peksta. Mees läks ära ja jättis nahad.

Tuli koju, vihane. Võttis kirve. «Lähen tapan venna ära.» Aga vend märkas aknast vanemat venda kirvega tulevat ja peitis end ära. Tuli vanem vend tuppä, vaatab, lamab voodis, tekiga kaetud,

kattõaččen odjõalalla, i kirvehellä leikkai põän, ei vellen, a mõamon i läksi pertistä pois. nuorembi velli tuli, i kačšow, mõamolalla eij õa põädä. i läksi nuorembi velli vanhemmallo vellellüe. midä šie, velli lõajit? mõamolda põän leikkait. a vanhemi velli rubei nuorembõa velli prošsimah, mi miula on deŋgõa, annan šiula, i käte mõamo, štobi nıke-n ei kiedäis i nıke-llä elä šano. nuorembi velli otti deŋgat, tuli kodih. krütti odjõalah mõamon i pañi regüeh' istuolleh. i šido nuorapalalla i läksi vedämäh' mogilalla. vedäw i zdümaičči mužikka zaidie trahtierah. mäni, a revüen jätti pihalalla kuolieŋke. mužikka humaldu, deŋgoja vınoista ei makšan. izändä šõändü, rubei händä lükkimäh' trahtierašta. lükki hänen pihalalla. mužikka vjidi. izändä šõändün, ozai kuolieda põädä vaš i põä edäh' lendi. izändä põlläštü. a mužikka izännällä i šanow, tapoit miun naizen i lähet türmäh'. izändä rubei mužikkõa prošsimah i šanow, mie šiula annan vakan šerebrõa. nıke-llä elä šano, što mie tapoin. mužikka otti izännäldä vakan šerebrõa i baban vei mogilalla i zaroičči. i nıke-n ei kiedän. tuli kodih, kumai laffiella deŋgat. i tüõndi oman brihačün velleh vanhembah vakkõa vaš. a velli vanhemi i küzelõw brihačülda, kunne teilä vakka. a brihačču i šanow, tätä toi äijän deŋgõa. brihačču toi vakan, deŋgat mitattih i tõatto käški vakan vjü

ja lõikas kirvega mitte venna, vaid ema pea maha ja läks toast ära. Noorem vend tuli ja vaatab, emal ei ole pead ja läks noorem vend vanema venna juurde. «Mis sa vend tegid? Lõikasad emal pea maha.» Aga vanem vend hakkas nooremat venda paluma: «Mis mul raha on, annan sulle, mata ema maha, et keegi ei teaks ja ära kellelegi ütle.» Noorem vend võttis rahad, tuli koju, keeras ema teki sisse ja pani kelgule istuli ja sidus nõõritükiga ja läks surnuaiale viima. Veab ja tahtis mees trahterisse sisse astuda. Läks, aga kelgu surnuga jättis õue. Mees jäi purju, raha viina eest ei maksnud. Peremees vihastus, hakkas teda trahterist välja viskama. Viskas ta õue. Mees läks välja. Peremees vihastunud, lõi surnut vastu pead ja pea lendas eemale. Peremees ehmus. Aga mees ütlebki peremehele: «Sa tapsid mu naise ja lähed vangi.» Peremees hakkas meest paluma ja ütleb: «Ma annan sulle vaka hõbedat. Ära kellelegi ütle, et mina tapsin.» Mees võttis peremehelt vaka hõbedat ja viis eide surnuaiale ja mattis maha. Ja mitte keegi ei teadnud. Tuli koju, kallas rahad põrandale ja saatis oma poisikesse vanema venna juurde vaka järele. Aga vanem vend pärib poisikeselt: «Milleks (= kuhu) teile vakk?» Aga poisike ütleb: «Isa tõi palju raha.» Poisike tõi vaka, mõõtsid rahad ja isa käskis vaka vennale viia. Aga vanem vend läks oma noorema venna

vellellä. a vanhemi velli läksi omah nuorembah velleh' i küzelöw, mistä sie dengõa toit. a nuorembi velli šanow, baban kuolien möin, vakan dengõa annettih.

vanhemi velli läksi kodih, otti kirvehen, naizen möamon vanhan — — — tukni pöän babalda i kõäri odjõalah, pãni regüeh' i läksi vedãmäh'. vei linnah i vanuw, kellä pidãw kuolieda. ajo širičči bolničasta i küluššettih, vanuw mužikka. tundih i küzelläh', midä sie müöt. kuolieda. a naroda šanotah, räzi kuolien ken oštaw. šiun tästä šiin issutetah türmäh'. mužikka vareudu, vei mogilalla i zaroičči baban. tuli kodih, šõamikäs, otti värčän, lähen nuoremmah vellen panen värčih' i šiion i luon järveh'. i läksi. tuli nuoremmalu vellellüe. hvaffi hänen, pãni värčih', šido i šanow, sie milma möanittelit kolme kerdõa, a mie šiun nüttenä luon järveh' i šiun dengat lietäh' miula. läksi vanhemi velli kandamah tädä värčie. kirikõstä širičči matkõaw i žõali rodih velle. pãni värčän kiriköllüe, a iče vanhemi velli ošti tuohukšen i seižattij jumalalla kohtah i rubei kumardelamah. kuñi hõän kumardeli täh' aigah huomneksella ajo paimen živattoja. dogadi värčän i tahto ottõa. a šielä värčiššä ristikanža. paimen õli vanha. i küzelöw, mintäh' šiun pandih värčih'. a mužikka šanow, tahotah vijä milma rõajuh, a miula ei tahota žellä ilmalalla männä.

---

juurde ja küsib: «Kust sa raha tõid?» Aga noorem vend ütleb: «Müüsin surnud eide, anti vakk raha.»

Vanem vend läks koju, võttis kirve, naise vana ema — — — kopsas eidelt pea ja kääris tekisse, pani kelgule ja läks vedama. Viis linna ja karjub: «Kellele vaja surnut?» Sõitis haiglast mööda ja kuuldi, mees hüüab. Tulid ja küsisid: «Mida sa müüd?» — «Surnut.» Inimesed ütlevad: «Kas surnut keegi ostab? Sind pannakse selle eest vangi.» Mees kokkus, viis surnuaiale ja mattis eide, tuli koju, vihane, võttis koti: «Lähen panen noorema venna kotti, seon ja viskan järve.» Läkski. Tuli noorema venna juurde. Haaras ta kinni, pani kotti, sidus ja ütleb: «Sa petsid mind kolm korda, aga ma viskan sind nüüd järve ja sinu rahad saavad minule.» Läks vanem vend seda kotti kandma. Läheb kirikust mööda ja hakkas vennast kahju. Pani koti kiriku juurde, aga vanem vend ise ostis künla ja pani ikooni kohta ja hakkas kummardama. Kuni ta kummardas, ajas karjane sel ajal hommikul loomi, märkas kotti ja tahtis võtta. Aga seal kotis on inimene. Karjane oli vana. Ja küsib: «Mispärast sind kotti pandi?» Aga mees ütleb: «Tahavad mind paradiisi viia, aga mul pole tahtmist sinna ilma minna.» Aga kar-

a paimen i šanow, mie olen vanha, mie rõajuh i tahon popadie. keritti paimen värčín. mužikka šieldä läksi, paimen i šanow, pane milma värččih' i što. a šie mužikka paimenna lehmie. nün i rõajittih.

vanhemi velli kiriköštä vjidi, hvaffi tämän värčín i läksi kandamah. tuli järvellüe. järveh' loi värčín i šanow, ka nüttenä milma ed rubie mõnittamah. i läksi kodih. matkõaw kodih. a nuoremi velli paimendam lehmie. a vanhemi i dogadi vellen. kuin šie popadit järvestä lehmie paimendamah? mie šiun loin järveh', a šie jo kergit järvestä tullla, i lehmõä tämän verda šiula on. nuoremi velli i šanow, a šie kuin loit miun, mie mõah sõa laškiečtin i nõän äijä lehmõä. otin järvestä tänne i ajoin. vanhemi velli rubei nuorembõa velle prossimah, pane milma värččih', i luo milma järveh'. nuoremi velli, miula šanow, on šäri värčči, otti hänen, pani värččih' i läksi kandamah vanhembõa velle järveh' i loi hänen järveh'.

vanhemi velli uppoi, a nuoremi läksi živatoiluo, lehmilüe. äjo hejät külläh' i läksi kodih i rubei elämäh', velle vanhembõa ei liennün. emämbõa ei midä zavedie niku-lla, krõme naizeŋkela hüvön elõä.

Markoval 12. VII 1958.

jane ütleb: «Ma olen vana, ma just tahan paradiisi pääseda.» Karjane tegi koti lahti, mees tuli sealt välja. Karjane ütlebki: «Pane mind kotti ja seo kinni. Aga sina mees, karjata lehmi!» Nii tehtigi.

Vanem vend tuli kirikust, haaras selle koti ja hakkas kandma. Tuli järve juurde, viskas koti järve ja ütleb: «Vaata nüüd sa mind ei peta (= ei hakka petma).» Ja läks koju. Läheb koju. Aga noorem vend karjatab lehmi. Aga vanem vend märkaski venda: «Kuidas sa järvest pääsesid lehmi karjata. Ma viskasin sind järve, aga juba sa jõudsid järvest tulla. Ja sul on nii palju (= selle võrra) lehmi.» Noorem vend ütlebki: «Aga kui sa mind viskaside, ma laskusin maani ja näen palju lehmi. Võtsin järvest, ajasingi siia.» Vanem vend hakkas nooremat venda paluma: «Pane mind kotti ja viska mind järve.» Noorem vend: «Mul», ütleb, «on suur kott.» Võttis teda, pani kotti ja hakkas vanemat venda järve kandma ja viskas teda järve.

Vanem vend uppus, aga noorem läks loomade juurde, lehmade juurde, ajas nad küllasse ja läks koju ja hakkas elama. Vanemat venda ei olnud. Pole enam midagi kellelgi teha, välja arvatud naisega hästi elada.

69. Soldat võtab tsaari tütre naiseks.

matkai saldoatta slūžbalda dorogõa müö. òli saldoatala šaška i värččiine tagõana. värččižeššä eij оллун нимь-дä. matkõaw, matkõaw saldoatta dorogõa müö. vaštõačči saldoatala vanhãne babãne i küzelõw saldoatalda, mištã šie matkõat i kunne? a saldoatta i šanow, slūžbalda kodih. a bãba i küzelõw saldoatalda, õngo šiula deŋgõa? a saldoatta šanow, eij õa ni kopeikkõa. bãba šanow saldoatala, krabadi täh hòabah, i ka hòavašša on loukko, i šie šinne laškieče. na miun peřednikkã! a saldoatta babalda küzelõw, a mih' varoin tãmã peřednikkã? šiula rubiew pidãmäh'. saldoatta šanow baballa, a mie kuin šinne laškiečen täh loukkoh, mie šattuocen. a bãba šanow, na, šiula nuora, šinne laškiečet, a mie rubien pidãmäh' nuoran nõkašta, i šieldä nuoralda hòavašta mie šiun vejãn. i kuin šieldä rubien nõstamah, elã unaha ottõa krēmã (~:) kivi. i šie laškiečet hòabah, i dogadit kolmet õvet ollah. avõat ühen õven, i dogadit šielã šūri sundukka deŋgoiŋke i tällä sundukalla istuw šūri, ärie koira. nu šie hãnd, elã varaja! levitã peřednikkã i koira kočahtaw tällä peřednikällä. i avõa sundukka, õta deŋgõa, mi šiula pidãw.

69. Tuli soldat kroonuteenistusest mööda teed. Oli soldatil mõõk ja kotike taga. Kotikeses ei olnud midagi. Tuleb, tuleb soldat mööda teed. Tuli soldatile vastu vana eideke ja küsib soldatilt: «Kust sa tuled ja kuhu?» Aga soldat ütlebki: «Väeteenistusest koju.» Aga eit küsib soldatilt: «Kas sul raha on?» Aga soldat ütleb: «Ei ole mitte kopikatki!» Eit ütleb soldatile: «Roni selle haava otsa! Ja vaat haavas on auk ja sa lase end sinna sisse. Säh, mu põll!» Aga soldat küsib eidelt: «Aga milleks see põll?» — «Sul läheb tarvis (= hakkab tarvis minema).» Soldat ütleb eidele: «Aga kuidas ma sinna laskun, sellesse auku? Ma saan haiget.» Aga eit ütleb: «Säh, sulle nõõr, sinna laskud, aga ma hakkam nõõri otsast hoidma ja ma vean su nõõriga sealt haava otsast. Ja kui ma sind sealt hakkam tõstma, ära unusta võtta tulekivi, kivi. Ja sa laskud haavasse ja märkad, on kolm ust. Avad ühe ukse ja märkad, seal on suur kirst rahadega ja selle kirstu peal istub suur tige koer. No sina ära teda karda. Laota põll laiiali ja koer hüppab sellele põllele. Ja ava kirst, võta raha, kuipalju sulle vaja.»

saldõatta zõ jin i nõadi. avai sundukan, šielä deŋgõa äijä, i otti saldõatta šalkkuzen täüvükküzen ladjai i šano, miula nüttenä liew hüvää elõä. šalbai sundukan. koira kočahti sundukalla. saldõatta otti peřednikän, i avai toizen oßen. šielä tõžẽ sundukka deŋgoiŋke, i koira ärie karavüliw sundukkõa. saldõatta ei vareudun koirõa. levitti peřednikän, koira kočahti peřednikällä. saldõatta avai sundukan. sundukašša äijä šeřebrõa. saldõatta vaššet deŋgat kumai, a otti värččižeh' päni šeřebrõa i kormanoloih. šalbai sundukan, koira kočahti sundukalla. saldõatta otti peřednikän i deŋgat i läksi. i vielä õvi. saldõatta šanow, pidäw avata. avai oßen, šielä tõaš šurẽmbi kaiftieh sundukka, i koira ärie, i ülen šuri. saldõatta ei vareudun. levitti peřednikän, koira kočahti peřednikällä, i saldõatta avai sundukan. a sundukašša äijä zolottõa. i saldõatta, šeřebroja zõali kumata, i zolottõa ei kijä, kunne panna. otti heitti iceldä gimnaštorkan, i ladjai zolottõa, mi hånellä pidäw. šalbai saldõatta. koira kočahti sundukalla. saldõatta otti baban peřednikän i deŋgat, läksi. pidäw üläh' nošša. rubei saldõatta vaŋgumah, baba, baba, nošša milma! a baba saldõatalda i küželõw, otit äijän deŋgõa? saldõatta i šanow, otin. otidgo kiven? a saldõatta šanow baballa, unahin. a baba käškõw ottõa. saldõatta löüdi kiven i otti. i vaŋguw baballa, nošša

Soldat nõnda tegigi. Avas kirstu. Seal palju raha ja soldat võttis ladus täie kotikese ja ütles: «Mul on nüüd hea elada.» Sulges kirstu. Koer hüppas kirstule. Soldat võttis põlle ja avas teise ukse. Ka seal on kirst rahadega ja tige koer valvab kirstu. Soldat ei kartnud koera. Laotas põlle laiali, koer hüppas põllele. Soldat avas kirstu. Kirstus palju hõbedat. Soldat kallas vaskrahad maha, aga võttis pani kotikesse hõbedat ja taskutesse. Sulges kirstu, koer hüppas kirstule. Soldat võttis põlle ja rahad ja läks. Ja veel üks! Soldat ütleb: «Tarvis avada.» Avas ukse. Seal taas kõige suurem kirst ja koer, tige ja väga suur. Soldat ei kartnud. Laotas põlle laiali, koer hüppas põllele ja soldat avas kirstu. Aga kirstus palju kulda. Ja soldat, hõbedaid kahju maha kallata ja kulda ei tea, kuhu panna. Võttis viskas endalt sõduripluusi ja ladus kulda, palju talle vaja. Sulges soldat. Koer hüppas kirstule, soldat võttis eide põlle ja rahad. Läks ära. Vaja üles tõusta.

Hakkas soldat hüüdma: «Eit, eit, tõsta mind!» Aga eit küsib soldatilt: «Kas võtsid palju raha?» Soldat ütlebki: «Võtsin.» — «Kas võtsid kivi?» Aga soldat ütleb eidele: «Unustasin.» Aga eit käsib võtta. Soldat leidis kivi ja võttis ja hüüab eidele: «Tõsta

*miima! mie kaitfi otin, midä sie kässit. baba rubei nuorõa vedä-
mäh', i saldõatkan nošti, i laški mõah. baba i nägõw, deŋgõa
saldõatallla äijä. i baba rubei pakkuomah saldõatalda, änä
miula kivi, a šiula deŋgat. a saldõatta i küželõw babalda, kunne
šiula kivi? baba šanow, miula pidäw. a saldõatta ei andan.
otti šaskan, babalda i põän leikkai.*

*saldõatta läksi dorogõa müö. i äijän hõän matkai. liehi linna.
mäni saldõatta linnah. löüdi icellä kvärfiran. deŋgat päni i tämän
kiven. i saldõatta rubei näidä deŋgõja jagamah narodalla.
šefebrõa i zolottõa. rubei saldõatta vinda juomah, hüvõn šüömäh'.
ošti icellä jõgo kohtõa. hõän eli saldõatta mõni vuotta.*

*saldõatallla deŋgat loppieçettih. midä mie nütteñä rubien
rõadamah? kodih männä, i deŋgõa eijõa. saldõatta otti tämän
kiven, ice augai. hänellüe saldõatalluo tuldih kolme šurda koi-
rõa, i küzelläh' saldõatalda, midä šiula pidäw? a saldõatta i
šanow koirila, tuogõa miula äijä zolottõa! koirat i lähiettih.
tuodih saldõatallla viel'emämmän deŋgõa zolottõa. saldõatta
toaş rubei narodalla jagamah deŋgoja.*

*i eläw i dūmaiççow, pidäw miula naija. otti tämän kiven
ožai, i toaş tuldih nämä koirat kolme. a saldõatta koirila i*

---

mind! Ma võtsin kõik, mida sa käskisid.» Eit hakkas nõõri tõm-
bama ja tõstis soldati üles ja laskis maha. Eit näebki, soldatil on
palju raha. Ja eit hakkas soldatilt paluma: «Anna kivi mulle, aga
sulle raha!» Aga soldat küsib eidelt: «Kuhu sulle kivi?» Eit ütleb
«Mul on vaja.» Aga soldat ei andnud. Võttis mõõga, lõikas eidel
pea maha.

Soldat läks mööda teed. Ja ta kõndis palju. Tuli linn. Läks
soldat linna. Leidis endale korteri. Pani ära raha ja selle kivi. Ja
soldat hakkas neid rahasid rahvale jagama, hõbedat ja kulda.
Hakkas soldat viina jooma, hästi sööma. Ostis endale kõike. Elas
ta soldat mitu aastat.

Soldatil lõppesid rahad. «Mida ma nüüd tegema hakkan? Koju
minna ka pole raha.» Soldat võttis selle kivi, ise avas (?). Tema
juurde, soldati juurde tulid kolm suurt koera ja küsivad soldatilt:
«Mis sul vaja?» Aga soldat ütlebki koertele: «Tooge mulle palju
kulda!» Koerad läksidki, tõid soldatile veel rohkem kuldraha. Sol-
dat hakkas jälle rahvale raha jagama.

Ja elab ja mõtleb: «Ma pean abielluma!» Võttis selle kivi, lõi
ja taas tulid need kolm koera. Aga soldat ütlebki koertele: «Tooge

šanow, tuogoa miula cõarin tütar! hõõ i lähiettih. voruidih cõarinda tüttären. sandõatta tällä cõarin tüttärellä i šanow, sie lienet miun naihe. eletäh' sandõatta i cõarin tütar. ruvettih ečimäh', cõari käški. löüvettih tüttären i cõari luo viedih. a cõari šõändü tüttärem põällä. otti šalbai tüttären komnattah i sandõatan oman šeižattj čassovoiksi. i cõari vielä käški šiduo tüttäreh' šalkkuzen šürimõa. sandõatta toašena otti kiven i ožai. a koirat toaš tuadih kolme, a šalõõatta näillä koirila käški cõarin tütar tüva. koirat hänen tuodih, a šürimat pirištih. sandõatta cõarin tüttärellä šanow, meidä nike-n ei löüvä, müõ peittõäcemma. peittõäcettih'.

a cõari käški löüdõä, missä trušieččen šürima, i lähiettih ečimäh' cõarin tüfardä, i löüvettih šürimoja müõ žen komnatan i kunne hõõ oldih peittõäcčenüet. a šürimoja müõ hejät löüvettih. cõarin tüttären otettih, viedih cõari luo. cõari käški tüfardä šalvata komnattah, i lukuta. i arestuija tämä sandõatta. arestuidih, issutettih sandõatan. i sandõatta otti dengat, a kiven i unahti. sandõatta kačšow ikkunah. matkõaw brihaččuhe školašta. sandõatta šanow brihaččuzella, tuo miula täštä kodišta komnatašta kivi! mie šiula täštä šiin maksan. brihačču läksi i toi tämän

mulle tsaari tütar!» Nad läksidki, varastasid tsaarilt tütre. Soldat ütleb sellele tsaari tütrele: «Sa saad mu naiseks.» Elavad soldat ja tsaari tütar. Hakati otsima, tsaar käskis. Leiti tütar ja viidi tsaari juurde. Aga tsaar vihastus tütre peale, võttis pani tütre tuppa kinni ja pani oma soldati tunnimeheks seisma. Ja tsaar käskis tütre külge siduda veel kotikese tangu. Soldat võttis taas kivi ja virutas. Aga tulid jälle kolm koera, aga soldat käsib neil koertel tuua tsaari tütre. Koerad tõid ta, aga tangud varisesid maha. Soldat ütleb tsaari tütrele: «Meid ei leia keegi, me peidame end ära.» Nad peitsid end ära.

Aga tsaar käskis leida, kus tangud pudenenud. Ja mindi otsima tsaari tütart ja leiti see tuba tangusid mööda ja kuhu nad olid end peitnud. Aga nad leiti mööda tangusid. Võeti tsaari tütar, viidi tsaari juurde. Tsaar käskis tütre tuppa kinni panna ja lukustada. Ja see soldat arreterida. Arreteriti, pandi soldat istuma. Ja soldat võttis rahad, aga kivi unustaski. Soldat vaatab aknasse. Tuleb poisike koolist. Soldat ütleb poisikesele: «Too mulle sellest majast, toast kivi. Ma maksan sulle selle eest.» Poisike läks ja tõi selle

kiven. ikkunah fortočkah ando saldoatala kiven. a saldoatta kobran zolottoa brihaçulla ando.

cõari kõski tãdã saldoattoa doavie. naznoaõci moizen kohan i miõssã saldoattoa doavie, riputtõa. i cõari kõski, õtõbi kaiffi naroda kaõottais, i saldoattoa kõski õijãn polkkuo tũva. naroda kerãuvõttih', saldoatat tuldih cõariõta, iõe cõari, naiõne, tũtar i polkovnikat kaõõomah, kuin hãndã ruõetah doavimah. kõski cõari tũva tũrmãõtã saldoatta (~:) saldoattoa. vejetãh', tuodiõh. naroda kaiffiõn kaõotah.

a saldoatta rubei cõarie proõõimah, õna miula kuõaldõa, õldã i riputatta. cõari kõski kũrie. saldoatta õai kormanõõta tãmãn kiven, i õõai mõada vaõõ, i kolme koirõa, õõret õriet tuldiõh. a saldoatta i õanow, purgõa kaiffie, cõarie, carõõõa, a tũfãrdã cõariõn elgõõ koõkiekkõõ!

nãmã koirat reviteldih cõariõn i carõõõn, i naroda lõhtiettih uidiõmah. a koirat kolme purrah kaiffie. jãi cõariõn tũtar i tãmã saldoatta. saldoatta i õanow cõariõn tũttãrellã, ka nũtteõõõ õie miun naiõne. mie lienen cõari, a õie carõõõ. i ruõõettih elãmãh'.

11. VII 1958.

---

kivi. Andis soldatile kivi aknasse, õhuaknasse. Aga soldat andis poisikesele peotãie kulda.

Tsaar kõskis seda soldatit õles puua. Nimetas niisuguse kohãgi, kus soldat õles puua, võlla riputada. Ja tsaar kõskis, et kõik iniõmesed vaataksid ja soldateid kõskis palju polkused tuua. Rahvas kogunes, tsaari soldatid tulid, tsaar ise, naiõne, tũtar ja polkovnikud vaatama, kuidas teda hakatakse poõma. Kõskis tsaar tuua vanglast soldati. Veetakse, toodi. Kõik iniõmesed vaatavad.

Aga soldat hakkas tsaari paluma: «Luba mul korraks suitsetada, siis poote õles.» Tsaar kõskis suitsetada. Soldat sai taskust selle kivi ja virutas vastu maad. Ja tulid kolm koera, suured, tigeõdad. Aga soldat õtlebki: «Hammustage kõiki, tsaari, tsaarinnat, aga tsaari tũtart õrge puutuge!»

Need koerad kiskusid tsaari ja tsaarina lõhki ja iniõmesed lõksid minema. Aga kolm koera hammustavad kõiki. Jãi tsaari tũtar ja see soldat. Soldat õtlebki tsaari tũtrele: «No nũõd sa oled mu naiõne. Mina saan tsaariks, aga sina tsaarinnaks.» Ja hakkasid elama.

Foto H. Kaal 1957.

A. V. Vassiljev oma naise ja lapselastega.

70. lüükkäine skõaskaäne.

ëli pëta hitroi naiženkela külässhä. òli hejän külässhä çainoi. i šanow omalla naižella: lähen çainoih çõajuo juon i küda midägi šüön. a naihe petalla šanow, šiula eij òa deňgõa. tämä ñeva-žno. läksi pëta çainoih, zakäži sõamo kallõehen murginan i vñõa i çõajuo. hänellä jõgo kohtõa tuodih. hõän pëta šõi, joi i šanow, midä tüõ zaveditta moizenke rištikanžanke, ken šüõw i juow i deňgoja ei makša? a moizenkela rištikanžanke müõ

70. Lühike muinasjutuke.

Elas külas kaval Petja naisega. Nende külas oli teemaja. Ja ütleb oma naisele: «Lähen teemajja, joon teed ja süön midagi.» Aga naine ütleb Petjale: «Sul ei ole raha.» — «See pole tähtis.» Petja läks teemajja, tellis kõige kallima hommikusöögi ja viina ja teed. Talle toodi kõike. Tema, Petja sõi, jõi ja ütleb: «Mida te hakkate peale niisuguse inimesega, kes süüb, joob ja raha ei maksa?» — «Aga niisuguse inimesega me tuleme ruttu toime, anname vastu

terväh' spròaviečemma, zatjnkòa vaš andeļemma i lükköämmä čainoišta. nu nin, ka miula đengòa eij_òa. mĩdä tüö zaveditta? pergakkòa miłma niskòa vaš i lükäkköä. hüö ei ruohita. pakotah đengoja. a pèta hitroi i šanow, miula đengòa eij_òa, hänen otettih čainoišta töbähütettih i niskòa vaš annettih. a hitroi pèta läksi i šanow, spašši-bo (~:) pa-ššibo teilä b'eregoimòa miłma.

13. VII 1958.

71. skòaska.

elettih naroda üheššä küläššä, külä òli šäri i kijuššettih, ruvettih pagizemah, tulow küläh' mečäštä kondie, i šüöw hebozie, lehmie, narodoja. mĩdä ròadòa, tolkuajah küläššä naroda. davai-te heinöä vejämmä tarhah. kaifin ruvettih vedämäh'. vejettih, vejettih heinöä i hebozet i lehmät šalvattih tarhoih. ikkunat kolofittih lauvoila, ovet kolofittih, štop kondie ei popadš perffih'. mištä ollow briha nuori, tuli täh' küläh' i nägöw, mĩdä on kolofittu ikkunat, keda hüö varatah. rubei briha ühteh' taloh oüloih stukoiččemah i vaņguw avakkòa. a hüö ei avata, dūmajah, kondie lomofieččow. laškietettih karžinah, peittöäččettih. tämä briha läks külöä müö, i külow, lehmät i hebozet tarhoišša vaņgutah i naroda

---

kukalt ja viskame teemajast välja.» — «Noh, nii, vaat, mul ei ole raha. Mida te peale hakkate? Lööge mind vastu kukalt ja visake välja.» Nad ei julge. Paluvad raha. Aga Petja on kaval ja ütleb: «Mul ei ole raha.» Ta võeti, tōugati teemajast välja ja anti vastu kukalt. Aga kaval Petja läks ja ütleb: «Tānu, tānu teile mind kostitamast.»

71. Muinasjutt.

Elas ühes külas rahvas. Küla oli suur ja nad said teada, hakkasid rääkima: «Karu tuleb metsast külasse ja sööb hobuseid, lehmi, inimesi (= rahvaid).» Mida teha, mõtleb külas rahvas. «Veame heinu karjaaeda.» Kõik hakkasid vedama. Vedasid, vedasid heinu ja hobused ja lehmad pandi karjatarasse kinni. Aknad löödi laudadega kinni, ukсед löödi, et karu ei pääseks tarre. Kust võis olla noor poiss, tuli sellesse külla ja näeb, miks on aknad kinni löödud, keda nad kardavad. Poiss hakkas ühte tallu uste peale kloppima ja karjub: «Avage.» Aga nad ei ava, mõtlevad: karu kolgib. Nad laskusid keldrisse, peitsid endid. See poiss läks mööda küla ja kuuleb, lehmad ja hobused lautades (= tarades)

*perftissä paisśah. briha rubei stukoiččemah oviłoih, perftih' tahtow
 popadie. níkui-n ei sǒa popadie. otti ovet rikko i mǎni perftih'.
 naroda perftissä itkietäh', a briha küzelöw heildä, midä tüö ifettä?
 midä ifemmä, kondieda varajamma. elgöä varakköa, aštukköa
 pihalıa. kaifin küläśśä äna viiditah pihalıa, mie kondieda en
 varaja, i teidä en äna kośkie. keräüvüttih mužíkat i akat külällä.
 briha heilä i pagizew, elgöä varakköa kondieda. mie kondien
 favotan mečäśśä i elävän tuon küläh'. mužíkat i akat ei uśśota
 brihalıa i śanotah, śie meilä valetet. briha läksi meččäh'.
 matkõaw dorogõa müö. jo rodih pimie i kaččow dorogalıuo
 pikkarāne perftine. lähen täh' perftizeh', pakkuočen magõamāh.
 mǎni briha perftizeh'. perftiześśä kolme pikkaraśta kondien poi-
 jaśta. briha vareudu i küzelöw kondien poiǵilda, voidgo miula
 teilä üödä mõata? kondien poigazet i śanotah, voit. a briha küze-
 löw kondein poiǵilda, miśśä teilä on mõamo? mõamo mejän on
 uidin meččäh'. kondien poiǵat brihalıa käśkiettih venüeččie i
 küzelläh' brihalda, mahadgo skõaskie paisśa? a briha i śanow,
 mahan. rubei heilä skõaskie pagizemāh. i kondie tüli perftizeh' i
 küzelöw poiǵilda kondeizilda, ken tämä on tulıun? tämä on tulıun
 briha üöksi meilä. kondie i śanow, nu nin, mie hänen śüön i teilä*

karjuvad ja rahvas tares kõneleb. Poiss hakkas uste pihta kopu-
 tama, tahab tarre pääseda. Mitte kuidagi ei pääse. Võttis lõhkus
 uksed ja läks tarre. Inimesed (= rahvas) tares nutavad, aga noor-
 mees küsib neilt: «Mispärast te nutate?» — «Mispärast me nu-
 tame? Kardame karu.» — «Ärge kartke, minge õue. Mingu külas
 kõik õue, mina ei karda karu ja ei lase teid puutada.» Kõgunesid
 mehed ja naised küla juurde. Noormees kõneleb neilegi: «Ärge
 kartke karu. Ma püüan karu metsas kinni ja toon elusalt külasse.»
 Mehed ja naised ei usu noormeest ja ütlevad: «Sa valetad meile.»
 Poiss läks metsa. Läheb mööda teed. Juba läks pimedaks ja vaa-
 tab, tee ääres pisike majake. «Lähen sellesse majakesse, palun
 end magama.» Läks poiss majakesse. Majakeses kolm pisikest
 karupojakest. Poiss ehmus ja küsib karupoegadelt: «Kas ma tohin
 teie juures ööd magada?» Karupojad ütlevadki: «Jah (= võib).»
 Aga poiss küsib karupoegadelt: «Kus teil ema on?» — «Meie ema
 on metsa läinud.» Karupojad käskisid poisil pikali heita ja küsij-
 vad poisilt: «Kas sa oskad muinasjutte jutustada?» Aga poiss
 ütlebki: «Oskan.» Hakkas neile muinasjutte jutustama. Ja karu tuli
 toakesse ja küsib poegadelt, karukestelt: «Kes see on tulnud?» —
 «See on noormees tulnud ööseks meile.» Karu ütlebki: «No nii, ma

annan. a kondiezēt pikkarazēt i šanotah, màmá, èlä šüö tädä
 brihõa. hõän meilä äijän skõaskõa šaneli. briha veñüečči i kondie
 veñüečči poijijõke. üön mõattij. briha kondieella i šanow, teilä
 on pikkarāne perffine. tahotta, mie telh' varoin strojin šūrēmman
 perfin? kondie kāsiki, strõji. briha zavodi strojie. enzištāh' lõadi
 tiekot i aizat. näin tiekkoloin põällä rubei stroimah perfištā.
 strõji mõni päivõä. lõadi katokšēn, õven zaloškañke, ikkunazēn
 pikkarazēn. briha kondieella i šanow, perfti üzi valmis, mǎngõä
 üdeh perftih'. kondie i poijat mǎndih üdeh perftih', i briha,
 veñüečettih magõamah. kondie i šanow, brihalla, šie olet hüvõ
 rištikanža, èlä mejāñke. kondie uinoi i kondiezēt. a briha ei uinon,
 läksi perftizeštā pois. šalbai õven i zaloškalla založi, otti briha
 aizõista i läksi tädä perfištā vedāmāh'. kondie havaštuočči. kaččow
 ikkunazēh, perffine eistüw, tahtow kondie ikkunazēh põäššä pihalla.
 ikkunāne pikkarāne. kondie ei mǎhu. a briha aizõista vedāw. toi
 perftizen küläh', šeizatti keššellä külõä i rubei mužikkoja i akkoja
 vañgumah, kuččumah, viidikkõa pihalla i kaččokkõa, mie toin
 kondien poijijõke. naroda viidittij i kačõtah, kondie šüri, a briha
 i šanow mužikoila tuogõa ružjõa mõni. tapamma kondien. mužik-
 kat tuodij ružjõa i tapettij kondien šüren, a pikkarāzie briha ei

sõön ta ära ja annan teile.» Aga pisikesed karukesed ütlevadki:
 «Ema, ära sõi seda poissi. ta kõneles meile palju muinasjutte.»
 Poiss heitis pikali ja karu heitis poegadega pikali. Magasid õõ
 läbi. Poiss ütleb ka karule: «Teil on pisike majake. Tahate, ma
 ehitan teie jaoks suurema maja?» Karu käskis: «Ehita.» Poiss hak-
 kas ehitama. Esiteks tegi rattad ja aisad. Nende rataste peale
 hakkas ehitama majakest. Ehitas mitu päeva. Tegi katuse, ukse
 riiviga, pisikese aknakese. Poiss ütlebki karule: «Uus maja on
 valmis, minge uude majja.» Karu ja pojad läksid uude majja ja
 poiss. Heitsid magama. Karu ütlebki noormehele: «Sa oled hea ini-
 mene, ela meiega.» Karu uinus magama ja karukesed, aga noor-
 mees ei uinunud, läks toakesest ära, pani ukse kinni ja sulges rii-
 viga. Võttis noormees aistest kinni ja hakkas seda majakest vedama.
 Karu ärkas, vaatab aknast välja (= aknakesse), majake liigub
 edasi, tahab karu aknakesse, pääseda õue. Aken pisike. Karu ei
 mahu. Aga poiss veab aistest. Tõi majakese külla, pani keset küla
 seisma ja hakkas mehi ja naisi hüüdma, kutsuma: «Tulge välja
 õue ja vaadake, ma tõin karu ühes poegadega.» Rahvas tuli välja
 ja vaatavad: karu on suur. Aga noormees ütlebki meestele: «Tooge
 mitu püssi, tapame karu!» Mehed tõid püsse ja tapsid suure karu,

andan tappõa i šanow nãmä pikkarazet kondiezet milma ei annet-
tuna šurõlla kondiella šuvã. naroda; mužikat i akat liettih
rõadi brihalõa, kerättih äijän dengõa, šüötettih, juotettih, gulã-
dih mõni päivõä. mužikat laškiettih hebozet i lehmät tarhoista.
ei ruvettu varajamah kondieda, kondie tapettu. briha kondien lihat
jãgo mužikoila, a pikkarazet kondiezet zdaičči piferih' zoologi-
českoi muzei. brihalõa pikkarazišta kondiezišta annettih äijän
dengõa. i briha rubei hüvõin elãmäh'.

16. VII 1958.

72. paimen.

eli mužikka bohattã. õli mužikalõa äijã cibõa i šuri pereh'.
mužikka, naine, kaksij poigõa, üksij naižikaš. i poijalõa brihačõune,
i tütar mužikalõa nuorikkahe. i šanow mužikka akalõa omalõa
i omalõa perehellã, palkkõamma müõ paimenen, brihačõun. iče
emmã rubie cibõaja paimendamah. i palkkai mužikka vierahan
brihačõun paimeniõh, cibõaja paimendamah. mužikka paimenelõa i
šanow, šie paremmõin paimenna cibõaja. mie šiula hüvõin maksan
paimendamõa. brihačõu enžimãhe päivã läksi paimendamah. päi-
vãn paimendi. kodih äjo. a mužikka paimenelõa i šanow, šie

---

aga väikesi poiss ei lasknud tappa. Ja ütleb: «Need väikesed karu-
kesed ei lasknud suurel karul mind ära süüa.» Rahvas — mehed
ja naised olid poisi üle rõõmsad, kogusid palju raha, söötsid, joot-
sid, kõndisid mitu päeva. Mehed lasksid hobused ja lehmad lauta-
dest, ei hakanud kartma karu, karu tapetud. Noormees jagas karu
liha meestele, aga väikesed karukesed andis Piiterisse zooloogi-
lisse muuseumi. Noormehele anti väikeste karukeste eest palju
raha. Ja noormees hakkas hästi elama.

72. Karjane.

Elas rikas mees. Oli mehel palju kitsi ja suur pere: mees, naine,
kaks poega, üks naisemees, ja pojal poisikene ja mehel nooruke
tütar. Ja ütleb mees oma naisele ja oma perele: «Me palkame
karjase, poisikese. Ega me ise hakka kitsesid karjatama.» Ja pal-
kas mees võõra poisikese karja, kitsi karjatama. Mees ütlebki kar-
jasele: «Sa karjata paremini kitsesid. Ma maksan sulle hästi kar-
jatamise eest.» Poisike läks esimest päeva karja. Karjatas kogu
päeva. Ajas koju. Aga mees ütleb karjasele: «Sa teed karjas olles

välillissät paimendõašša. a brihačču šanow, en välillissä, mie heidä koivun lehellä šüötän. šüötät, a cıvat оллаһ nälgähizet.

läksi brihačču toišša pöänä paimendamah. paimendaw, igä-ütalieččõw. òli paimeneḷḷa sumkašša šoittu. i rubei šoittoh kizõamah. täh' kizah cıvat kaiḷin ruvettih kargajamah. a mužikka akaḷḷa omaḷḷa i šanow, lähen kačõn, kuin paimen paimendaw cıboja. mäni mužikka lädiñäh' i nägõw, paimen šoittoh kizõaw, a cıvat karretah. mäni mužikka paimeneḷḷuo i šanow, šie midä ròat? kizõan šoittoh. že jün lietäh' cıvat nälgähizet. hüö ei šüvä, a karretah. a paimen kizõaw, ei hülgõä. mužikka kündeli, kündeli i mužikka läksi kargajamah cıvoiñke. akka vuotti, vuotti mužikkõa, vıkoin eijõa. läksi mužikkõa i paimenda ečcimäh'. kačõw, paimen šoittoh kizõaw, cıvat karretah i mužikka kargajaw. akka kündeli, kündeli, kuin paimen šoittoh kizõaw. i akka läksi kargajamah. poiga vuotti, vuotti, tõattõada i mõamõada, vıkoin eijõa. otti oman naizen, aššu ečcimäh' tõattuo i mõamuo. lõuvettih tõaton i mõamon i paimenen. i hüö kaiḷin karriššah. i poiga naizenke lähiettih kargizemah. tüffõne vuotti, vuotti tõattuo, mõamuo, vellie, vellen naišta, ei šõannun udoždie. läksi tüffõne heidä ečcimäh'. lõüdi hejät i hüö kaiḷin karretah. cıvat i kaiḷi

---

vallatust.» Aga poisike ütleb: «Ei tee vallatust, ma söödan neid kaselehega.» — «Söödad, aga kitsed on näljased.»

Läks poisike teisel päeval karja. Karjatab, tunneb igavust. Oli karjasel kotis pilli. Ja hakkas pilli mängima. Sellest mängust hakkasid kõik kitsed tantsima. Aga mees ütlebki oma naisele: «Lähen vaatan, kuidas karjane kitsesid karjatab.» Läks mees padrikusse ja näeb, karjane mängib pilli, aga kitsed tantsivad. Läks mees karjase juurde ja ütleb: «Mis sa teed?» — «Mängin pilli.» — «Nõnda ongi kitsed näljased. Nad ei söö, vaid tantsivad.» Aga karjane mängib, ei jäta järele. Mees kuulas, kuulas ja mees hakkas kitsedega koos tantsima. Naine ootas, ootas meest, hulk aega ei ole. Läks meest ja karjast otsima. Vaatab, karjane mängib pilli, kitsed tantsivad ja mees tantsib. Naine kuulas, kuulas, kuidas karjane pilli mängib. Ja naine hakkas tantsima. Poeg ootas, ootas isa ja ema, tükk aega ei ole. Võttis oma naise: «Tule isa ja ema otsima.» Leidsid isa ja ema ja karjase. Ja nad kõik tantsivad. Ja poeg naiselega hakkas tantsima. Tüdrukuke ootas, ootas isa, ema, venda, vennanaist, ei jõudnud oodata. Läks tüdrukuke neid otsima. Leidis nad. Ja nad kõik tantsivad, kitsed ja kogu pere, aga kar-

pereh', a paimen šoituh vielä paremmîn rubei kizõamah. i tüffõne läksi kargizemah. päivän kaifen karrattih. rodih pimie, a hüö ei hüllätä karrišsa. paimen hülgäi kizata. a toatto i mõamo i kaitlin pereh' käškietäh' paimenena šoituh kizata. paimen toaš rubei vielä paremmîn kizõamah. civat i kaitfi pereh' toaš ruvettih kargizemah. paimen toaš hülgäi kizata. i pimie, ei kietä, kunne ajõa i kuh puoleh ciboja. civat mantettih, miššä päin kodi. tundih kodih. civat šalvattih, süötettih paimenen, a iče vaibunuoat karriššešša, ei ruvettuna šüömäh', veñüecettih magõamah.

10. VII 1959.

73. Soldat tsaari väimeheks.

matkai kodih sandõatta slūžbanda, linnašta dorogõa müö. vaštõaçci sandõatala vanhañe dedañe. ajaw hebozella šelläššä, a heboñe õli hebo varžazeñkela. a varžañe pikkarañe õli orehut. dedañe i šanow sandõatala, kunne šie matkõat? a sandõatta dedazella šanow, kodih slūžbanda. tahot, mie šiula annan tämän varžazen orehuon. õx, tämä varžañe liew hüvõ heboñe, uveh. šie õta tämä varžañe, istuoče häñellä i lähel ajamah. šie živo mänet kodih. a sandõatta i šanow, kunne miula varžañe? mie em maha i ajõa. istuoçcie em maha, istuo hebozem pöällä. niko-nža hebo-

jane hakkas veel paremini pilli mängima. Tüdrukukene läks ka tantsima. Tantsisid kogu päeva. Läks pimedaks, aga nad ei lakka tantsimast. Karjane lakkas mängimast. Aga isa ja ema ja kogu pere käsivad karjast pilli mängida. Karjane hakkas jälle veel paremini mängima. Kitsed ja kogu pere hakkasid taas tantsima. Karjane lakkas taas mängimast. Ja pime, ei teata, kuhu ajada, kuhu poolegi kitsesid. Kitsed said aru, kuspool kodu. Tulid koju. Kitsed pandi kinni, söödeti karjane. Aga ise väsinud tantsides, ei hakanud sööma, heitsid magama.

73. Tuli soldat kroonuteenistusest koju, linnast mööda teed. Tuli soldatile vastu vana taadike. Sõidab hobuse seljas, aga hobune oli mära varsakesega, aga pisike varsake oli täkuke. Taadike ütlebki soldatile: «Kuhu sa lähed?» Aga soldat ütleb taadikesele: «Kroonuteenistusest koju.» — «Tahad, ma annan sulle selle täkkvarsakese. Oh, sest varsakesest saab hea hobune, täkk. Sa võta see varsake, istu talle selga ja lähed sõitma. Sa lähed kiiresti koju.» Aga ka soldat ütleb: «Kuhu mulle varsake? Ma ei oska sõitagi. Istuda ei oska, istuda hobuse seljas. Ma pole iialgi hobusega

zella en ajellu. a dedaņe i šanow saldòatallla, šie òta tàmä varžaņe, šie lienet ožakaš. i kündeļe miłma, mie midä šanon šiulla, i tàmä varžaņe rubiew kažvamah, ei vuožilojn, a čöässi-löjn i minutoiloin. liew hõän šūri i krašši-voi. moišta uvehta nimi-ššä eij_òa i ei liene. a saldòatta i šanow, miulla varžazeh varoin eij_òa ohjòa, sòdla, šporie. ka mie šiulla annan pletanķazen. lòajin pletanķazešta ohjazet. dedaņe lòadi ohjazet i paņi varžazella i šanow saldòatallla, ka tàmä šiun hebõne. i šie lienet bohafferi, vägevembi kaiffie bohafferi. loja. i mänet kodih, ošša hüvå ohja, sòdla, šporat, šaška i furaška, vovennoi odoža. i dedaņe rubei saldòatanķela proššaiččieččemah i káški saldòatallla istuočcie varžazen pòällä. saldòatta istuočci, a dedaņe i šanow, šie nimi-ššä níke-dä èlä varaja. šie keneņke hoš spròaviečet, obeidit müttüen hoš bohafferin. saldòatta läksi aja-mah varžazella. i küño àjo kodih šòa, heboņe varžaņe kažvo. moišta níke-n ei nägen.

kodih tüli, tòatto da mòamo poigòa ei tunnuššettu. a saldòatta i šanow tòatolla i mòamollla, mie olen tejän poiga. a tüö miulla tòatto i mòamo. tòatto i mòamo liettih ròadi, što poiga slūžbalda tüli kodih. i händä poigòa tòatto i mòamo b'eregoidih i küzelläh' pojlanda, ken šiulla ando moizen hebožen,

sõitnud.» Aga taadike ütleb soldatile: «Sa võta see varsake, sa saad õnnelikuks. Ja kuula mind, mida ma sulle ütlen. Ja see varsake hakkab kasvama, mitte aastatega, vaid tundide ja minutitega. Saab tast suur ja ilus. Niisugust tätku mitte kuskil ei ole ega tulegi.» Aga soldat ütleb: «Mul ei ole varsakese jaoks päitseid, sadulat, kannuseid.» — «Ma annan sulle puneme. Teen punemest päitsed.» Taadike tegi päitsed ja pani varsakesele ja ütleb soldatile: «Vaata, see su hobune. Ja sa saad vägilaseks, tugevamaks kõigist vägilastest. Ja lähed koju, osta head päitsed, sadul, kannused, mõök ja vormimüts, sõjaväe rõivad.» Ja taadike hakkas soldatiga hüvasti jätma ja käskis soldatil istuda varsakese selga. Soldat istus, aga taadike ütleb: «Sa ära karda mitte kuskil kedagi. Sa tuled kellega tahes toime, jõuad ette mis tahes vägilasest.» Soldat läks varsakesega sõitma. Ja kuni ta sõitis koduni, hobune- varsake kasvas. Niisugust keegi ei näinud.

Tuli koju. Isa ja ema ei tundnud poega. Aga soldat ütleb isale ja emale: «Ma olen teie poeg, aga teie mulle isa ja ema.» Isa ja ema said rõõmsaks, et poeg kroonuteenistusest koju tuli. Ja isa ja ema kostitasid teda, poega, ja küsivad pojalt: «Kes sulle andis

ub'ehen? a poiga i šanow tòatolla i mòamolla, miula ando de-
 dañe varžazen i küño ajoin kodih i hõän kažvo ei vuoziloin, a
 čõässülöin i minutoiloin. ka hõän miun heboñe. i tãmä saldoatta
 tòatošša eläw i šanow tòatolla i mòamolla, pidäw miula oštõa
 ohja i šodla i šporat i šaška i hũvã sa-ladackoi odo-ža (~:)
 skrütta, voit šanuo. tòatto ando poijala deñgõa. i saldoatta
 laukašta nãmä jõgo kohan oštj. toi kodih, pañi ub'eheλλα ohjat,
 šodlan šido, šporat ičellã natãni šõappaih, odožan hũvãn ičellã
 pañi. šaškan riputtj olgupõäštã põãliiči. istuočci hebožella i
 šanow tòatolla i mòamolla, olengo mie hũvã? a tòatto i mòamo
 i šanotah, müõ moišta hevošta, ubehta niko-nža emmä nägen, i
 moišta rišfikanzõa kuin šilma, poiga. ülen olet hũvã i heboñe
 hũvã. poiga ðernai šaškan i noššaldi kõän šaškanke i šanow
 tòatolla i mòamolla, mie olen bohafferi, vägeveñbi kaišista
 bohafferiloista. i läksi heboželda šellãštã. i šanow tòatolla i
 mòamolla, mie koišša er rubie elãmäh'. a tòatto i mòamo šano-
 tah, a kunne šie lähët? lähën ožõa omõa eččimäh'.

proštiečci poiga tòatonke i mòamonke, istuočci hebožella šel-
 gäh' i ðorni hevošta povodašta. šaškan ðernai i noštj põãm,
 põällã. šaškalла püörähüffi ičestã ümbãri ülemmäh' põädã. i

niisuguse täkkhobuse?» Aga poeg ütleb isale ja emale: «Taadike
 andis mulle varsakese ja kuni sõitsin koju, ta kasvaski mitte aas-
 tate, vaid tundide ja minutitega. Vaat, ta on minu hobune.» Ja see
 soldat elab isa juures ja ütleb isale ja emale: «Ma pean ostma
 päitsed ja sadula ja kannused ja mõõga ja hea soldatirõivastuse.
 Varustuse võib ütelda.» Isa andis pojale raha. Ja soldat ostis poest
 need kõik, tõi koju, pani tükule päitsed, sidus, sadula, tõmbas
 endale kannused saabaste külge, pani endale head rõivad. Riputas
 mõõga üle õla, istus hobuse selga ja ütleb isale ja emale: «Kas
 ma olen kena?» Aga isa ja ema ütlevad: «Me pole iialgi näinud
 niisugust hobust, täkku, ega niisugust inimest kui sind, poeg. Sa
 oled väga ilus ja hobune on ilus.» Poeg tõmbas mõõga ja tõstis
 käe mõõgaga ja ütleb isale ja emale: «Ma olen vägilane, tugevam
 kõigist vägilastest.» Ja tuli hobuse seljast maha. Ja ütleb isale
 ja emale: «Ma ei hakka kodus elama.» Aga isa ja ema ütlevad:
 «Aga kuhu sa lähed?» — «Lähën oma õñne otsima.»

Poeg jättis isa ja emaga hüvasti, istus hobuse selga ja sikutas
 hobust ratsutist. Tõmbas mõõga ja tõstis pea kohale. Keerutas
 mõõgaga enda ümber ülalpool pead. Ja hobune, täkk tõstis pea ja

Foto H. Kaal 1957.

Tee Markovalt Jakonovosse.

*heboŋe uveh nošti pŋän i läksi hüppŋämäh kuin šoaw hüpätä i äjo
saldŋatta dorogŋa müö. i tuli hänellä kolme dorogŋa. üksi doroga
kirjutettuna, tänne elä äja, a toihe doroga, töälä ožŋa eij_ŋa, a
kolmaž doroga, šiula šurma i öža. i saldŋatta läksi ajamah,
kunne kirjutettu šiula šurma i öža. ajaw saldŋatta omalla
hebožeλλα, ub'eheλλα. tuli saldŋatalла vaštah, hebožeλλα ajaw
bohafferi i šanow, šie kunne ajat? ajan, iče en kljā, midä liew,
miulla tädä dorogŋa müö ei pidäis ajŋa, a mie läksin. a bohat-*

pistis jooksma nagu jõuab joosta ja sõitis soldat mööda teed. Ja tuli talle kolm teed. Üks tee kirjutatud: «Siia ära sõida!» Aga teine tee: «Siin õnne ei ole.» Aga kolmas tee: «Sulle surm ja õnn.» Ja soldat läks sõitma, kuhu kirjutatud: «Sulle surm ja õnn.» Sõidab soldat oma hobusega, täkuga. Tuli soldatile vastu, hobusega sõidab vägilane ja ütleb: «Kuhu sa sõidad?» — «Sõidan, ei tea isegi, mis saab. Ma ei peaks seda teed mööda sõitma, aga ma läksin.»

feri, kumbahe vaštah tüli i šanow, nu nin, ka miula šie kädeh' popad'it, mie kljän, čto i šie oľed bohatteri. i šanow bohatteri, mie šiun tapan i vien còarilla šiun pöän i šiun hebožen. i tartuttih hüö toròamah. sardòatta fossakalla mahni i häheldä bohatterinda i pöä lendi. läksi sardòatta ajamah. ajaw i tüli dorogalla dèda, zaroiččieččen mòah. nägüw ükski pöä mòasta, i tämä dèda kuin puhandaw sardòattah i hebožeh i hebohe čuf ei langie. sardòatta šporilla ličcai hevošta i dernai povodašta. hebohe kuin šòaw hüpätä täh' pöäh' i sardòatta pöädä, vaš ožai fossakalla. tõžę tappo. ajaw toašena dorogòa müö i kirjutettuna dorogalluo, ken hebožella kočahtaw kolmannella jatažalla ikkunah, a ikkunalla istuw còarin tüfär i ženen rištikanžan liew còarin tüfär naižena.

läksi sardòatta ajamah dorogòa müö. i kaččow, hüöä linna i còarin kòdi. ikkunalla istuw còarin tüfär. sardòatta kuin dernai povodašta hevošta, hebohe läksi boiko hüppämäh', i kočahti còarin tüftärellüe, i sardòatta hvatti còarin tüftären i laškiečči mòah. i còari i carica i šanotah sardòatala, šie lienet miun vävü, a miun tüfär šiun naihe. otettih sardòatan goštih, ruvettih händä sardòattòa i tüfärdä ugoššaimah i šanomah, tüö oľetta mužikka

Aga vägilane, kes vastu tuli, ütlebki: «No nii, vaat sa sattusid mulle kätte, ma tean, et ka sina oled vägilane.» Ja ütleb vägilane: «Ma tapan sind ära ja viin tsaarile su pea ja su hobuse.» Ja nad hakkasid võitlema. Soldat ropsas mõõgaga ja temal, vägilasel, lendas pea. Hakkas soldat sõitma. Sõidab ja tuli teel taat, end maasse kaevanud, paistab üksnes pea maast. Ja see taat kui korraks puhub soldati ja hobuse peale ja vähe puudub, (et) hobune ei lange. Soldat surus kannustega hobust ja tõmbas ratsutist. Hobune nagu jõuab joosta selle pea peale ja soldat virutas mõõgaga vastu pead. Samuti tappis. Sõidab jälle mööda teed ja tee äärde on kirjutatud: «Kes hobusega hüppab kolmandale korrusele aknasse, aga aknal istub tsaari tütar ja selle mehe (= inimese) naiseks saab tsaari tütar.»

Läks soldat sõitma mööda teed ja vaatab, ilus linn ja tsaari maja. Aknal istub tsaari tütar. Kui soldat tõmbas hobust ratsutist, hakkas hobune kiiresti jooksuma ja hüppas tsaari tütre juurde ja soldat haaras tsaari tütre ja laskus maha. Ja tsaar ja tsaarinna ütlevadki soldatile: «Sa oled mu väimees, aga minu tütar su naine.» Nad võtsid soldati külaliseks, hakkasid teda, soldatit ja tütart kostitama ja ütleva: «Teie olete mees ja naine.» Aga soldat ütleb

i naihe. a saldõatta i šanow cõarilla i caricalla, mie olen bohatteri, vägevembi kaitista bohatteriloista. i mie olen küäläläne saldõatta. miula on tõatto i mõamo, mie lähen tõatolluo i mõamoluo. issutti saldõatta cõarin tüttären omalla hebozella kohtah sõdalla. i saldõatta pidäw naišta i läksi ülän boiko ajamah. i tüli tõatolluo i mõamoluo. tõatto i mõamo tunnušet-tih poijan i küzelläh' poijalda, a tämän kenen sie toit? a poiga saldõatta i šanow, tämä on miun naihe, carican tütar. i kizattih hüvät bohatat hõät, i ruvettih elämäh'.

11. VII 1959.

74. cõba i dèda.

elettih muzikka da akka, nu, dèda da bàba. ei ole heilä nim-dä. õli vain üksi cõba. dèda nõadi nõapoffie i mõi. i tällä vain i elettih dèda da bàba. loppieettih dedalla nīnet. i šanow baballa, mie tämpõänä lähen nīndä vaš. otti dèda kirvehen i värēin. läksi dèda meččäh' i leikkõaw nīndä, i tüli hänellüe hejän cõba i kaččow dedah. dèda händä ajaw kodih, a cõba dedašta ei edäh' uidi i rubei kaivamah jallalla mõada. dèda dogadi, cõba kaivaw mõada jallalla. mähni cõvaluo, a cõba jallalla kaivaw i zolottõa jallalla rojiw. dèda nägõw, täššä on äijä den-

---

tsaarile ja tsaarinnaile: «Ma olen vägilane, tugevam kõigist vägilastest. Ja ma olen külasoldat. Mul on isa ja ema, ma lähen isa juurde ja ema juurde.» Soldat pani tsaari tütre istuma oma hobuse selga sadula peale. Ja soldat hoiab naist ja hakkas väga kiiresti sõitma. Ja tuli isa ja ema juurde. Isa ja ema tundsid poja ära ja küsivad pojalt: «Aga keda sa tõid?» Aga poeg soldat ütleb: «See on minu naine, tsaarinna tütar.» Ja nad pidasid head jõukad pulmad ja hakkasid elama.

74. Kits ja taat.

Elasid mees ja naine, noh, taat ja eit. Pole neil mitte midagi. Oli ainult üks kits. Taat tegi viiske ja müüs. Ja ainult sellega elasidki taat ja eit. Lõppesid taadil niined. Ja ütleb eidele: «Ma lähen täna niine järele.» Võttis taat kirve ja koti. Läks taat metsa ja lõikab niint ja nende kits tuli tema juurde ja vaatab taadi peale. Taat ajab teda koju, aga kits läks taadist mitte-kaugele ja hakkas jalaga maad kaapima (= kaevama). Taat märkas, kits kaabib jalaga maad, läks kitse juurde, aga kits kaabib jalaga ja loobib jalaga kulda. Taat näeb, siin on palju raha, kulda. Taat ladus

gõa, zolottõa. ладжай дѣда золотат вѣрѣчих' i nĩndä ei ottan. läks^t kodih kandamah. i çiba jällešti. tuli kodih i šanow baballa, mie toin äijän deŋgõa zolottõa. kuin šie löövõt? em mie löüdän, a löüdi çiba. baba rõadi i läksi pihalla, çivan šalbai. i ruvettih dedaŋkela pagizemah. nu, müö vĩkoin elimä, keühät, a nüttenä müö olemma bohatat, i rubiemma tädä çibõa paremmĩn šüöttämäh', ne čim iččiedä. b'eregoidih çibõa hüöin.

i çiba läzeüdü i hävi. dēda i šanow baballa, meilä pidätw çiba kätkie kuin ristikanža, lõadie grõbu i panna grobuh. otpeija kuin ristikanžõa. dēda baballa i šanow, mie lähen papilluo. läksi dēda papilluo. tuli papilluo, küzelõw pappi, midä šie tulit? a dēda papilla i šanow, meilä çiba hävi, pidätw händä kätkie i otpeija kuin ristikanžõa. pappi dedam põällä vangeudu, šõändü. pappi dēdõa peftištä ajaw. niskah ožai, a dēda papilla i šanow, çiba rubei häviemäh' i otkäži šiula kakši šadõa rublõa deŋgõa. pappi rõadi, otti deŋgat i šanow, šiula pidi nĩn i paišsa. i häneštä çivašta eijõa dũhuo. dēda šanow papilla eijõa, i grõbu on lõajittu i pandu çiba grobuh. parašcupušša²⁴ veñtõw. pappi i šanow, mie tulen kirikkõh' otpevaimah. tüõndätw dēdõa jačkalloo.

kulla kotti ja niini ei võtnud, hakkas koju kandma, ja kits järele. Tuli koju ja ütleb eidele: «Ma tõin palju raha, kulda.» — «Kuidas sa leidsid?» — «Ega mina leidnud, vaid kits leidis.» Eit on rõõmus ja läks õuele, pani kitse kinni ja hakkasid taadiga rääkima. «Noh, me elasime kaua, vaesed, aga nüüd oleme rikkad ja hakkame seda kitse paremini söötma, mitte kui endid.» Toideti kitse hästi.

Ja kits haigestus ja suri. Taat ütleb eidele: «Me peame kitse matma kui inimese, tegema kirstu ja panema kirstu, hauda õnnistama kui inimest.» Taat ütlebki eidele: «Ma lähen papi juurde.» Läks taat papi juurde. Tuli papi juurde, papp küsib: «Miks sa tulid?» Aga taat ütlebki papile: «Meil lõppes kits. Tuleb teda matta ja lauluga ära saata kui inimest.» Papp käratas taadi peale, vihastus. Papp ajab taati toast välja, lõi vastu kukalt, aga taat ütlebki papile: «Kits hakkas surema ja pärandas sulle kakssada rubla raha.» Papp rõõmus, võttis rahad ja ütleb: «Sa pididki nõnda kõnelema. Ja tema, kits, ei haise (= kitsest ei ole haisu)?» Taat ütleb papile: «Ei. Ja kirst on tehtud ja kits kirstu pandud, lamab ikoonide all nurgas.» Papp ütlebki: «Ma tulen kirikusse matuse-talitust pidama.» Saadab taadi kõstri juurde. Taat läks kõstri

dēda läksi jačkalluo. māni pērtfih' jačkan. jačka i küželōw, midä sie tulit? mie tul'in, on sūri miula gōra. mūtüs šiula gōra, jačka küželōw. a dēda jačkalla i šanow, miula cība hävi. jačka i šanow, nu hävi, nin zaroigōa kuin toizie žīvattalīzie. a dēda i šanow jačkalla, meilä oli ülen hüvā cība, ei kuin toizet cijvat. i müö tahomma händä kätkie kuin rištikanžōa, rūsoida. jačka hvaffi dēdōa nissašta i lükkiw pērtištä pois. že nin cībōa šiun lōaduh ei kätkietä kuin rištikanžōa, a dēda i šanow jačkalla, konžē mejän cība rubei häviemäh', nin šiula käški andōa ühen šadan denžōa. ka mie toin. ando jačkalla. jačka otti i šanow, a pappi lienōwgo kirikōššā, rubiewgo otrevaimah? a dēda šanow jačkalla, rubiew. i šilma käški kučūo. a jačka i šanow, paṅgōa cība grobuh i tuogōa händä kirikkōh'. a jačka dedalla šanow, māne storožaluo, štoḃi hōän zvoñis. dēda läksi storožaluo. māni pērtfih. storōža dedanda küželōw, midä tulit? tul'in, sūri miula on gōra. mūtüs šiula on gōra? cība hävi. pidāw kätkie, otrevaija. pappi i jačka käškiettih šiula zvoñie keloloih. storōža šōändü. tādä nikon-žē eij olun, čtoḃi cībōa kirikkōh' tuodais i otrevaidais. hvaffi dedan nissašta i lükkiw dēdōa pērtištä pois. a dēda i šanow storožalla, ka šiula cība, kuin rubei zdohñimah,

---

juurde. Läks köstri tuppä. Köster küsib: «Mispärast sa tulid?» — «Ma tulin, mul on suur mure.» — «Mis mure sul on?» küsib köster. Aga taat ütleb köstrile: «Mul lõppes kits.» Köster ütleb: «Noh, lõppes, siis matke maha nagu teisigi loomi.» Aga taat ütleb köstrile: «Meil oli väga hea kits, mitte nagu muud kitsed. Ja me tahame teda matta nagu vene inimest.» Köster haaras taati turjast ja tõukab toast välja. «Sinu kitse niimoodi ei maeta kui inimest.» Aga taat ütleb köstrile: «Kui meie kits hakkas surema, siis käskis sulle anda ühe saja raha. Vaat, ma tōin.» Andis köstrile. Köster võttis ja ütleb: «Aga kas papp on kirikus? Kas hakkab matusetalitust pidama?» Aga taat ütleb köstrile: «Hakkab. Käskis sindki kut-suda.» Aga köster ütleb: «Pange kits kirstu ja tooge ta kirikusse.» Köster ütleb taadile: «Mine valvuri juurde, et ta helistaks kelli.» Taat läks valvuri juurde, läks tuppä. Valvur küsib taadilt: «Miks sa tulid?» — «Tulin, mul on suur mure.» — «Mis mure sul on?» — «Kits lõppes. Peab matma, matusetalitust pidama. Papp ja köster käskisid sul kelli helistada.» Valvur vihastus. «Seda pole ialgi olnud, et kitse kirikusse toodaks ja matusetalitust peetaks.» Haaras taadi turjast ja tõukab taati toast välja. Aga taat ütleb valvu-

nin käski andoa viiskümmendä rublõa dengõa. storõža i šanow dedalla, matkõa kodih, mie rubien zvonimah kelloloih. a tüõ kandakkõa grovušša cijõa kirikkõh.

storõža rubei zvonimah kelloloih, a deda i baba lähfiettih kandamah grobuo i ikkietäh, äijälädi ikkietäh. naroda küluššettih, grobuo kannetah i kačotah dedah i babah. hüõ grobuo kannetah, a grovušša cijõa veñüw, šarvet törçitäh. a deda i baba ikkietäh. viedih grovun kirikkõh, pandih skammilla, oššettih tuohušta. šeižatettih, viritettih tuohukšet cijõalla kohtah. tüli pappi i jačka i äijä narodõa, mužikkõa, akkõa. a pappi i jačka otpevajah cijõa, a narodalla eijõmlu tabah, miksi pappi käski tūva cijõan kirikkõh.

pappi otpeičči jačkaņkela i lähfiettih grobuo kandamah kirikkõšta mogilalla. deda i baba äijälädi ikkiettih i zaroidih cijõan mogilalla, miššä narodõa kätkiettih. deda da baba lähfiettih kodih, lõajittih pominkat. kučuttih äijän narodõa, mužikkõa, akkõa, tüttüe, brjõõa, i davai. heidä ugoššalja i vinalla juottõa i šanotah deda da baba, pominaigõa mejän cijõa. meilä tämä cijõa oli üllen hüõä, ei kuin toizet cijõat. oli cijõa pravoslõavnoi, rūskei. naroda humalluttih, ruvettih virttä laulamah, kargizemah. jälgeñ tädä karguo proštiečettih dedaņke i babaņke. lähfiettih kodih.

---

rile: «Vaat, kui kits hakkas kärvama, siis käskis sulle anda viiskümmend rubla raha.» Valvur ütlebki taadile: «Mine koju, ma hakkankelli helistama, aga teie kandke kits kirstus kirikusse.»

Valvur hakkas kelli helistama, aga taat ja eit läksid kirstu kandma ja nutavad, kõvasti nutavad. Rahvas kuulis, nad kannavad kirstu, ja vaatab taadi ja eide peale. Nad kannavad kirstu, aga kirstus lamab kits, sarved püsti. Aga taat ja eit nutavad. Viisid kirstu kirikusse, panid pingile, ostsid küünlaid. Panid seisma, süütasid küünlad kitse kohale. Tuli papp ja köster ja palju rahvast — mehi, naisi. Aga papp ja köster saadavad lauluga kitse, aga rahvale ei meeldinud, miks papp käskis kitse kirikusse tuua.

Papp pidas kõstriga matusetalituse ja läksid kirstu kirikust surnuaiale kandma. Taat ja eit nutsid kõvasti ja matsid kitse surnuaiale, kus rahvast maeti. Taat ja eit läksid koju, valmistasid peied. Kutsusid palju rahvast, mehi, naisi, tüdrukuid, poisse, ja hakkasid neid kostitama ja viinaga jootma ja ütlesid taat ja eit: «Mälestage meie kitse! See kits oli meil väga hea, mitte nagu muud kitsed. Kits oli õigeusklik venelane.» Inimesed jäid purju, hakkasid laulu laulma, tantsima. Pärast seda tantsu jätsid taadiga ja eidega hüvasti, läksid koju.

i naroda oadji kirjamiehet. kirjutettih žoaloban arhireju linnah. arhirei kučču ičellüe dedan. dēda māni arhirei. arhirei i šanow dedalla, kuin šie tämän loajit, civan kätit kuin ristikanžan. kirikköh veit, grobuh paūt, i mogialalla veit i kätit, miššä narodõa kätkietäh. i cjbõa mogialalla ei kätkietä. mie tästä šuin šiun pöällä sūduh podaičen. a dēda i šanow arhireila, konžę miun ciba rubei hävieimäh, i käški šiula andõa kümminen šadõa rublõa deŋgõa. dēda ando, arhirei otti i šanow dedalla, šüväh mõah zaroičija? dēda šanow, šüväh. arhirei küzelõw, dūhuo eijõa civašta? dēda šanow eijõa. arhirei dedalla käški männä kodih, i nikelä nimi-dä ei paišsa. i dēda i bāba ruvettih hüvõn bohatadi elämäh.

15. VII 1959.

75. Arukas tüdruk.

eli linnašša bohatta bajari. oli hänellä naine i poiga. nu poiga guläiči linnašša tütöllüe, i toatto poigõa rubei zastavlaimah naija, ottõa tämä tüttö, kuluo poiga guläičõw. tüttö hüvā bohatta, äijä pridõaneida, a poiga toatolla i šanow, mie tādä tüttüe en

---

Ja inimesed olid kirjamehed: kirjutasid kaebuse peapiiskopile linna. Peapiiskop kutsus taadi enda juurde. Taat läks peapiiskopi juurde. Peapiiskop ütlebki taadile: «Kuidas sa seda tegid, matsid kitse nagu inimese. Viisid kirikusse, panid kirstu ja viisid surnuaeda ja matsid, kus rahvast maetakse. Ja kitse surnuaiale ei maeta. Ma kaeban sind (= sinu peale) sellepärast kohtusse.» Aga taat ütleb peapiiskopile: «Kui mu kits surema hakkas, käskis sulle anda tuhat (= kümme sada) rubla raha.» Taat andis, peapiiskop võttis ja ütleb taadile: «Kas te sügavale maasse matsite?» Taat ütleb: «Sügavasse.» Peapiiskop küsib: «Ega kitsesest haisu ei ole?» Taat ütleb: «Ei ole.» Peapiiskop käskis taadil koju minna ega mitte kellelegi midagi kõnelda. Ja taat ja eit hakkasid väga jõukalt elama.

75. Elas linnas rikas mõisnik. Oli tal naine ja poeg. No poeg käis linnas tüdruku juures ja isa hakkas poega sundima naist võtma, võtma seda tüdrukut, kelle juures poeg käib. Tüdruk on kena, rikas, palju kaasavara, aga poeg ütleb isale: «Ma ei võta seda tüdrukut,

õta miehellä, a rubien eččimäh külästä, sõamo keühäzen otan, i miula, štobi hõän oiš tabahine, i miula pridõaneida tütõstä ei pie. tõatto i mõamo poijan põällä sõännüttih. meilä moišta naišta elä tuo! a kuin hoš, tõatto! a mie rubien eččimäh külästä. tõatto soglaššiečči poijanķe, vallaššettih — — — kũčari troikan hevošta kibitkäh. istuočči kũčari i poiga bohatta, hũvõ, i lãksi kũlie müõ ajelõmah. briha mõni kũlõõ projedi. üheššä kũläššä podjedittih sõamo kehnozeľľuo perftizellüe. täššä perftizeššä eli bõba i tũttõ. a tuudih — — — bõba i kũzelõw, midä tũõ tulija? a briha i šanow, müõ šüõtämmä kodvazen hebozie, iče šüõmmä i lähemmä toizih kũlih. briha i kũčari istuočettih stolan tagõakši. šõadih čamodanašta omõa zakuskõa: briha i kũzelõw akanda, šie üksin elät? üksin. a tũtar baballa istuw kiugõalla zanaõesšieččen, händä tũttüe ei nõvü, i nıke-n händä ei nõõ. pıhalla tũttõ ei kõõele. hãnellä tũtõllä ei midä põällä panna. ka briha i kũčari issutah, šüõväh, a zanaõeska kiugõalla lekahti. briha babanda i kũzelõw, ken teilä on kiugõalla? bõba i šanow brihalla, kãzi šielä on. hõän briha baballa uškow, i tõašõna zanaõeska lekkuw kiugõalla. tämä briha kočahti stolan tagõada, eiššãldi zanaõeskan i kačõow, kiugõalla istuw tũttõ nõgüe ičeldä peittãw. a briha

vaid hakkas külast otsima, võtan kõige vaesema ja et ta oleks mulle meele järgi. Ja tüdruku kaasavara pole mulle vaja» Isa ja ema vihastusid poja peale. «Meile ära niisugust naist too!» — «Aga kuidas tahad, isa! Aga mina hakkas külast otsima.» Isa oli pojaga nõus, rakendasid — — — kutsar kolm hobust kibitka ette, Istus kutsar ja poeg, rikas, kena, ja läks mööda külasid sõitma. Noormees sõitis läbi mitu küla. Uhes külas sõitsid kõige viletsama tarekese juurde. Selles tarekeses elasid eit ja tüdruk. Aga tulid — — — Eit küsibki: «Miks te tulite?» Aga noormees ütleb: «Me söödame veidi aega hobuseid, ise sööme ja läheme teistesse küladesse.» Noormees ja kutsar istusid laua taha, võtsid sumadani oma suupistet. Poiss küsibki eidelt: «Sa elad üksi?» — «Üksi.» Aga tütar istub eidel ahju peal, end eesriidega varjanud, teda tüdrukut ei paista ja keegi teda ei näe. Õues tüdruk ei käi. Temal tüdrukul pole midagi selga panna. No noormees ja kutsar istuvad, söövad, aga eesriie ahjul liigatas. Noormees küsib eidelt: «Kes teil ahju peal on?» Eit ütleb noormehele: «Seal on kass.» Tema, noormees, usubki eite ja taas eesriie liigub ahju peal. See noormees hüppas laua tagant, lükkas äkki eesriide kõrvale ja vaatab: ahjul istub tüdruk, peidab endal nägu. Aga noormees küsib eidelt: «Mis-

*babanda küželõw, mintäh šiun tütär ei ruohi viidie kiugõanda, i
 nägölõjä peittäw? a baba brihalalla šanow, hänellä eijõa midä
 põällä panna. huigie hänellä on i kaččuo teih. a briha rubei
 tüffüe prossimah, viidi kiugõanda iliže ozuta meilä omat nävõt.
 tüffõ reši-naš ozuttõa omat nävõt, a briha i šanow tütõllä, mie
 moišta krašši-voida tüffüe ennägen nimi-ššä. briha tütõllä rubei
 pagizemah, mie šiun otan miehellä. a tüffõ brihalalla i šanow, tüõ
 miima nagramah rubietta, i mie enõa šiun naihe, en i liene! šie
 lõuvõt paremman miima. en i lähe! a briha i šanow, müõ šiuh
 varoin oššamma jõgo midä odežõa, i plafjõa täüven sundukan
 tuomma. a tüffõ i šanow, šie elä midä vedih pagize miula! miuh
 varoin dengõa elä izõvedi, i miuñkela šie et rubie eläñäh. šie
 lõuvõt parembõa miima! ka briha rubei tütõñkelä proštiečcemah
 i babañkela i šanow, müõ huomena tõašena tulemma teilä, i
 lähiettih kodih. mändih tõatolluo i mõamolluo. tõatto brihanda
 i küželõw, nu nimi-dä, poiga et lõüdän naišta? a poiga tõatolla
 i mõamolla i šanow, lõüvin. on ülen krašši-voi tüffõ, hüvõ, vain
 on ülen keühä. a tõatto poijalalla šanow, moišta naišta on miho-š
 i tõälä! a poiga tõatolla otõveçaiččow, mie tämän tütõn otan
 miehellä! oššan tüffõh varoin skruttõa i hänellä vien.*

pärast su tütar ei julge ahju pealt välja tulla ja peidab nägu?»
 Aga eit ütleb noormehele: «Tal pole, mida selga panna. Tal on
 häbi teie peale vaadatagi.» Aga noormees hakkas tüdrukut paluma:
 «Tule ahju pealt või siis näita meile oma nägu!» Tüdruk otsustas
 oma nägu näidata. Aga noormees ütlebki tüdrukule: «Nii ilusat
 tüdrukut pole ma kuskil näinud.» Noormees hakkas tüdrukule
 kõnelema: «Ma võtan su ära.» Aga tüdruk ütleb noormehele: «Te
 hakkate mind naerma ja mina ei ole su naine ega saagi olema! Sa
 leiad minust parema. Ma ei lähe!» Aga noormees ütleb: «Me
 ostame sinu jaoks kõiksuguseid riideid ja toome kirstutäie kleite.»
 Aga tüdruk ütleb: «Ära sa mulle mis tahes kõnele! Ära minu pärast
 raha raiska ja minuga sa ei hakka elama. Sa leiad minust pa-
 rema.» No noormees hakkas tüdrukuga hüvasti jätma ja eidega ja
 ütleb: «Me tuleme homme jälle teile.» Ja läksid koju, läksid isa ja
 ema juurde. Isa päribki poisilt: «No poeg, sa ei leidnud naist
 midagi?» Aga poeg ütleb isale ja emale: «Leidsin. On väga ilus
 tüdruk, kena, ainult väga vaene.» Aga isa ütleb pojale: «Niisugu-
 seid naise on ka siin palju tahes.» Aga poeg vastab isale: «Ma
 võtan selle tüdruku! Ostan tüdruku jaoks kraami ja viin temale.»

br̄iha ošt̄i j̄ogo m̄idä t̄äüven sundukan. a t̄oatto i šanow poi-
 jalla, i mie šiun̄ke lähen. vallašti k̄učari kolme hevosta. istuočči
 t̄oatto, br̄iha, i k̄učari hebož̄lje ajo i hüö tuadih̄ žeh küläh, podje-
 dittih̄ kehnožel̄luo perft̄izellüe, i seižauvuttih. t̄oatolla ei tabah i
 šanow poijalla, tässä perft̄izeššä naine šiun̄ eläw̄? da, da. män-
 dih̄ perft̄izeh. b̄aba istuw, ei kijä, m̄idä i šanuo, žēnihällä i baja-
 riilla. ka br̄iha eišti zanaueskan, i kačotah t̄oatto i poiga, a t̄üttö
 istuw kiugõalla uglazešša, i peittäw̄ omõa iččiedä ripakkoloila,
 i n̄ägölöjä eij̄ ožuta. br̄iha i šanow t̄ütöllä, aššu kiugõanda mõah,
 müö šiula toima skr̄üttõa t̄äüven sundukan. a t̄ütöllä huigie v̄jidi
 kiugõanda. rubei t̄oatto, b̄ajari t̄üttüe prossimah. t̄üttö soglašsiečči,
 v̄jidi kiugõanda. t̄oatolla krašota. t̄ütõn tabaudu, n̄imi-ššä ei
 nägen moišta krašš̄i-voida. br̄iha šai sundukašta p̄latjat hüvāt,
 ando t̄ütöllä. t̄üttö p̄ani p̄õällä b̄aretkat, šukiñkela ken̄gi, košfuman
 hüvān, šlõapan, palton, nu j̄ogo min, m̄idä t̄ütöllä pidi.

b̄aba i kačcow omah t̄üttäreñ i br̄ihah i b̄ajarih i nagõ-li itkõw̄.
 i b̄ajari i baban šuoritti, j̄ogo kohtõa ando deñgõa. istuočettih̄
 stolan tagõakši. a baballa ei millä b'eregoija žēnihõjä. ka hüö
 b̄ajarit tuodih̄ oman čamodanan i ruvettih̄ stolalla panemah.
 j̄ogo kohtõa ladjattih̄ stolalla v̄nõa, kalbassuo, vehnästä, prä-

Noormees ostis kõike kirstutäie. Aga isa ütlebki pojale: «Ma tulen (= lähen) ka sinuga.» Rakendas kutsar kolm hobust. Istusid isa, poeg, ja kutsar ajas hobuseid ja nad tulid sellesse külla, sõitsid viletsa tarekese juurde ja jäid seisma. Isale pole meele järgi ja ütleb pojale: «Kas su naine selles tarekeses elab?» — «Jah, jah.» Läksid tarekesse. Eit istub, ei tea, mida üteldagi peigmehele ja mõisnikule. No poiss lükkas eesriide kõrvale ja isa ja poeg vaatavad, aga tüdruk istub ahjul nurgakeses ja peidab iseennast kaltsudega ja nägu ei näita. Noormees ütlebki tüdrukule: «Tule ahjult maha, me tõime sulle kirstutäie kraami.» Aga tüdrukul on häbi ahjult välja tulla. Hakkas isa, mõisnik, tüdrukut paluma. Tüdruk nõustus, tuli ahjult välja. Isale meeldis tüdruku ilu, mitte kuskil polnud näinud nii ilusat. Noormees võttis kirstust ilusad kleidid, andis tüdrukule. Tüdruk pani kingad, pani jalga sukka-dega, kena kostüümi, kübara, palitu, no kõik, mis tüdrukul vaja oli.

Eit vaatab oma tütart ja noormeest ja mõisnikku ja kogu aja nutab. Ja mõisnik pani ka eide riidesse, kõike andis, raha. Istusid laua taha. Aga eidel pole millegagi kōsilasi kostitada. Vaat nad, mõisnikud, tõid oma sumadani ja hakkasid lauale panema. Kõike laoti lauale: viina, vorsti, saia, präänikuid, kompvekke. Sõid ja

nikkõä, kanfettõa. šüödih i juodih i baba hejånkelä üheššä. i baban i tütõn otettih keralla häidä kizõamak linnaššä. mändih kodih, mõamo strieffi hejät, a bajarani kittäw tüftüe mõamolalla i poigõa, hüvån naizen löüdi, kraššl-voin i mõamo dogadi tämän tütõn i šanow, nimi-ššä niko-nžę en nägen moišta kraššl-voida kuin tämä tüftö. i kaitfi linna kirjussettih, kitetäh, što on ülen kraššl-voi tüftö, tuoduna naizeksi bajarim pojalalla. äijät linnaššä jo nõättih tädä tüftüe, i kaitfin nagõ-li kitetäh. i bajarilõja häih kuçutah i kaitfi linna ruvettih himottaliečcemah, kuimbo popadie moižih häilõih. i hõät oadih mõni päivõä, nagõ-li karrattih, virttä laulettih, čurıştih linnõa müö. naroda kaitfi linna i paiššah, ülen hüvõa naihe, kraššl-voi. moišta nimi-ššä eijõa, että löövä. ruvettih elämäh brjha naizenke hüvõin. toihe toišta šuvatah i tõatto i mõamo šuvatah i kitetäh — — —

poiga bajarani laukaššä torguiččow, a naihe seižow i kaččow, nimi-dä ei rõa. tõatto i šanow pojalalla, pidäw šiu naihe andõa školah. annettih školah. hõän opaštliēči äijän vuotta jõgo kohtõa, rubei maaltamah emämmän bajarie i hänen poigõa. i rubei tämä naihe torguimah omankelä mužikankelä laukaššä. ka tõatto i šanow pojalalla, šie valäiče tavarõa vaš germāniju. õta dengõa mi šiula pidäw. a naihe šiun rubiew torguimah. ka tämä poiga

jõid ja eit nendega ühes. Ja eide ja tüdruku võtsid kaasa linna pulmi pidama. Nad läksid koju, ema kohtas neid, aga mõisnik kiidab tüdrukut emale ja poega: «Leidis kena naise, ilusa.» Ja ema nägi seda tüdrukut ja ütleb: «Mitte kuskil pole ma iialgi näinud nii ilusat kui see tüdruk.» Ja kõik linn sai teada, kiidetakse, et on väga ilus tüdruk toodud mõisniku pojale naiseks. Juba paljud nägid linnas seda tüdrukut ja kõik ikka kiidavad. Ja mõisnikke kutsutakse pulma ja kogu linn hakkas himustama, kuidas pääseda niisugusesse pulma. Ja pulmad olid mitu päeva, kogu aja tantsiti, lauldi laule, sõideti mööda linna. Kõik linnarahvas räägibki: «Väga kena naine, ilus. Niisugust pole kuskil, te ei leia.» Hakkas noormees naisega hästi elama. Nad armastavad teineteist ja isa ja ema armastavad ja kiidavad. — — —

Mõisniku poeg kaupleb poes, aga naine seisab ja vaatab, ei tee midagi. Isa ütlebki pojale: «Vaja su naine kooli anda.» Anti kooli. Ta õppis palju aastaid kõike, hakkas oskama rohkem kui mõisnik ja tema poeg. Ja hakkas see naine oma mehega poes kauplema. No isa ütleb pojale: «Sa mine Saksamaale kauba järele! Võta raha, palju sulle tarvis. Aga su naine hakkab kauplema.»

i vielä yksi toizem bazarim poiga lähtiettih germāñiju tavarõa oštamah. mändih, jõgo midä oššettih, i tahottih jo kodih ajõa. mändih restoran, istuočettih stolõan tagõakši kahen keššä bazarilõin poiijat, i ruvettih trebuimah vīnõa, zakuskõa i ruvettih juomah i paišsah toih toizenke, tämä briha toizella i pagizew, što miun naine nīkē-dä ei rubie šuvaččemah i nīkē-llä händä ei šõa mõanittõa i kolčašta. a toine i šanow, davai zaklat! ježli mie hāhēldä kolčašta imennõida em mõanita, nin šilloin miun tavarat šiun lietäh, a ježli mõanitan kolččazen hāhēldä imennõin i tulen järellih šiuluo, nin šiun tavarat lietäh miula. nu hūõ nīn soglaššiečettih. valai kodih, a mie jõän germāñiju. hõän läksi.

tuli omah linnah, tällüe naizelluo, a ei omalluo. õma ei kirjā, i pagizew bazarī tällä naizella vierahalla, tällä naizella õli ühelläh kvartira, äna šanow tämä bazarī, äna miula šiun kolččanē! mie šiula annan äijän dengõa. a tämä naine, nī kui-n mie šiula kolčašta en äna. i tällä bazarim poijalõa ei šõannun nī kui-n mõanittõa. i šanow hāhēllä, tule huomena. i mie omalla mužikalõa tüõnnän tuomašta. vielä hõän i šanow bazarim poijalõa, a šie midä tulit järelläh? tulīn, miula dengõa vähä. dengõa otan äijän, i andanet kolččazen, i šiula, mi pidäw dengõa tästä kolčča-

No see poeg ja veel üks teise mõisniku poeg läksid Saksamaale kaupa ostma. Läksid, ostsid kõike ja tahtsid juba koju sõita. Läksid restorani, istusid mõisnike pojad kahekesi laua taha ja hakkasid nõudma viina, suupistet ja hakkasid jooma ja kõnelevad teineteisega. See noormees kõnelebki teisele, et: «Minu naine ei hakka kedagi armastama ja keegi ei saa teda petta ega sõrmust.» Aga teine ütlebki: «Veame kihla! Kui ma temalt nimega sõrmust ei peta, siis saab mu kaup sinu omaks, aga kui petan temalt nimega sõrmuse ja tulen sinu juurde tagasi, siis saab sinu kaup mulle.» No nad leppisid nõnda kokku. «Käi koju! Aga mina jään Saksamaale.» Ta läks.

Tuli oma linna selle naise juurde, aga mitte oma juurde. Oma ei tea. Ja kõneleb mõisnik sellele võõrale naisele, sel naisel oli üksinda korter. «Anna,» ütleb see mõisnik, «anna oma sõrmus mulle. Ma annan sulle palju raha.» Aga see naine: «Ma ei anna sulle sõrmust mitte kuidagi!» Ja see mõisniku poeg ei saanud mitte kuidagi petta. Ja ütleb talle: «Tule homme. Ja ma saadan oma mehele külakosti.» Ta ütleb mõisniku pojale veelgi: «Aga miks sina tagasi tulid?» — «Tulin, mul on vähe raha. Võtan palju raha ja kui sa annad sõrmuse, ka sinule annan ma selle sõrmuse

zešta, mie šiula annan. hõän, nu nin tule, müö šiunke huomena pagizemma. läksi kodih bajaran poiga naizelluo i toatolluo i šanow, andakkõa miula emämbi deŋgõa, pidäw vielä tavarõa oštõa. toatto ando, mi hänellä pidi. ka hõän otti deŋgat, naizešta proštiečči i läksi tällüe toizelluo akaluo pagizemah. dümaičcow, nüttenä mie häneldä kolčcazen mõanitan.

a tällä akalla õli prisluga, i šanow, ka on aziet moizet. mie šiun šuõritan omih platjoih, i annan šiula oman imennoin kolčcazen, a iče uijin kvarfirašta, a šie vuota bajaran poigõa. rubiew hõän šiulda pakkuomah kolčcašta imennoida, a šie elä äna. a hänellä ožuta, i tabauduw hänellä tämä kolčcahe, i šie pakkuo häneldä emämbi deŋgõa. deŋgat andaw, a šie rabiešša iembõäkši, a šidä kolčcahe ožuta, i elä äna. mldä hõän šiunke rubiew rõadama? tämä kuharka deŋgat polučči bajaran poijašta. rabiešti i ožuttaw hänellä kolčcašta. bajaran brjha (~:) ili poiga dogadı kolčcazen, rubei häneldä pakkuomah. hõän ei äna, a brjha otti i šormen katkai kolčcazenke i läksi pois kvarfirašta.

ka tämä kuharka šano tällä naizella, ka miulda šormen katkai i kolčcazenkela. a tämä akka i küzelõtõ kuharkalda, deŋgõa šiula

---

eest kuipalju tarvis.» Tema: «No nii, tule, me kõneleme sinuga homme.» Läks mõisniku poeg koju naise juurde ja isa juurde ja ütleb: «Andke mulle rohkem raha, peab veel kaupa ostma.» Isa andis, kuipalju talle vaja oli. No ta võttis raha, jättis naisega hüvasti ja läks selle teise naise juurde kõnelema. Mõtleb: «Nüüd ma petan temalt sõrmuse välja.»

Aga sel naisel oli ümmardaja ja ütleb: «Vaata, asjad on niisugused. Ma rõivastan su oma kleitidesse ja annan sulle oma nimega sõrmuse, aga ise lähen korterist ära, aga sina oota mõisniku poega. Ta hakkab sulle paluma nimega sõrmust, aga sina ära anna, vaid näita talle ja talle meeldib see sõrmus ja sina palu talt rohkem raha. Anna raha, aga sina korista kaugemale, aga siis näita sõrmust ja ära anna. Mis ta sinuga ikka teeb (= hakkab tegema)?» See kõõgitüdruk sai mõisniku pojalt raha, koristas (rahad) ja näitab talle sõrmust. Mõisniku poiss või poeg nägi sõrmust, hakkas temalt paluma. Ta ei anna, aga noormees võttis ja murdis sõrme ühes sõrmusega ja läks korterist ära.

Vaat see kõõgitüdruk ütles sellele naisele: «Vaata murdis mul sõrme ühes sõrmusega.» Aga see naine küsib kõõgitüdrukult: «Kas ta sulle palju raha andis?» — «Väga palju.» — «No nõnda, me

ando äijän? ülen äijän. nu nin: müö oššamma toizen kolčcazen näih deŋgoih i šie rubiet bohataldij elämäh, a šormi zaživiw šiula.

tämä bajaran poiga läksi toaš vgermāñiju, löüdi, kumbazeŋkela hüö paištih, što šiun naihe nike-dä ei rubie šuvačcemah, i kolčašta nikelä imennoida ei äna, i ožutti hänellä imennoin kolčcazen. ka šiun naizen kolčcahe! tämä kumbazešta naizešta ručalsa briha, nu nin, mie mänetin kaiffi šiula tavarat, mi miulon oššettu. i läksi, otti kaiffi tavarat, omat i toizen bajaran poijan tavarat i läksi omah linnah vedämäh. toi laukkah, kladavoi loih päni. a tämä akka kijušti bajaran poiga tuli kodih, i küzelöw häheldä, mintäh miun mužikka ei tullu? a hōän i šanow, emämböä hōän šiuluo ei tule.

ka tämä akka toatolla šanow, što miula pidäw ajoa vgermāñiju mužikkaluo, andakkōa miula deŋgōa! i läksi tämä akka vgermāñiju. adressa hänellä oli. mäni tämä akka germāñiju. enzištäh mäni vrestoran, süömäh rubiew. istuočci akka stolan tagōakši, i rubei pakuomah brihanda čōajuo, zakuskōa. briha toi, a tämä akka tunnušti tämän brihan i dūmaičcow icellä, tämä on miun mužikka. zakuskōa toi i čainikan čōajuo. akka i šanow tällä brihalla, istuoče miunkela čōajuo juomah. tämä briha istuočci. akka i šanow tällä brihalla, a šie olet miun

---

ostame selle raha eest teise sõrmuse ja sa hakkad jõukalt elama, aga sõrm kasvab sul kokku.»

See mõisniku poeg läks jälle Saksamaale, leidis, kellega nad kõnelesid, et sinu naine ei hakka kedagi armastama ega anna kellegi nimega sõrmust. Ja näitas talle nimega sõrmust. «Vaat, sinu naise sõrmus!» See, missuguse naise eest noormees vastutas: «No nõnda, ma kaotasin sulle kõik oma kauba, mis mul on ostedud.» Ja läks, võttis kõik kauba, oma ja teise mõisniku poja kauba ja läks oma linna viima. Tõi poodi, pani ladudesse. Aga see naine sai teada: mõisniku poeg tuli koju ja pärib temalt: «Mispärast minu mees ei tulnud?» Aga ta ütlebki: «Ta ei tule enam sinu juurde.»

No see naine ütleb isale, et: «Ma pean Saksamaale sõitma mehe juurde. Andke mulle raha!» Ja see naine läks Saksamaale. Aadress tal oli. Läks see naine Saksamaale. Esiteks läks ta restorani, hakkab sööma. Istus naine laua taha ja hakkas noormehelt paluma teed, suupistet. Noormees tõi, aga see naine tundis selle noormehe ära ja mõtleb endamisi: «See on minu mees.» Tõi suupiste ja kannu teed. Naine ütlebki sellele noormehel: «Istu minuga teed jooma.» See noormees istus. Naine ütleb sellele noormehel: «Sina

mužikka! a tämä briha šilmät möllisti, täh akkah kaččuossa. ed_õa šie miun naihe! miu_naizelла kõässä on nellä šormie, a šiuла on viži. ka tämä akka i rubei hänellä pagizemah, šormet miула оллаh kaiffi, a kuharkалла mejän liehi nellä šormie. kum-bahe šiuņkëla oli tullun, hõän miулуо õli, i pakkoi kolčasta. mie_n andan. annoin kuharkалла, i hänen suoritin omih platjoih. i hõän ando hänellä äijän deņgõa, i kolčcazen kuharkalda šor-menkëla katkai. ka tämä briha, nu nin_že, šie olit miun naihe i lienet, mie kijin, i ručaiččiečin, šilma riike-llä ei šõa mõanittõa.

i lähfiettih hüõ omah linnah. tuldih, nim-dä ei tuodu. toatолла šanottih, i toatto bajaři jok_kohan kijušti, kuin azeit. podaidih süduh toizen kuptsam poijam_põällä, i südu visüdi kaiffi imeņjat toizelда bajarilda. i toašena ruvettih hüõin, omankëla naiženke i toatonke i mõamonke hüõin elämäh.

12. VII 1957.

76. Kuus pätsi leiba.

eli mužikka linnašša. õli mužikalла naihe, mõamoš, toatto i omat kolme lašta. läksi mužikka laukkah, ošti kuzi mõökküe leibõä. a toihe mužikka i kaččow häneh i küželõw mužikalda, mih varoin šie tämän verran leibõä oššit? a mužikka i šanow,

oled minu mees.» Aga see noormees ajas silmad pärani selle naise peale vaadates. «Sa ei ole minu naine! Minu naisel on käel neli sõrme, aga sul on viis.» No see naine hakkaski talle kõnelema: «Sõrmed on mul kõik, aga meie kõõgitüdrukul sai neli sõrme. See, kes sinuga oli tulnud, oli minu juures ja palus sõrmust. Ma ei andnud. Andsin kõõgitüdrukule ja rõivastasin ta oma kleitidesse. Ja tema andis talle palju raha. Ja ta murdis kõõgitüdrukul sõrmuse ühes sõrmega.» Vaat see noormees: «No nõnda, sina olid mu naine ja saad olema. Ma teadsin ja vastutasin: sind ei saa keegi petta.»

Ja nad läksid oma linna. Tulid, ei toonud midagi. Utlesid isale ja isa, mõisnik, sai kõik teada, kuidas asjad. Nad kaebasid teise kaupmehe poja kohtusse. Ja kohus mõistis teiselt mõisnikult kõik varanduse välja. Ja nad hakkasid jälle hästi oma naisega ja isaga ja emaga hästi elama.

76. Elas linnas mees. Mehel oli naine, ema, isa ja kolm oma last. Mees läks poodi, ostis kuus pätsi leiba. Aga teine mees vaatab talle otsa ja küsib mehelt: «Misjaoks sa sedavõrd leiba ost-

miula pidäw andoa vellat kakši möökküe, i kakši möökküe velgah i kakši möökküe icellä. a toihe mužikka i šanow mužikkalla mie šilma em malta. nin mie šilma šanon. kakši möökküe toa-толла i möamolla velлат. hūö milma pikkarašta šüötettih, a kakši möökküe omila lapšila velgah. kuin mie i miun naihe lienemmä vanhat i hūö meillä ruvetah oštamah leiböä i velgöja makšamah, a kakši möökküe icellä. ka mužikka, kumbahe ei malttan, kunne nämä kūži möökküe i šanow hänellä, šie hūöin röat, že nin i pidäw.

11. VII 1959.

77. čudnoi skõaskahe.

elettih dēda da bāba. eij олe heilä nim-dä. dēda öli ülen laiska. ei kehan nim-dä rōadōa, kuim mie, ka moihe. bāba i šanow dedalla, aššu halguo pilimäh. a dēda i šanow vet vielä on vähähe halguo. aššu, aššu, dēda. dēda nouzi kiugōanda. nu nin aššu, bāba. baba otti pilan i kirvehen. ruvettih pilimäh, vähäzen pilittih, dēda i šanow baballa, tulow pilie. huomen pilimmä. a baba šanow, davai vielä pilimmä. a dēda ni kui-n ei ruven, i šanow baballa, tulow. nu nin halgōa hallot nämä! dēda otti kirvehen, puolet hallot halgai. i tüli kodih peřtüh i šanow ba-

sid?» Aga mees ütleb: «Ma pean võlad (tagasi) andma kaks pätsi, ja kaks pätsi võlgu ja kaks pätsi endale.» Aga teine mees ütleb mehele: «Ma ei mõista sind.» — «Siis ma ütlen sulle. Kaks pätsi isale ja emale võlad. Nad söötsid mind väiksekest, aga kaks pätsi oma lastele võlgu. Kui mina ja mu naine saame vanaks ja nad hakkavad meile leiba ostma ja võlgu maksma, aga kaks pätsi endale.» Mees, kes ei saanud aru, kuhu need kuus pätsi, ütleb temale: «Sa teed hästi, nõnda ongi tarvis.»

77. Imelik jutukene.

Elasid taat ja eit. Ei ole neil mitte midagi. Taat oli väga laisk. Ei viitsinud midagi teha, nagu mina, vaat niisugune. Eit ütlebki taadile: «Tule puid saagima!» Aga taat ütleb: «On ju veel vähe puid.» — «Tule, tule, taat!» Taat tõusis ahjult: «No tule siis, eit!» Eit võttis sae ja kirve. Hakkasid saagima, saagisid veidi, taat ütleb eidele: «Küllalt saagimisest, homme saemel!» Aga eit ütleb: «Saame veel!» Aga taat ei hakanud mitte kuidagi ja ütleb eidele: «Küllalt!» — «No siis lõhu need puud!» Taat võttis kirve, lõhkus pooled puud. Ja tuli koju tuppä ja ütleb eidele: «Ma lõhkusin poo-

балла, mie puolet hallost halgain. a puolet huomena halgõan. baba ei sõändün. rodih lida. dèda da bàba illassettih, venüecettih magõamah, üheššä ühellä kravafilla. dèda i šanow babалла, mie šilma kabuon. a baba i šanow dedалла, huomena kabuot. uinottih dèda da bàba. huomneksella noštih. dèda i šanow babалла, lähen hallost halgõan. hallost dèda halgai, tuli peřfik, bàba, mie halguo šiula tuon. tuo, tuo, dèda tuo! dèda toi halguo. dèda i šanow babалла, i vettä tuon. tuo, tuo, dèda, miula ei pie kandõa. i kanat šüötän. šüötä, šüötä, dèda, miula ei pie šüöttõä. i peřfin pühin. peřfin pühki. rodih lida. illassettih dèda da bàba. venüecettih magõamah ühellä pořtelilla. dèda i šanow babалла, mie šiun kabuon. kabuo, kabuo, dèda. eglein et kabuollu, a tämpõän kabuo. dèda baban kabui, i uinottih lujajdi. i ruvettih elämäh bàba da dèda hüvõin, toiñ toista kündelgemah.

16. VII 1959.

78. omõa iččiedä pagizen.

elettih d'èda da bàba. dèda venütõ kiugõалла i šanow babалла, bàba, mie rubein pahoin nägemäh. a bàba ičellä i dūmaiččow, rubei vähän nägemäh, kuin hõän nüt, dotla ei nägīs, parembi ois. i dūmaiččow bàba, dedалла niml-dä ei šanon, paisto äijän kak-

led puud, aga pooled lõhun homme.» Eit ei vihastunud. Tuli õhtu. Taat ja eit sõid õhtust, heitsid magama üheskoos ühte voodisse. Taat ütleb eidele: «Ma kallistan sind.» Aga eit ütleb taadile: «Homme kallistad.» Taat ja eit uinusid. Hommikul tõusid. Taat ütleb eidele: «Lähen lõhun puud.» Taat lõhkus puud, tuli tupp. «Eit, ma toon sulle puid.» — «Too, too, taat, too!» Taat tõi puid. Taat ütleb eidele: «Toon vett kah.» — «Too, too, taat. Mul pole vaja kanda.» — «Ja söödan kanad:» — «Sööda, sööda, taat, mul pole vaja sööta.» — «Ja pühin toa.» Pühkis toa. Tuli õhtu. Taat ja eit sõid õhtust. Heitsid ühte voodisse magama. Taat ütleb eidele: «Ma kallistan sind.» — «Kallista, kallista, taat. Eile ei kallistanud, aga täna kallista.» Taat kallistas eite ja nad jäid sügavasti magama. Ja hakkasid taat ja eit hästi elama, teineteist kuulama.

78. Kõnelen iseendast.

Elasid taat ja eit. Taat lamab ahju peal ja ütleb eidele: «Eit, ma olen hakanud (= hakkasin) halvasti nägema.» Aga eit mõtleb endamisi: «Hakkas vähe nägema. Kui ta nüüd üldse ei näeks, oleks parem.» Ja mõtleb eit. Ei lausunud taadile midagi, küpsetas hulga

karõa kagrašta. i kučuw baba dedõa kiugõalda kakkarõa šüõ-
mäh, čuppuh. pañi äijän kakkarõa stolalla i voida täüven lõa-
tkan²⁵. i baba dūmaiččow, ka nämä kakkarat, dēda šüõw i voit
makaiččow, hõän dotla liew šogie voišta.

laškieče dēda kiugõalda, baba šanow. dēda laškiečči i šanow.
mie n kija, kunne matata. matkõa čuppuh. otti baba dedõa kõäs-
tä. issutti čuppuh stolan tagõakši, i šanow baba, ka õta kakkarõa.
om paišsettu äijä. makaiče kakkaralla voih. dēda otti kakkaran,
kõäri trupkazekši i buttoji ei nõä, širičči lõatkašta kakkaralla
makaiččow. a baba i šanow, šie et lõatkah makaiče. otti dedan
kõän. dēdalla kakkara kõässsä i makaiččow voih. i dēda nämä
kakkarat voih makaičči i šõi i šanow baballa, šie hüv̄in rõavoit,
kakkarõa paišsoit, miun šüõtit hüv̄in. i mie nüttehä rubein paremm̄in
nägemäh. dēda nouzi stolan tagõada uglašta, i läksi kiugõalla
i šanow dēda, ka miula i šilmät sprõaviečettih, ruvettih nägemäh
jõgo midä, i šilma nõän.

16. VII 1959.

79. Paks mees ja kaval arst.

eli mužikka küläššä, ülen zdo-rovoi. ei ruven šõamah i kävellä,
nago-li venüw. naroda, sušsiedat hänellüe kävelläh, žaleijah i
šanotah hänellä, šie läzeüvüit, kuolet. i kannetah akat i mužikat

kaerakooke. Ja eit kutsub taati ahju pealt kooki söõma, kööri. Pani
hulga kooke lauale ja kausitäie võid. Ja eit mõtleb: «Vaataat
söõb need koogid ja kastab või, ta jääb võist sootuks pimedaks.»

«Taata, tule ahju pealt alla,» ütleb eit. Taata tuli alla ja ütleb:
«Ma ei tea, kuhu minna.» — «Mine kööri.» Eit võttis taadil käest,
pani kööri laua taha istuma ja eit ütleb: «Vaata, võta kooki. On
palju küpsetatud. Kasta koogiga võid.» Taata võttis koogi, keeras
torukeseks ja justkui ei näe, kastab koogiga kausist möõda. Aga
eit ütleb: «Sa ei kasta kaussi.» Võttis taadi käe, taadil kook käes
ja kastab võisse. Ja taata kastis need koogid võisse ja sõi ja ütleb
eidele: «Sa tegid hästi, küpsetasid kooki, söõtsid mind hästi ja ma
hakkasin nüüd paremini nägema.» Taata tõusis laua tagant nurgast
ja läks ahju peale ja taata ütleb: «Vaata mul said silmad terveks,
hakkasid nägema kõike. Näen sindki.»

79. Elas külas mees, väga paks, ei saanud (= ei hakanud
saama) käiagi, aina lamab. Rahvas, naabrid käivad tema juures,
haletsevad ja ütlevad talle: «Sa jäid haigeaks, sured.» Ja naised ja

hüvõä hänellä süömistä. a hõän mužikka ken midä tuow, i kaitti nämä sträpnät süöw. viedih tämän mužikan bolniččah dohtariллуо. dohtari hänen kaččo, i šanow mužикалла, šiула eländõä nelläkümmendä päivõä, i šie kuoleť. ei ruven dohtari händä leččimäh. tüöndi hänen kodih. mužikka läksi kodih igäväsšä, i tuli kodih i venüečci poštelilla i dūmaiččow, miула vāhā eländõä, i mužikka igävästā ei ruven niml-dā süömäh, venüw i лuгоw päivie, konže liew ostatka päivā i kuолоw. eli kolmekümmendä üheksän päivõä, i rubei mužikka kaikihkela proššaiččiečcemah i šanow narodalla, mie huomena kuoleң, ostatka nelläkümmeš päivā, mie kuoleң. a naroda i šanotah, a mištā šie kijät? miула dohtari šāno.

proživi mužikka nelläkümnenen päivõä. i zavodi elõä nelläkümmendä üksi päivõä. mužikka ei ruven uskomah dohtarin šanoja i dūmaiččow, tämpõänā lähen dohtariллуо. i läksi. a mužikka küho nelläkümmendä päivõä venü, niml-dā ei süönü igävästā. äijaldi laihehi. māni mužikka dohtariллуо. dohtari i šanow mužикалла, mie šiула vuotin egleinā. a mužikka i šanow dohtariлла, šie niml-dā et kijā. šanoit miула, što mie sorokavoina päivānā kuoleң, a mie iččiedā maltan, rodiečin tervehemi. a dohtari i šanow mužикалла mie že jin pagizin, što šie kuoleť, põllätin šiun,

mehed kannavad talle head süüa. Aga tema, mees, kes midagi toob, sööb kõik need toidud. Viidi see mees haiglasse tohtri juurde. Tohter vaatas teda läbi ja ütleb mehele: «Sul on elu nelikümmend päeva ja sa sured.» Ei hakanud tohter teda ravima. Saatis ta koju. Mees läks koju, mures. Ja tuli koju ja heitis voodisse ja mõtleb: «Mul on vähe elada (= elu).» Ja mees ei hakanud mure pärast midagi sööma. Lamab ja loeb päevi, millal tuleb viimane päev ja ta sureb. Elas kolmkümmend üheksa päeva ja hakkas mees kõigiga hüvasti jätma ja ütleb rahvale: «Homme ma suren, viimane on neljakümnes päev, ma suren.» Aga inimesed (= rahvas) ütlevad: «Aga kust sa tead?» — «Tohter ütles mulle.»

Elas mees nelikümmend päeva. Ja hakkas elama nelikümmend üks päeva. Mees ei hakanud tohtri sõnu uskuma ja mõtleb: «Lähen täna tohtri juurde.» Ja läks. Aga kuni mees nelikümmend päeva lamas, ei süönud ta mure pärast mitte midagi. Jäi tublisti kõhne-maks. Läks mees tohtri juurde. Tohter ütleb mehele: «Ma ootasid sind eile.» Aga mees ütleb tohtrile: «Sa ei tea mitte midagi. Ütle-sid mulle, et ma suren neljakümnendal päeval, aga ma saan endast aru, sain tervemaks.» Aga tohter ütleb mehele: «Ma rääkisid nõnda, et sa sured, hirmutasid sind, et sa mure pärast midagi

štöbj šie igävästä niml-dä et šöis. i spröaviečit tämän täh. i šiula oli äijä žiruo i šie šüö posnoida piššoa i rubiet vïkoin elämäh. mužikka paššibuo dohtarilla šano i läksi kodih i šeičas eläw. mie en ammuin händä näin.

11. VII 1959.

80. Kombeid ja uskumusi.

künneallah, miššä on doroga dorogašta pöäličči, riššit. ka kušša puolešša küluw, vaņguw ili itköw ili čiluzila hebozeļla ajaw. kušta puolešta čiluzet ollah, žeh puoleh tüttö miehellä mänöw, ili brïha täštä puolešta naiččow. vaņguw, tože žeh puoleh miehellä mänöw, ili guläimah tulow. a itköw. kušša puolešša, nin tüttö kuolow. tädä varatah, ka kuin itköw miššä.

pannah lužikkah kinöa i tulleļla šulatetah i laškietah ödeh. veješšä tämä kina lienöw ili ködi, ili heboņe, ili gröbu, ili brïha, ka mïttüš valöaččow, ili rišti. i kačotah täh kinah, miže lieņi. lieņi rišti, nin kuolow tüttö. sankat valöačetah, tullah koziččemah. heboņe nin žeņihällä äijä hevošta, lehmöä, bohätta žeņihä. a kinöa tädä ei šoa arvata, miže valöačči kina, šilloin tüttö rubiew dümaimah icellä, nïke-n milma miehellä ei öta. nin že i brïha.

---

ei sööks. Ja sa said selle tõttu terveks. Ja sul oli palju rasva ja sa söö paastutoitu ja hakkad kaua elama.» Mees ütles tohtrile aitäh ja läks koju ja elab praegu. Ma nägin teda hiljuti (=mitte-ammu).

80. Kuulatakse, kus tee on üle tee, ristid (s. o. ööl vastu uut aastat käiakse teeristil kuulamas). Vaat, kuspool kostab, karjub või nutab või kuljustega hobusega sõidab. Kustpoolt kuljused on, sinnapoole läheb tüdruk mehele või noormees võtab sealtpoolt naise. Karjub, ka sinnapoole läheb mehele või tuleb kurameerima. Aga kuspool nutab, siis tüdruk sureb. Seda kardetakse, vaat kui kuskil nutab.

Lusikasse pannakse tina ja sulatatakse tulel ja lastakse vette. Veest sellest tinast saab kas maja või hobune või rist või noormees, vaat, missugune valamisel kujuneb, või rist. Ja vaadatakse seda tina, mis see tuli. Tuli rist, siis tüdruk sureb. Saab saan, tullakse kosima, hobune, siis peigmehel on palju hobuseid, lehti, rikas peigmees. Aga seda tina ei või ära arvata, mis see sai valades tinast, siis tüdruk hakkab endamisi mõtlema: keegi ei võta mind mehele. Samuti ka noormees.

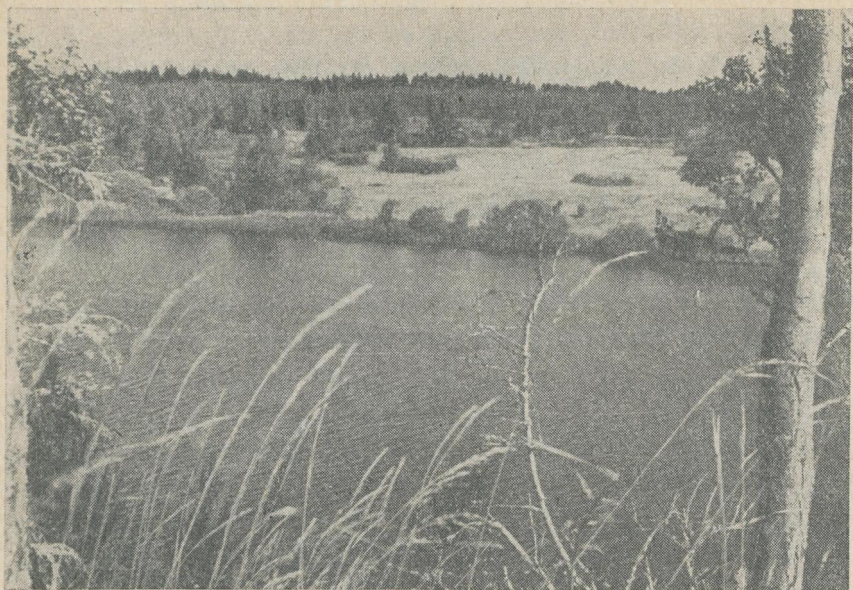

Foto H. Kaal 1957.

Klevetša järv.

šidä ūtta vuotta vaš pinošta halлон dernatah. popadiw šilie, šilie halgo, nin hüvää briha, krašši-voi, a popadiw oksikaš, nin paha briha.

ka, tüttö löadiw kòmun lumešta, i luow kaiuoh. kuim blukšah-taw, nin lienõw pagizija briha, drägu ili mužikka tütõn, a ei blukšaha, nin ei pagizija.

šidä vielä laškietah kakši nieglõa čainoih blučcazeh. blučcazešša vèzi, i nämä nieglat ei upõta, i hüõ kävelläh vettä müõ, eiššütäh,

Siis vastu uut aastat tõmmatakse pinust puuhalg. Satub sile, sile halg, siis on hea noormees, ilus, aga satub okslik, siis paha noormees.

Vaat, tüdruk teeb lumest kämbu ja viskab kaevu. Kui sulpsatab, siis tuleb tüdrukul jutukas (= kõneleja) noormees, armsam või mees, aga ei sulpsata, siis mittejutukas.

Siis veel lastakse kaks nõela alustassile. Tassil on vesj ja need nõelad ei upu ja nad käivad mööda vett, liiguvad edasi ja müksi-

i toinetoizeh törkköäcētäh. üksī niegla om briha, toine tüttö, ollah zamietkat niegloissa, soidieçetah nämä nieglat, i tüttö i briha, üksī miehellä mänöw, toine naiççow, tämänke brihanke tämä tüttö. nieglat ei soidieçeta, heillä žen vuodena, tüföllä miehellä ei šoa männä, i brihalah ei šoa naija. a kui nämä nieglat upotah vedeh, nin molemma, tüttö i briha kuollah. üksī niegla uppuow, nin tüttö kuolow, a brihan niegla uppuow, briha kuolow.

utta vuotta vaš, ikkun all^a künneallah²⁶ tüföt, miššä alahõana ikkunat perfiššä. i kuluw, midä perfiššä paiššah. paiššah hüvõä paginõa ili pahõa, i tüföt — — — konzë briha istuoççow tüföllüe, rubiew pahoja šanoja pagizemah ili hüvie.

*

doroga toizeh küläh mänöw, tüföt koista ili keštä jibu:t voruijah vaštoja. i kahen puolen dorogõa seižatallah vaššoišta varbažie, konzë liew šūri šõ²⁷, što brihat ei üöksüttäis. a brihoila on tabah, kuin veššittü doroga.

10. VII 1960.

vad teineteist. Üks nõel on noormees, teine tüdruk, nõelte küljes on märgid, lähevad need nõelad kokku ja tüdruk ja poiss, üks läheb mehele, teine võtab naise, selle noormehega see tüdruk. Nõelad ei lähe kokku, tuleval aastal nad, tüdruk ei saa mehele (minna) ja poiss ei saa naist võtta. Aga kui need nõelad upuvad vette, siis mõlemad, tüdruk ja poiss, surevad. Upub üks nõel, siis sureb tüdruk, aga upub poisi nõel, sureb poiss.

Vastu uut aastat kuulatavad tüdrukud akna all, kus tares aknad madalal ja on kuulda, mis toas kõneldakse. Kõneldakse head juttu või paha ja tüdrukud — — — Kui noormees istub tüdruku juurde, hakkab pahu sõnu kõnelema või häid.

Tee läheb teise külle. Tüdrukud varastavad kodust või kellegi juurest vihtu ja panevad kahele poole teed vihtadest raokesi püsti, kui on suur lumesadu, et noormehed ei eksiks. Aga noormeestele meeldib, kui tee on märgitud.

V. Maria Jegorovna Pavlova

Markova

81. Oma elust.

šünnüin markovalla i kaiken aigõa markovalla elin. kuoli miu māma. ka i šidä kuoli tätä. jäimä kaheksan keššä. ka kuoldih. mie kaiikkie vanhemi jäin šeičendä mieštä. jäi kolme šizärdä i nellä vellie. a vūvet miula oldih kümminen kaheksan vuotta. ka kätkimä tatan i maman. itkimä nago-l. šidä kerättih sobrañjan toispöän ллалла. šielä sobrañjalla i tolkuifah, što midä zavēdimma rōadōa hejāñke, ka miuñkela. emm āna lämmittōä kiugōada, što terväh külām palitah. viritetäh külän lämmittōässä. lämmittōä ei anneta.

a sobrañjanda tuli vanhemi velli, nuoremi hōän miama, i kaikki roskaži miula. ka müö istuma i tolkuiččima, kuin tām azie — — — kuin tarttuo elämäh. a miulda vanhemmalda šizärdä otetah i tahotah prijuttah zdaija. a miulda glūpat tijuššettih

---

81. Sündisin Markoval ja elasin kogu aja Markoval. Suri mu ema. No ja siis suri isa. Jäime kaheksakesi. Noh surid. Mina jäin kõige vanem seitsmest inimesest. Jäi kolm õde ja neli venda. Aga aastaid oli mul kaheksateistkümme aastat. No matsime isa ja ema. Nutsime kogu aja. Siis koguti koosolek järgmise päeva õhtul. Seal koosolekul arutataksegi, mida hakkame tegema nendega, noh minuga. Me ei lase ahju kütta, et põletavad kohe küla ära. Süütavad küttes küla, kütta ei lasta.

Aga koosolekult tuli vanem veli, ta on minust noorem, ja jutustas mulle kõik. No me istusime ja pidasime aru, kuidas see asi on — — — kuidas hakata elama. Aga minult vanemalt õelt võetakse (lapsed) ja tahetakse lastekodusse anda. Aga minult ruma-

tämän azien huomenekselalla, uikkahat pienet lapsēt, annat pri-
juttah. hvaffiečettih molemma jalloista, i itkemäh ruvettih, što
rištlmä kunne sie, sinne i müö. ka mie ugovorin i ulest'in. hüö
vähäzeldi uspoikilis. ka tuljih perftih. tämä stöarosta sanow,
šuořita lapsēt i provodi prijuttah. mie šanoin, eij ollut tädä,
da ei i lie. kaikki vöät panen ičestä, a miula hüö lietäh omat
lapsēt, miuňkela pri šeb'e. lietäh jogainuo. i kuni en kuole, kuni
sil hvafit miula, kuni vägie, mie rubien opšivaimah i obuvmah,
pežemäh heidä.

ka hüö kažvettih. kažvat'in kaikkie. i kolme vellie otettih
voinalla. jäim mie üksin. jäin üksin. dūmaič'in, što liew šüöttä-
jät kažvattamöa. kaikki voinalla tapettih. ka hejän täh i miehellä
el lähten. jäin vanhakši tütökši. ka loppiečči. nütten vanheñin.
šüöttöä ei lie kellä i nänküijä ei lie kellä.

Markoval 13. VII 1958.

82. Tulekahjul.

levit'in töahta ogordašša. ka levit'in, külen vangevuttih požöa-
ralla. ka mie kočahin täštä ogordašta. läksin hüppämäh. tul'in
kodih, ot'in rengit, läksin šammuttamah. eij ollun konze varata.

---

lad pärisid selle asja hommikul järele, unised väikesed lapsed:
«Annad lastekodusse.» Haarasid mõlemad (mul) jalgadest ja hak-
kasid nutma, et ristiema, kuhu sina, sinna meiegi. No ma keelita-
sin ja meelitasin, nad rahunesid pisut. No tuldi tarre. See küla-
vanem ütleb: «Riieta lapsed ja saada lastekodusse.» Mina ütlesin:
«Ei olnud seda ega saagi olema. Ma annan kõik oma jõud endast,
aga mulle nad on omad lapsed, alati minuga enda juures. Ja kuni
ma ei sure, kuni mul jõudu jätkub, kuni võhmu, ma rõivastan ja
varustan neid jalatsitega, pesen neid.»

Vaat, nad kasvasid. Kasvatasin kõik. Ja kolm venda võeti sõtta.
Ma jäin üksi. Jäin üksi. Mõtlesin, et saab toitjad kasvatamise eest.
Kõik tapeti sõjas. Vaat, nende pärast ma ei läinud mehelegi, jäin
vanaks tüdrukuks. No lõppes. Nüüd olen vanaks jäänud, ei ole kel-
legi toita ega kellegi hoida.

82. Laotasin aias sõnnikut. Vaat, laotasin, kuulen, hakati kar-
juma tulekahjule. Vaat, ma hüppasin sellest aiast, pistsin jooksma.
Tulin koju, võtsin ämbrid, läksin kustutama. Ei olnud mahti karta.

ka võtta čerñin — — — rengit i läksin šammuttamah. ka vėziloiñke mǎñin, miuuda rengit otettih, mašinah vejjet kumattih, a mie rengit otin, toaš läksin hüppõämäh vejellä. toizen kerran mǎñin vėziloiñke. ka vejjet vein toizen kerran, tuodih mašinat krašši. л о в а л д а. tässä võtta jo emmä ruđen kandamah. mašinan tuodih, pandih kairoh tämän nasossan. ka tästä i aijašta läbi i nago-l šammutti kaivošta kandamatta. vähäzelđi utihni. enži kerran plõamä kuin hvatti, i läksi kõämittämäh kaikkie nõkkõa, kaiken nõkan i palęttih kaheksan taluo. jõädih ühed голоvėškazet.

našti v o л д а и л а õli. mie jumalazeñke²⁸ kävelin. tämänke jumalazeñke sinne hüppõän — — — mie šanoin el lähe sinne, ülen ägie, жаллат palęttih. a mie püörähin toizeh zaulkah. tulin tällä kohalla toaš, kušta läksin. tästä kohašta jo miuua ei lien ägie jumalazeñke. prob'egin, tulin toaš täh kohtah. šielä šammuttamah jõädih kahta taluo. ka šieldä tulin, kačõn jo i tõälä nõkka palaw. mie kodih i kandamah küda midäi.

16. VII 1959.

83. Kaetamine.

ka olin oviñčiššalla, küläššä koñkila. ka tämän nägõne tüttö Lipatra miun i šudeli. mie läzeüvõuin. ka kodih žeh, šudelukšęšta kuoffelin — — — i täh šuolah šõpõtettih. tuodih nämä

No vett võtsin — — — ämbrid ja läksin kustutama. Vaat, läksin veega, võeti mult ämbrid, kallati vesi masinasse, aga ma võtsin ämbrid, pistsin taas jooksmä vee järele. Läksin teist korda veega. No viisin teist korda vett, toodi masinad Krassilovalt. Siin me juba vett ei hakanud kandma. Toodi masin, pandi selle pump kaevu. Vaat sellest aiast läbi ja ikka kustutas ilma kaevust kandmata. Rauges pisut. Esimest korda kui leek haaras ja hakkas keerutama kogu otsa. Kogu ots põleski, kaheksa talu. Jäid ainult tukikesed.

Nasti oli Valdais. Ma kõndisin ikooniga. Jooksen selle ikooniga sinna — — — Ma ütlesin: «Ma ei lähe sinna, väga kuum, jalad põlesid.» Aga ma keerasin teise tänavasoppi. Tulin jälle sellesse kohta, kust läksin. Sellest kohast mul juba ei olnud kuum ikooniga. Jooksin läbi, tulin taas sellesse kohta. Seal jäädi kaht talu kustutama. No tulin sealt, vaatan, siin juba ka ots põleb. Mina koju ja üht-teist kandma.

83. Vaat, olin Oviñčištšal, külas liugu laskmas. No seesugune tüdruk Lipatra mind kaetaski. Ma jäin haigeks. No läksin koju, proovisin kaetuse pärast — — — ja selle soola peale sosistati.

suolat. toi sizär nämä suolat, vedeh rozvedī, i miun pürškütti
tällä vejellä, suolazeļļa. a mie haikošt²liečīn, šū kahalleh
avattu. šīdā čihaimah rubein. i rubei miula proidimah. i sprōa-
viečīn. täššā pahutta eij_ōa.

9. VII 1960.

84. Karja väljalaskmine.

palkkōaččow paimen. ka lähtōw paimen tällūe akalľuo, kol-
dunalľuo. ka hōän šielā andaw otpuskan²⁹ paimenēļļa. ka paimen
tulow kodih akalľuo täldūe, i tulow kodih, i ka liew jürgi
prōazniekka. ottaw hōän jumalazeņ. lähtōw peļdoh jumalazeņ-
kela, a müö lähemmā ajamah lehmie omie peļdoh. i hōän šielā
lōadīw ophodan. i ka krugo-m rubiew kōvelemāh lehmīštā juma-
lazeņkela. kolme kerdōa, krugo-m kōvelōw, šilmie risīw, jumalōa
pakkuow. a šīdā lehmāt laškow na_volu. ka hukat ei dogadita,
hukat matatah, heidā lehmie ei nōātā, dāmajah, što kivet. jālgeņ
tādā ophodōa kaiķķi hüvīn. kaiķķi hüvā i liew. a tāmā jo jālgeņ
tādā hānen azie. hōän midā tahtow, žedā i rōadaw. neken ģemi-da
ei tija.

*

virbapühämpōänā virvat tūvah. jürgih šōa oľlah kirikōššā.
a jūrginā otētah nämā virvat kirikōštā i lähet ajamah živattōa

Toodi need soolad, ōde tōi need soolad, segas vette ja pritsis mind
selle soolase veega. Aga mina haigutasin, suu pärani avatud. Siis
hakkasin aevastama. Ja mul hakkas üle minema ja sain terveks.
Selleshalbust ei ole.

84. Astub tööle karjane. No läheb karjane selle eide juurde,
nōia juurde. No seal ta annab karjasele loa. No karjane tuleb koju
selle eide juurest, ja tuleb koju ja noh, tuleb jüripäev (= pidu).
Ta võtab ikooni. Läheb ikooniga väljale, aga meie läheme oma
lehmi väljale ajama. Ja ta teeb seal ringkäigu. Ja noh, hakkab
lehmade ümber käima ikooniga. Käib kolm korda ümber, lööb
risti ette, palub jumalat. Aga siis laseb lehmad vabadusse. No
hundid ei märka, hundid tulevad, neid, lehmie, ei näe, mõtlevad, et
kivid. Pärast seda ringkäiku on kōik hästi. Kōik saab hea. Aga
pärast seda on see tema asi, mida ta tahab, seda teeb. Keegi
midagi ei tea.

Palmipuude pūhal tuuakse pajuoksad. Need on jüripäevani
kirikus. Aga jüripäeval võetakse need pajuoksad kirikust ja lähed

virvanke peldoh. ka virvoijke ajat. nämä virvat annat lapsīla.
kel on kaikil lapsīla annat. lapsēt kerätäh nämä virvat i vijäh
jogeh. hüö lähtietäh jogie müö, vézi lähtöw heidä kandamah.
virba liew sätittünä, händä ei voi rojie kuin védeh kröme jogie.

virvimpū, varvimpū.

šiula virba, miula jäiččä,

nedeliksi velgah.

nedeli proidiw, jäičän miula annetah. emännällä virba jöäw.

9. VII 1960.

85. Kuulamine uusaasta ööl.

lähtietäh kündeļemah ütta vuotta vaš. dorogalla löajitah
čertan i künneļlah podruškoiņkela üheksän keššä — — — šanow,
mie rubien kündeļemah, midä küluw. ajaw koziččemah kelložihke.
ka šanow, tämä miun ženihä. čertalla seišow i vaņguw, čur täüzü,
čur täüzü! nüttenä toihe rubiew kündeļemah, tōže šielä — — —
mie en tie, hukka ajaw raččahīla. hōän ei kerrin začurie i pöl-
läštü i huimeni. i liehi huimane. a toizet kaikīn čertalda uijittih
pagoh meččäh. kaikīn ken kunnegi, kavottih i ei löüvettü heidä,
vihrom³⁰ vei hejät tūlella — — — i kaikki. i kündeļuš loppiečči.

Klevetša järve ääres 10. VII 1960.

ajama looma pajuoksaga väljale. No ajad pajuokstega. Need paju-
oksad annad lastele. Kellel on, annad kõigile lastele. Lapsed
koguvad need pajuoksad ja viivad jõkke. Nad lähevad mööda jõge,
vesi läheb neid kandma. Pajuoks on pühitsetud, teda ei tohi
visata mujale kui vette peale jõe.

Virvipuu, varvipuu.

Sulle pajuoks, mulle muna.

Nädalaks võlgu.

Nädal möödub, mulle antakse muna, perenaisele jääb pajuoks.

85. Lähevad kuulama vastu uut aastat, teevad tee peale
joone ümberringi ja kuulavad sõbrannadega üheksakesi — — —
Ütleb: «Ma hakkam kuulama, mida on kuulda.» Sõidab kellukes-
tega kosja. Vaat, ütleb: «See mu peigmees.» Seisab joone peal ja
hüüab: «Surr, täis, surr, täis!» Nüüd hakkab teine kuulama, ka
seal — — — «Ma ei tea, hunt sõidab ratsa.» Ta ei jõudnud surr
ütelda ja kohkus ja läks lolliks. Ja jäi lolliks. Aga teised kõik läk-
sid joonelt metsa pakku. Kadusid kõik, kes kuhugi, ja neid ei leitud,
tuulispask viis neid tuulega ära — — — Ja kõik. Ja kuulamine
lõppes.

VI. Nastja Jegorovna Ondrejeva

Markova

86. Oma elust.

ka òli miun tataalla velli i molemmila äijä lasta òli. ühellä kolme, a toizella kuzi. elettih vïkoin üheššä. i ka erottih. žellä vellellä dostoanieččow kolme lehmöä i kakši hevošta, a miun tataalla kakši hevošta, varža i nellä lehmöä. i ka müö elimä vïkoin. meilä òli kümminen keššä pereh, nellä sizärdä, nellä velleie. i ka lieñi äijälđi nälgä. lieñi sügüzü. i gulvat kaivöma. kuoli mäma. jäimä tatankele. kuim müö ifkimä häñdä, mamöa müö! i ka elimä kodvan. elämmä nedelin, elämmä toizen, i kuoli tata. i jäimä müö sirofinkat, jäimä sirofinoina. müö elimä vïkoin sirofinoina. meidä autto kašvattöa dädä, perehtä. ka müö kašvöma, mäñi kolmas sizär miehellä, vüven elimä üheššä, uidi velli kodah. jäimä müö küven keššä. šidä mie läksin miehellä. milma velli ei

---

86. Vaat, mu isal oli vend ja mõlemail palju lapsi, ühel kolm, aga teisel kuus. Elased kaua üheskoos. Ja noh, läksid lahku. Selle vennale saab kolm lehma ja kaks hobust, aga minu isale kaks hobust, varss ja neli lehma. Ja noh, me elasime kaua. Meil oli kümnekesi pere: neli õde, neli venda. Ja vaat, tuli kõya nälg. Tuli sügis. Me võtsime kartuleid, suri ema. Jäime isaga. Kuidas me teda, ema, taga nutsime! Ja vaat elasime veidi aega. Elame nädala, elame teise ja suri isa. Ja jäime meie orvud, jäime orbudeks. Me elasime kaua orbudena. Meid aitas onu kasvatada, peret. No me kasvasime, läks kolmas õde mehele. Elasime aasta üheskoos, läks vend koduväiks. Jäime meie kuuekesi. Siis läksin mina

Foto H. Kaal 1957.

M. J. Pavlova (1. pahemalt), N. J. Ondrejeva (3, pahemalt) ja ekspeditsioonist osavõtjaid Markoval 1957. a. suvel.

andan miehellä, a mie en künne llun, läksin miehellä. mie dūmaičn, što mie hänen ukořin. a ei šoannun ukořie heidä. ka mie elin šeiččemen vuotta. miula oli paha elöä. i ka nago-l' firp'n — — — šidä liehi voina. otettih mužikan voinalla. ka mie jain kolmeņkela lapšeņkela i baba vanha gurbištun. nu ka rubeima evakui-rovassa, läksimä edäh ajamah, mie kolmeņkela lapšeņkela i baba miuņke läksi. ka müö šielä elimä kolme vuotta. šieldä tulima, nim-dä nimi-ššä.

mehele. Mind vend ei andnud mehele, aga ma ei kuulanud, läksin mehele. Ma mõtlesin, et ma sõitlen ta läbi, aga ei jõudnud neid sõidelda. No ma elasin seitse aastat. Mul oli paha elada. Ja vaat ikka kannatasin — — — siis tuli sõda, võeti mees sõtta. No ma jain kolme lapsega ja vanaema, vana küüruvajunud. No vaat, hakkasime evakueeruma, sõitsime kaugele, mina kolme lapsega ja vanaema tuli minuga. No seal me elasime kolm aastat. Tulime sealt — mitte kuskil midagi.

*mie läksin kolmenkela lapsenkela. lapsät kuoldih, kakši
kuoli, a üksi brihañe jäi, vanhemi jäi — — —*

*ka müö sizärenkelä kandoma raidoa, jögo päivie kolm'n takoin
päiväššä. vaibuma äijäläi što koirat. müö kuivattima nämä raijat
i zdaiččima laukkah. zdaiččima müö hejät laukkah kolmeh sofnah.
i küda midägi müö näih dengoih spröavima.*

*mie sizärenkel' elän kahen keššä. urošta eij_öa talošša. läks
tämpöähä nittämäh püstalla — — —*

Markoval 20. VII 1956.

87. virzi.

*markovan pellolla
kazvaw levie lehti.
šuvačen, ili en,
kivištäv hejgi.*

Jakonovos 6. VII 1953.

Ma läksin kolme lapsega, lapsed surid, kaks suri, aga üks poi-
sike jäi, vanem jäi — — —

Vaat me õega kandsime pajukoori, iga päev, kolm seljatäit
päevas. Väsisime kõvasti nagu koerad. Me kuivatasime need paju-
koored ja andsime poodi. Me andsime nad poodi kolme saja eest.
Ja seda ja teist me selle raha eest õiendame.

Ma elan õega kahekesi. Meest majas ei ole. Läks täna kõnnu-
maale niitma. — — —

87. Laul.

Markova põllul
kasvab lai leht.
Kas armastan või ei,
süda valutab.

VII. Nil Lavrentjevitsš Petrov

Markova

88. mõan eländä petro-va nilla lavre-ntjeva.

el'ln mie tõatonke i mõamonke. òli miula tõatto i mõamo. òli miula nellä vellie i kakšj šizärdä i elimä müö kreštja-nstvašša. i mõada paššima. meilä òli nellä lehmõä i kolme hevošta i kolme lammašta i počči. el'imä müö hüv'in, bohataldi. òli miula šeiččemen vuotta. tõatto ando miun školah. opaštalieč'in mie nellä vuotta. opaššuin mie hüv'in. jälgeh opaššušta mie rõavoin kreštja-nstvõa. põašnõa pašš'in i toizie rõadoloja rõavoin. i liehi miula kakš-kümmendä nellä vuotta, tõatto miula i šanow, pidäw poiga naija. mie tõatolla šanoin, šie vuota milma, tõatto, konžē mie šiula šanon, što naija pidäw. a mie šiula en muiššuttan. ješli šie rubiet miula muištelēmah naimišta, šilloin mie uijin koišta pois, potomu. što miula eij_õa želanie naija. nu_ka liehi kakšikümmendä

---

88. Nil Lavrentjevitsš Petrovi maine elu.

Ma elasin isa ja emaga. Oli mul isa ja ema, oli mul neli venda ja kaks õde ja me elasime talupojaseisuses ja kündsime maad. Meil oli neli lehma ja kolm hobust ja kolm lammast ja siga. Me elasime hästi, jõukalt. Ma olin seitse aastat vana (= mul oli seitse aastat). Isa andis mind kooli. Ma õppisin neli aastat. Ma õppisin hästi. Pärast õppimist ma tegin põllutööd: kündsin põldu ja tegin teisi töid. Ja ma sain kakskümmend neli aastat vanaks, isa ütleb mulle: «Poeg, tarvis abielluda!» Ma ütlesin isale: «Sa oota mind, isa, kui ma ütlen sulle, et vaja abielluda. Aga ma ei meenutanud sulle. Kui sa hakkad mulle meelde tuletama naisevõttu, siis ma lähen kodunt ära, sellepärast et mul pole soovi abielluda.» No vaat, ma sain kakskümmend kaheksa aas-

kaheksan vuotta miula, objavittih voinan hermanan̄ke i miun otettih voinalla i kaikki miun vellilöjä otròavittih voinalla. i viedih miun finl'ä-ndi ja h linnah rauvam na šveckoila grañi-calla karaulah. a mie šielä prostudieč̄in, òli vilu ñelläkümmendä gròadussie, i meččä òli kaikki užvaudun vilušta. ka mie šielä prostudieč̄in, veñuin bolñičašsa kakši kũda. i naznačittih miun kami-ššejah. a dohtarit otpuštittih miun kũvekši kũkši kodih. jäl-geh kũtta kũda mǎñin mie na kami-ššeju. i miun tòaš otettih slũžballa ñestrojevoih, i naznòaçittih miun tretjei zapasnoi polk. i mie olin masterovoi- portnoi. i primittih miun polkovoih švalñah. i ròavoin mie švalñašsa kolme vuotta. i slučcieč̄ci petra linnašša revalucija. a šilloin òli p̄iferistǎ mejǎn polka kakšikümmendä kaheksan virštòa. — — — i matkaima müö p̄ife-rih kaiken päivǎn i tulima müö šeiččemen ččǎššue illalla. i müö olima p̄iferiššǎ kakši ñedeliie enzi päi-òštǎ. i laškiettih miun kodih slũžbalda. a miula jallat keh-not. i tulim mie kodih. mòamo i tòatto vielä elošša oldih, a vellet miun voinalla tapettih, kolme velliie. i jäi nuoremmā vellen naiñe lapšen̄kela. a tòatto i mòamo miulda kuoldih. a miñnañke mie elin kakšikümmendä vuotta. i hũvǎ oli elõa. i mie — — — dũmaič̄in mie üksin elõa i otin eroin miññašta.

tat vanaks, kuulutati sõda sakslasega ja mind võeti sõtta ja kõik mu vennad saadeti sõtta. Ja mind viidi Soome Rauma linna Rootsi piirile valvesse. Aga seal ma külmetasin end ära, oli nelikümmend kraadi külma ja mets oli kõik külmast härmatanud. No seal ma külmetasingi, lamasin kaks kuud haiglas. Ja mind määrati komisjoni. Aga tohtrid lubasid mind kuueks kuuks koju. Pärast kuut kuud läksin komisjoni. Ja mind võeti jälle väeteenistusse rivituna ja mind määrati kolmandasse tagavarapolku. Ja ma olin väljaõppinud rätsep. Ja mind võeti polgu rätsepatöökotta. Ja ma töötasin rätsepatöokojas kolm aastat. Ja toimus Peetrilinnas revolutsioon. Aga siis oli meie polk Piiterist kakskümmend kaheksa versta. — — — Ja me läksime Piiterisse kogu päeva ja me tulime kell seitse õhtul. Ja me olime Piiteris kaks nädalat esimestest päevadest. Ja mind lasti väeteenistusest koju. Aga mul jalad viletsad ja ma tulin koju. Isa ja ema olid veel elus, aga mu vennad tapeti sõjas, kolm venda. Ja jäi noorema venna naine lapsega. Aga mul surid isa ja ema. Aga miniaga elasin ma kakskümmend aastat ja oli hea elada. Ja mina — — — ma mõtlesin üksinda elada ja

Foto E. Leppik 1958.

N. L. Petrov.

a mie olin holostoi, nainut en оллут, žentäh en i nainut, što miula jallat oldih kehnot. a vellen naizenke elin mie hüvin. hänellä kašov, miňalla poiga šuri i rubei torõamah. ka mie eroin. i annettih miula bolhičašta svide-felstvo peñsijonan kaheksan küm-mendä viži rublõa kükši. i ka mie elän nügüen üksin omašša kodišša. a vuotta miula on seiččemenküm-mendä, konžę mie šün-nüin, i lično mie teillä pagizen tovarišsat.

Markoval 9. VII 1958.

---

võtsin läksin miniast lahku. Aga ma olin vallaline, abielus ma ei olnud, sellepärast ma ei abiellunudki, et mul olid jalad viletsad. Aga vennanaisega elasin ma hästi. Tal kasvab, minial suur poeg ja hakkas riidlema. No ma läksin lahku. Ja mulle anti haiglast pensioni tunnistus kaheksaküm-mend viis rubla kuus. Ja vaat ma elan nüüd üksi oma majas. Aga aastaid on mul seitseküm-mend, kui ma sündisin ja ma räägin teile isiklikult, seltsimehed.

89. Muinasjutt.

läksi mužikka kalõa õngittamah, i lõadi avannon. i istuoõci avannolluo õngittamah kalõa. i hüppõwõ rëbo, šanow mužikkalla, opašša milma õngittamah! tule istuoõce avannolla! i panõ avandoh händä. rëbo istuoõci i riputti hännän avandoh i istu. mužikka šanow revollla, külmä, külmä revon händä! õngittõaõce kàla šüri i pikkaràñe! rëbo šano mužikkalla, aigago händõä vedõä? a mužikka kačõow händäh, händ eijõa külmän. pogodi vielä, issu prolu-bašša! nu konzõ külmä händä, mužikka šano, vëjä pois! rëbo rubei vedämäh, i ei šõa ottõa, händä külmän. i mužikka tappo revon.

9. VII 1958.

90. Mees ja rebane.

ostij mužikka kalõa, i vallaštij hebozõen regeh. i pani pletuhan³¹ regeh, i kalat pletuhallla. i läksi toizeh külläh, müömäh kaloja. a rëbo istuw dorogalla i nõhtaw dũhuo kalallla. i rebo läksi hüppõwõmäh ielleh i veñüeõci dorogalla porõero-k. mužikka ajaw, a rëbo veñüwõ dorogalla, ei hejgitä. mužikka šeižaudu dorogalla, ottij revon kãdeh i šanow, tämä on padina hävin. mužikka šanow, snimìn mie ofõinan häñeštä i liew naizella vorotnikka. ottij loi pletuhallla i pani hänen rogožinalla i katto.

89. Läks mees kalu õngitsema ja tegi jääaugu. Ja istus jääaugule kalu õngitsema. Ja jookseb rebane, ütleb mehele: «Õpeta mind õngitsema!» — «Tule, istu jääaugule! Ja pane saba jääauku.» Rebane istus maha ja riputas saba jääauku ja istus. Mees ütleb rebasele: «Külma, külma, rebase saba! Hakka õnge otsa, kala suur ja väikene!» Rebane ütles mehele: «Kas on aeg saba tõmata?» Aga mees vaatab saba, saba ei ole külmanud. «Oota veel! Istu jääaugus!» No, kui saba külmas, mees ütles: «Tõmba välja (= vea ära!)» Rebane hakkas tõmbama ega saa võtta, saba külmanud. Ja mees tappis rebase.

90. Ostis mees kalu ja rakendas hobuse ree ette. Ja pani korvi rekke ja kalad koryi. Ja läks teise külla kalu müüma. Aga rebane istub teel ja haistab kalalõhna. Ja rebane pistis jooksma ettepoole ja heitis põigiti teele. Mees sõidab, aga rebane lamab teel, ei hinga. Mees peatus teel, võttis rebase kätte ja ütleb: «See raibe on kärvanud.» Mees ütleb: «Ma võtan talt naha maha ja saab naisele krae.» Võttis viskas korvi ja pani ta roguski alla ja kattis kinni.

*a rēbo veñüw kaloiila kui hävin, ei hengitā. a rēbo šoi rogo-
zīnan i rōji (~:) laški kaikki kalat reještā i katto loukon i uidi.
mužikka ajaw i dūmaiččow, müön mie kalat i oššan naizella
palton. a vorotnikka miula liew revošta. tūli mužikka riņkala,
avai rejen, eij_ōa ni kalōa, ni rebuo, tühjä rēgi, a rēbo uidi.
mužikka māni kodih, i šanow naizella, mütüš šie ed_ōa ožakaš.
tahoin oštōa šiula paltuo, a vorotnikka revošta. a rēbo padina
uidi, naŕe-rno elävü öli. kalad dorogōa müö laški, a iče uidi.
mužikka naŕe-rno oli huimañe i humalašša.*

9. VII 1958.

91. tiedäjä vrača.

*ūhen kerran tūli vračalluo mužikka zdoro-voi i rubei zōa-
lieččemah omalla tervehükšellä i rōaznoiloila kibuloila. vrača
kaččo hänen i šano mužikkalla, napra-sno šie trōatiš deņgōa i
leččiečet, velli miun! šiula vain i el_ōa mōalla nelläkūmmendä
päiv_ōä. itkemäh rubei pakšu, i läksi kodih i veñüečči kravatiilla.
ei ruven niike-neñke pagizemah. h_ōän ei ruven ni š_ōmäh ni juomah.
vain i dūmaičči, konžē kuolen. i dūmaiččow, šurma terväh tulow.
a päiv_ōä tämä lähen_ōw — — — nastōaņi nelläkūmmendä päiv_ōä.*

Aga rebane lamab kalade peal kui kärvanud, ei hinga. Aga
šoi roguski ja loopis, laskis kõik kalad reest ja kattis augu kinni
ja läks ära. Mees sõidab ja mõtleb: «Ma müün kalad ja ostan
naisele palitu. Aga krae saab mul rebasest.» Mees tuli turule, avas
ree, pole ei kalu ega rebast, regi tühi, aga rebane läks ära. Mees
läks koju ja ütleb naisele: «Kuidas (missugune) sa pole õnnelik!
Tahtsin sulle palitut osta, aga krae rebasest. Aga rebane raibe läks
ära, küllap oli elus. Laskis kalad mööda teed, aga ise läks ära.»
Mees kindlasti oli lollakas ja purjus.

91. Teadja arst.

Uhekorra tuli arsti juurde paks mees ja hakkas kurtma oma
tervise üle ja mitmesuguste haiguste üle. Arst vaatas ta läbi ja
ütles mehele: «Sa raiskad asjata raha ja ravid end, mu vend! Sül
on maa peal eladagi ainult nelikūmmend päeva.» Nutma hakkas
paks ja läks koju ja heitis voodisse, ei hakanud kellegagi kõne-
lema. Ta ei hakanud sööma ega jooma, ainult mõtles: «Millal ma
suren.» Ja mõtleb: «Surm tuleb ruttu.» Aga see päev läheneb — — —
Saabus nelikūmmend päeva. Ja — — — hakkas hommikust peale

Foto E. Leppik 1959.

N. L. Petroviga töötamas.

i — — — huomneksšesta rubei vuottamah šurmõa. a šurmõa viel, eij_õa. i läksi läzijä vračaluo i šanow, šie šanoit, što mie kuolen, a šurmõa vielä eij_õa. veť šie šanoit, što nelläkümmendä päivõä proidiw, mie kuolen, a šurmõa ei ole. a vrača nagramah rubei i šanow, šie žõaliečit miula. i kačaha iče! šie olet kehno i zdoro-voi kuin trostočka, a midä šiula pidäw. i poimi läzijä hitroida vračõa i läksi kodih.

9. VII 1958.

surma ootama, aga surma ei ole veel. Ja haige läks arsti juurde ja ütleb: «Sa ütlesid, et ma suren, aga surma pole veel. Sa ju ütlesid, et nelikümmend päeva möödub, ma suren, aga surma pole.» Aga arst hakkas naerma ja ütleb: «Sa kurtsid mulle. Ja vaata ise! Sa oled nõrk ja terve kui kepike, aga mida sul vaja on?» Ja haige mõistis kavalat arsti ja läks koju.

VIII. *Katerina Pavlova*

Markova

92. Oma elust.

markovalla sünniin. mõamo markovan, tõatto markovan. a dēda da bāba kažvatettih miun. heilä ei ollun poigõa i tütdä. tütdär üksi õli i miehellä mäni omah küläh. hänellä õli äijä lašta miutta. tuli hänellä heidä suorittõa i kengittõä.

školah ühen talven kävelin, toista talvie en ruven. õli tüõdä, pidi kezrätä, kuduõ šobih varoin. i rušnikkõa i škõatterie.

škola õli venõählane — — — kehnoželda vielä kirjutan, poja-alla kirjõa, tütdärellä kirjõa. hüõ kuin tüõnnetäh kirjan, mie luõen — — —

nuoret olima, kävelimä lndakezroh. lndakezroš kargažima, kezmä tüõdä. oldih kuožalit. kuožaliloižke kävelimä. šidä rubeima i brihoižke istumah. brihat meidä provožaidih (~:) kaimattih kodih.

---

92. Sündisin Markoval, ema Markovalt, isa Markovalt. Aga mind kasvatasid vanaisa ja vanaema. Neil ei olnud poega ega tütdart. Üks tütdar oli ja läks oma külasse mehele. Tal oli palju lapsi ilma minuta. Tuli tal neid riietada ja jalanõusid muretseda.

Koolis käisin ühe talve, teist talve ei hakanud. Oli linu, tuli kedrata, kududa särkide jaoks ja käterätte ja laudlinu.

Kool oli venekeelne — — — Viletsalt veel kirjutan pojale kirja, tütdarele kirja. Kui nad saadavad kirja, ma loen — — —

Olime noored, käisime istjatel. Istjatel tantsisime, ketrasime linu. Olid kedervarred, käisime kedervartega. Siis hakkasime ka noormeestega istuma. Noormehed saatsid meid koju.

rubei brjha koziččemah, miehellä kuččumah. a mie läksin hänellä miehellä. mie elin dedaņke da babaņke, v røde tütar olin. a kozičči, ka miehellä läksin. miehellä el lähten, brjha meilä tüli-hõät kizaima. dèda da bàba kuoldih, jäimä kahen i lieņi meilä kakši lašta. lapšet kažvettih. käveldih školah, opašt^aliečettih. lapšet kažvettih, uijittih vierahalla rannalla, eletäh. mužikka oli voinalla kahečči roanittu. voinanda tüli, koišsa kuoli. mie jäin üksinä. ka i elän üksin. ka miun eländä.

Markoval 20. VII 1956.

93. Eksimine.

olin grivašša i üöksüin. jo mie kävelin, nikui-n ei šoa pöäššä dorogalla. i mie vanjuin. rubein mie vanjumah tovariššoa. hõän miula õändi. mie er rožberin, kušša puolešša. mie toaš vanjeuvuin i hõän õändi. küda kuingi mie pöäžin dorogalla i tovariššan löövün. äššen róadi, popadın dorogalla i tulın kodih.

20. VII 1956.

94. Laul.

*läksi tüttö puimah,
päni vaššan kuivah.
tüli tüttö puimašta,
otti vaššan kuivašta.*

Noormees hakkas kosima, mehele kutsuma. Aga ma läksin talle mehele. Ma elasin vanaisa ja vanaemaga, olin nagu tütar. Aga kosis, no läksin mehele. Mehele ma ei läinud, noormees tuli meile. Pidasime pulmad. Vanaisa ja vanaema surid, jäime kahekesi ja meil oli kaks last. Lapsed kasvasid, käisid koolis, õppisid. Lapsed kasvasid, läksid ära vöörasse nurka, elavad. Mees oli sõjas kaks korda haavatud. Tuli sõjast, suri kodus. Ma jäin üksinda. Noh ja elan üksi. Vaat, minu elu.

93. Olin seenil ja eksisin. Juba ma kõndisin, mitte kuidagi ei pääse tee peale. Ja ma hüüdsin. Hakkasin ma hüüdma kaaslast. Ta häälitse mulle. Ma ei saanud aru, kuspool. Ma hüüdsin taas ja tema häälitse. Kuidagi ma pääsesin tee peale ja leidsin kaaslase. Päris rõõmus, pääsesin tee peale ja tuln koju.

94. Läks tüdruk reht peksma,
pani viha kuivale.
Tuli tüdruk reht peksmast,
võttis viha kuivalt.

Foto H. Kaal 1957.

Vaade Klevetša järvele.

95. Klevetša³² põlemine.

õli šénnikkä külän tagòana. lapsët šielä kurittih, brihačut, i viritettih tāmān šénnikān. šénnikäštä galcan loi küläh i külä viriüdü i pàlo kaikki külä. vain jäi üksi perffine kehnohe, nügüenä eij_õa nikè-dä eläj_õä, kaikki uijittih vierahalla rannalla — — — olin miehellä — — — konžè pàlo. perehtä õli kolmekümmendä.

20. VII 1956.

---

95. Oli küla taga heinaküün. Lapsed suitsetasid seal, poisikesed, ja süütasid selle küüni. Küünist löi leegi külla ja küla süttis ja põles kogu küla. Vaid üks vilets tarekene jäi, praegu ei ole kedagi elanikku. Kõik läksid võõrasse nurka — — — Olin mehel — — — kui põles. Oli kolmkümmend peret.

IX. Matrjona Timofejevna Ivanova

Markova

96. Markova küla tekkimisest.

kolme mužikkõa tuldih tänne, õli kolme taluo. mie en tija, mištã hũõ oldih tuluo. tõälã nãdih i liettih heilã lapsõet i lieñi külã šõri. nõtteñã vižikũmmendã taluo. enzištã ei ollun tãššã mejãn külõã. tãñã jo on ammuin, õlen stãri-nnoi.

nuoret nagretah mejãn paginõa karielaštã, pahoin pagizemma, a hũõ ei matõta tãdã mejãn paginõa. karielõa vãhã on nõt. ei tietã, mištã on karielãñe tullun tänne.

Markoval 9. VII 1957.

97. Pruut.

tulow ženiñã i tũtõn kozičõow. tũtõ lõhtõw miehellã ženiñãllã. i čukitah jumalan. lõhtõw ženiñã kodih. a nõvest istuw andalukšõna, nõdelin kaiken, ombelow i varuštõačõow miehellã. podruškat kõõvellãk i autõtah ommella nõvestalla. jälgiñ idan

---

96. Kolm meest tulid siia, oli kolm talu. Ma ei tea, kust nad olid tulnud. Siin abiellusid ja olid neil lapsed ja sai suur küla, praegu viiskümmend talu. Esiteks ei olnud siin meie küla. See on juba ammu, väga vana.

Noored naeravad meie karjala kõnet. Kõneleme halvasti, aga nemad ei mõista seda meie kõnet. Karjalasi on nüüd vähe. Ei teata, kust karjalane on siia tulnud.

97. Tuleb peigmees ja kosib tüdruku. Tüdruk läheb peiule mehele. Ja nad suudlevad ikooni. Peigmees läheb koju, aga pruut istub mõrsjana kogu nädala, õmbleb ja valmistub mehele. Sõbrannad käivad ja aitavad pruudil õmmelda. Viimasel õhtul läheb pruut

ñevesta lähtöw i adakezroh, ottaw goršfin tüödä. istuw i adakezrošša podruškoijñke i andaw tüöd brihoila. vadvokkõa tüöt i riputtakkõa! brihat rušetah vadvomah tüölöjä i riputetah hänen tüöt, krašan i šidä i šanotah, nu ja, marja šielä, müö viritämmä šiun krašan. küni vadvotah, ñevesta itköw, elgõä vadvokkõa miun krašõa. guläičen vielä vähäzen i miun podruškazet pakuon mie teidä. ka hüö viritettih hänen krašan brihat. ñevesta i šanow, että künnelun brihazet i miun podruškazet, kuim mie proštñ teidä (~:) pakkoin teidä. naue-rno mie teilä nadoimñ. nouzow ñevesta jaalloila i toašena itköw, kukkizet tüttözet i mium podruškazet, aštukkõa provodikõa miama kodih, ostatkañe kerdañe. tüöt pannah kuožalit i lähtieñ provozaimah ñevestõa virzilõijñke ülčči külan. a ñevesta itköw õänellä. mõamo fstrečaičchow pihalla tuleñke omõa tüfärdä podruškoijñke i küžüw häñeldä, što tütar, kuin šie eroit omanñke krašanñke i veššeläštä i adakezrošta. ei šiula užahñieččen omah heñgi. tullah peřftih, mõamo šanow, itköw tütfäreellä, tütar, kuču omah podruškat omah kodih! tullah tüöt peřftih i lauletah virttä. a ñevesta itköw õänellä i podruškoila võäžiw krašõa. ottakkõa miun kraša i guläigõa veššelällä guläinnalla, i ana miun kraša guläičchow, i šeižtetah ñevestalla samvõara i ottaw podruš-

istjatele, võtab peo linu, istub sõbrannadega istjatel ja annab linad noormeestele. «Kiskuge linad lahti ja riputage.» Noormehed hakkavad linu kiskuma ja riputavad tema linad, ilu ja siis öeldakse: «No vaat, Marja seal, me süütame sinu ilu.» Sel ajal, kui (linu) kistakse, pruut itkeb: «Ärge kiskuge mu ilu. Kõnnin veel vähekesse, ja mu sõbrannakesed, ma palun teid.» No nad süütasid tema ilu, noormehed. Pruut ütlebki: «Te ei kuulnud noormehed ja mu sõbrannakesed, kuidas ma anusin teid, palusin teid. Küllap ma tüütasin teid.» Pruut tõuseb jalule ja itkeb taas: «Kallid tüdrukukesed ja mu sõbrannakesed, tulge saatke mind koju viimast korda!» Tüdrukud panevad kedervarrõd ära ja lähevad mööda küla lauludega pruuti saatma. Aga pruut itkeb häälega. Ema kohtab õues tulega oma tütart sõbrannadega ja küsib temalt, et: «Tütar, kuidas sa lahkusid oma iluga lõbusast õhtuketrusest. Kas sul ei ehmunud süda?» Tulevad tuppä, ema ütleb, itkeb tütrele: «Tütar, kutsu oma sõbrannad oma koju!» Tulevad tüdrukud tuppä ja laulavad laulu, aga pruut itkeb häälega ja pakub sõbrannadele ilu. «Võtke mu ilu ja käige rõõmsal koosviibimisel ja las mu ilu kõnnib.» Ja pruut-

koja čõajulla i ugoššaiččow žeñihän tuomižla. tütõt čõajuo
jāvah i hõän tüffölöilä keššeššä. i lähtiek podruškat ladakezroh,
a nevesta jõäw itkemäh. hõän itkõw, istukkõa podruškazet vielä,
elgõä žaleigõa indõa!

13. VII 1957.

---

dile pannakse üles samovar ja võtab sõbrannasid teega ja kosti-
tab peigmehe külakostiga. Tüdrukud joovad teed ja ta on tüdru-
kutel keskel. Ja sõbrannad lähevad istjatele, aga pruut jääb
itkema. Ta itkeb: «Istuge veel, sõbrannakesed, ärge kahetsege
õhtut!»

X. Maria Nikolajevna Stepanova

Jakonovo < Markova

98. Tüdrukud saunas kuulamas.

ühen kerran sõatkõssä miun toatto põllätteli tüffölöjä. lähtiettih tüföt külüh kündeņemah, kellä mütüz žēnihä popadiw. mändih brihat peittöäcettih, istuočettih ikkunalla. üksi šüdäi kõän ikkunazeņ — — — hōän i šanow, miula hüvä liew žēnihä. toine šüdäi kõän lauvalla, a že šjändü — — — šanow miula lie-nöw — — — a kolmanņalla otettih kõästä i vikoin ei naššettu kättä. põlläššüttih tüföt, vangeuvuttih i lähtiettih hüppöämäh kodih. a brihat jällešti. a tüföt uššottih, dūmaidih, heilä čüdieččow. koišsa roskažiettih. šidä tijuššettih — — — ei ondu šiškozet, a ondih brihat.

Jakonovos 14. VII 1960.

---

98. Uhekorra jõulu ja kolmekuninga vahel mu isa hirmutas tüdrukuid. Tüdrukud läksid sauna kuulama, kellele missugune peigmees satub. Poisid läksid, peitsid endid ära, istusid akna alla. Üks pistis käe aknasse — — — Ta ütlebki: «Mulle saab hea peigmees.» Teine pistis käe lauale, aga see vihastus — — — ütleb: «Mulle saab — — —» Aga kolmandal võtsid käest kinni ega lasknud kaua kätt lahti. Tüdrukud ehmusid, hakkasid karjuma ja pistsid koju jooksuma, aga poisid järele. Aga tüdrukud uskusid, mõtlesid, neil viirastub. Kodus jutustasid. Siis said teada — — — ei olnud kuradid, vaid olid noormehed.

99. Kaks laulu.

*mejän ogordašša
hüüä tōeta kukkiw.
tādä brihōa šuvačen,
ülen hüüin čukkiw.*

*markovan pellolla
kažvaw äijä morkkuo.
markovan brihoišša
eij_ōa nühtä tolkkuo.*

Markoval 10. VII 1953.

---

99. Meie juurviljaaias
ōitseb kena lill.
Seda poissi armastan,
väga hästi suudleb.

Markova põllul
kasvab palju porgandeid.
Markova noormeestel
pole ühtigi mõistust.

XI. Tekuša Kuzminišna Vassiljeva

Jakonovo < Markova < Klevetša

100. Oma elust.

klevečän roduo olen. toattu eij_оллun, kũven keššä olĩma mõamolла. elĩmä keühaldi. eij_оллun lehmõä, eij_оллun hevošta, eij_оллun лammašta. mõamo eli kazačihana bajařišša. bohatta õli bajaři. a nõgũenä on äijaldi parembi eländä čim iellä.

Jakonovos 14. VII 1959.

101. Marjul.

kakši babašta lähkiettih marjah. kerättih, kerättih. matrjona i šanow, aššu mãša kodih! šiul^a on äijä kerättü, a miula vãhã. ka tõmä matrjona tuli kodih, a mãšõa eij_õa. vuotetah, vuotetah, a mãšõa eij_õa. üõksi jäi. vielä toizeksi üõksi jäi. babõa eij_õa. otettih tiligrõaman, tũõnnettih vjropolzovalla. ka tũtar tuli šelsovettah. ka tuli markovalla. sob'eri kaiken

---

100. Olen Klevetša tõugu. Isa ei olnud, olime emal kuuekesi, elasime vaeselt. Ei olnud lehma, ei olnud hobust, ei olnud lammast. Ema elas teenijatüdrukuna mõisniku juures. Mõisnik oli rikas. Aga nüüd on palju parem elu kui enne.

101. Kaks eidekest läksid marjule. Korjasid, korjasid. Matrjona ütlebki: «Mine, Maša, koju! Sul on palju korjatud, aga mul vähe.» No see Matrjona tuli koju, aga Mašat ei ole. Ootavad, ootavad, aga Mašat ei ole. Jäi õõseks, jäi veel teiseks õõks. Eite ei ole. Võtsid, saatsid telegrammi Võpolzovale. No tũtar tuli külãnõukogusse. No

külän. ukettih, ukettih, a hänellä ukkõa ei šõa. kूलow, što uketah, a ei šõa hänellä vanquo. löüvettih hänen koivun алла. — — — mändih kodih, hebozen tuodih. hebozella viedih kodih. garbalõa õli äijä kerättünä, äijä tukkuh pandu. jõädih šuoh.

14. VII 1959.

102. Hunt.

käveli hukka ikkun алла. ka briha i šanow toatolla, ka mie hänen tapan. lada tülü. ikkunalla istuw, toatolla i šanow, mie nukkeuvuin. tulle vardei kodvahe. nu tülü hukka ikkun алла. nu ka hõän i šanow, noužę, hukka tülü, noužę. nu ka, hõän nouži. kuni šuoriečči, hukka uidi. läksi händä tävottamah. läksi verejın tagõakši. nu šielä kolmi tukkuo olgie. nu ka olgiloiluo hukka. tülü ohvotnikka. nu ka, hõän ohvotnikan põällä, ründähin põällä kočahti. ühellä kõällä pidaw, a toizella ružjalla pergaw. nu ka hõän prikińiečči kuolieksi. nu ka tämä ohvotnikka läksi kodih. a hukka kočahti ohvotnikalla jällešti. i hvatti polvešta — — — midä miula rõadõa häneńkelä? hõän otti kormanõšta sklõadnikan. i hõän törkki hukkõa põäh i tappo. i hänen viedih ohvotnikan bolničchah. kün bolničašša venü.

17. VII 1959.

tuli Markovale, kutsus kokku kogu küla. Huikasad, huikasad, aga tema ei saa huigata. Kuuleb, et huigatakse, aga hüüda ei saa. Nad leidsid ta kase alt. Läksid koju, tõid hobuse. Hobusega viisid koju. Jõhvikaid oli palju korjatud, palju hunnikusse pandud. Jäid sohu.

102. Käis hunt akna all. No poiss ütleb isale: «Vaata, ma tapan ta.» Tuli õhtu. Istub aknal, ütleb isale: «Ma jäin tukkuma, tule, valva pisut aega!» No tuli hunt akna alla. No vaata, ta ütlebki: «Tõuse, hunt tuli, tõuse!» No vaata, ta tõusis. Kuni ta riietus, läks hunt minema. Läks teda püüdma. Läks väravate taha. No seal kolm hunnikut õlgi. No vaata, õlgede juures hunt. Tuli jahimees. No vaata, ta hüppas jahimehe peale, rinna peale. Uhe käega hoiab kinni, aga teisega peksab püssiga. No vaata, ta tegi end silmakirjaks surnuks. No vaata, see jahimees läks koju. Aga hunt hüppas jahimehele järele ja haaras põlvest kinni — — — «Mida ma temaga pean tegema?» Ta võttis taskust liigendnoa ja ta torkas hunti pähe ja tappis. Ja tema, jahimees, viidi haiglasse. Lamas haiglas kuu aega.

Foto E. Leppik 1959.

T. K. Vassiljeva.

103. Lendur Merezin.³³

*läksi mužikka pärettä vaš, korziŋkoja plettie. a samalotta
langen, veñüw šuošša. hõän i vanquw, spašši šie miama! a tämä
deda i otvečaičči, mie varajan šiuľuo podoidie. hõän šanow, mie
vef olen rüškoi. deda i podoidi — — — i šanow, elä hülğöä
miama! nu ka hõän hänellie podoidi, revüen toi, i nellä brihačüsta
tuľdih häneŋke. hänen, tämän külmänüen vojennoin valittih revüeh
i lähtiettih vedämäh kodih. nu ka, küläh tuľdih. ei nıke-n ota
loččikköa kodih. a tämä dedane otti kodih. i lämmitti külün.*

---

103. Läks mees peergude järele, korve punuda. Aga lennuk
langenud, lamab soos. Tema karjub: «Päästa sa mind!» Aga see
taat vastas: «Ma kardan sinu juurde tulla.» Tema ütleb: «Ma olen
ju venelane.» Taat läski lähedale — — — ja ütleb: «Ära jäta mind
maha!» No vaat, ta läks tema juurde, tõi kelgu, ja neli poisikest
tulid temaga. Tema, selle külmanud sõjaväelase nad veeretasi
kelgule ja läksid koju viima. No vaat, tulid külla. Mitte keegi ei
võta lendurit majja. Aga see taadike võttis majja. Ja küttis sauna.

tämän loččikan pèzi. tämä loččikka šanow, mie šiula rubien pomogaimah. min pakkuot deŋgõa, žen i tüönnän. ühen vain kün èli, sprõaviečči vähän. tädä loččikkõa kučuttih mere-žina. hõän tõndi dedalla deŋgõa, konžę sofñan, konžę kakši. dèda kuoli, nüttènä baballa pomogaiččow. tämä praudon.

13. VII 1959.

104. Laul.

*k'le vé čän реллолла
kažvaw levie lehti.
ken šuvaččow, ken ei,
kivištäw miun heŋgi.*

15. VII 1959.

Pesi selle lenduri. See lendur ütleb: «Ma hakkam sind aitama. Kuupalju raha palud, seda saadangi.» Elas ainult ühe kuu, paranes pisut. Seda lendurit kutsuti Merezin. Ta saatis taadile raha, millal sada, millal kaks. Taat suri, nüüd aitab eite. See on tõsi.

104. Klevetša põllul
kasvab lai leht.
Kes armastab, kes ei,
mu süda valutab.

XII. Aleksandra Vassiljevna Filippova

Jakonovo < Jablonka

105. Oma elust.

kuoli meilä tõatto. müö jäimä kaik̄in pikkarazet, v̄ljen keššä da m̄ama. jäimä müö keühüesšä, òli meilä elõä trüdno. prišlos meilä pikkaraz̄l̄na i pakota, külle müö kävellä, m̄ilošt̄inõa. pašsi-bo rahvaž žaleidih. autettih mamalla meidä kažvattõa, i rõadõa autettih. pühämpõänä m̄ama pakkuow rahvašta, i autetah nittõä i autetah kündõä. i millä m̄ama goeudu, i rahvas autettih, žentäh što meilä tõatto kuoli, jäimä müö pikkarazet. mamalla òli trüdno meidä kažvattõa.

nu šidä, konžē müö kažvõma, i vellel miun kažvettih, rubeima rõadamah i elimä — — — rubeima elämäh hüv̄in. šidä vellel naidih, mie män̄in miehellä omah küläh, i elimä, hüv̄in elimä. šidä liettih holhozat. män̄imä holhozah i velli miun män̄i hol-

---

105. Meil suri isa. Me jäime kõik väikesed viiekesi ja ema. Me jäime vaesusse, meil oli raske elada. Tuli meil väikestel isegi kerjata armuande, käia mööda külasid. Tänu, inimestel oli kahju, aitasid emal meid kasvatada ja tööd teha aitasid. Ema palub inimesi pühapäeval ja nad aitavad niita ja aitavad künda. Ja mille üle ema kurtis, rahvas aitaski, sellepärast et meil isa suri, me jäime väikesed, emal oli raske meid kasvatada.

No siis, kui me kasvasime ja mu vennad kasvasid, hakkasime tööd tegema ja elasime — — — Hakkasime hästi elama. Siis vennad võtsid naised ja mina läksin mehele oma külla ja elasime, hästi elasime. Siis tekkisid kolhoosid. Läksime kolhoosi ja üks mu vend

hozah ükski, a toizen otettih slūžballa. holhozašša vellellä ei tabaudun. hänellä oli šūri pereh, vijen lapšie. hōän sai pōačportan — — — kaikki sprafkat, i hōän uijedi pīferih, enzištä üksinääh. a lapšet jōādih koišša i naihe. hōän pīferiššä seižaudu rõavolla i otti sinne i lapšet i naizen. seižaudu hōän rõavalla zavodah, annettih hänellä komnatan. i hōän šielä eli, eli. läžeüdi hänellä naihe i kuoli. hōän jäi lapšiņke naizetta. naičči hōän toizella. i hänellä ei tabaudun, što obižaiččow lapšie. hōän hänen äjo, i rubei elämäh lapšiņke. iče rubei heilä goto-vimah murginōa. elettih hūō hūōin. hōän vlnōa ei juonun, briha hōän oli mielōvō. šidä velli loppi slūžban, i tōžē sinne pīferih seižaudu rõavolla. rõado hōän souferina. sinne māni mejän šizār nuorembi kaittie. i hänen sinne tōžē seižatettih fōabrikalla rõadamah. hūō sinne otettih i maman. i ruvettih elämäh. i šizār miehellä māni. a māma šielä igäüdü i miuh tulow, miušš^a eläw, tōaš igäüdü, šanow, mie tōaš tahon pīferih. i lähtōw. i ka mie kevōällä maman provodīn, proidi kū i lieņi voina, i šielä lieņi ulen šūri nälgā. velli miun kuoli nälgāh, šizārem mužikka kuoli nälgāh, vellen lapšet nellän kuoldih. vellen jäi ükski tūtōne, hänellä oli viži vuotta. hänen otettih prijuttah. šielä kažvatettih händä kümminen viži

läks kolhoosi, aga teine vōeti väeteenistusse. Vennale kolhoosis ei meeldinud. Tal oli suur pere, viis last. Ta sai passi — — — kōik tōendid ja ta sōitis Piiterisse, algul üksinda, aga lapsed jäid koju ja naine. Ta läks Piiteris tööle ja vōttis sinna ka lapsed ja naise. Ta läks tööle tehasesse, talle anti tuba ja ta elas, elas seal. Naine jäi tal haigeks ja suri. Ta jäi lastega ilma naiseta. Ta abiellus teisega. Ja talle ei meeldinud, et solvab lapsi. Ta ajas tema ära ja hakkas elama lastega, hakkas neile ise hommikueinet valmistama. Nad elasid hästi. Ta ei joonud viina, ta oli arukas noormees. Siis lõpetas vend väeteenistuse ja läks ka sinna Piiterisse tööle. Ta töötas autojuhina. Sinna läks meie kōige noorem õde. Ja tema pandi ka sinna vabrikusse töötama. Nad vōtsid sinna ka ema ja hakkasid elama ja õde läks mehele. Aga emal hakkas seal igav ja ta tuleb minu juurde, elab minu juures, jälle hakkab igav, ütleb: «Ma tahan taas Piiterisse.» Ja läheb. Ja vaat, kevadel ma saatsin ema ära, mööduš kuu ja tuli sõda (s. o. Suur Isamaasōda). Ja seal tuli väga suur nälg. Mu vend suri nälga, õemees suri nälga, venna lapsed neljakesi surid. Jäi üks venna tütrekene, ta oli viis aastat vana. Ta vōeti lastekodusse. Ja seal kasvatati teda viisteistküm-

Foto E. Leppik 1959.

A. V. Filippova.

vuotta. šidä hõän kirjutti meilä kirjan. dèda da bàba elettih kahen, tämän tüttözen otettih prijutašta. hüö holhozašša ròattih. i hõän heilä òli što tütar. šidä hõän zdümaičči omòa roudinòa. i kirjutti miula kirjan. kirjuttaw saša tòta, ongo teidä kèdä elošša? a miušša, òli tulnu i šizär pìterištä, kumbazełła kuoli nälgäh mužikka. hänellä lapšie ei ollun. i hõän tüli meilä i mamaņke, i hüö vain čuf lekuttih, vain òli heilä kuolla, ondih hüö čuf elošša. màma teröäh kuoli miušša. šizär vähäzel'di kokeñi.

---

mend (= kümme viis) aastat. Siis ta kirjutas meile kirja. Taat ja eit elasid kahekesi, nad võtsid selle tüdrukukese lastekodust. Nad töötasid kolhoosis ja tema oli neil nagu tütar. Siis talle meenus oma sünnipaik ja kirjutas mulle kirja. Kirjutab: «Saša-tädi, kas teid on kedagi elus.» Aga minu juurde oli tulnud Piiterist ka õde, kellel mees suri nälga. Tal ei olnud lapsi ja ta tuli meile emaga. Ja nad vaid vaevalt liikusid, neil oli jäänud vaid surra, nad olid vaevalt elus. Ema suri minu juures peagi. Õde paranes veidi, aina vahe-

nago-l vaihto omie veššoja. i šidä läksi hõän vopennoih čoaštih. i rõado hõän šielä stolovoišša i koheni. konžę loppiečči voina, hõän toaš läksi piterih. i postuppi toaš omalla šijalla fõabrikah. i tämännägõne tüttõne dedašta da babašta kirjutti meilä kirjan, što ongo teidä keda elošša. müö hänellä kirjuttima, keda meidä on elošša. i hõän šieldä i uidi dedašta i babašta. i tuli meilä roštovakši, tufläzišša, ošennišša paltozešša kehozešša. hõän ei ruohkin heilä šanuo, što mie lähen kodih, a to deda da baba händä ei laškiettais. i põä šivottuna kehozešša svitarižella. šidä hänen tožę otettih piterih. i seičas hõän eläw hüvõn. miehellä mäni hüvõällä brihalla bohatala. hõän hänen suoritti hüvõn. eletäh hüvõn, kahen lapšie.

hüö ollah snimieččenüet kartočkalla. i velli, kumbahe oli šouferina, rõadaw nüt fõabrikalla moašterina. i naihe šielä rõadaw, tällä že fõabrikalla, motaiččow katuškoja. tütar üksi jo rõadaw, a toihe kävelõw školah.

Jakonovos 14. VII 1960.

tas oma asju. Ja siis läks ta sõjaväeosa juurde. Ja ta töötas seal sööklas ja paranes. Kui sõda lõppes, läks ta taas Piiterisse. Ja astus taas oma kohale vabrikusse. Ja niisugune tüdrukuke taadi ja eide juurest kirjutab meile kirja, et kas teid on kedagi elus. Me kirjutasime talle, kes meist on elus. Ja ta läks ära sealt taadi ja eide juurest. Ja tuli meile jõuluks, kingakestes, armetus sügispalitukeses. Ta ei julgenud neile ütelda, et ma lähen koju, muidu taat ja eit ei laseks teda. Ja pea seotud armetu sviitrikesega. Siis võeti ka tema Piiterisse ja ta elab praegugi hästi. Läks kenale jõukale poisile mehele. Ta pani teda hästi riidesse. Elavad hästi, kaks last.

Nad on pildil üles võetud. Ka vend, kes oli autojuhiks, töötab nüüd vabrikus meistrina. Ja naine töötab seal, sellesamas vabrikus, kerib poole. Üks tütar juba töötab, aga teine käib koolis.

Kommentaariid.

¹ Kedervars — *kuožal'i* koosneb ümmarguseks treitud varrest ja kannast (*kuožal'i kanda* ~ *kuožal'i händä*), mis on täisnurga all ühendatud. Kedervarre ülemine ots — *laba* — on laiem ja lame. Labas on augud, kuhu pulga (*spička*) abil kinnitatakse koonal — *kud'el'ina*. Kedervarre kand pannakse taburetile või puupakule ja ketraja istub ise kanna peale ning hakkab ketrama — *kezrõämäh*.

² *indakezro* — istjad, vallaliste noorte õhtune koosviibimine, kus tüdrukud esiti ketrasid, poisid mängisid algul kaarte, pärast aga harmoonikat, siis lauldi, vallatleti ja tantsiti. Istjaid lakati pidamast 35—40 aastat tagasi. Vanasti aastat 50—60 tagasi olvat olnud ka *p'äiväkezro* kaks päeva *kreštšenieššä* — kolmekuningapäeva ajal, mil tüdrukud hulgakesi kedranud.

³ *niegla* — u. 8 cm pikkunè, pisut kõver, teravate otstega lamba sääreluust või kõvast puust «kudumisnõel», millel keskele auk puuritud. Selle abil võib kududa — *nieglauo* — ainult ühevärvilisi pakse labakindaid — *alažie* — ja meeste sukki.

⁴ Karuäke — *pūhuñe aštova* — oli 35—40 aastat tagasi üldiselt kasutusel. Selleks aeti okslik kuusk pikuti lõhki. Nõnda tehti 8—10 «lauda», mille alumise poole külge jäeti pikad oksad äkkepulkadeks. Äkke «laud» pandi kahe paari sirgete kaigaste vahele, mis seoti kasevitstega kokku. Karuäket kasutati alepõllu äestamiseks. Et äke ei kuivaks, pidi seda vees leotama. Kui pärast kolhooside rajamist enam alet ei põletatud (*kaškje ei vierrettü*), jäi karuäke tarvitusele kõrvale. Kõige kauem olevat teda kasutatud kartulipõllu äestamisel. Kartulite äestamiseks öeldi tarvitatud ka pildil esitatud karuäket Neblitša külas.

⁵ *kobra* — peotäis sirbiga viljalõikamisel kas pihku või pöidla ja iga sõrme vahele (*šormi šoaroih*). Uhes vihus oli 3—4—5 *kobra*.

⁶ *k'ègo*, gen. *k'evon* — suur rukki- või nisuhunnik, kümme koor-
mat, tuhat vihku, vahel ka väiksem või suurem.

⁷ *šūdeľuš* — kaetamine. Uskumus, et tumedate silmadega naine
võib teise inimese haigeks nõiduda — *šūvella* — on vanade ini-
meste hulgas üsna levinud. Et teada saada, kas on tegu kaeta-
misega, pidi minema teatud eide juurde, kes proovis, kas oli kaeta-
tud. Sel puhul pidi korstna ja ukсед sulgema, et keegi ei näeks.
Hakkas eit haigutama, oli haige kaetatud. Selle ravimiseks luges
eit soolale sõnad peale. Kolm näputäit seda soola pandi kaussi vee
sisse. Selle veega pidi haige silmad pesema või teda une pealt sel-
lega pritsitama, et ta ehmuks ja haigus üle läheks.

⁸ *dvorovikka* — nägematu majavaim, elavat laudas.

⁹ Ussi kasutati sulatatult valutava koha määrimiseks. Sisse
seda ei võetud ega antud ka loomadele.

¹⁰ *jumala ugla* — elutoa nurk, kus asetsevad ikoonid, harili-
kult *paraščuppu* (vt. märkus 24).

¹¹ *kuľja* — teatud matusetoit keedetud riisist suhkru ja rosi-
natega.

¹² *rod'i-t'el'skoi p'äivä* — vanemate mälestamispäev olevat
suviste pühade paiku laupäeval või sügisel.

¹³ Vanatüdrukuks jäämisest öeldakse veel: *hõän jäi vanhaksi
tütökši pokoińiekkoja pežeńäh'* 'jäi vanaks tüdrukuks surnuid pese-
ma'.

¹⁴ *kõajieččemäh* — kahetsema, harilikult *kõaječčemah*.

¹⁵ *tarha* — «karjaaed», «karjatara», ruum Valdai rajooni küla-
majades esiku (*sińčo*) ja lauda (*lõävä*) vahel, kus peetakse suvel
loomi, sest seal on jahedam kui laudas.

¹⁶ *virba pühämpõänä* — palmipuudepühal käisid lapsed
vanasti sugulaste, eriti ristiema ning -isa juures õnnitlemas
(*virbińäh'*), mida tehti esitatud värssi sõnadega ning pajuokstega
lüües. Pajuoksad — *virvat* — anti perenaisele. Nende tooja sai
nädala pärast, s. o. lihavõtte pühade ajal — *äijänä põänä* —
muna. Pajuoksad säilitati jüripäevani ikoonide juures nurgas —
paraščupušša. Jüripäeval aeti nendega kari välja. Pärast seda
visati need vette.

¹⁷ *jürgi peldoh pürgi* — jüri palub väljale, öeldakse 'kui keva-
del juba soe on.

¹⁸ *kokora* — hapnemata või ka hapendatud rukkijahutaignast valmistatud ümmargune «korp», mis on kaetud kartulipudrugaga või kohupiimaga ja küpsetatud ahjus pannil.

¹⁹ *iva-ñ da mārja* — jaanikann, teat. rohttaim (*Melampyrum nemorosum*), ka *ivana kukka* — jaanilill. Selle pidavat tüdrukud ühes teiste lilledega jaaniööseks padja alla panema, et unes peigmeest näha.

²⁰ *peřeñnikkä* — põll. Tavaliselt *peřed'nikkä*.

²¹ *virži* — tšastuška, neljarealine või pikem lõppriimiga laul, mida lauldakse lõõtspilli saatel, tavaliselt venekeelne. Karjalakeelseid tšastuškasid tuntakse vähe. Eeltoodud tšastuškast on mitu teisendit. Kõigis neis on aga keelejuhid 2. ja 4. väärsis esineva ebasünda sõna asendanud teisega. Vanu rahvalaule enam ei osata, kuigi teatakse, et neid on olnud. Ainsa regiväärsi-katkendi on allakirjutanu tabanud Novgorodi karjalaste alal Dvoretškaja jaama lähedal asetsevas Pestova külas 1957. a. Nimelt mäletas 70-aastane Pelageja Semjonovna Ivanova seda järgmiselt:

lopen mie loppuzen,
pūhin mie p'ert'tižen,
vien rikat järven randah.
kačon ül'äh', kačon ałah,
ülähäänä päivöähne paištaw,
alahāna venoñe šeižow.
ken šiel'ä venozešša?
māmo rukka venozešša.
õta miama, māmo rukka.
et māhu tül'är rukka.

Lõpetan ma koonlakese,
pūhin ma toakese,
viin purud järveranda.
Vaatan üles, vaatan alla,
ülal paistab päikene,
all seisab venekene.
Kes seal venekeses?
Ema vaene venekeses.
«Võta mind, ema vaene.»
«Sa ei mahu, tütar vaene.»

²² *jačka* — köster. Nähtavasti keelejuhi moodustis. Tavaliselt esineb murrakus *d'iekkuna* või *d'ačka*.

²³ *čuppu* — köök, nurk, mis asetseb suure ahju — *kiugõa* — ees ja on peretoast laudseinaga eraldatud. Harilikult ilma ukseta.

²⁴ *paraščuppu* — «parim nurk» on Valdai karjalaste maja otsmine nurk põigiti vastu suurt ahju: kui ahi on paremat kätt ukse kõrval nurgas, siis on *paraščuppu* pahemat kätt otsaseinas akna kõrval ja vastupidi — on ahi pahemal, asetseb *paraščuppu* paremal pool. Siin asetsevad *jumalat* — ikoonid, sellest ka nimetus

жумала_угла. Harilikult on siin söögilaudki, kus kostitatakse külalisi. Muidu süüakse oma perega tavaliselt köögis. Ukse kõrval ahju ääres olev nurk on *rikkašoppi*, s. o. pühkmenurk.

²⁵ *lõatka* — käepidemega savikauss, milles sulatati võid.

²⁶ Vanasti käisid tüdrukud vana-aastaõhtul või *svätkiissä ~ s'vätkoišša*, s. o. jõulust kolmekuningani külas akna all kuulatamas. Selle järgi, kas toas kõneldi head või halba, ennustati.

²⁷ *šūri šõä* — suur lumesadu. Selle vastand *pikkaràne šõähüt* — väike lumesadu, hea ilm.

²⁸ M. Pavloval on nähtavasti ainsana külas Neitsi Mariat ja «põlematut põõsast» kujutav ikoon (*неопалимая купина*), millest arvati, et see võib tulekahju kustutada. Tegelikult toonudki Maša ikooni toast välja ja jooksnud tulekahjule ning kõndinud põlevate majade ümber ikoon käes kuni tal tule käes palav hakanud ja tuletõrjujad ta koju ajanud.

²⁹ *otpuska* — teatav «luba», mille karjane olevat vanasti karja väljalaskmisel nõialt saanud, *štobi oiš kebiemi paimendõa* 'et oleks kergem karjatada'.

³⁰ *vihrom* — tuulispask, teistel keelejuhtidel harilikult *viehkora*.

³¹ *pletuha* — pajuvitstest punutud korvitaoline seadeldis rees.

³² Klevetša — *klevēčān kül'ä* — karjalasküla oli Jakonovo ja Markova vahel järve kaldal ning põles Esimese maailmasõja päevil maha. Inimesed kolisid teistesse küladesse.

³³ *Merezin* — tõenäoselt Nõukogude Liidu kangelane A. Maresjev, kelle lennuki sakslased Isamaasõja ajal alla tulistasid ja keda varjati ning põetati lähikonnas olevas Plavni külas.

Keelejuhtidest.

Matrjona Dmitrijevna Trofimova on 1883. a. sündinud ja kasvanud Neblitša külas. Abielludes tulnud 6 km kaugusel olevasse naaberkülla Jakonovosse, kus elanud üle 50 aasta. Töötanud põllutöölisena algul oma väiketalus, hiljem kolhoosis. Isa ja ema olid karjalased, mees samuti. Matrjona on kakskeelne, kuigi ütleb endal olevat kergem kõnelda karjala kui vene keelt: *karjelažin miula kebiembi paišša. karjelažin mie hot' päivän pagizen, en vaiivu* 'karjala keeli on mul kergem kõnelda. Karjala keeli ma kõnelen kas või päev läbi, ma ei väsi'. Vene kirjakeele mõjusid ta keeles pole, sest ta ei oska lugeda ega kirjutada. Ta lastest ei räägi ükski karjala keelt, küll aga saavad sellest aru. Matrjona on parimaid keelejuhte, kellega olen töötanud. Ta kõneleb head karjala keelt, on jutukas, kannatlik, taiplik, intelligentne, kuuleb hästi. Elu pole tal ilmselt iialgi kerge olnud: mees oli joodik, kaheteistkümnest lapsest on ta matnud üheksa, ta on jäänud varakult leseks viie lapsega, kellest noorim oli vaevalt aastane. Sellest hoolimata on ta loomult optimistlik ja sõbralik. Muinasjutte ta ei jutusta, küll aga räägib oma elu sündmusi ja lugusid igapäevasest elust, kõneleb vanadest kommetest ja uskumustest, tunneb rahvameditsiini, teab vanasõnu ja mõistatusi. On kaks korda Tartus käinud (1956 ja 1961), kus ta kõnet on ka helilindistatud.

Maria Mihhailovna Makarova on sündinud 1902. a. Peterburis, siirdunud imikuna Neblitšasse, kus kasvanud ja elanud 52 aastat. Koolis käinud kolm talve. Isa ja ema olnud karjalased, kodus kõneldud nende surmani karjala keelt. Mees olnud ema poolt venelane, kes karjala keelt küll ei rääkinud, kuid aru olevat saanud. Maria Mihhailovna elab alates 1955. a-st Tartus laste juures. Kodus kõneleb vene keelt. Karjala keelt räägib lodusasti,

vene laensõnu kasutab rohkesti. Tema, samuti kui mõne muugi kakskeelse karjalase keelepruuki iseloomustavad sageli laused, millest üks osa on karjala-, teine venekeelne, nagu näit. *et lähe jõgo päivie heil'ä nadojeda-t'* 'sa ei lähe neid iga päev tüütama'. *venüw hõän na marjamize* 'ta lamab Maarjamõisas'.

Anni Grigorjevna Majorova on sündinud 1900. a. Neblitšas. Samas kasvanud ja elanud. Oskab lugeda ja kirjutada.

Andrei Vassiljevitš Vassiljev on 1893. a. Markova külas sündinud ja samas kasvanud. Ema olnud venelanna Lütihha külast, kes abiellunud lese karjalasega, kõnelnud ka karjala keelt ja õpetanud seda oma noorimale pojalegi, kelle ta saanud lese põlves. Keelejuhi sõnade järgi: *móamo ol'i l'eški i meid^a ol'i kakš poigõa hänel'lä prigul'äidu. kümminen da seiččeimen miula ol'i vuotta, uijed'in elämäh' p'iteerih* 'ema oli lesk ja meid oli tal kaks poega ulaelus saadud. Olin 17-aastane, sõitsin Piiterisse elama'. Andrei Vassiljevitš mobiliseeriti Esimesse maailmasõtta, võttis osa kodusõjast. Tulnud kodukülla tagasi, astus ta kolhoosi ja abiellus Matrjona meheõega Jakonovost. Ta naine Oudigi oskab hästi karjala keelt, nii et nad räägivad seda vahetevahel ka kodus. Andrei Vassiljevitš (*ondruša*) on Suure Isamaasõja invaliid. Kaotanud sõjas teise jala, elab ta nüüd pensionärina oma kodus. Ta on sõbralik ning arukas inimene, kes elu raskeidki silmapilke oma tugeva optimismi ja terve huumoriga on suutnud ületada. Markoval elab veel muinasjutuvestmise traditsioon, millega pikki talveõhtuid veedetakse. Andrei Vassiljevitš on hea jutustaja, kelle kunsti imetlejaid sageli võisime jälgida. Kui suvel tema maja otsas oleval lavitsal talt muinasjutte kirja panime, jäid töölt tulevad karjalased tihti särasilmi teda kuulama. Andrei Vassiljevitš oskab vene keelt lugeda ja kirjutada, mispärast ta vahel jutustab ka sellest, mida ta talvel lugenud. Et tal on suurepärase mälu, siis võis ta isegi väga pikki jutte vesta. Karjala keelt on tal võib-olla veidi raskem kõnelda kui vene keelt, eriti kui ta pikemat aega pole seda rääkinud. Pärast tulekahju 1959. a. kevadel ei osanud ta alguses karjala keeli muidu jutustada, kui võttis venekeelse raamatu ette ja püüdis tõlkida. Paari päeva pärast ta siiski loobus sellest. Eelesitatud lood on peast kõneldud. Andrei Vassiljevitš elab ise jutustatule kaasa, ta rõõmustab ja kurvastab ühes loo tegelastega. Ometi jutustab ta küllalt aeglaselt, tihti lausekaupa, tarbe korral sõna korrates, vahel kirjutajat isegi

jälgides. Lauseehitus on tal seetõttu mõnevõrra raamatulik. Vene laenelemente on ta keeles rohkem kui mõnel teisel keelejuhil. Eriti tugev on tal palatalisatsioon, mistõttu esineb *t'* asemel sageli *k* ja vastupidi. Temalt on märgitud ka näit. *igäütälíeččöw* 'tunneb igavust' ja *nel'läkümmes* 'neljakümnes', M. Trofimovalt aga *igä-vöittälieččöw* ja *nel'läkümmeneš*. Tuli tal jutustamisel sõnust puudu, kohandas ta silmapilk vene sõna. Muinasjutuvestjana oli ta asendamatu.

Maria Jegorovna Pavlova ehk *póavílan máru jö-horan tüttär* on sündinud 1898. a. Markoval, kus ka kogu aja elanud. Kolhoosnik. Oskab veidi lugeda ja kirjutada.

Nastja Jegorovna Ondrejeva, eelmise õde, on sündinud 1906. a. Markoval. Oskab lugeda ja kirjutada. Abielus olnud karjalasega, praegu lesk. Töötas mõne aasta Jakonovos kooliteenijana. Elavad õega koos ja kõnelevad kodus vahel karjala keelt.

Nil Lavrentjevitš Petrov on sündinud 1888. a. Markoval, käinud neli talve koolis, olnud Esimese maailmasõja päevil sõdurina Soomes, seal jäänud tal jalad haigeks, olnud hiljem tagavara-polgus rätsep. Tulnud invaliidina Markovale tagasi, on end toitnud õmblustööga. Nil Lavrentjevitš loeb raamatuid ja jutustab nende sisu. Pensionärina on tal alati aega ja ta kõneleb meeleldi. Karjala keelt on tal aga raskem rääkida kui vene keelt. Jutustajana ei saa ta Andrei Vassiljevitši vastu. Muide on ta ainus keelejuht, kes karjala keeles on mõne kirja kirjutanud.

Katerina Pavlova on sündinud 1900. a. Markoval, samas kasvanud ja elanud, M. Pavlova ja N. Ondrejeva vennanaine. Uhe talve koolis käinud, oskab vaevaliselt kirjutada ja lugeda. Kolhoosnik. Karjala keelt kõneles küllalt hästi, ainult aega oli alati vähe.

Matrjona Timofejevna Ivanova ehk *ívanan matrjona timon tüttär* on sündinud 1875. a. Markoval, siin abiellunud ja elanud kuni surmani 1959. a. Oskas hästi karjala keelt.

Maria Nikolajevna Stepanova on sündinud 1906. a. Markoval. Kirjaoskaja. Elanud lühemat aega mehega Leningradis, hiljem lesena Markoval, kust siirdus 1959. a. pärast tulekahju Jakonovosse. Oskas karjala keelt hästi, oli aga raskesti haige, mispärast teda ei saanud keelejuhina kasutada.

Tekuša Kuzminišna (*kužan tüttär*) Vassiljeva, oli u. 60-aastane, sündinud Klevetša külas, abiellunud Markoval, kus

veetnud suurema osa elust. Pärast maja põlemist 1959. a. kolinud Jakonovosse, kus ehitas uue maja. Kolhoosis tallimees. Karjala keelt kõneleb ladusasti, ms. rääkis seda kodus oma ligi 90-aastase mehega. Keelejuhiks aga hästi ei sobinud, oli püsimatu, mitte küllalt intelligentne, kõneles kiiresti ega suutnud lauset korrata.

Aleksandra Vassiljevna F i l i p p o v a ehk *fil'àn s'àša v a s - k a n t ü t'är* on sündinud 1896. a. Jablonkas, seal elanud ja abi-elus olnud. Hiljem kolinud Jakonovosse tütre juurde. Kirjaoskaja. Karjala keelt kõneles üsna hästi, leidis aga jutustamiseks vähe mahti.

Lühendid.

abess. = abessiiv

abl. = ablatiiv

adess.-all. = adessiiv-allatiiv

ak. = akusatiiv

aproks. = aproksimatiiv

egress. = egressiiv

el. = elatiiv

end. = endine

ess. = essiiv

gen. = genitiiv

ill. = illatiiv

in. = inessiiv

instr. = instruktiiv

J = Jakonovo küla

kom. = komitatiiv

krjV = karjala Valdai murrak

lsk. = lastekeelne

M = Markova küla

nom. = nominatiiv

näit. = näiteks

part. = partitiiv

pl. = pluural

sg. = singular

sm = soome keel

transl. = translatiiv

vanas. = vanasõna

vrđ. = võrdle

vt. = vaata

SISUKORD.

Eessõna		3
Grammatika		
Foneetika		7
Vokaalid §§ 1—4. (Vokaalharmoonia § 5. Vokaalide ja diftongide kvantiteet § 6. Sise- ja lõpukadu § 7.) Konsonandid §§ 8—9. (Palatalisatsioon § 10. Kakskonsonantsus § 11. Sandhi § 12. Astmevaheldus §§ 13—14. Rõhk § 15.)		
Morfoloogia		24
Noomen		24
Käänded, nende lõpud ja tähendus. (Käänded § 16. Nominatiiv § 17. Genitiiv § 18. Akusatiiv § 19. Partitiiv § 20. Sisekohakäänded § 21. Illatiiv § 22. Inessiiv § 23. Elatiiv § 24. Väliskohakäänded § 25. Adessiiv-allatiiv § 26. Ablatiiv § 27. Hilistekkinud kohakäänded § 28. Aproximatiiv § 29. Egressiiv § 30. Translatiiv § 31. Essiiv § 32. Abessiiv § 33. Komitatiiv § 34. Instruktiiv § 35.)		
Mitmuse moodustamine §§ 36—38		38
Käänamisparadigmad §§ 39—40		40
Adjektiiv § 41		41
Komparatsioon §§ 42—45		42
Numeraalid		43
(Põhiarvud § 46. Järgarvud § 47. Murdarvud § 48. Arvsõnade kasutamist § 49. Indefiniitsed arvsõnad § 50.)		
Pronoomenid		45
(Personaalpronomeenid § 51. Refleksiivne pronomeen § 52. Retsiprookne pronomeen § 53. Possessiivsed pronomeenid § 54. Demonstratiivpronomeenid § 55. Interrogatiivsed ja relatiivsed pronomeenid § 56. Eitavad pronomeenid § 57. Indefiniitsed pronomeenid § 58.)		
Verb		53
(Pöördelõpud § 59. Kõneviisid § 60. Ajad § 61.)		
Aktiiv. Indikatiiv. Jaatav preesens § 62		54
Eitav § 63		55
Imperfekt § 64 (Imperfekti tunnus § 65)		55
Perfekt ja pluskvamperfekt § 66		57
Futuuum § 67		58
Potentsiaal § 68		58
Konditsionaal § 69 (Konditsionaali tunnus § 70.)		59
Imperatiiv. Preesens. § 71		61
(Imperatiivi tunnus § 72. Eitav imperatiiv § 73. Eriline manitsev imperatiiv § 74.)		

Passiiv. Indikatiivi preesens, imperfekt § 75	63
(Passiivi tüvi § 76. Passiivi tunnus § 77.)	
Perfekt ja pluskvamperfekt § 78	64
Potentsiaal § 79	64
Konditsionaal § 80	64
Imperatiiv § 81	65
Infiniitsed vormid	65
Infinitiivid. (I infinitiiv § 82. II infinitiiv § 83.)	
Partsiibid	67
(Aktiivi preesensi partsiip § 84. Passiivi preesensi partsiip § 85.	
Aktiivi mineviku partsiip § 86. Passiivi mineviku partsiip § 87.)	
Nomen actionis § 88	69
Nomen agentis § 89	69
Muutumatud sõnad	69
Adverbid	69
(Koha § 90. Aja § 91. Viisi § 92. Hulga § 93. Seisundi või asendi § 94. Küsivad § 95. Rõhu § 96. Jaatavad ja eitavad § 97. Kivinenud käändelõppe adverbides § 98. Possessiivsufiks adverbides § 99. Adverbide komparatsioon § 100.)	
Partiklid	72
Post- ja prepositsioonid	72
(Postpositsioonid genitiiviga § 101. Partitiiviga § 102. Illatiiviga § 103. Elatiiviga § 104. Adessiiviga § 105. Prepositsioonid genitiiviga § 106. Partitiiviga § 107. Elatiiviga § 108.)	
Konjunksioonid	75
(I Rinnastavad §§ 109—112.	
II. Alistavad §§ 113—120.)	

Tekstid

I. Matrjona Dmitrijevna Trofimova	78
1. Omast elust	78
2. Oma noorusest	87
3. Noorik leiba küpsetamas	88
4. Piiteris	90
5. Öövaht	90
6. Põleva kuuse kustutamine	91
7. Hunt karjas	91
8. Õpetaja karjala keelt küsimas	92
9. Joonistati pilt	92
10. Vägisi mehele	92
11. <i>kalakukko</i>	93
12. Kartulipudrukook	94
13. <i>kiš'iččä rokka</i>	94
14. <i>kizu rokka</i>	95
15. Kinnastest	95
16. Viltide tallutamisest	95
17. <i>koromislat</i>	96
18. Vikat	97
19. <i>aštõva</i>	98
20. Ale	100
21. Rukis	100
22. Hernes	102
23. Lina	102
24. Karjasest	103

25.	Lapsehoidmisest	104
26.	<i>šudžuš</i>	104
27.	<i>kolduvat</i>	106
28.	<i>uñikukka</i>	106
29.	Kummel	107
30.	Palderjan	107
31.	Millal tuleb esimest korda supelda	107
32.	Roos	107
33.	Herilase hammustus	108
34.	Kollatõbi	108
35.	Lehm lüpsab verd	108
36.	Lehm ei mäletse	109
37.	Sipelgad arstimiks	110
38.	Uss arstimiks	112
39.	Matustest	112
40.	Surnute mälestamisest	113
41.	<i>pominkat</i>	114
42.	Kass toast välja	115
43.	Eit, kes surma ootas	115
44.	Vana-aasta õhtul kuulamas	115
45.	Tüdrukud aeda mõõtmas	117
46.	<i>dvorovikka</i>	118
47.	<i>virba pühämpõänä</i>	119
48.	Jüripäeval	120
49.	Karja väljalaskmine	120
50.	Jaaniõõseks lilled padja all	122
51.	Surnud mees käib kodus	122
52.	Taat marjul	124
53.	Eit marjametsas eksinud	125
54.	Taat kartis äikest	127
55.	Üksi kodus	127
56.	Karupoeg	128
57.	Rongil	129
58.	Poes	129
59.	Naine murdis hamba	130
60.	Mees karujahil	130
61.	Vanasõnu, kõnekäände, võrdlusi, uskumusi	132
62.	Mõistatusi	136
63.	<i>virži</i>	136

II. Maria Mihhailovna Makarova

64.	Kaetamine	137
65.	Neli laulu	138
66.	Pruut istjatel	139

III. Anni Grigorjevna Majorova

67.	Kaks laulu	140
-----	----------------------	-----

IV. Andrei Vassiljevitš Vassiljev

68.	Rikas vend ja vaene vend	141
69.	Soldat võtab tsaari tütre naiseks	149
70.	<i>lüčükkäñe skòaskañe</i>	154
71.	<i>skòaska</i>	155
72.	<i>paimen</i>	158
73.	Soldat tsaari väimeheks	160
74.	<i>cjba i d'èda</i>	165
75.	Arukas tüdruk	169

76. Kuus pätsi leiba	177
77. <i>čudnoi skõaskañe</i>	178
78. <i>omõa iččiedä pagizën</i>	179
79. Paks mees ja kaval arst	180
80. Kombeid ja uskumusi	182
V. Maria Jegorovna Pavlova	
81. Oma elust	185
82. Tulekahjul	186
83. Kaetamine	187
84. Karja väljalaskmine	188
85. Kuulamine uusaasta õöl	189
VI. Nastja Jegorovna Ondrejeva	
86. Oma elust	190
87. <i>virži</i>	192
VII. Nil Lavrentjevitiš Petrov	
88. <i>mõan el'ändä petrova ñlla lavre-ñtjeva</i>	193
89. Muinasjutt	196
90. Mees ja rebane	196
91. <i>tiedäjä vrača</i>	197
VIII. Katerina Pavlova	
92. Oma elust	199
93. Eksimine	200
94. Laul	200
95. Klevetša põlemine	201
IX. Matrjona Timofejevna Ivanova	
96. Markova küla tekkimisest	202
97. Pruut	202
X. Maria Nikolajevna Stepanova	
98. Tüdrukud saunas kuulamas	205
99. Kaks laulu	206
XI. Tekuša Kuzminišna Vassiljeva	
100. Oma elust	207
101. Marjul	207
102. Hunt	208
103. Lendur Merezin	209
104. Laul	210
XII. Aleksandra Vassiljevna Filippova	
105. Oma elust	211
Kommentaariid	215
Keelejuhtidest	219
Lühendid	222

Пальмэос Паулине Юрьевна

ВАЛДАЙСКИЙ ДИАЛЕКТ
КАРЕЛЬСКОГО ЯЗЫКА

На эстонском и карельском языках

Редакционно-издательский совет

Академии наук Эстонской ССР

Таллин, ул. Кохту, 6

*

Toimetaja P. Ariste

Ladumisele antud 12. VII 1962. Trükkimisele antud
17. XII 1962. Paber 60×90, 1/16. Trükipoognaid 14,25
Arvutuspoognaid 12,87. Trükiarv 800. MB-09626.
Tellimuse nr. 6179. Hans Heidemanni nim. trüki-
koda, Tartu Ülikooli 17/19. II

Hind rbl. 1.05

Eesti Rahvusraamatukogu

10100006709295

Rbl. 1.05

PE $\frac{A}{80}$ 5
1

Rbl. 1.05

PE $\frac{A}{80}$ 5

P. PALMEOS · KARJALA VALDAI MURRAK

P. PALMEOS

KARJALA
VALDAI MURRAK

www.books2ebooks.eu